

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**KAMBIYO SENETLERİNDE DEF'İLER
VE
İSPAT YÜKÜ**

TÜRKAN GÜLİN İSKİPCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZİANTEP - 2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL VE ONAY FORMU

Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Türkan Gülin İSKİPCİ** tarafından hazırlanan “**KAMBIYO SENETLERİNDE DEF’İLER VE İSPAT YÜKÜ**” başlıklı tez, **08/11/2023** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u>	<u>Kurumu/Üniversitesi</u>	<u>İmzası:</u>
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Belin KÖROĞLU ÖLMEZ	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Başkanı	Prof. Dr. Oğuz Sadık AYDOS	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Nurdan ORBAY ORTAÇ	Kırıkkale Üniversitesi	

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. M.Serhat YENİCE

Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Türkan Gülin İSKİPCİ
22/11/2023

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

KAMBIYO SENETLERİNDE DEF'İLER
VE
İSPAT YÜKÜ

TÜRKAN GÜLİN İSKİPCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Belin KÖROĞLU ÖLMEZ

ÖZET

Bu araştırmada, kambiyo senedi borçlularının senet alacaklılarına karşı olarak ileri sürebilecekleri def'ilerin ve ispat yüklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Kambiyo senetleri açısından def'i kavramı, Türk Ticaret Kanunu'nda geniş bir anlamda kullanılmaktadır. Bu kavram, kambiyo senedi borçlusunun ileri sürebileceği itirazları da içermektedir. Def'i, borçlunun özel bir sebeple borcunu yerine getirmekten kaçınmasını sağlayan, bir hakkın doğumuna engel olan veya sona erdiren savunma vasıtalarını içermektedir. Bu nedenle, kambiyo senetlerinde def'i kavramı, maddi hukuka ilişkin tüm savunma araçlarını içermektedir.

Bu çalışmada, kambiyo senetlerinde def'iler, etki alanına göre yapılan sınıflandırma temel alınarak mutlak ve nispi def'iler olarak incelenmiş ve ispat şekilleri bu minvalde ele alınmıştır. Çalışmada kambiyo senetlerinde ispat yükü ve istisnaları incelenmiştir. İspat şekli olarak senede karşı senetle ispat kuralı ve istisnaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: kambiyo senedi, def'i, ispat yükü.

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
DEPARTMENT OF PRIVATE LAW**

**DEFENCES ON BILLS OF EXCHANGE
AND
BURDEN OF PROOF**

TÜRKAN GÜLİN İSKİPCİ

MASTER'S THESIS

**Thesis Advisor
Dr. Belin KÖROĞLU ÖLMEZ**

ABSTRACT

This study aims to evaluate the proving process of pleas that could be claimed by bill of exchange creditors. The concept of plea from the point of bill of exchange debtors is used in a broad sense in Turkish Commercial Code. This concept also covers the objections that could be placed by a bill of exchange debtor. Plea includes the means of defense that provide the debtor with the opportunity to avoid honoring his / her liability due to a specific reason, as well as the objections that prevent arising of a certain right or terminate it. Because of that, the concept of plea with regard to bills of exchange covers the entire means of defense related to the substantive law.

In this study, pleas in relation to bills of exchange were taken into account as absolute and relative pleas based on the classification made according to the sphere of influence, while the forms of proof were considered accordingly. In the study, the burden and exceptions to proof in bills of exchange were analyzed. With regard to the form of proof, the rule of proving with a bill against a bill and its exceptions were emphasized.

Keywords: Bill of Exchange, Plea, Burden of Proof

ÖNSÖZ

Tez yazım sürecim boyunca bana her türlü desteği sağlayan, bilgi birikimini paylaşan ve bana yol gösteren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Belin KÖROĞLU ÖLMEZ'e, tüm hayatım boyunca her koşulda yanımda olan, benden hiçbir zaman desteğini eksik etmeyen, bana inanan ve çalışmalarımda anlayışını esirgemeyen anneme, babama ve eşime sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Türkan Gülin İSKİPCİ

Gaziantep - 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KAMBIYO SENETLERİNDE DEF'İLERİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	4
1. KAMBIYO SENETLERİ	4
1.1. KAMBIYO SENETLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ.....	5
1.1.1. Kanunen Emre Yazılı Senetler Olma.....	6
1.1.2. Alacak Hakkı İhtiva Etme.....	6
1.1.3. Soyutluk.....	6
1.1.4. Sıkı Şekil Şartlarına Bağlı Olma	9
1.1.5. Müteselsil Borçluluk	12
1.1.6. İmzaların İstiklali.....	14
1.2. DEVİR TÜRLERİNE GÖRE KAMBIYO SENETLERİ	15
1.2.1. Nama Yazılı Senetler.....	16
1.2.2. Hamiline Yazılı Senetler	16
1.2.3. Emre Yazılı Senetler.....	17
2. DEF'İ VE İTİRAZ	18
2.1. İTİRAZ	20
2.2. DEF'İ.....	20
2.3. DEF'İ VE İTİRAZ ARASINDAKİ FARK.....	21

3. KAMBİYO SENETLERİNDE DEF'İLERE İLİŞKİN SINIFLANDIRMALAR

.....	23
3.1. ETKİLERİNE GÖRE DEF'İLER	25
3.1.1. Mutlak Def'iler	25
3.1.2. Nispi Def'iler	26
3.2. MADDİ ÖZELLİKLERİNE GÖRE DEF'İLER.....	28
3.2.1. Senet Metninden Anlaşılan Def'iler	28
3.2.2. Senetteki Taahhüdün Geçersizliğine İlişkin Def'iler	30
3.2.3. Şahsi Def'iler	31
İKİNCİ BÖLÜM	34
KAMBİYO SENETLERİNDE MADDİ ÖZELLİKLERİNE GÖRE DEF'İLER	34
1. SENET METNİNDEN ANLAŞILAN DEF'İLER	34
1.1. ŞEKİL ŞARTLARININ EKSİKLİĞİ	34
1.1.1. Senedin Türünü Belirten İbare	35
1.1.2. Belirli Bir Bedelin Kayıtsız Şartsız Havalesi / Ödeme Vaadi	37
1.1.3. Ödeyecek Olan Kişinin (Muhatabın) Adı	39
1.1.4. Kime veya Kimin Emrine Ödenecekse Onun (Lehtarın) Adı	40
1.1.5. Düzenleme Tarihi ve Yeri	42
1.1.5.1. Düzenleme Tarihi	42
1.1.5.2. Düzenleme Yeri	44
1.1.6. Vade	46
1.1.7. Ödeme Yeri	47
1.1.8. Düzenleyenin İmzası	48
1.2. SENET ÜZERİNE KONAN İHTİYARİ KAYITLAR	49
1.3. CİRO ZİNCİRİNİN KOPUK OLMASI (HAMİLİN YETKİLİ OLMAMASI)	51
1.4. BAŞVURMA HAKKININ KAYBI	53

1.4.1. Hakkı Koruyucu İşlemlerin Yapılmamış Olması	55
1.4.2. Zamanaşımı	57
2. SENETTEKİ TAAHHÜDÜN GEÇERSİZLİĞİNE İLİŞKİN DEF'İLER.....	59
2.1. İSNAT DEF'İLERİ	59
2.1.1. Ehliyetsizlik	60
2.1.2. Temsil Yetkisinin Olmaması veya Aşılması	63
2.1.3. Sahte İmza	67
2.1.4. Mutlak Cebir.....	68
2.1.5. Senet Metnindeki Değişiklikler (Tahrifat)	69
2.2. GEÇERSİZLİK DEF'İLERİ	70
2.2.1. Senedin Rıza Dışında Elden Çıkması.....	70
2.2.2. Senede İlişkin İrade Sakatlığı veya Tedavül Anlaşmasının TBK m. 27'ye Aykırılığı	72
3. ŞAHSİ DEF'İLER	73
3.1. TEMEL BORÇ İLİŞKİSİNDEN KAYNAKLANAN ŞAHSİ DEF'İLER.....	73
3.1.1. Temel İlişkiye İlişkin İrade Sakatlığı ve Temel İlişkinin TBK m. 27'ye Aykırı Olması	74
3.1.2. Temel İlişkideki Borcun Sona Ermiş Olması.....	75
3.1.3. Bedelsizlik	76
3.2. ÖZEL ANLAŞMALARDAN KAYNAKLANAN ŞAHSİ DEF'İLER.....	77
3.2.1. Hatır Senedi	77
3.2.2. Açık Senedin Anlaşmaya Aykırı Doldurulması	78
3.2.3. Vade Uzatma Anlaşması	79
3.3. TAKAS.....	80
3.4. ŞAHSİ DEF'İLERİN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE İLERİ SÜRÜLEBİLDİĞİ HÂLLER.....	81
3.4.1. Tüketici Senetleri.....	81

3.4.2. Alacağın Temliki ile Devir	84
3.4.3. Kötü Niyetli Olma veya Ağır Kusur	85
3.4.4. Bilerek Borçlu Aleyhine Hareket	86
3.4.5. Tahsil Ciroosu ile Devir	87
3.4.6. Külli Halefiyet Yoluyla İktisap	87
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	89
KAMBIYO SENETLERİNDE İSPAT YÜKÜ	89
1. İSPAT YÜKÜ.....	89
1.1. İSPAT YÜKÜ KURALI	89
1.2. İSPAT YÜKÜ KURALININ İSTİSNALARI.....	90
1.2.1. Bedel Kaydının Ta'lili.....	90
1.2.2. Diğer İstisnalar	93
2. İSPAT ŞEKLİ	94
2.1. SENEDE KARŞI SENETLE İSPAT KURALI	95
2.1.1. Borcun Ödenmiş Olması	97
2.1.2. Senedin Teminat Senedi Olması	97
2.1.3. Senedin Anlaşmaya Aykırı Doldurulması.....	99
2.1.4. Senedin Avans Niteliğinde Olması	103
2.1.5. Senedin Gayri Ahlaki Amaçla Alınmış Olması	103
2.2. SENEDE KARŞI SENETLE İSPAT KURALININ İSTİSNALARI	105
2.2.1. Delil Sözleşmesi Yapılmış Olması.....	105
2.2.2. Delil Başlangıcının Varlığı.....	107
2.2.3. İrade Bozukluğu ve Aşırı Yararlanma.....	109
2.2.3.1. Yanılma (Hata)	111
2.2.3.2. Aldatma (Hile).....	112
2.2.3.3. Korkutma (İkrah).....	114

2.2.3.4. Aşırı Yararlanma (Gabin).....	115
2.2.4. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Öngörülen Diğer İstisnalar	116
2.2.5. Hayatın Olağan Akışına Aykırılık.....	117
2.3. TİCARİ DEFTERLER.....	119
2.4. YEMİN.....	120
SONUÇ	121
KAYNAKÇA.....	123

KISALTMALAR

TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
İK	: İcra ve İflas Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
LHD	: Legal Hukuk Dergisi
AHBÜHFD	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
MÜHF –HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi – Hukuk Araştırmaları Dergisi
BBD	: Barolar Birliği Dergisi
Yarg	: Yargıtay
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
İBBGK	: İctihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu
HD	: Hukuk Dairesi
RG	: Resmi Gazete
Karş.	: Karşılaştırınız
Bkz.	: Bakınız
dn	: dipnot
m	: madde
s.	: sayfa
S.	: Sayı
C.	: Cilt
vd.	: ve devamı
vs.	: ve sair

N. : Paragraf Numarası

E. : Esas Numarası

K. : Karar Numarası

T. : Tarih

GİRİŞ

Günümüzde ticari hayatın hızına uyum sağlayabilmek amacıyla kıymetli evrak adı verilen bir kısım senet tipleri kabul edilmiştir. Bunların içinde gerek günlük hayatta bireyler arasında gerekse ticari hayatta uygulamada en çok kullanılan kambiyo senetleridir. Zira nakit sermayenin yeterli gelmediği anlarda, hukukun maddi değer atfettiği kambiyo senetlerine başvurulması doğal bir olgudur. Yürürlükte bulunan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu düzenlemesi gereğince Türk Hukukunda 3 tür kambiyo senedi bulunmaktadır. Bunlar; poliçe, bono ve çektiler. Bu üç tür kambiyo senedi; TTK uyarınca sıkı şekil şartlarına tabi olmaları, sebepten mücerret olmaları, tedavüllerinin hızlı olması ve kamu güvenliğini haiz olmaları nedeni ile içerdiği haklar ve borçlar itibarıyla büyük önem taşımaktadır. Meşru hamilinin kapsamlı bir güvenceye alındığı kambiyo senetleri ayrıca İcra İflas Kanunu gereği de özel takip usulüne tabidir. Tüm bu özellikler kambiyo senetlerini hukukumuzda önemli bir yere taşımaktadır. Ancak, bazı durumlarda kambiyo senetlerine dayalı alacak iddiaları senet sebebi ile yükümlülük altına giren borçlunun savunması ile karşılaşılabilir. Bu savunmalardan biri ve kambiyo hukukunda önemli bir yere sahip olanı def'idir.

Defi, borçlunun özel bir sebebe dayanarak, senedin tamamını geçersiz hale getirmesini sağlayabileceği gibi ilgili borçlunun senet üzerindeki taahhüdünün geçersizliğini de gündeme getirebilir¹. Kambiyo senetlerinde def'ilerin varlığı, senedin üzerindeki hakların ve borçların geçerli olup olmadığı konusunda belirleyici bir etkiye sahiptir.

Türk Ticaret Kanunu def'ileri kavramsal olarak detaylı şekilde ele almadığı gibi, def'iyi teknik anlamda kullanmamış, itiraz kavramını da def'i olarak ifade etmiştir². Bu nedenle yargı kararlarında ve öğretide def'ilerin farklı isimlendirmelere ve sınıflandırmalara tabi tutulduğu görülmektedir. Nitekim türlerine ve devir şekillerine göre nama yazılı senetler, hamiline yazılı senetler ve emre yazılı senetler olarak düzenlenebilen kambiyo senetlerine karşı ileri sürülecek def'ilerde de farklılıklar bulunmaktadır.

Kural olarak, kambiyo senetlerinde defilere ilişkin ispat yükü, yükümlülüğün kurtulmaya çalışan borçludur. Kambiyo senedi borçlusunu, senedin türüne göre düzenleyen, muhatap, lehdar, ciranta, araya giren veya aval olabilir. Senet borçlusunu, senedin hükümsüz veya

¹ Öztan, Fırat; Kıymetli Evrak Hukuk, 2. Bası, 1997, Ankara, s. 215; Pulaşlı, Hasan; Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 8. Bası, 2020, Ankara, s. 70; Kendigelen, Abuzer/Kırca, İsmail; Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri, 2019, İstanbul, s. 85.

² Kendigelen/Kırca, s. 86; Erdoğan, Mehmet Şirin, "Kambiyo Senetlerinde İyi Niyetli Hamilin Korunması", Türkiye BDD, 1999/2, s. 380.

taahhüdün geçersiz olduğunu belirli kurallar çerçevesinde kanıtlamakla yükümlüdür. Bu kanıtlama genellikle senette şekil şartlarına uyulmaması, imza sahteciliği, senet düzenlenirken var olmayan bir ilişkinin beyan edilmesi gibi def'ileri içerebilir. Ancak borçlu sahip olduğu bunun gibi def'ileri tüm senet sahiplerine karşı ileri süremeyecektir. Çoğunluk tarafından benimsenen sınıflandırmaya göre def'iler etkileri bakımından mutlak def'iler ve nispi def'iler olmak üzere ikili ayrıma tabi tutulmuştur³. Mutlak def'iler senede hamil olan herkese karşı ileri sürülebilirken, nispi def'iler, TTK'nın düzenlediği istisnalar hariç, yalnızca ilgilileri arasında ileri sürülebilmektedir.

Diğer bir sınıflandırma ise, TTK'nın da sistematığına uygun olan maddi özelliklerine göre def'ilerdir. Bunlar kendi içerisinde senet metninden anlaşılan def'iler, senetteki taahhüdün hükümsüzlüğüne ilişkin def'iler ve şahsi def'iler olarak üç gruba ayrılmaktadır. Örneğin, senet metninden anlaşılan def'iler, senet üzerindeki hükümlerin açık bir şekilde belirtilmemesi veya hatalı bir şekilde ifade edilmesi, kanunun aradığı şartların yer almaması yahut yasaklanan kayıtların bulunması gibi durumları içerebilir. Bu tür def'iler, senedin geçerliliğini etkiler ve senet bedelinin tahsiline engel olur.

Türk Ticaret Kanunu 659 ve 825. maddelerinde “*senedin geçersizliğine ilişkin*” def'i terimini kullanmakta ise de burada def'inin ileri sürülmesi senedi tamamen geçersiz hale getirmemektedir. Def'iyi ileri süren borçlu bakımından senette yer alan taahhüdün hükümsüzlüğü ve borçtan kaçınma hali söz konusudur. Bu nedenle öğretilerde farklı şekillerde ifade edilen def'i türünü çalışmamızda “*senetteki taahhüdün hükümsüzlüğüne ilişkin def'iler*” şeklinde ifade etmeyi tercih ettik.

Şahsi def'iler ise, senedin tesis edildiği ilişkideki taraflar arasındaki irade açıklamalarında veya senet düzenlenirken sözleşme kurallarına uyulmamasında ortaya çıkabilir. Örneğin, senedin düzenlendiği sırada oluşan irade sakatlıkları, senedin asıl ilişkideki anlaşmaya aykırı doldurulması gibi durumlar şahsi def'iler olarak kabul edilir. Bu def'iler ilgili taraflar arasında senedin geçerliliğini etkileyebilir ve alacağın tahsili yolunu engelleyebilir.

Kambiyo senetlerinde def'ilerin varlığının ispatı, hukuki bir süreçtir ve bu süreçte ispat yükümlülüğü iddianın ileri sürülüş şekline göre taraflar arasında paylaşılır. Genel olarak, kambiyo senetlerine yönelik def'inin varlığını ispat etmek, ileri süren tarafın yükümlülüğündedir. Ancak, bazı hukuki düzenlemeler veya mahkeme kararları, belirli

³ Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Bası, 2006, İstanbul, s. 47-50; Öztan, (1997), s. 218; İmregün, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri-Makbuz Senedi-Varant, 2007, İstanbul, s. 20.

durumlarda ispat yükünün değişebileceğini öngörür. Örneğin, senet üzerindeki zorunlu unsurların kanunun aradığı hali ile varlığı hususunda ispat yükü hamile ait olabilirken, irade sakatlığına ilişkin bir iddianın ispat yükü borçluya aittir. Yine kambiyo senetlerine karşı ileri sürülen def'ilerin ispatı bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili maddeleri de çok önemli bir yere sahiptir.

Kambiyo senetlerinin günümüzde kullanımındaki yoğunluk göz önüne alınarak def'ilerin Türk Hukukunda hem alacaklı hem de borçlu bakımından özel bir yer tutması nedeni ile çalışmamızda kambiyo senetlerine kısa bir giriş yaptıktan sonra def'i sistemiği ve ispat yükü hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNDE DEF'İLERİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1. KAMBIYO SENETLERİ

Kambiyoyu Senetleri, Türk Ticaret Kanunu'nun kıymetli evraka ilişkin Üçüncü Kitabı'nın Dördüncü Kısım'da 670 ilâ 823. maddelerinde düzenlenmiştir. Kavram olarak kambiyoyu senedinin tanımı⁴ Türk Ticaret Kanunu'nda yer almamaktadır; ancak türleri ve unsurları itibarıyla detaylı düzenlemeler getirilmiştir. Mevzuatımızda, kaynak alınan İsviçre Hukukundan farklı olarak kendine has bir düzenleme yapılmış; çek, kambiyoyu senedi başlığı altında düzenlenmiş ve bu çerçevede poliçe, bono ve çek olmak üzere üç adet kambiyoyu senedi kabul edilmiştir⁵. Poliçe, keşideci tarafından düzenlenen, muhataba ödeme yetkisi veren ve belirli bir süre sonunda lehtara/alacaklıya ödeme yapılmasını taahhüt eden, üçlü ilişkiyi barındıran bir yazılı belgedir. Bono, bizzat borçlu tarafından düzenlenen ve belirli bir süre sonunda ödeme yapılmasını taahhüt eden ikili ilişki barındıran bir senettir. Çek ise üçlü havale ilişkisi çerçevesinde çek sahibinin muhatap tarafından, senet alacaklısına ödeme yapılması imkânını sağlayan bir senettir⁶.

Kambiyoyu senetleri, ticari işlemlerde kullanılan ve belirli bir para ödeme veya değer taşıma taahhüdü içeren senetlerdir⁷. Kambiyoyu senetleri; ticaretin kolaylaştırılması, alacakların temsil edilmesi, ödeme güvencesi sağlanması⁸ ve ticaretin hızlandırılması gibi amaçlarla kullanılmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nun aradığı şekli ile kambiyoyu senetleri, yazılı bir şekilde düzenlenmelidir⁹. Kambiyoyu senetlerinin en önemli özelliklerinden biri, taşıdıkları yazılı taahhütlerin kambiyoyu hukuku kapsamında sıkı kurallara tabi olmasıdır. Bu kapsamda senetlerde karşılaşılan eksiklikler, senetlerin hukuki geçerliliğini etkileyebilir veya hak iddia eden tarafa karşı savunma aracı olarak kullanılabilir. Günlük hayatın getirdiği dinamik içerisinde elektronik

⁴ Kambiyoyu kelimesinin terminolojik olarak İtalyanca "cambiale" kelimesinden geldiği belirtilmekle, kısaca paraların yahut para yerine geçen değerlerin/senetlerin değiştirilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Yılmaz kambiyoyu kelimesini özellikle döviz olarak tanımlamaktadır. **Yılmaz, Ejder**; Hukuk Sözlüğü, 4. Baskı, 1992, Ankara, s. 464.

⁵ **Öztañ**, (1997), s.360.

⁶ **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s. 67; **Bozer, Ali/Göle, Celal**; Kıymetli Evrak Hukuku, 9. Bası, 2020, Ankara, s. 63.

⁷ 1926 tarihli mülga Ticaret Kanununda yer alan "ticari senetler" kavramı doktrinde "kambiyoyu senetleri"nin yerine alışkanlık olarak halen daha kullanılmaktadır. Bkz; **Öztañ**, (2013), s.69 vd., **Pulaşlı**, (2020), s. 117 vd.

⁸ **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s.75 vd., **Pulaşlı**, (2020), s.120; **İmregün**, (Kambiyoyu), s. 34.

⁹ **Bozer/Göle**, s. 66.

ortamda düzenlenen senetler de geçerli olabilir, ancak belirli şartlar ve yasal düzenlemelerin sağlanması gerekmektedir¹⁰.

Kambiyo senetleri, hukuki nitelikleri ve üzerlerinde yer alan taahhütlerin devredilebilir olması bakımından da önemli bir özelliğe sahiptir. Bu sayede, kambiyo senetleri ticari işlemlerde kolaylıkla el değiştirebilir ve ödeme güvencesi artırılabilir. Kambiyo senetleri, belirli bir para borcunu içerdikleri için alacaklıya doğrudan hukuki bir hak sağlar. Senedin yetkili hamili, senetten doğan hakkını yasal yollardan talep edebilir ve doğrudan icra takibi başlatabilir¹¹.

Türk Ticaret Kanunu'nda ve diğer ilgili yasal düzenlemelerde¹² kambiyo senetlerine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu hükümler; senetlerin düzenlenmesi, kabul edilmesi, devri, protesto edilmesi gibi konuları düzenlemektedir. Ayrıca kambiyo senetleri bakımından 2004 sayılı İcra İflas Kanunu'nda özel takip usulleri düzenlenmiş ve böylece senetlerin tahsil kabiliyeti pekiştirilmiştir.

Ödeme taahhüdü ve havale ilişkisi içeren senetlerin kambiyo senedi olarak var olabilmesi, yasal düzenlemelere ve şekil şartlarına uygun olmasına bağlıdır. Kambiyo senetlerinin düzenlenmesi, taahhütlerin yerine getirilmesi ve ödemelerin zamanında yapılması, ticaret hayatında düzenin sağlanması açısından büyük önem taşır. Bu nedenle düzenlenecek senetlerinin kıymetli evrak niteliğine ve şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmesi ve işlem görmesi önemlidir¹³.

1.1. KAMBYO SENETLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Kambiyo senetleri, Türk Hukukunda sıklıkla kullanılan çek ve bono ile poliçeyi ifade etmektedir. Bu kapsamda niteliği nazara alındığında kambiyo senetleri, belirli özellikleri içermektedir. Keza bu özellikler yaygın olarak kullanılan senetlere güvenilirliğin de artmasını sağlamaktadır. Kambiyo senetleri, aslen birer kıymetli evrak olmaları nedeni ile öncelikle kıymetli evrakın özelliklerini taşımaktadır.

¹⁰ Her ne kadar kambiyo senetlerinde ıslak imza kavramı zorunlu unsur olarak kendini göstermekte ise de 15.1.2004 tarihli ve 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu ile getirilen düzenleme sonrasında, ticari hayatın getirdiği fayda ve tasarruflar çerçevesinde elektronik kambiyo senedi düzenlenebileceğine ilişkin görüş için bkz; **Baytemür, Deniz**; Elektronik Kambiyo Senetleri, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2020, Ankara.

¹¹ **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/ Kaya**, s. 71, **Öztan**, (2013), s. 71.

¹² Örn; Türk Medeni Kanunu m.429, 462; Türk Borçlar Kanunu m. 133, 504, 548, 551.

¹³ **Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal**, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 24. Bası, 2021, İstanbul, s. 38; **Pulaşlı**, (2020), s. 118; **Öztan**, (2013), s. 70.

1.1.1. Kanunen Emre Yazılı Senetler Olma

Kambiyo senetleri, klasik anlamda “senet” olarak değerlendirildiğinde üzerine yazı yazılabilen cisim olarak anlaşılması sebebi ile yazılılık esasına tabi olmaktadır. Her ne kadar günümüzde “senet” kavramı teknik araçları¹⁴ da ifade edecek şekilde kullanılmakta ise de kambiyo senetlerinin ileride değineceğimiz üzere el yazısı ile imzalanmış olması geçerlilik koşulu karşısında halen daha yazılı şekilde düzenlenmesi gerekmektedir¹⁵. Devir şekilleri bakımından¹⁶ ve hak sahibinin tespitine göre¹⁷ kıymetli evrak; emre, nama ve hamiline düzenlenebiliyorsa da aksine bir ifade yer almadığı sürece kambiyo senetleri kanunen emre yazılı senetler olarak düzenlenmektedir. Kaldı ki poliçe ve bonoda kanun koyucu, lehtar zorunlu unsur olarak kabul ettiğinden işbu kambiyo senetleri hamiline düzenlenemeyecek kambiyo senetleridir. Bunun dışında poliçe, bono ve çekin nama, çekin ise hamiline düzenlenebilmesi, keşidecinin açık iradesi ile mümkündür.

1.1.2. Alacak Hakkı İhtiva Etme

Kambiyo senetleri belirli bir miktar paranın ödenmesiyle ilgili taahhüt içerir. Bu kapsamda poliçe ve bononun kredi fonksiyonu da bulunmakta ise de çekin yalnızca ödeme aracı olduğu kabul edilmektedir¹⁸. Senedin tedavül yeteneğinin yüksek olması nedeniyle kambiyo senetleri, ticari işlemlerde olduğu gibi bireysel borç ilişkilerinde de aktif bir şekilde kullanılabilir. Senedin düzenlendiği kişi, emrine yazılan kişi veya türüne göre senet uygun şekilde kendisine devredilen hamil senedin sahibi olarak haklarını kullanabilir ve senedin ödenmesini talep edebilir.

1.1.3. Soyutluk

Soyutluk¹⁹ kavramı, Türk Ticaret Kanunu’nda açıkça tanımlanmamıştır. Öğretide “illetten mücerretlik” olarak da ifade edilen soyutluk kavramı, kambiyo senetlerinin hakkın

¹⁴ Mikrofilmler, manyetik bantlar, mikrofişler modern anlamda birer senet olarak ifade edilmektedir. Bkz; **Öztañ**, (1997), s. 16 vd., **Poroy/Tekinalp**, s. 19.

¹⁵ **Karahan, Sami/Arı, Zekeriya/Bozgeyik, Hayri/Sarac, Tahir/Ünal, Mücahit**, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, 2014, Konya, s. 10, **Bozer/Göle**, s. 66.

¹⁶ **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s. 41 vd, **Poroy/Tekinalp**, s. 45 vd.

¹⁷ **Öztañ**, (1997), s. 196 vd.

¹⁸ **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal**, s.149, **Bozer/Göle**, s. 65.

¹⁹ **Yarg. İBBGK., 20.04.2018 tarih, 2017/4 Esas, 2018/5 Karar sayılı kararında**; “...Tedavül kabiliyeti kambiyo senetlerini adi senetlerden ayırmaktadır. Bunun sağlanabilmesi de kambiyo senetlerinin temel ilişkiden bağımsız olmasına bağlıdır. Buna “soyutluk” ya da “illetten mücerret olma” denir. Soyutluluk kavramı esas itibariyle kıymetli evrak niteliği taşıyan bir senette mündemiç olan hakkın temel ilişkiden bağımsızlığını ifade eder. Kambiyo senetleri devredildikten sonra mücerretlik ilkesi ortaya çıkar ve senedin yaratılması nedeni olan “sebebe” donar. Kıymetli evrak tedavül ettiği sürece bu sebepten bağımsızdır. Bunun yanında senet borçlusu, senet hamiline karşı temel ilişkiden doğan defileri ileri süremez. Soyutluk hamili güçlendirir ve bu sebeple de kıymetli evraka güveni artırır. Kıymetli evrakın soyutluğunun sonuç doğurması, içerdiği hak ve sorumlulukların senet dışında başka bir

doğumuna neden olan olaydan bağımsız bir şekilde değerlendirilmesini ifade eder²⁰. Bir diğer deyişle kambiyo senetleri, taraflar arasındaki temel ilişkiye dayanmaksızın geçerlilik kazanır. Bu durum, kambiyo senetlerinin, senedin doğuşundaki temel ilişkilerden bağımsız olarak el değiştirebilmesini ve devredilebilmesini sağlar²¹.

Kambiyo senetlerindeki soyutluk ilkesi, senedin bağımsız bir varlık olduğunu ve üzerindeki hak ve yükümlülüklerin senedin kendisiyle sınırlı olduğunu ifade eder²². Bu ilke, senedin hamili olan kişiye, senet üzerindeki hakları kazanma ve kullanma yetkisi verir. Dolayısıyla senedin geçerliliği ve etkinliği, senedin kendisinin doğru bir şekilde düzenlenmiş olmasına ve gerekli şartları taşımasına bağlıdır.

Soyutluk ilkesi, kambiyo senetlerine hız ve ticari kolaylık sağlar. Senet sahipleri, senetteki hakları kullanarak ticari işlemlerini gerçekleştirebilir, senedi bu çerçevede üçüncü kişiye devredebilir yahut senedi ödeme talepleri için kullanabilir.

Kambiyo senetlerinde soyutluk ilkesi, kamu güveni ilkesi ile de karşılaştırılarak, farklı şekillerde değerlendirilir²³. Ancak önemli olan kambiyo senetlerinin temel ilişkiden bağımsız bir alacak hakkı doğurmasıdır ve bu halde borçlu, iyiniyetli hamile temel ilişkideki savunma araçlarını yöneltemeyecektir. Soyutluk ilkesinin ortaya çıkardığı bir diğer sonuç, kambiyo taahhüdü ile ikinci bir borç ilişkisinin doğmasıdır²⁴. Diğer bir deyişle temel ilişkideki alacaklı aynı zamanda senedi elinde bulunduruyorsa, ister temel ilişkiye isterse kambiyo senedine dayanarak talepte bulunabilecektir. Bununla birlikte soyutluk ilkesi, senetteki hakkın geçerliliğinin senedin kendisiyle sınırlı olmasından hareketle, senedin kötü niyetle veya usulsüz bir şekilde el değiştirmesi durumunda hak sahiplerinin korunmasını zorlaştırabilir. Bu nedenle, kambiyo senetlerinin kullanımında usulsüzlük, zıyaı olgusu ve kötü niyet durumlarına karşı dikkatli olunması ve hukuki düzenlemelerin sağlanması önemlidir.

Kambiyo senetlerindeki soyutluk kavramı ikili bir ayrıma tabi tutulur. İlk olarak kambiyo senetlerinin en önemli özelliklerinden biri, ispat soyutluğuna (biçimsel soyutluk) sahip olmalarıdır. İspat soyutluğu, kambiyo senetlerinin üzerinde yazılı olan taahhütlerin, senedin kendisiyle sınırlı olduğunu ifade eder. Senet üzerinde yer alan taahhütler, senedi düzenleyen

yere başvurmaya gerek kalmaksızın herkes tarafından anlaşılabilmesi ile mümkündür.”.
<https://www.lexpera.com.tr> (E.T. 16/08/2023)

²⁰ **Öztan**, (1997), s.373, **Poroy/Tekinalp**, s.29, **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s. 71, **Pulaşlı**, (2020), s.40, **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal**, s.24 ve 79, **Bozer/Göle**, s.19, **Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan**, Kıymetli Evrak Hukuku, Bursa, 2014, s. 52.

²¹ **Öztan**, (1997), s.373.

²² **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal**, s.79, **Öztan**, (1997), s.373, **Pulaşlı**, (2020), s.40.

²³ Farklı görüşler için bkz; **Öztan**, (1997), s.174, **Poroy/Tekinalp**, s. 36.

²⁴ **Öztan**, (1997), s. 379, **Yılmaz**, (Def'iler), Kambiyo Senetlerinde Def'iler, 1. Bası, 2007, İstanbul, s.60.

keşideci ve lehtar arasındaki temel ilişkiye dayanmaksızın geçerlidir. Bu durum, senedin sahipleri ve hamilleri için önemli bir avantaj sağlar. Zira ispat soyutluğunda, öğretide ve uygulamada kabul edildiği üzere, genel kuraldan ayrılarak ispat yükünün yer değiştirdiği görülmektedir²⁵. Buna göre elinde bir kambiyo senedi bulunduran alacaklı, alacak hakkının varlığını ispatla yükümlü değildir²⁶. Senet üzerindeki taahhütlerin geçerliliği ve ödeme taleplerinin ispatı için senedin düzenlendiği temel ilişkinin veya ticari işlemin ispatı gerekmez. Senedin içerdiği hakkın talebi, herhangi bir ispata gerek bulunmaksızın yalnızca senedin ibrazı ile mümkün hale gelmektedir. Borçlu, böyle bir durumda borcun herhangi bir nedenle doğmadığını yahut sona erdiğini ispat etmelidir²⁷.

Soyutluk ilkesinin ikinci görünüş şekli maddi soyutluktur. Maddi soyutluk, kambiyo senetlerinde mündemiç olan hakkın, bağımsız bir şekilde geçerli ve devredilebilir olmasını ifade eder²⁸. Senedi uhdesinde barındıran hak sahibi değişse bile, senet üzerindeki hak ve taahhütler aynı kalır. Kambiyo senetlerinde maddi soyutluk ilkesi, senedi elinde bulunduran hak sahibine güvence sağlaması sebebi ile işlemlerin hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlar. Bir senedin maddi soyutluk özelliğine sahip olabilmesi için belirli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Öncelikle, senedin düzenlenmesi ve üzerindeki taahhütlerin açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Senet, kayıtsız şartsız olarak belirli bir para miktarını ödeme taahhüdünü içermeli ve senet bedelinin ödenmekle yükümlü olduğu kişiyi tanımlamalıdır. Ayrıca senedin, düzenleyenin imzasını taşıması da önemlidir. İmza, senedin hukuki geçerliliğini sağlar ve taahhütlerin gerçekliğini kanıtlar²⁹.

Maddi soyutluk kavramı ayrıca; bir senedin belirli şartlar altında, iyiniyetli bir üçüncü şahsa devredilmesi durumunda şahsi def'ilerin, bu üçüncü şahsa karşı ileri sürülememesini ifade eder. Bu ilkenin geçerli olabilmesi için emre yazılı bir senedin ciro ve zilyetliğin geçirilmesi veya hamiline yazılı bir senedin sadece zilyetliğin geçirilmesi yoluyla iyiniyetli bir üçüncü kişiye devredilmesi gerekmektedir. Örneğin, (A)'dan olan alacağına karşılık kendisine bono verilen alacaklı (B), bu bonoyu ciro ve zilyetliğin geçirilmesi yoluyla iyiniyetli bir üçüncü şahsa (C) devrettiğinde, maddi soyutluk ilkesi geçerli olur. Bu durumda, (A) ile (B) arasındaki şahsi def'iler, senedi devralan iyiniyetli üçüncü şahsa (C) karşı kural olarak ileri sürülemez. Çünkü

²⁵ **Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya**, s. 72, **Yılmaz**, (Def'iler), s. 61, **Erdem, Nuri**, Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Yayınlanmıştır, 2005, İstanbul, s. 8.

²⁶ **Öztan**, (1997), s. 373, **Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya**, s. 71; **Kaya, Mustafa İsmail/Tatlı, Burçak**; Ticaret Hukuku II (Kıymetli Evrak Hukuku), 2. Bası, 2021, Ankara, s. 42.

²⁷ **Poroy / Tekinalp**, s. 30, **Öztan**, (1997), s. 373.

²⁸ **Öztan**, (1997), s. 373.

²⁹ **Kınacıoğlu, Naci**, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, 1999, Ankara, s. 87.

senet, yukarıda belirtilen şekilde iyiniyetli üçüncü kişiye devredildiğinde, devralan kişi, sadece senetten doğan hakları devralır ve şahsi def'ilerin ileri sürülmesi engellenir³⁰.

Ancak, nama yazılı senetlerde durum farklıdır. Nama yazılı senetler, alacağın temliki ve zilyetliğin devri yoluyla devredilir. Bu senetlerde, Türk Borçlar Kanunu'nun 188. maddesine göre, senedi devreden kişiye karşı ileri sürülebilen şahsi def'iler, senedi devralan kişiye karşı da ileri sürülebilir. Bu nedenle, nama yazılı senetlerde maddi soyutluk ilkesi geçerli değildir ve şahsi def'iler üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir³¹.

1.1.4. Sıkı Şekil Şartlarına Bağlı Olma

Kambiyo senetlerinin geçerliliğini etkileyen ve tedavülünü kolaylaştıran etmen, sıkı şekil şartına bağlı olmalarıdır³². Kambiyo senetlerinde şekli şartları belirleyen yasal düzenlemeler, Türk Ticaret Kanunu'nda yer almaktadır. Bu düzenlemeler, senetlerin geçerli kabul edilebilmesi için belirli koşulların yerine getirilmesini gerektirir. Türk Ticaret Kanunu'nda poliçe (m. 671), bono (m. 776) ve çekin (m. 780) geçerliliği yönünden ayrı hükümler bulunmaktadır. Şekil şartlarına bağlılık, kambiyo senetlerinin yüksek tedavül kabiliyeti ve senedin el değiştirmesiyle hamilin menfaatlerinin korunması açısından önemli bir fonksiyondur. Kanun koyucu, bunu gerçekleştirmenin yolunu sıkı şekil şartlarını belirlemekte bulmuştur. Tedavül güvenliğini sağlamak için kambiyo senetlerinin ağırlaştırılmış ve özel şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir³³.

Türk Ticaret Kanunu'nda kambiyo senetlerine ilişkin kısım poliçe temel alınarak düzenlenmiş olup bono ve çeke ilişkin maddelerde genel esaslardan bahsedildikten sonra poliçeye dair maddelere atıf yapılmakla yetinilmiştir. Poliçe, alacaklıya yönelik düzenlenen, muhatap tarafından kabul edilen ve belirli bir süre sonunda ödemenin üçüncü kişi tarafından yapılmasına yönelik bir havale içeren yazılı belgedir. Poliçede üçlü bir ilişki bulunmakta iken, ikili bir ilişki bulunan bono ise borçlu tarafından düzenlenen ve belirli bir süre sonunda ödeme yapılmasını taahhüt eden bir senettir. Çek ise çek sahibinin senette hak sahibi olan bir kişiye

³⁰ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 72; Bozer/Göle, s. 65; Yılmaz, (Def'iler), s. 61.

³¹ Poroy/Tekinalp, s. 31, Öztan, (1997), s. 374, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 74, Yılmaz, (Def'iler), s. 93.

³² Öztan, (1997), s. 370, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 149, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 75, Akteke, Mustafa Yasir, Kambiyo Senetlerinde Def'iler, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017, Ankara, s. 14; Akdeniz, Umut, Kambiyo Senetlerinde Def'iler, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 8.

³³ İmregün, (Kambiyo), s. 8.

ödeme yapılması hususunda yetki veren bir senettir³⁴. Bu kapsamda çekin, aslen üçlü havale ilişkisi içeren bir ödeme aracı olduğu hususunun da dikkate alınması gerekmektedir.

Kambiyo senetlerinin geçerli olabilmesi için getirilen şekil şartları, borçlar hukukundaki şekil serbestisi ilkesinden ayrılmaktadır. Kanun koyucu, kambiyo senetleri için belirli bir şekil koşulu öngörmektedir ve bu koşullar senedin geçerliliği için kural olarak zorunludur. Örneğin, poliçe, bono ve çek için Türk Ticaret Kanunu'nun ilgili maddelerinde belirtilen şartların yerine getirilmesi veya en azından kanunda öngörülen asgari düzeydeki belirli koşulların sağlanması gerekmektedir³⁵. Kambiyo senetleri, türüne göre; “poliçe”, “çek”, “bono” yahut “emre yazılı senet” kelimelerini içermelidir ve kayıtsız şartsız ödeme taahhüdünü barındırmalıdır. Ayrıca kambiyo senetlerinde imza da önemli bir şekli şarttır. Senedin, keşideci veya yetkilendirdiği kişi tarafından elle imzalanması gerekmektedir. İmza, senedin düzenlendiğine dair bir kanıt niteliği taşır ve taahhütlerin gerçekliğini sağlar³⁶.

Poliçe ve çekte havale ilişkisi bulunduğundan kanun koyucu, Türk Ticaret Kanunu'nun 671/1-c ve 780/1-c maddelerinde açıkça muhatabın adının yahut ticaret unvanının yazılmasını şart koşmuştur. Buna göre muhatabı bulunmayan poliçe veya çek düzenlenemez. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, Türk Hukukunda çekte muhatap ancak banka olabilir³⁷. Bonoda ise üçlü bir ilişki öngörülmediğinden muhatap bulunmamaktadır. Diğer yandan poliçe ve bonoda ödenecek kişinin/lehtarın belirtilmesi zorunlu bir unsur olarak karşımıza çıkmakta iken; çekin hamiline düzenlenebiliyor olması nedeni ile açıkça ödenecek kişinin belirtilmesi gerekmemektedir.

Kambiyo senetleri muhakkak bir para alacağı içermek zorundadır. Bu husus Türk Ticaret Kanunu'nun amir hükmü olup uygulamada da para yerine kullanılan, örneğin altın gibi mallara ilişkin kambiyo senedi düzenlenemeyecektir³⁸. Senette yer alması gereken belirli bedel,

³⁴ Öztan, (1997), s.1029, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 191, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal s.337, Pulaşlı, (2020), s.283 vd.

³⁵ TTK m. 672; 776/1; 780/1

³⁶ Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal s.31, Pulaşlı, (2020), s.120

³⁷ TTK'nun m.782.

³⁸ Yarg. 12. HD 15.11.1999 tarih, 1999/11073 Esas, 1999/14219 Karar sayılı ilamında “TTK. nun 688/2. madde hükmü gereği bir senedin bono sayılabilmesi için kayıtsız şartsız muayyen bir bedeli ödeme kaydını ihtiva etmesi gerekir. Merci kararında da yer verilen 28.07.1941 tarih ve 32/28 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında da açıklandığı gibi altın para herhangi bir mal hükmünde olup, muayyen bir bedel olarak kabulü mümkün değildir. Merciiin altın para dışında tespit edilen altın miktarının geçerli sayılacağı düşüncesi de yasaya uygun değildir. Takip konusu senet bedeli 100 gr. Altın olarak tespit edilmekle açıklanan kuralın dışında tutulamaz. Altının 22, 18, 14, 24 gibi ayarlar taşınması ve yazılı bedelin hangi ayarda tahsili gerektiği dahi muhakemeye muhtaçtır. Senet bedelinin altın para veya belli gramda altın olarak düzenlenmesi halinde dahi 688/2 madde koşullarını taşımayacağı cihetle bono vasfı bulunmadığından İİK. nun 170/a madde hükmü gereğince takibin iptaline isabetsizdir denmesi gerekirken aksine düşüncelerle yazılı şekilde istemin reddi isabetsizdir.”(Uyap, Erişim Tarihi: 01.09.2023)

senedin ticari değerini ve geğerliliğini sağlar. Kambiyo senetleri, para borcunun belirli bir kişiye veya onun emrine yahut hamiline ödeme taahhüdünde bulunulan senetlerdir. Senedin düzenlendiği kişi, emrine yazılan kişi veya hamil; senedin sahibi olarak haklarını kullanabilir ve senedin ödenmesini talep edebilir.

Kambiyo senetlerinden poliçe ve bono, kural olarak ödemenin ne zaman yapılacağını belirten bir vade tarihine sahip olmalıdır. Bu vade tarihi, senedin geğerliliğini ve ödeme sürecini belirler³⁹. Buna karşın açık bir şekilde vade tarihinin belirtilmemesi, senedi doğrudan geçersiz hale getiren bir unsur değildir. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nun 672/2 ve 777/2 maddelerinde vade tarihi açıkça düzenlenmeyen senetlerin, görüldüğünde ödeneceği hususu kabul edilmiştir. Bu nedenle vadenin yazılması, esaslı bir şekil şartı olarak kabul edilmemektedir⁴⁰. Çek ise Türk Ticaret Kanunu'nun 795. maddesi gereği görüldüğünde ödeneceğinden vade kaydı konulmaz, konulan vade kaydı çeki geçersiz hale getirmeyecek ise de yazılan vade geçersiz olacaktır⁴¹.

Kambiyo senetlerinde alternatif zorunlu unsur olarak kabul edilen bir diğer şekil şartı ödeme ve düzenleme yeridir. Kambiyo senetlerinin türüne göre, ödeme yahut düzenleme yeri gösterilmeyen senetlerdeki diğer kayıtlar, ödeme veya düzenleme yeri olarak kabul edilmektedir. Örneğin; Türk Ticaret Kanunu'nun 777/3-4 maddesine göre, bonoda ödeme yerinin bulunmaması halinde düzenleme yeri ödeme yeri sayılmaktadır. Yine düzenleme yerinin belirtilmemesi halinde keşidecinin ad ve soyadının yanında yer alan yer, düzenleme yeri olarak kabul edilmektedir. Benzer düzenlemenin poliçe için Türk Ticaret Kanunu'nun 672/3-4 maddesinde, çek için 781/2-3 maddesinde düzenlendiği görülmektedir. Dikkat etmek gerekir ki her ne kadar alternatif kayıtlarla eksiklik giderilmeye çalışılmakta ise de senette alternatifli olarak dahi herhangi bir yer belirtilmemesi senedin geğerliliğini etkilemektedir.

³⁹ Pulaşlı, (2020), s. 71.

⁴⁰ Poroy/Tekinalp, s. 122, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s.108, Bazı kaynaklarda ise vade ihtiyari şekil şartı olarak ifade edilmektedir. Bkz; Öztan, (1997), s.645, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal s. 194.

⁴¹ Bkz; Yargıtay (Kapatılan) 23. HD'nin 17.09.2015 tarih, 2014/9439 E., 2015/5944 K. sayılı ilamında "Çek bir ödeme vasıtasıdır; Yasa koyucu çeki para gibi bir ödeme vasıtası olarak düşündüğü için çeklerin keşide tarihleri itibariyle yürürlükte bulunan 6762 sayılı TTK'nın "Vade" başlıklı 707/1. maddesinde "Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir." hükmünü getirmiştir. Vade kaydının geçersiz olmasına karşılık Türk Ticaret Kanunu, çeki ileri bir tarihin keşide tarihi olarak konulmasını geçerli saymıştır. TTK'nın 707/2. maddesine göre keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir. Fıkradan açıkça anlaşıldığı gibi, keşide (ihdas) tarihi olarak ileri bir tarih konabilecek; ancak bu ileri tarih çekin hemen ibraz edilerek ödenmesini engellemeyecektir. Çeki ihdas tarihi olarak ileri bir tarihin konmasında amaç, TTK'nın 708. maddesinde yer alan ibraz süresini uzatmaktan ibarettir. Bu maddeye göre ibraz süresi ile ilgili müddetler çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işler. Örneğin 10 günlük ibraz süresi, 15 gün sonraki keşide tarihi taşıyan bir çekte 25 güne çıkmış olmaktadır. Bir ödeme vasıtası olarak düşünülmesine rağmen, bu dönemde de uygulamada çek bir bononun fonksiyonunun gördürüldüğü, yaygın şekilde çekin ileriki tarihli olarak düzenlendiği görülmektedir."(Uyap, Erişim Tarihi: 01.09.2023)

Son olarak kambiyo senetlerinde düzenleme tarihine ilişkin kaydın açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Düzenleme tarihi örneğin; senette sorumluluğu gündeme gelen keşidecinin ehliyeti, çekte ödeme süreleri gibi hususlarda önem arz etmektedir. Açık senet düzenlenebilir ise de tedavüle çıkmadan düzenleme tarihi eksikliğini giderilmesi gerekir. Aksi halde düzenleme tarihinin sonradan doldurulduğunu ispat eden borçlu, senedi geçersiz hale getirecek ve sorumluluktan kurtulacaktır⁴².

Anılan şekli şartların yerine getirilmesi, kambiyo senetlerinin güvenilirliği, hukuki geçerlilik kazanması ve ticari dolaşıma girmesi bakımından önemlidir. Zira kambiyo senetleri, gerek ticaret gerekse günlük hayatta önemli bir rol oynar. Ancak senetlerde karşılaşılan eksiklikler, senetlerin hukuki geçerliliğini etkileyebilir ve taahhüt altına giren tarafın savunma aracı olabilir. Bu nedenle düzenleme kuralları, senetlerin geçerliliği ve tahsil edilebilirliği açısından önem taşır. Kambiyo senetlerinin şekil şartlarının eksiksiz olması, üzerlerinde yer alan taahhütlerin devredilebilir olması bakımından da önemli bir özelliğe sahiptir.

1.1.5. Müteselsil Borçluluk

Borç ilişkilerinde, alacaklı ve borçlu olmak üzere iki taraf bulunur. Buna karşın ilgili borç ilişkisinde, birden fazla kişinin alacaklı veya borçlu olarak yer alması mümkündür. Bu durumda, bir veya daha fazla alacaklının bölünebilen bir alacağına, birden fazla kişi kısmen veya tamamen borçlu olabilir. Kısmi borçluluk, borçlulardan her birinin alacaklıya karşı sadece borcun bir kısmıyla (payı oranında) sorumlu olduğu ve alacaklının her bir borçlu tarafından üstlenilen borç miktarları oranında talep yetkisine sahip olduğu bir borç ilişkisidir⁴³. Müteselsil borçluluk ise borcun tamamı bakımından birden fazla borçlu tarafından şahsen ve asıl borçlu sıfatıyla sorumluluk taşınması ve alacaklının tüm alacağını borçlulardan herhangi birinden talep edebilmesi durumunu ifade eder. Bu şekilde, borçlulardan biri veya birkaçının borcu ifa etmesiyle diğerlerinin de ifa edilen miktar kadar alacaklıya karşı borçtan kurtulduğu bir borç ilişkisi söz konusudur. Müteselsil borçluluk, temel olarak TBK'da düzenlenmiş (TBK m. 162 ila 168) olup kural olarak kanun kapsamında belirlenir. Taraflar arasında müteselsil borçlulukla ilgili bir anlaşma bulunmadığı takdirde, müteselsil borçluluk sadece kanunda öngörülen durumlarda doğar. Borçlular arasında müteselsil sorumluluğun varlığı, ilgili irade beyanlarına

⁴² Yargıtay HGK 26/02/2003 tarih, 2003/19-135 Esas, 2003/105 Karar sayılı ilamı (Uyap Erişim tarihi: 04.07.2023)

⁴³ Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Bası, 2013, Ankara s. 811.

bağlıdır. Eğer böyle bir beyan bulunmuyorsa, borçlulardan her biri borcun sadece kendi payına düşen kısmından sorumlu olacaktır⁴⁴.

Kambiyo senetleri de müteselsil borçluluk esasının uygulandığı senetlerdir⁴⁵. Bu durumda, senedin yetkili hamili; alacağını, senet üzerinde imzası bulunan borçlulardan herhangi biri ya da hepsinden tahsil etme yoluna gidebilir. Nitekim TTK'nın 724. maddesine göre *“bir poliçeyi düzenleyen, kabul eden, ciro eden veya o poliçeye aval veren kişiler, hamile karşı müteselsil borçlu sıfatıyla sorumludurlar.”* Buna göre kambiyo senedinde imzası bulunan kimseler hamile karşı müteselsil borçlu olarak sorumlu olur. İşbu düzenleme poliçeye ilişkin olmakla birlikte bono için anılan Kanunun 778. maddesinde ve çek için 818. maddesinde ilgili teselsül hükmüne atıf bulunmaktadır. Yine TTK'nın 713. maddesinde hamilin; cirantalara, düzenleyene veya poliçe dolayısıyla taahhüt altına giren kişilere başvurabileceği hususu düzenlenmiştir. Anılan hükümler, kambiyo senedinin ödenme ihtimalini yükselterek hamilin, senet dolayısıyla kendisini güvende hissetmesini sağlayacak, böylece senedin tedavül kabiliyeti de güçlenecektir⁴⁶.

Ancak, senet üzerinde imzası bulunan kişiler arasında, müteselsil borçluluk ilişkisine dâhil olmayanlar da bulunmaktadır. Bu kişiler arasında; senede ödememeden sorumsuzluk kaydı koyanlar⁴⁷, senedi tahsil ciro⁴⁸ ile devredenler, senedi ciro yasağı ile devredenler⁴⁹ ve senedi kabule arz mecburiyeti koyarak ciro edenler bulunmaktadır⁵⁰. Senedi rehin ciroyuyla devreden bir cirantanın müteselsil borçluluk ilişkisine dâhil olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Rehin ciroyunun teminat fonksiyonunu kabul edersek, bu cirantanın da müteselsil borçlular arasında yer aldığı söylenebilir⁵¹.

Ancak, belirtmek gerekir ki, TTK'nın 724. maddesiyle düzenlenen müteselsil borçluluk ilkesi, Borçlar Hukuku kapsamındaki müteselsil borçluluktan bazı yönler göre farklılık göstermektedir. Borçlar Hukukunda alacaklılar, birden fazla borçlu arasında tercih yapabilir ve herhangi bir borçluya başvurabilirler. Borçlar Hukukundaki bu serbestiye karşın, kambiyo

⁴⁴ **Oğuzman, M. Kemal/Öz, Turgut**, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 8. Bası, 2010, İstanbul, s. 842. **Eren**, s.816.

⁴⁵ **Akıntürk, Turgut**, Müteselsil Borçluluk, 1971, Ankara, s. 14, **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal** s. 150, **Öztañ**, (1997), s.371, **Pulaşlı**, (2020), s.119.

⁴⁶ **Karayalçın, Yaşar**, Ticaret Hukuku II, Ticari Senetler, Ankara, 1964, s. 45, **Öztañ**, (1997), s. 371, **Akdeniz**, s.9.

⁴⁷ **Öztañ**, (1997) s.638; **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal** s. 256.

⁴⁸ **Öztañ**, (1997) s. 611

⁴⁹ **Öztañ**, (1997), s.639.

⁵⁰ **Akteke**, s. 16.

⁵¹ **Ayan, Mehmet**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, 2013, Konya, s. 30; **Domaniç, Hayri**, “Kambiyo Senetlerinde Rehin Ciroyu”, Ord. Prof. Ernst E. Hirsch'e Armağan, Ankara 1964, s. 535; **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal**, s. 257, **Poroy/Tekinalp**, s.215.

senetlerinde müteselsil borçlulara başvurulabilmesi için belirli maddi ve şekli şartlar ile ek yükümlülüklerin yerine getirilmesi gereken ayrı düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin; hamilin cirantalara müracaat edebilmesi, senedin türüne göre yasal süreler içerisinde protesto çekmesine yahut ödeme yapılmadığı hususunu gösteren karşılıksız işleminin yapılmasına bağlıdır⁵².

İkinci olarak, kambiyo senedinde başvuru hakkı, vadeden önce belirli şartların varlığı halinde kullanılabilir. Kambiyo senetlerinde belirtilen şartların gerçekleşmesi durumunda alacaklı, senedin vadesi gelmeden önce dahi alacağın tahsil edilmesi için başvuru hakkına sahiptir. Bu sayede alacaklı, kambiyo senedinin vadesini beklemeden borcunu talep edebilir ve müteselsil borçlulara başvurabilir. Ancak, Borçlar Hukukunda vadesi gelmemiş bir alacak nedeniyle müteselsil borçlulara başvurulması kural olarak mümkün değildir.

Bunlara ek olarak, kambiyo senetleri ile Borçlar Hukukundaki müteselsil borçluluk arasında, zamanaşımının müteselsil borçluluk ilişkisindeki etkileri bakımından da farklılık mevcuttur. TTK'ya göre, kambiyo senetlerinde zamanaşımını kesen bir işlem, sadece ilgili kişiye karşı geçerli olurken⁵³; Borçlar Hukukuna göre müteselsil borçlulardan birine karşı zamanaşımı kesildiğinde, diğerleri için de zamanaşımı kesilir⁵⁴.

1.1.6. İmzaların İstiklali

Kambiyo senetlerinin tedavül kabiliyetinin artmasına yardımcı olan özelliklerinden bir diğeri ise imzaların istiklali (bağımsızlığı) ilkesidir. İmza bağımsızlığı, borçlulara, kendi iradelerine dayalı olarak imza atmaları ve bu şekilde taahhüt altına girmeleri imkânını sağlar. Bu ilke, TTK'nın 677. maddesinde poliçeye özgü düzenlenmiş olup anılan Kanunun 778/2-d maddesindeki atıf uyarınca bonoda ve 818/1-c maddesi uyarınca çekte de uygulama alanı bulmaktadır. TTK'nın 677. maddesine göre, *“bir poliçe üzerinde, poliçeye borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzası, sahte imzalar, hayali kişilerin imzaları veya imzalayan ya da adına imzalanmış olan kişileri herhangi bir sebeple bağlamayan imzalar bulunuyorsa, bu durum diğer geçerli imzaları etkilemez”*.

Kambiyo senetlerindeki bu ilke sayesinde; senetteki taahhüt, ehliyetsizlik veya sahte imza gibi nedenlerden dolayı imza sahibini bağlamaz, ancak senetteki imzaları dolayısıyla müteselsil borçluluk altına giren diğer kambiyo borçluları, senette bulunan –kendileri

⁵² TTK'nun m. 714 vd., m. 778/1-d, m. 808 vd.

⁵³ Bkz poliçe için TTK m.751, bono için m. 778/1-h, çek için m. 818/1-p

⁵⁴ TBK m. 155/1, **İnan, Ali Naim**, Borçlar Hukuku, 3. Bası, 1984, Ankara, s. 402. Müteselsil borçlulardan biri için kesilen zamanaşımının diğerlerine karşı kesilme sonucunu doğurması gerektiğine ilişkin bkz. **Eren**, s.822.

haricindeki- bir imzanın sahteliğinden bahisle senet bedelinden sorumlu olmadığını veya senedin geçersiz olduğunu ileri süremez⁵⁵. İmza sahteliği nedeni ile taahhüdü geçersiz olan borçlu, iyiniyetli hamil dâhil olmak üzere herkese karşı bu hususu ileri sürebilir⁵⁶. Bu durumda senedin geçerliliği etkilenmeyeceği gibi ciro zincirinde de kopukluk olduğundan bahsedilemeyecektir⁵⁷. Bununla birlikte irade sakatlığı yolu ile alınan taahhütlerde de işbu ilke ileri sürülerek sorumluluğun ilgili borçlu yönünden kaldırılabilmesi kabul edilmektedir⁵⁸.

Kambiyo senetlerinin bu özellikleri, senetlerin ticaret hayatında yaygın kullanımı, ticari ilişkilerde esneklik ve likidite sağlaması sebebi ile güvenli ve etkili bir ödeme aracı olarak kullanılmalarını sağlar⁵⁹. Bu nedenle, kambiyo senetlerinin kullanımıyla ilgili yasal düzenlemeler ve kontroller önemlidir. Son olarak kambiyo senetlerinin özellikleri yukarıda belirtilenlerle sınırlı değildir. Ayrıca, kambiyo senetleri; ihdası (kurucu, yapıcı) kıymetli evraklardan biridir. Milletlerarası ticarete de kambiyo senetlerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Zira kambiyo senetleri kendine özgü, alacaklıyı koruyucu nitelikler barındıran bir takip usulü ile tahsil edilebilmektedir.

1.2. DEVİR TÜRLERİNE GÖRE KAMBYO SENETLERİ

Kambiyo senetlerinin devri, senedin mülkiyetinin veya içerdiği hakkın başka bir kişiye aktarılması anlamına gelir. Kambiyo senetlerinin devri, belirli bir şekle ve yasal düzenlemelere tabidir. Devir işlemi, genellikle yazılı olarak gerçekleştirilir.

Devir şekli bakımından kıymetli evrak üçe ayrılır. Bunlar; nama⁶⁰, emre⁶¹ ve hamile/hamiline⁶² şeklindedir. Kambiyo senetleri, devir şekilleri bakımından kanunen emre yazılı senetler grubunda yer alan kıymetli evrak türlerinden biridir.

⁵⁵ Karayalçın, s. 46, Poroy/Tekinalp, s. 175, Pulaşlı, (2020), s. 119,

⁵⁶ Kendigelen/Kırca, s. 128, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s.121-123, Poroy/Tekinalp, s. 175, Yılmaz, (Def'iler), s. 71, Budak, Levent/Çelik, Şengül, "Emre Yazılı Senetlerde Def'iler", Adalet Dergisi, 1988, S. 6, s. 46, Yargıtay 19. HD'nin 23/01/2013 T. 2012/15030 E., 2013/1148 K. sayılı ilamında senetlerdeki imzanın keşidecinin eli ürünü olmaması halinde sorumluluğu bulunmasa bile lehdar ve diğer cirantaları da sorumluluklarından kurtaracak şekilde senedin iptaline karar verilmesi doğru bulunmamıştır (Uyap, Erişim Tarihi: 16/07/2023).

⁵⁷ Poroy/Tekinalp, s. 175, Pulaşlı, (2020) s. 120, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 122, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal s. 152.

⁵⁸ Bilgili/Demirkapı, s. 64.

⁵⁹ Karayalçın, s. 45.

⁶⁰ Devir beyanı ve zilyetliğin geçirilmesi (TTK m. 647; 648/2).

⁶¹ Ciro ve zilyetliğin geçirilmesi (TTK m. 647; 648/2).

⁶² Zilyetliğin geçirilmesi (TTK m. 647; 648/2).

1.2.1. Nama Yazılı Senetler

Türk Ticaret Kanunu'nun 654. maddesine göre “*Belli bir kişinin adına yazılı olup da onun emrine kaydını içermeyen ve kanunen de emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evrak nama yazılı senet sayılır.*”. Buna göre kanunen emre yazılı olmayan, emre kaydı içermeyen ve nama düzenlenen senetler nama yazılı kıymetli evrak olarak kabul edilmektedir. Kanunen emre yazılı bir senedin –örneğin poliçe, bono veya çekin- nama düzenlenebilmesi için olumsuz emre kaydını içermesi gerekir⁶³.

Kambiyo senetlerinin devri, senedi elinde bulunduran tarafından yapılabilir. Senedin sahibi (hak sahibi/lehtar), senetteki hakkı devretmek istediği kişiye yönelik bir devir beyanı yapar ve bu beyanı sıklıkla senet üzerinde belirtir. Devir beyanı, senedin mülkiyetinin ve dolayısıyla içerdiği hakkın başka bir kişiye geçtiğini açıklar. Devir beyanı, genellikle senet üzerinde imza veya imza niteliği taşıyan bir işaret ile yapılır. Böylece, senette hak sahibi, senet üzerindeki talep hakkını başka bir kişiye devreder. Devir işlemi, senet üzerinde belirtilen hakların, yeni sahibine geçmesinin yanı sıra yeni sahibinin meşru hamil olarak bu hakları kullanmasını da sağlar.

Nama yazılı senetler, TTK'nın 647. maddesi uyarınca genel hükümler⁶⁴ çerçevesinde alacağın temliki ilkelerine göre devredilebilecektir. Buna göre yazılı bir devir beyanının bulunması ve senedin zilyetliğinin devralana geçirilmesi gerekmektedir. Alacağın temlikine ilişkin kuralların, örneğin temlik sözleşmesinde devir iradesinin açıkça gösterilmesi hususunun nama yazılı senetlerin devrinde de bulunması gerekmektedir. Temlik beyanı senet üzerine yazılabileceği gibi ayrı bir belgeye de yazılabilecektir⁶⁵. Senetteki cironun alacağın temliki iradesini yansıttığı öğretide kabul edilmektedir⁶⁶. Nama yazılı senetlerdeki hak devrinin, adi senetlerdeki hak devri gibi olması nedeni ile bu senetlerin tedavül kabiliyeti sınırlanmaktadır.

1.2.2. Hamiline Yazılı Senetler

Türk Ticaret Kanunu'nun 658. maddesine göre “*Senedin metninden veya şeklinden, hamili kim ise o kişinin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak, hamile veya hamiline yazılı senet sayılır*”⁶⁷. Bir senedin hamiline olarak düzenlendiği, senet metninden veya şeklinden anlaşılabilir. Hamiline yazılı senetlerde hak, doğrudan senede bağlı olduğundan

⁶³ Öztan, (1997), s. 260, Karayalçın, s. 8, İmregün, (Kambiyo), s. 12; Poroy/Tekinalp, s. 71, Pulaşlı, (2020), s. 57, Yılmaz, (Def'iler), s. 91.

⁶⁴ TBK'nın 183 vd.

⁶⁵ Karayalçın, s. 21, Pulaşlı, (2020), s.59, İmregün, (Kambiyo), s. 12; Yılmaz, (Def'iler), s. 93,

⁶⁶ Öztan, (1997), s. 200, Karayalçın, s. 21, Bilgili/Demirkapı, s. 22, Yılmaz, (Def'iler), s. 93

⁶⁷ Öğretide bu tanımın eksik bir ifade olduğu belirtilmektedir. Bu hususta bkz. Yılmaz, (Def'iler), s. 129 vd.

ve alacaklının senet metninden anlaşılmasına ihtiyaç bulunmadığından, senedin zilyetliğinin değişmesi halinde hak sahibi de değişmektedir. Bu çerçevede borçlu, senet metninden hak sahibi olduğu anlaşılmasa dahi senedi ibraz eden kişiye ödeme yapmakla mükelleftir.

Hamiline yazılı senetlerin çift yanlı ibraz ve çift yanlı teşhis fonksiyonunun bulunduğu ifade edilmektedir⁶⁸. Ödemenin söz konusu olabilmesi için senedin hak sahibi tarafından ibraz edilmesi gerektiği, borçlu yönünden ise yalnızca ibraz edilen senet için ödeme yapılabileceği anlamına gelmektedir. Buna senedin çift yanlı ibraz fonksiyonu denilmektedir. Alacaklının senet ile hak sahibi olduğunu gösteriyor olması ve borçlunun da senedi ibraz edene ödeme yapmakla borcundan kurtulması hususu ise hamiline yazılı senedin çift yanlı teşhis fonksiyonunu göstermektedir.

Kanunen her kıymetli evrak hamiline düzenlenememektedir. Örneğin poliçe ve bonoda, lehtar gösterme zorunluluğu bulunmaktadır. TTK'nın ilgili hükümleri uyarınca, anılan kambiyo senetleri yönünden lehtar kaydı, zorunlu şekil şartıdır. Şu halde poliçe ve bononun hamiline düzenlenebilmesi mümkün değildir. Ancak çek yönünden bu sınırlama bulunmamakta olup çek, hamiline yazılı senet olarak düzenlenebilir ve devredilebilir.

Hamiline yazılı senetlerin devri için her ne kadar teslim konusunda taraflar arasında irade beyanlarının örtüştüğü bir anlaşma bulunması gerekmekte ise de senedin, örneğin çalınması veya kaybolarak başkası tarafından ele geçirilmesi halinde karine olarak hamilin hak sahibi olduğu kabul edilir⁶⁹. Borçlunun taahhüdünden kurtulabilmesi için hamilin gerçek hak sahibi olmadığını ispat etmesi gerekecektir. Yine devredenin devir yetkisi bulunmasa dahi senedi iyiniyetle devralan kişi, senetteki hakkı iktisap etmiş sayılır⁷⁰.

1.2.3. Emre Yazılı Senetler

Türk Ticaret Kanunu m. 824'e göre emre yazılı senetler, "*emre yazılı olan veya kanunen böyle sayılan kıymetli evrak*" şeklinde ifade edilmiştir. Bu tanıma göre emre yazılı senetler, iradi emre yazılı senetler ve kanunen emre yazılı senetler olmak üzere iki gruba ayrılır. İradi emre yazılı senetlerde, senedin emre yazılı kabul edilebilmesi için üzerinde "emre/emrine" ibaresinin veya buna eş anlamlı bir başka ibarenin bulunması gerekmektedir. Bununla birlikte,

⁶⁸ Poroy/Tekinalp, s. 105.

⁶⁹ Öztan, (1997), s. 250, Bilgili/Demirkapı, s.30, Poroy/Tekinalp, s. 106, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal s. 28, Öztekin, Helin, Kambiyo Senetlerinde Def'i Teşkil Eden Haller ve Doğurduğu Sonuçlar, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021, Diyarbakır, s. 66.

⁷⁰ Hamiline yazılı senetlerde iyiniyet açısından bile bile borçlu zararına hareket etmeme kavramının durumuna ilişkin detaylı inceleme için bkz, Adıgüzel, Burak, "Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket", Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 4 (2), 2018.

kanunen emre yazılı senetlerde böyle bir ibare bulunması zorunlu değildir, çünkü bu tür senetler kendiliğinden emre yazılı olarak kabul edilir⁷¹. TTK'da düzenlenen kambyo senetleri (poliçe, bono ve çek) kanunen emre yazılı senetler olarak kabul edilmektedir.

Emre yazılı senetlerin devrinin geçerli olabilmesi için ciro ve zilyetliğin devri olmak üzere iki ayrı tasarruf işleminin birlikte gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Buna göre emre yazılı senedi elinde bulunduran şahsın, senet üzerine yahut senede ekli alonj üzerine ciro işlemini gerçekleştirmesi ve akabinde senedi devrettiği kişiye teslim etmesi gerekmektedir. Borçlunun, emre yazılı senetlerde ödeme yapmadan önce, ciro silsilesinin kopuk olmadığını ve senedi ibraz edenin meşru hamil olduğunu kontrol etme yükümlülüğü vardır. Bu nedenle emre yazılı senetlerde hamilin, usulüne uygun ciro silsilesi ile senedi devraldığını ispat etmesi gerekecektir.

Devir şekilleri açısından yapılan sınıflandırmanın önemi, kambyo senetlerinin dolaşımında, hak iddiasının ileri sürülmesi ve dolayısıyla borcun ödenmesi sürecinde, senetlerin zarara uğraması ve iptali prosedürlerinin farklılaşmasında ve itiraz sistemlerinin oluşumunda kendini gösterir⁷².

2. DEF'İ VE İTİRAZ

Maddi hukukta kabul edilen savunma vasıtaları, kambyo senetleri açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu savunma araçları ile borçluların kambyo senetleriyle ilgili haklarını korumalarını ve adil bir şekilde savunma hakkını kullanmalarını sağlamak amaçlanmaktadır.

Kambyo senetlerinde savunma vasıtaları; senetteki imzası sebebi ile borçlu olan kişiye yöneltilen iddialara karşı bu kişilerin haklarını korumak, iddiaları reddetmek ve kanıtları sunmak için kullanılmaktadır⁷³. Örneğin, davalı borçlunun senedin geçerliliğini veya ödeme yükümlülüğünü sorgulaması, senetteki imzasının sahte olduğunu ileri sürmesi gibi savunma argümanları kullanılabilir. Bu savunma vasıtaları, borçlunun imkânlar dâhilinde zarara uğramasının önüne geçilmesi ile hukuki süreçte adil bir savunma hakkı tanımaktadır.

Kambyo senetlerinde savunma vasıtalarıyla ilgili diğer önemli hususlar ise senedin zamanaşımı süresi, protesto işlemleri, ciranta ve avalistlerin sorumluluğu gibi konulardır. Senet borçluları, bu unsurları da savunma stratejileri kapsamında değerlendirebilir ve haklarını koruma amacıyla gerekli argümanları sunabilir. Kanunların yanı sıra, kambyo senetlerine ilişkin mahkeme kararları da savunma vasıtaları konusunda önemli bir kaynaktır. Mahkemeler,

⁷¹ Karayalçın, s. 21; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 74; Bilgili/Demirkapı, s. 25.

⁷² Akteke, s. 13.

⁷³ Akteke, s. 19, Özbek, s. 40.

senet borçlularının savunma haklarını ve savunma vasıtalarını nasıl kullanabileceklerini belirlerken, yargısal içtihatlarla da başvurabilirler. Bu şekilde, borçlulara adil bir savunma hakkı sağlanırken, kambiyo senetleriyle ilgili savunma stratejileri ve argümanları da şekillenmektedir⁷⁴.

Kambiyo senetlerinde kullanılan savunma vasıtalarının temel olarak; senedin düzenlenmesine yönelik şekil şartları, senetteki taahhüdün geçerliliği, senedin ödenmesinin gerekip gerekmediği, hakkı koruyucu işlemlerin yapılıp yapılmadığı ve diğer senet borçlularının sorumluluğu noktalarında toplandığı görülür.

Kambiyo senetlerinin düzenlenmesi bakımından öngörülen savunma vasıtaları; TTK'nın kambiyo senetlerine özgü öngörülmesi şekil şartlarının mevcudiyeti ile doğrudan ilişkilidir. Bu şekil şartlarının yerine getirilmemesi, senedin geçersizliği ve dolayısıyla savunma vasıtalarının kullanılması için bir temel oluşturabilir.

Senet borçluları, kambiyo senedinin geçerli olmadığını iddia edebilirler. Örneğin, ıslak imza yerine parmak izi basılmış olması⁷⁵ senedin geçersiz olması sonucunu doğuracağından borçlu bu hususu ileri sürebilir. Yine, senet borçlusunun ehliyetsiz olması veya imzasının sahte olması senetteki taahhüdün geçerliliğini etkileyeceğinden borçlu bu iddiaları savunma vasıtası olarak ileri sürebilir. Bu durumda, borçlunun bu iddiaları kanıtlaması ve mahkemeye deliller sunması gerekebilir.

Senet borçluları, senedin tahsil edilemez olduğunu veya bedelsiz kaldığını ileri sürerek ödeme taleplerini reddedebilirler. Kambiyo senetlerinde, hakkı koruyucu işlemler kapsamında kabule arz, ibraz, protesto gibi işlemlerin süresinde ve öngörülen şekillerde yapılması gerekmektedir. Buna ek olarak kambiyo senedine dayalı şekilde ileri sürülen talepler, senedin türüne ve talebin ileri sürüldüğü senet borçlusuna göre TTK'da öngörülen farklı zamanaşımı sürelerine tabidir. Borçlular, senedin protesto edilmediğini veya zamanaşımının gerçekleştiğini ileri sürerek savunma yapabilirler. Bu noktada, borçlunun bu iddialarını kanıtlaması ve yasal süreleri doğru bir şekilde değerlendirmesi gerekmektedir.

Kambiyo senetlerinde yer alan her imza, sahibi bakımından sorumluluk doğurduğundan; ciranta ve avalistler de kambiyo borçluları arasında yer alır. Bu nedehle ciranta veya avalist de senet üzerindeki taahhüdün geçersiz olduğunu veya haksız bir şekilde talepte bulunduğunu savunabilirler.

⁷⁴ **Ermenek, İbrahim**, Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul, 2009, Ankara, s. 3.

⁷⁵ **Domaniç, Hayri**, Kıymetli Evrak Hukuku TTK Şerhi IV, 1990, İstanbul, s. 110; **Pulaşlı**, (2020), s. 72.

Kambiyo senetlerinde; maddi hukuka ilişkin savunma araçları olarak itiraz ve defiler kullanılmaktadır. Bu çalışmada, konuya derinlik kazandırmak amacıyla öncelikle itirazlar ve ardından defiler ayrı ayrı incelenmiştir.

2.1. İTİRAZ

Maddi hukuktaki savunma vasıtalarından biri olan itiraz, ileri sürülen hakkın doğumuna engel olan veya doğmuş hakkı sona erdiren vakalardır⁷⁶. İtiraz, tek taraflı beyan ile ileri sürülebilir ve hâkim tarafından resen nazara alınır. Tarafların dilekçelerinden veya delillerinden anlaşılabilen itirazların, savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına takılmadan her zaman ileri sürülebileceği kabul edilmektedir⁷⁷.

Kambiyo senediyle ilgili bir alacağın varlığına karşı ortaya çıkan hukuki savunma vasıtası olan itiraz, borcun doğup doğmadığını yahut varolan borcun örneğin ödeme sebebi ile sona erdiğini gündeme getirerek alacaklının taleplerine karşı bir savunma olanağı sağlar. Bu sayede borçlu, haksız taleplere karşı kendisini koruma imkânı bulur.

Borçlu, belirli nedenlere dayanarak alacaklının taleplerini geçersiz kılmak için itirazda bulunabilir. İtirazın kabul edilebilmesi için belirli unsurların mevcut olması gerekmektedir⁷⁸. Bunlar, senet üzerindeki taahhüdü etkileyen hukuki veya fiili unsurlardır. Örneğin, senedin sahte imza içermesi, senedin hileli veya zorla düzenlenmiş olması gibi durumlar itirazın temel unsurları arasında yer alır.

İtirazın kabul edilmesi durumunda, senet üzerindeki taahhütlerin veya senedin geçersiz hale gelebileceği sonucu ortaya çıkar. Bu durumda, alacaklının talepleri itiraz nedeniyle reddedilir. İtirazın geçerli kılınabilmesi için ise itirazın dayandığı unsurların ispat edilmesi önemlidir. Bu nedenle, borçlu, itirazını destekleyecek delilleri bildirmeli ve mahkemeye veya ilgili mercilere kanıtlarını ibraz etmelidir.

2.2. DEF'İ

Defi, kambiyo senetlerindeki borcun varlığını ve doğumunu inkâr etmeden ifadan kaçınmayı amaçlayan bir savunma şeklidir⁷⁹. Kambiyo senetlerinde ise bazı durumlarda senetlerdeki taahhütlerin özel bir nedene dayanarak yerine getirilmesinden kaçınma imkânı

⁷⁶ Üstündağ, Saim; Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul, 1977, s. 278; Eren, s.75, Oğuzman, Kemal/Barlas, Nami; Medeni Hukuk, 20. Bası, İstanbul 2014, s. 315; Kuru, Baki, Medeni Usul Hukuku, C. 1, 2. Baskı, 2021, İstanbul, s. 490; Bilgili/Demirkapı, s. 23.

⁷⁷ Eren, s.75; Kuru, (2021), s. 488.

⁷⁸ Gürdoğan, Burhan, Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümsüzlük İtirazı, 1960, Ankara, s. 55.

⁷⁹ Pulaşlı (2020), s. 70, Akdeniz s. 13.

ortaya çıkabilir. İşte bu noktada, maddi hukuk sistemi içerisinde "def'i" kavramı gündeme gelir. Def'iler, kambiyo senedini düzenleyen veya taahhüt alanda bulunan kişinin, talep edilen borcu kabul etmediğini yahut belirli sebeplerle demeyeceğini beyan etmesidir. Bu savunma aracıyla kişi, senet dolayısıyla kendisiyle ilgili bir yükümlülüğün olmadığını ileri sürebilir.

2.3. DEF'İ VE İTİRAZ ARASINDAKİ FARK

Maddi hukuk anlamında itiraz ve def'i arasında belirli farklılıklar bulunmaktadır. Def'inin ileri sürülmesi durumunda hakkın varlığı kabul edilmektedir, ancak özel bir nedene dayanılarak edimin yerine getirilmesinden kaçınılmaktadır⁸⁰. İtiraz ise hakkın varlığına yahut sona ermesine yönelik savunma vasıtasıdır. İtirazda hak ya hukuki düzlemde doğmamıştır ya da sona ermiştir ve ortada ileri sürülecek bir hak bulunmamaktadır. Örneğin; alacak hakkının doğum sebebine bağlı olarak belirli süre içerisinde ileri sürülmemesi halinde artık zamanaşımı def'ine dayanılabilecektir. Bu durumda borçlu, bir alacak hakkının mevcut olduğunu kabul etmesine rağmen, yasanın kendisine verdiği imkânlardan yararlanarak borcunu ödemekten kaçınmaktadır. İtirazda ise borçlu, taraflar arasındaki sözleşmenin geçersizliği nedeni ile hakkın hiç doğmadığını söyleyebileceği gibi, alacağı ödeyerek borcu sona erdirdiği savunmasında da bulunabilir.

Yine def'i ve itiraz kavramını kullanacak kişinin savunmanın niteliğini doğru bir şekilde belirlemesi gerekir. Zira def'inin özellikle kişi tarafından ileri sürülmesi gerekmekte iken itiraz mahkemece tespit edilmesi halinde resen nazara alınabilecektir⁸¹. Def'i teşkil eden savunmaların usul kuralları çerçevesinde cevap süresi içerisinde ileri sürülmesi gerekmekte iken, itiraz iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağına takılmamaktadır.

Def'i niteliği gereği bir hak iken, itiraz bir olaydır. Bu çerçevede kişi def'i hakkını kullanmaktan vazgeçebilir, buna karşılık itirazdan vazgeçilemez⁸². Def'i yalnızca hak sahibi tarafından ileri sürülebilir. İtirazı ise menfaat sağlayan herkes ileri sürebilecektir.

Kambiyo senetleri özelinde bakıldığında da itiraz, senede bağlı hakkın doğumuna engel olan yahut hakkın sona erdiren olguları ileri sürerek senedin icrasını engelleme amacı güderken;

⁸⁰ **Kuru**, (2021), s. 488, **Eren**, s. 75.

⁸¹ *Kuru*'ya göre hâkim her ne kadar itirazı resen nazara alabilecek ise de yalnızca dosyada anlaşılan itiraz konularını değerlendirebilir, yoksa kendiliğinden itiraz sebebinin varlığı konusunda araştırma yapamayacaktır. Bkz; **Kuru**, (2021), s. 491.

⁸² **Eren**, s.75, **Yılmaz**, (Def'iler), s. 77.

defi ise geçerli bir senede rağmen, senet borçlusunun taahhüdünün kendisini bağlamadığına yönelik bir savunma amacı taşır⁸³.

İtiraz, senedi düzenleyen kişi veya onun halefleri tarafından kullanılabilir. Örneğin, senedin üzerindeki imzanın sahte olduğunu veya senedin yasal şekil şartlarını taşımadığını kanıtlamak için itiraz kullanılabilir. İtiraz bir olay olduğundan, senedi düzenleyen veya düzenleyenin ad ve hesabına temsilcileri olan diğer kişiler tarafından icra takipleri veya tahsil süreçlerinde kullanılabilir⁸⁴.

Defi ise kambiyo senetlerinde taahhüt sahibinin kendisini bağlamayan veya geçersiz kılan unsurları ileri sürerek senedin icra edilmesini veya tahsil edilmesini engelleme hakkıdır. Defi hakkı, senedi düzenleyen kişi veya ilgili hak sahibi tarafından kullanılabilir. Defi, senedin üzerindeki taahhüdün hükümsüzlüğünü kanıtlamaya yönelik bir savunma yoludur. Örneğin, senedin düzenlendiği temel ilişkide karşı ifanın yerine getirilmediği iddiası ile artık taahhüdün geçersiz hale geldiğine ilişkin bedelsizlik def'ini kullanılabilir ve kişi borcu ödemekten kaçınabilir.

Defi ve itiraz arasındaki en temel farklardan biri, itirazın herkes tarafından kullanılabilmesidir. Buna karşılık defi, senedi düzenleyen veya ilgili hak sahibi kişi tarafından kullanılabilir. Buna ek olarak itiraz, genellikle senedin icra edilmesini veya tahsil edilmesini engellerken, definin varlığı halinde senet geçerliliğini sürdürür, borçlu yalnızca ifadan kaçınma imkânı elde eder. Bu farklar göz önüne alındığında, itiraz ve defi savunma hakkının farklı amaçlarla kullanıldığı görülür.

Defi ve itiraz arasında maddi hukuk anlamında farklılıklar olmakla birlikte; TTK'da defi ve itiraz mekanizmaları ayrı olarak düzenlenmemiş, kambiyo senetlerinde defi kavramı hem ifadan kaçınmayı ifade eden defi hem de hakkın mevcut olmamasına dayanan itirazı kapsar şekilde hüküm altına alınmıştır⁸⁵. Kambiyo senetlerinde, maddi hukuktakinden daha geniş bir anlamda kullanılan def'iler, bir kısmı kambiyo senedinin geçersizliği nedeniyle geçerli bir kambiyo borcunun doğmadığına yönelik iken; bir kısmı ise kambiyo borçluları özelinde geçerli bir senetten doğan borcun, ilgilileri tarafından ifasından kaçınma hakkı verir niteliktedir.

⁸³ Arslan, İbrahim, "Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Def'ileri", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, 16 (1), s. 12.

⁸⁴ Poroy/Tekinalp, s. 37, Güngör, Seda Ş., "Kambiyo Senetlerinde Ehliyet ve Ehliyetsizliğin Mutlak Def'i Olarak İleri Sürülmesi", Sosyal Bilimler Metinleri, 2023(1), s. 3.

⁸⁵ Öztan, (1997), s.85, Pulaşlı (2020), s.71; Poroy/Tekinalp, s. 94; Bilgili/Demirkapı, s. 24.

3. KAMBIYO SENETLERİNDE DEF'İLERE İLİŞKİN SINIFLANDIRMALAR

Kambiyo senetlerinin tedavül özelliği, ekonomik işlemlerin hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleşmesine katkıda bulunur. Tedavülün hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi; nakit sıkıntılarını ortadan kaldırır, işlem süreçlerini hızlandırır, ticaretin akışını sağlar ve ekonomik faaliyetleri destekler. Kambiyo senetlerinde öngörülen sınırlı def'iler sistemi⁸⁶, belirli def'i sebeplerinin ileri sürülmesini sınırlar ve belirli koşullar altında geçerli hale getirir. Sınırlı def'iler sistemi; senedi elinde bulunduranlar ve senet alacaklılarını, işlem sırasında karşılaşılabilecekleri def'ilerden korumak suretiyle hızlı ve güvenli tedavülün sağlanmasında önemli bir rol oynar. Zira kambiyo senetlerinde, tüm def'ilerin herkese karşı ileri sürülebildiği bir sistemin varlığı halinde, senetlerin tedavülünde güvenlik riskleri artabilirdi. Bu durum, senetlerin itibarını ve güvenilirliğini zayıflatabilir ve senetlerin hızlı bir şekilde el değiştirmesini engelleyebilirdi. Sınırlı def'ilerin varlığı, senetlerin tedavülünü desteklerken, senetlerin güvenilirliğini ve ticari işlemlerde kullanılabilirliğini sağlar⁸⁷.

Türk Ticaret Kanunu m. 659 hamile yazılı senetlerdeki def'ileri, m. 687 poliçedeki def'ileri ve m. 825 ise emre yazılı senetlerdeki def'ileri hüküm altına almaktadır. TTK'da nama yazılı senetlerde def'ilere ilişkin ayrıca bir düzenleme bulunmamakla birlikte; TTK'nın poliçeye ilişkin m. 687/2 hükmü ile alacağın devri suretiyle devredilen senetlere ilişkin hükümler saklı tutulmuştur. Nama yazılı senetlerin devir usulü, alacağın devri işlemi olduğundan; bu senetlere yönelik def'iler de alacağın devrine ilişkin genel hükümlere tabi olacaktır. Böylece, alacağın devri yoluyla devredilen nama yazılı senetlerde def'iler ve def'ilerin ileri sürülme şartları TBK'ya göre değerlendirilir.

Ancak, TTK'daki def'i düzenlemeleri sadece 659., 687. ve 825. maddelerle sınırlandırılmamaktadır. Örneğin; açık poliçeyi düzenleyen 680. madde, tahsil cirosunu düzenleyen 688. madde, rehin cirosunu düzenleyen 689. madde, vadeden sonraki ciroyu düzenleyen 690. madde, senet metninde değişikliği düzenleyen 748. maddeler de def'i ile geçerli olmayan imzaları düzenleyen 677. madde, yetkisiz imzaya ilişkin 678. madde, senet metnindeki değişikliklere ilişkin 748. madde, zamanaşımına ilişkin 749. madde TTK'da yer alan def'ilere birer örnektir.

⁸⁶ Poroy/Tekinalp, s. 100; Öztekin, s. 2; Aktekin, s. 30; Doğan, Özgür; Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Def'ileri, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2019, s. 30.

⁸⁷ Helvacı, Mehmet, "Kambiyo Senetlerinde Def'iler", Prof. Dr. Hüseyin Ülgen'e Armağan, C. I, 2007, s. 689.

Türk Ticaret Kanunu'nun hamile yazılı senetlere ilişkin 659'uncu maddesinde borçlunun def'ileri; "(1) Borçlu hamile yazılı bir senetten doğan alacağa karşı, ancak senedin geçersizliğine ilişkin veya senedin metninden anlaşılan def'ilerle, alacaklı her kim ise ona karşı şahsen sahip olduğu def'ileri ileri sürebilir. (2) Borçlu ile önceki hamillerden biri arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'ilerin ileri sürülmesi, ancak senedi iktisap ederken hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması halinde geçerlidir. (3) Senedin, borçlunun rızası olmaksızın tedavüle çıkarıldığı yolunda bir def'i ileri sürülemez." şeklinde; poliçeye ilişkin 687'nci maddesinde; "(1) Poliçeden dolayı kendisine başvuru alan kişi, düzenleyen veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'ileri başvuru alan hamile karşı ileri süremez; meğerki, hamil, poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olsun. (2) Alacağın temlik yoluyla yapılan devirlere ilişkin hükümler saklıdır." şeklinde ve son olarak emre yazılı senetlere ilişkin, "Borçlunun Def'ileri" başlıklı 825'inci maddesinde ise "(1) Borçlu, emre yazılı bir senetten doğan alacağa karşı ancak senedin geçersizliğine ilişkin veya senet metninden anlaşılan def'ilerle alacaklı kim ise ona karşı, şahsen haiz bulunduğu def'ileri ileri sürebilir. (2) Borçlu ile önceki hamillerden biri veya senedi düzenleyen kişi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'ilerin ileri sürülmesi, ancak senedi iktisap ederken hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması halinde caizdir." şeklinde düzenlenmiştir. TTK'nın devir türlerine göre senetlerden, hamile yazılı senetlere ilişkin 659'uncu ve emre yazılı senetlere ilişkin 825'inci maddeleri göz önünde bulundurulduğunda, ilgili kambiyo senetleri bakımından def'ilerin; senedin geçersizliğine ilişkin, senedin metninden anlaşılan ve alacaklı her kim ise ona karşı şahsen sahip olunan def'iler olarak adlandırıldığı görülmektedir. Kambiyo senetleri bakımından öngörülen def'iler, TTK'nın 659, 687 ve 825 maddelerinde düzenlenmiş olmakla birlikte, bahsi geçen hükümlerde def'i kavramının ayrıntılı bir şekilde tanımlanmaması nedeniyle; def'i hakkının niteliği, hangi durumlar altında ileri sürülebileceği, ne tür savunmaların kabul edileceği ve bunların nasıl değerlendirileceği gibi konular yargı kararları ve öğreti görüşleriyle şekillendirilmiştir.

Kambiyo senetlerinde def'iler, senedin geçersizliğine veya senetteki taahhüdün geçersizliğine sebep olan unsurlardır. TTK'da def'iler; nama yazılı senetler, emre yazılı senetler ve hamiline yazılı senetler için ayrı ayrı tasnif edilmiştir. Birçok yazar bu sınıflandırmayı benimseyip daha ayrıntılı tasniflere girer⁸⁸. Örneğin *İmregün*⁸⁹ senet metninden anlaşılan

⁸⁸ Bkz. *Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya*, s.47 vd., *Öztan*, (1997), s. 218, *Karayalçın*, s. 26, *Pulaşlı*, (2020), s. 71, *Poroy/Tekinalp*, s. 95 vd.

⁸⁹ *İmregün, Oğuz*, "Kıymetli Evrakta Def'iler", *İktisat ve Maliye*, C. VIII, 1961, s.656.

def'ilerden yola çıkarak i) senetten doğan itirazlar ve ii) senetten doğan def'iler şeklinde ikili ikili ayrıma gider. *Poroy/Tekinalp*⁹⁰ ise bu def'ilere “doğrudan def'iler”i eklemiştir. Çalışmamızda etkilerine göre ve maddi özelliklerine göre def'iler kavramları altında sınıflandırmaya yer vereceğiz⁹¹.

3.1. ETKİLERİNE GÖRE DEF'İLER

Etkilerine göre def'iler öğretide ikili ayrıma tabi tutulur. Bunlar, herkese karşı ileri sürülebilmesi bakımından “mutlak def'iler” ve yalnızca ilgilileri arasında ileri sürülebilen “nispi def'iler”dir⁹². Buna göre mutlak def'iler, senet borçlusunu tarafından hamil olan herkese karşı ileri sürülebilecek iken; nispi def'iler, belirli senet borçluları tarafından belirli senet alacaklılarına karşı ileri sürülebilir⁹³.

3.1.1. Mutlak Def'iler

Mutlak def'iler, senet borçlusunun tüm yasal savunma argümanlarını kapsayan ve her türlü durumda ileri sürülebilen def'ilerdir⁹⁴. Bu bağlamda, mutlak def'ilerin temel özelliği, herkes karşısında ileri sürülebilmesidir.

Mutlak def'iler, senedin içeriğiyle ve taahhütle ilgili hatalar veya eksiklikler nedeniyle ortaya çıkar. Mutlak def'iler, senetteki alacağın talep edilebilmesini engelleyen (zamanaşımı) veya senedin geçersizliğine (şekil eksikliği; örn. imza yerine parmak basma) yol açan durumlardan kaynaklanabilir.

Ancak bir def'inin mutlak def'i olarak kabul edilmesi, senet üzerinde imzası bulunan herkesin bu def'iyi herhangi bir durumda kullanabilmesine imkân vermez⁹⁵. Nitekim bazı yazarlara göre mutlak def'ilerin de kendi içerisinde iki kategoriye⁹⁶ ayrıldığı görülmektedir. Bunlar; senet metninden anlaşılan veya senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'ilerdir. Senet metninden anlaşılan def'iler; senet metninde açıkça belirtilen ve taraflar arasında varılan anlaşmaya dayanan def'ilerdir. Bu tür def'iler, senet metninde yer alması nedeniyle tüm taraflar

⁹⁰ *Poroy/Tekinalp*, s. 100-101.

⁹¹ Aynı şekilde *Öztan*, (1997), s. 218.

⁹² *Öztan*, (2013), s. 46; *Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal*, s. 100; *Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya*; s.47 vd; *Bilgili/Demirkapı*, s. 26; *Kendigelen/Kırca*, s. 87; *Kaya/Tatlı*, s. 30; *Erdoğan*, s. 382.

⁹³ *Öztan*; (1997), s.218.

⁹⁴ *Poroy/Tekinalp*, s. 92, *Öztan*, (1997), s. 218, *Helvacı*, (Def'iler), s. 664, *Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya*; s.66, *Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal*, s. 101.

⁹⁵ *Helvacı*, (Def'iler), s. 664.

⁹⁶ *İmregün*, (Kambiyo), s. 21; *Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kaya, Arslan/Nomer Ertan, N. Füsün*; Kıymetli Evrak Hukuku, 13. Bası, 2021, s.72; *Bilgili/Demirkapı*, s. 27, *Akteke*, s. 36.

tarafından kabul edilir ve her durumda ileri sürülebilir⁹⁷. Senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'iler ise senet üzerindeki taahhütlerin geçersiz olduğunu ve dolayısıyla senedin ilgili kişi yönünden hükümsüz olduğunu ileri sürebilmeyi amaçlar. Örneğin, senet üzerinde sahte imza tespit edilmesi veya senedin düzenlenme amacına aykırı bir şekilde kullanılması gibi durumlarda, senedin hükümsüz olduğunu iddia etmek için bu tür bir def'i kullanılabilir.

3.1.2. Nispi Def'iler

Nispi def'iler, herkese karşı ileri sürülemeyen ve sadece belirli bir alacaklıya karşı ve ilgilisi tarafından ileri sürülebilen def'ilerdir. Nispi def'iler, genellikle borçlu ile alacaklı arasındaki hukuki ilişkilere dayanır⁹⁸ ve senet dışı ilişkilerden doğan haklarla ilgilidir⁹⁹. Diğer bir deyişle, senet borçlusunun belirli bir alacaklıyla olan ilişkisi veya anlaşması nedeniyle doğan haklar nispi def'ilere dâhildir. Bu, senet dışında var olan bir hukuki ilişki veya sözleşme sonucunda ortaya çıkan alacakların senetle temsil edildiği durumları içerir¹⁰⁰. Örneğin; bir mal veya hizmetin sağlanmasıyla ilgili bir anlaşma sonucunda doğan alacak veya borçlar¹⁰¹, senet lehtarının mal veya hizmetin zamanında teslimini yapmaması, ödeme planına uymaması veya belirli bir taahhüdü yerine getirmemesi nispi def'ileri gündeme getirebilir. Bu def'iler, senet borçlusu tarafından ileri sürülerek alacaklının şahsi ilişkideki yükümlülüklerini yerine getirmesi istenebilir veya hukuki yaptırımların uygulanması talep edilebilir¹⁰². Nispi def'iler, senetle ilgili olmayan hak ve yükümlülükleri içerdikleri için senedin objektif mevcudiyetine etki etmezler. Bu def'iler, sadece ilgili taraflar arasında ileri sürülebilir ve kural olarak doğrudan ilişki bulunmayan senet hamillerine veya üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi mümkün değildir. Senet ciro edilmişse ve senedi iyi niyetli bir üçüncü kişi devralmışsa, nispi def'iler yalnızca

⁹⁷ **Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan**, s. 72. Yarg. 12. HD 07.02.2017 tarih, 2016/27908 Esas, 2017/1394 Karar: “*Senede karşı mutlak def'iler senede hamil olan herkese karşı ileri sürülebilir. Senedin hükümsüzlüğünü gerektiren def'iler senet ve eklentilerinden anlaşılın anlaşılmasın senedin hükümsüz sayılmasını gerektiren def'ilerdir. Bu def'ilerin bir kısmı mutlak, bir kısmı nispi (kişisel) def'i niteliğindedir. Hangisinin mutlak, hangisinin nisbi def'i sayılacağı, 'görünüşe itimat (güven)', 'iyiniyet' ilkesiyle, 'kambiyo senetlerine ilişkin işlemlerdeki emniyetin korunması' ilkelerinden hangisine öncelik tanınacağı sorunuyla ilgilidir. Bu iki çıkarın karşılıklı olarak çatıştığı bazı durumları yasa yapıcı özel olarak ele alıp hangi çıkarın korunacağını kendisi (örneğin; TTK. mad. 571/II, 592, BK. mad. 18/II, 505/II, TMK. mad. 990' da olduğu gibi) düzenlemiştir. Kanunda öngörülüp açık bir hükümle düzenlenen bu durumların dışında gerek doktrinde ve gerekse de uygulamada “imzanın sahte olması”, “senet metninde sahtekarlık (tahrifat) yapılmış olması”, “borçlunun borçlanma ehliyetinin bulunmaması”, “senette zorunlu şekil koşullarının bulunmaması”, “imza sahibinin temsil yetkisinin bulunmaması”, “senedin zamanaşımına uğramış bulunması” vb. def'iler senedin hükümsüzlüğüne yönelik olup her hamile (iyiniyetli olsa dahi) karşı ileri sürülebilen mutlak def'i olarak kabul edilmektedir. Bu nedenledir ki, borçlunun hamil/alacaklıya karşı senet metninde sahtekarlık (tahrifat) iddiası mutlak def'idir ve mahkemece bu iddia incelenmelidir. (Hukuk Genel Kurulunun 04.03.2015 gün ve 2013/19-1746 E., 2015/896 K.)” (Uyap, Erişim Tarihi: 07.09.2023).*

⁹⁸ **İmregün**, (Kambiyo), s. 23; **Öztan**, (1997), s. 234

⁹⁹ **Helvacı**, (Def'iler), s. 680-684.

¹⁰⁰ **Öztan**, (1997), s. 234.

¹⁰¹ **İmregün**, (Kambiyo), s. 23.

¹⁰² **Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan**, s. 74.

kişisel ilişkideki senet alacaklısına karşı ileri sürülebilir. Nispi def'ilerin, ilgilisi olmayan üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için üçüncü kişinin senedi kötü niyetle veya hileli bir şekilde iktisap ettiği kanıtlanmalıdır. Borçlu, senedin devri veya düzenlenmesi sırasında hamilin kötü niyetli veya hileli davrandığını ispatlamadığı sürece nispi def'ileri bu kişilere karşı ileri sürülemez.

Nispi def'ilerin yalnızca ilgilileri arasında ileri sürülebilmesi ve bilerek borçlu zararına hareket ettikleri ispatlanmadığı sürece üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesi; TTK'nın hamile yazılı senetlere ilişkin 659/2, poliçeye ilişkin 687/1 ve emre yazılı senetlere ilişkin 825/2 maddelerinde hüküm altına alınmıştır. Buna göre hamile yazılı senetler bakımından *“Borçlu ile önceki hamillerden biri arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'ilerin ileri sürülmesi, ancak senedi iktisap ederken hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması halinde geçerlidir.”* Emre yazılı senetler için ise *“Borçlu ile önceki hamillerden biri veya senedi düzenleyen kişi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'ilerin ileri sürülmesi, ancak senedi iktisap ederken hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması halinde caizdir”*.

Nama yazılı senetlerde def'ilere ilişkin ayrıca bir özel düzenleme bulunmamakla birlikte; TTK'nın 687/2 maddesinde söz konusu def'ilerin alacağın devrine ilişkin hükümlere tabi olacağı, *“Alacağın temlik yoluyla yapılan devirlere ilişkin hükümler saklıdır.”* ifadesi ile hüküm altına alınmıştır. Buna göre nama yazılı senetlerdeki hakkın, alacağın temlik ile devredilmesi, kural olarak nispi def'ilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi sonucunu doğurmaktadır. Burada def'ileri ileri sürebilme olgusu; zilyetliğin devrindeki bir usulsüzlükten¹⁰³ kaynaklanabileceği gibi, temlikin getirmiş olduğu halefiyet ilişkisinden de kaynaklanabilir¹⁰⁴. Borçlu, nama yazılı senetlerde, devredene karşı sahip olduğu def'ileri devralana karşı da ileri sürebildiğinden nama yazılı senetlerin alacaklıdan çok borçluyu korumaya yönelik olduğu söylenebilecektir.

Nama yazılı senetler bakımından öngörülen, nispi def'ilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesine ilişkin sistem göz önünde bulundurulduğunda; emre ve hamile yazılı senetler için ayrıca bir değerlendirme daha yapılması gerekir. Kural olarak emre ve hamile yazılı

¹⁰³ Örneğin; devreden, hakkın devri hususunda sözleşme imzalamış olmasına rağmen senedin temlik hususunda rıza göstermez ve senet hukuka aykırı yollarla hamile geçerse, durumu öğrenen borçlu, ödeme talep eden hamile karşı bunu def'i olarak ileri sürebilecektir.

¹⁰⁴ **Poroy/Tekinalp**, s.73, **Yılmaz**, (Def'iler), s. 95. Örneğin; borçlu, devreden ile arasındaki ilişkide devredenin yüklediği edimini yerine getirmemesi sebebi ile, ödeme talep eden senet hamiline karşı ödemelik def'i ileri sürebilecektir.

senetlerde nispi def'iler üçüncü kişilere karşı ileri sürülemezken; bu senetlerin devrinin alacağın devri hükümlerine tabi olduğu hallerde, nispi def'ilerin de üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi mümkün olacaktır. Nitekim hamile veya emre yazılı senetlerin, alacağın devri veya geç ciro ile devredilmesi halinde yapılan devir işlemi, alacağın temlik hükmünde olup bu durumda ilgili senetlerdeki nispi def'iler de üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir. Zira kambiyo senetleri, kendi özel devir sistemiyle aktarılırken, bu devir sistemi dışında bir yöntemle devredildiğinde nispi def'iler, yeni alacaklıya karşı ileri sürülebilir. Buna ek olarak; bilerek borçlu zararına hareket etme¹⁰⁵, kötü niyetli veya ağır kusurlu olma ve külli halefiyet yoluyla iktisap halleri de hamile ve emre yazılı senetlerde nispi def'ilerin ileri sürülebilmesine yönelik diğer istisnai haller olarak karşımıza çıkar.

3.2. MADDİ ÖZELLİKLERİNE GÖRE DEF'İLER

Türk Ticaret Kanunu'nun hamile yazılı senetlere ilişkin 659'uncu ve emre yazılı senetlere ilişkin 825'inci maddeleri göz önünde bulundurulduğunda, ilgili kambiyo senetleri bakımından def'ileri; *senedin geçersizliğine ilişkin, senedin metninden anlaşılan ve alacaklı her kim ise ona karşı şahsen sahip olunan def'iler* olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bu üç sınıf def'i, kambiyo senetlerindeki hukuki ilişkileri ve taraflar arasındaki sorumlulukları belirlemek için önemlidir. Senet metninden anlaşılan def'iler, senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'iler ve şahsi def'iler, tarafların haklarını koruma ve itirazlarını dile getirme imkânı sunar. Bu şekilde, kambiyo senetlerinin güvenliği ve işleyişi sağlanırken, taraflar arasındaki adil bir denge de korunmuş olur.

3.2.1. Senet Metninden Anlaşılan Def'iler

Türk Ticaret Kanunu'nun ilgili def'ilere ilişkin düzenlemelerine bakıldığında ilk def'i grubu olarak, "senet metninden anlaşılan def'iler" bulunmaktadır¹⁰⁶. Bu def'iler, kambiyo senetlerinin metninde açık bir şekilde ifade edilen hususları içerir. Senet üzerinde yer alan; ödeme tarihi, imza gereklilikleri, senet miktarı gibi unsurlar, senet metninden anlaşılabilen def'i sebepleridir.

Senet metni üzerinde yer alan ve senede bakıldığında açıkça anlaşılan hususlar, senet metninden anlaşılan def'ileri oluşturur. "Senet metni" terimi, dar anlamda sadece senedin metniyle sınırlı olmayıp geniş anlamda senedin tamamını; bir diğer deyişle, senedin ön ve arka

¹⁰⁵ Helvacı, (Def'iler), s. 693-695.

¹⁰⁶ Def'ilere ilişkin sınıflandırmalar için bkz; Öztan, (1997), s. 218 vd, Poroy/Tekinalp, s. 91 vd Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 101, Helvacı, (Def'iler), s. 656.

yüzünü ve ayrıca alonju içerir¹⁰⁷. Bununla birlikte “senet metninden anlaşılabilir def’iler” kapsamında hangi senedin esas alınacağı noktasında doktrinde bir görüş ayrılığı mevcuttur. Bazı yazarlar, senet ifadesini sadece kambyo senetleriyle sınırlı bir şekilde ele alırken¹⁰⁸, bazıları daha geniş bir anlamda kullanır¹⁰⁹. Bir def’inin "senet metninden anlaşılabilir def’iler" kapsamında kabul edilebilmesi için geçerli bir kambyo senedinin varlığını arayan yazarlara göre; örneğin, senedin şekil şartlarının eksikliği, senedin hükümsüzlüğüne ilişkin def’iler arasında sayılabilir. Bu def’ilere örnek olarak; zamanaşımı süresinin dolması, senedin ciro zincirinin kopuk olması, belirli vadeli bir poliçede veya bonoda faiz şartının yazılması, kambyo senedinin vadeden önce veya zamanaşımından sonra veya çekin ibraz süresinin geçmesinden sonra ödenmek üzere ibraz edilmesi, cirantalara protesto çekilmeden başvurusu veya protestonun zamanında yapılmamış olması gibi durumlar verilebilir.

Buna karşılık doktrinde bir diğer görüş¹¹⁰, "senet metninden anlaşılabilir def’iler" kavramını daha geniş yorumlamaktadır. "Senet metninden anlaşılabilir def’iler"e ilişkin kapsam, şeklen geçerli bir kambyo senedinin varlığıyla sınırlanmayıp senedin metninden anlaşılabilir her türlü husus, senet metninden anlaşılabilir def’iler kapsamına girebilir. Zira senet metninden anlaşılabilir def’ilerin geçerli bir kambyo senedinin varlığına bağlanması, def’ilerin sınırlarını daraltabilir ve önemli konuları göz ardı edebilir. Örneğin, senetteki bir kayıt veya hüküm, senetle ilişkili hak ve yükümlülükleri etkileyebilir ve bu da senetten anlaşılabilir bir def’i olarak kabul edilebilir¹¹¹. Bu görüşe göre; hamilin meşru bir hamil olup olmadığına ilişkin def’iler, senede yazılan kayıtlardan kaynaklanan def’iler (örneğin, senedin bedeli veya vadesi gibi unsurların eksik veya yanlış olması), sürelerle uyulmamasından doğan def’iler (örneğin, senedin vadeden önce veya sonra ibraz edilmesi) ve senede bakıldığında açıkça anlaşılabilen diğer hususlar bu def’i grubuna dâhil edilebilir. Senedin geçersizliğine ilişkin hususları içeren ve senedin tedavülünü etkileyen; senedin şekli, tarihi, bedeli, imzaları, eksiklikleri veya hataları gibi birçok husus, “senet metninden anlaşılabilir def’iler” kapsamında değerlendirilir¹¹². Böylece, tedavülün hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleşmesi için senet üzerinde yer alan ve açıkça anlaşılabilir her türlü hususun ileri sürülmesi ve değerlendirilmesi mümkün olmaktadır.

¹⁰⁷ Öztan, (1997), s. 219, Helvacı, (Def’iler), s. 657, Poroy/Tekinalp, s. 99, Yılmaz, (Def’iler), s. 180, Pulaşlı, (2020), s. 72, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 48, Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 102.

¹⁰⁸ Karayalçın, s. 31.

¹⁰⁹ Öztan, (1997), s. 219, Helvacı, (Def’iler), s. 657, Poroy/Tekinalp, s. 99, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 48, Yılmaz, (Def’iler), s. 180, Akteke, s. 37.

¹¹⁰ Poroy/Tekinalp, s. 99, İmregün, (Kambyo), s. 21; Kınacıoğlu, s. 136; Helvacı, (Def’iler), s. 689.

¹¹¹ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 65; Poroy/Tekinalp, s. 99; Tuna, Ergun, Ticaret Hukuku, C. III, Kıymetli Evrak, 2004, İstanbul, s. 38.

¹¹² Karayalçın, s. 31; Helvacı, (Def’iler), s. 657, Akteke, s. 29.

Senet metninden anlaşılan def'ilerin, senedin fiziki varlığı üzerinde yer alması ve senedi elinde bulunduran herhangi bir kimsenin bu unsurlara vakıf olabilmesi nedeniyle bu def'iler, herkes tarafından herkese karşı ileri sürülebilen def'ilerdir. Bu özelliği neticesinde senet metninden anlaşılan def'iler, etkileri bakımından birer mutlak def'idir.¹¹³.

3.2.2. Senetteki Taahhüdün Geçersizliğine İlişkin Def'iler

Türk Ticaret Kanunu'nun hamile yazılı senetlere ilişkin 659'uncu ve emre yazılı senetlere ilişkin 825'inci maddeleri kapsamında ikinci def'i grubu, *senedin geçersizliğine ilişkin def'ilerdir*, Kanun koyucunun kullandığı bu terime karşılık öğretilerde farklı terimler tercih edilmiştir. Örneğin; “geçersizlik def'ileri”¹¹⁴, “senedin geçersizliğine ilişkin def'iler”, “hükümsüzlük def'ileri”, “senetteki beyanın hükümsüzlüğüne ilişkin def'iler”, “mutlak etkili geçerlilik def'ileri”¹¹⁵ gibi terimler kullanılmaktadır. Bu terimlere ek olarak; söz konusu def'i grubu bakımından yaygın kullanım, bizim de tercihimiz olan “senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'iler” şeklindedir¹¹⁶. Zira kanaatimize göre “senedin geçersizliğine ilişkin def'iler” ifadesi doğru bir ifade değildir. Kanun hükümleri incelendiğinde söz konusu def'iler ile ifade edilen hususun, ilgili def'i kendi nezdinde doğan kişinin taahhüdünün geçersizliği olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık kanun koyucunun kullandığı “senedin geçersizliğine ilişkin def'iler” ifadesi, senedin tamamen geçersiz olduğunu ima ederken, aslında senet tamamen geçersiz değildir. Nitekim TTK'nın 677. maddesinde hüküm altına alınan imzaların bağımsızlığı ilkesi de bu görüşü destekler niteliktedir. Bu ilkeye göre, şekil şartlarına uygun bir kambiyo senedindeki imzaların bir veya daha fazlasının geçersiz olması, senedin genel geçerliliğini veya diğer imzaların geçerliliğini etkilemez; yalnızca ilgili kişinin taahhüdü geçersiz hale gelir. Bu nedenle TTK'da öngörülen ikinci def'i grubu için "senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'iler" daha uygun bir ifade olarak kullanılabilir. Bu ifade, senedin tamamen geçersiz olduğunu değil, sadece kambiyo taahhüdü altına giren kişinin taahhüdünün hükümsüz olduğunu ifade eder.

Senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'iler; kambiyo senedinin düzenlenme veya devir aşamasında ortaya çıkan hataları veya geçersizlik sebeplerini ifade etmekte olup yalnızca senetteki taahhüdü hükümsüz olan kişi tarafından herkese karşı ileri sürülebilir, ancak herkes

¹¹³ Karayalçın, s. 26; Öztan (1997), s. 219; Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s. 71; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 101; Kendigelen/Kırca, s. 93; Yılmaz, (Def'iler), s. 180; Bilgili/Demirkapı, s. 27; Akteke, s.36.

¹¹⁴ Poroy/Tekinalp, s. 95; Kendigelen/Kırca, s. 103; Doğan; s. 45, Arslan, s. 17.

¹¹⁵ Türk, Ahmet, “Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe Ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi ,C. 7, 2005, s.342.

¹¹⁶ Öztan, (1997), s. 220; Pulaşlı, s. 64.

tarafından ileri sürülemez. Örneğin; sahte imza, yetkisiz temsil veya ehliyetsizlik gibi durumlar senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'i oluşturabilir. Bu def'i sebepleri, senet üzerindeki hukuki geçerliliği etkileyen önemli unsurlardır ve tarafların haklarını koruma amacıyla kullanılırlar. Def'iler, senet üzerindeki taahhüdün hükümsüzlüğüne ilişkin savunmaları ifade ederken, senedin tedavül kabiliyetinin sürdürülmesi de gözetilmektedir. Böylece, senedin geçerli olmayan taahhüdü ile karşı karşıya kalan kişilerin savunma hakları korunurken, diğer taraftan senedin ticari değeri ve güvenilirliği de korunmuş olur. Senedin tedavül yeteneğinin korunması, ticari işlemlerde senetlerin yaygın olarak kullanılmasını teşvik etmekte ve ticari ilişkilerde güven unsurunu sağlamaktadır¹¹⁷.

Senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'ilerin içeriği konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır¹¹⁸. Bazı yazarlar, şekil şartlarına ilişkin def'ileri ve senetle taahhüt altına giren kişinin taahhüdünün geçerliliğini etkileyen durumları "senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'iler" başlığı altında sıralamaktadır¹¹⁹. Buna göre; senedin şekil şartlarının eksikliği veya yanlışlığı, taahhüdün hükümsüzlüğünü etkileyen bir def'i olarak değerlendirilir. Diğer yazarlara göre ise bu def'i grubu, senetle taahhüt altına giren kişinin taahhüdünün geçerliliğini etkileyen durumları içerirken, şekil şartlarına ilişkin def'iler bu gruba dâhil edilmez. Bu durumda; ehliyetsizlik, temsil yetkisinin olmaması, imzanın sahte olması gibi hususlar bu def'i grubuna dâhil edilir.

Senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'ilerin ilgilisi tarafından herkese karşı ileri sürülebilmesi sonucunda; bahsi geçen def'i grubunun etkisi bakımından bir ara grup ortaya çıkmıştır. Doktrinde bu def'iler, etkileri bakımından "mutlak def'i gücüne çıkarılmış nispi def'i" olarak adlandırılmaktadır. Zira söz konusu def'iler; herkese karşı ileri sürülebilmeleri bakımından mutlak def'i gücüne yakinken, yalnızca ilgilisi tarafından ileri sürülebilecek olmaları nedeniyle birer nispi def'i özelliği taşımaktadır¹²⁰.

3.2.3. Şahsi Def'iler

Türk Ticaret Kanunu'nun son def'i grubu, borçlu ile alacaklı arasındaki doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'ileri içerir. TTK'da bu def'iler; 687/1 maddesinde

¹¹⁷ İmregün, (Kambiyo), s. 21.

¹¹⁸ Poroy/Tekinalp, s. 90; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 66; Tuna, s. 37, Arslan, s. 12 vd.

¹¹⁹ Karayalçın, s. 31; Helvacı, (Def'iler), s. 657.

¹²⁰ Öztan, (1997), s. 220; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 106; Öztekin, s. 80. Örneğin; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, irade bozukluğu hallerini, sakat da olsa ortada bir irade beyanı bulunması nedeni ile mutlak def'i olarak kabul etmemektedir, kişisel olmayan nispi def'i olarak isimlendirmektedir. Ancak korkutmayı zorla imza atılması halinde bu husustan ayrı tutmaktadır (Bkz; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.74 ve 77).

"doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan defiler" ve 659/1 ve 825/1 maddelerinde "şahsen sahip olduğu defiler" olarak ifade edilirken, öğretide¹²¹ daha yaygın olarak "şahsi defiler" terimi kullanılmaktadır. Bu defiler, senet borçlusunun, alacaklı hak sahibi ile kendi hukuki ilişkisine dayanarak ileri sürebileceği def'i sebepleridir. Borçlu, senedin kendisi yönündeki taahhüdün geçerliliğini veya ödeme yükümlülüğünü etkileyen hususları şahsi def'i olarak ileri sürebilir. Örneğin; senedin ihdas kaydını değiştirmek, senedin karşılığının ödenmediğini ileri sürmek gibi durumlar şahsi def'i oluşturabilir. Bu def'i sebepleri, borçlunun haklarını ve itirazlarını koruma amacıyla kullanılır.

Şahsi def'iler grubu içerisinde hangi def'ilerin bulunduğuna ilişkin doktrinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bazı yazarlar, temel ilişkiden doğan geçersizlik, yanılma (hata)¹²², aşırı yararlanma (gabin), ayıp¹²³, sözleşmenin ifa edilmemesi gibi def'ileri¹²⁴, temel ilişki dışında ve taraflar arasında var olan herhangi bir ilişkiden doğan takas gibi def'ileri¹²⁵, taraflar arasında kambiyo ilişkisi ile ilgili özel anlaşmalardan doğan kambiyo senedinin vadesinin uzatılması¹²⁶ gibi def'ileri, açık senede ilişkin def'ileri ve dürüstlük kuralına¹²⁷ aykırılığı içeren def'ileri bu grup içerisinde değerlendirmektedir. Bazı yazarlar ise hile ve korkutmayı (ikrah), kişisel olmayan nispi def'iler kategorisi adı altında belirtmiştir¹²⁸. Bir kısım görüş, hatır anlaşmasını da şahsi defilere örnek olarak verir¹²⁹.

Şahsi def'iler, doğrudan ilişkili taraflar arasında ileri sürülebilen def'iler olduğundan aynı zamanda etkilerine göre birer nispi def'idir. Bu nedenle şahsi def'ilerin, ilgilileri dışında üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi mümkün olmamakla birlikte; nispi def'ilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülebileceği istisnai durumların varlığı da gözden kaçırılmamalıdır. Bu hallerde şahsi def'ilerin ileri sürülebilmesi, doğrudan ilişkili taraf olma şartına bağlı olmamaktadır. Buna ek olarak; TTK'nın def'ilere ilişkin 659/2, 687/1 ve 825/2 maddelerinde, bilerek borçlu aleyhine hareket edilmesi halinde doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan

¹²¹ Karayalçın, s. 26; Öztan (1997), s. 234; Kınacıoğlu, s. 168; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 109. Bazı kaynaklarda kişisel def'iler terimine yer verildiği de görülmektedir. Bkz; Kendigelen/Kırca, s. 111; Poroy/Tekinalp, s. 101; Pulaşlı, (2020), s. 75.

¹²² Yılmaz, (Def'iler), s. 213; Doğan, s.152.

¹²³ Kendigelen/Kırca, s. 112.

¹²⁴ Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.110; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.75; Kendigelen/Kırca, s. 112.

¹²⁵ Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.110; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.75; Kendigelen/Kırca, s. 112.

¹²⁶ Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s.111; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.75; Kendigelen/Kırca, s. 114.

¹²⁷ Poroy/Tekinalp, s.102; Öztan, (1997), s.990; Öztekin, s. 61.

¹²⁸ Bilgili/Demirkapı, s. 29; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 77.

¹²⁹ Karayalçın, s. 236; Yılmaz, (Def'iler), s. 230; Öztekin, s. 113; Kendigelen/Kırca, s. 114.

ve borçlunun şahsen sahip olduğu def'ilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesinin mümkün olduğu da hüküm altına alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNDE MADDİ ÖZELLİKLERİNE GÖRE DEF'İLER

1. SENET METNİNDEN ANLAŞILAN DEF'İLER

Türk Ticaret Kanunu'nun belirlediği ilk def'i grubu, "senet metninden anlaşılan def'iler" olarak ifade edilen def'ileri içermektedir. Senet metninde, ön ve arka yüzü ile alonjda açıkça yer alan ve senede bakarak anlaşılabilen hususlar, bu def'i grubunu oluşturur. Senet metninden anlaşılan def'iler, senedin geçersizliğine yol açabileceği gibi; senedi elinde bulunduran hamilin yetkili hamil olmaması veya senetten doğan alacağı talep hakkının bulunmamasına da neden olabilir. Bu kapsamda senet metninden anlaşılan def'iler temel olarak; bir senedin kambiyo senedi olarak geçerli olabilmesi için aranan ve senet metninde yer alması gereken şekil şartlarına, senede ihtiyari olarak konulan diğer kayıtlara, senedi elinde bulunduran kişinin yetkili hamil olduğu ispata yarayan düzenli ciro zincirine ve senetteki alacağın kambiyo senedine dayalı bir taleple ileri sürülebilmesi için aranan zamanaşımı süresine yöneliktir.

1.1. ŞEKİL ŞARTLARININ EKSİKLİĞİ

Kambiyo senetleri, ticari işlemlerde sıkça kullanılan ve belirli şekil şartlarına bağlı olan önemli belgelerdir. Bir kambiyo senedinin geçerliliği, kanun tarafından belirlenen şartların tam olarak yerine getirilmiş olmasına bağlıdır¹³⁰. Bu unsurların doğru bir şekilde yerine getirilmesi, senedin geçerli ve güvenilir olmasını sağlar. Şekil eksikliği, senedin hukuki geçerliliğini etkileyebilir ve geçerli bir delil olarak kullanılmasını engelleyebilir¹³¹.

Şekil şartları, kambiyo senetlerini oluşturan zorunlu unsurlar ve alternatif zorunlu unsurlar olarak ikiye ayrılır. Zorunlu unsurlar, kambiyo senedinin geçerli bir şekilde düzenlenebilmesi için senette mutlaka yer alması gereken temel unsurlardır. Bu unsurların varlığı, kambiyo senedinin hukuki niteliğini kazanabilmesi için vazgeçilmezdir. Alternatif

¹³⁰ Coşkun, Mahmut, Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, 2015, Ankara, s. 442, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 65. Yarg. 12. HD, 08.11.2012 tarih, 2012/13686 Esas, 2012/32322 Karar sayılı ilamında "İİK'nun 170/a-2. Maddesi gereğince icra mahkemesi, süresinde yapılan itiraz üzerine takip dayanağı belgenin kambiyo senedi vasfını taşıyıp taşımadığını ve alacaklının kambiyo hukukuna göre takip hakkına sahip bulunup bulunmadığı resen incelemek zorundadır. Somut olayda takip dayanağı bonoda, 20.11.2010 ve 30.09.2010 olmak üzere iki ayrı vade tarihinin bulunduğu görülmüştür. Buna göre bonoda iki ayrı vade olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. TTK'nın 690.maddesi göndermesi ile bonolar hakkında da uygulanması gereken TTK'nın 615.maddesine aykırı olarak çift vadeli düzenlenen senetler, bono vasfında sayılamaz." (www.sinerjimevzuat.com.tr; Erişim tarihi: 29.09.2023)

¹³¹ İmregün, (Kambiyo), s. 54; Yılmaz, (Def'iler), s. 180; Özbek, s.60;

zorunlu unsurlar ise şekil şartlarındaki esnekliği temsil eder; bir diğer deyişle, belirli unsurların yerine getirilmesi durumunda başka unsurların yerine getirilmesi gerekmez¹³².

Türk Ticaret Kanunu'nun poliçeye ilişkin 671'inci, bonoya ilişkin 776'ncı ve çeke ilişkin 780'inci maddelerinde ilgili kambiyo senetleri bakımından aranan şekil şartları hüküm altına alınmıştır. Buna göre kambiyo senetleri bakımından aranan şekil şartlarının her üç senet türü için de ortak olanlar; senedin türünü belirten ibare (poliçe, bono/emre yazılı senet, çek), belirli bir bedelin ödenmesi konusunda kayıtsız ve şartsız havale (poliçe ve çek) veya ödeme vaadi (bono), ödeme yeri, düzenleme tarihi ve yeri, düzenleyenin imzasıdır. Üçlü bir havale ilişkisini içermesi nedeniyle poliçe ve çekte ayrıca ödeyecek kişinin (muhatabın) adının da yer alması zorunludur. Poliçe ve bononun hamile yazılı olarak düzenlenememesi karşısında ilgili senetlerin kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını (lehtar) içermesi bir zorunlu şart olarak aranırken; çekin hamile yazılı da düzenlenebilmesi nedeniyle lehtar, çekte zorunlu bir unsur olarak yer almaz. Ayrıca poliçe ve bonoda zorunlu unsurlar arasında yer alan vade de ödeme aracı olan çek bakımından aranan bir unsur değildir. Bunlara ek olarak TTK'nın 780/1-g, h bentleri uyarınca çekin, banka tarafından verilen seri numarasını ve karekodu içermesi zorunludur.

Poliçe ve bonoda aranan şekil şartlarına ilişkin hükümler münhasıran TTK'da yer alırken, TTK'ya göre özel kanun olan 5941 sayılı Çek Kanunu'nda çekin şekil şartlarına dair ayrıca bir hüküm mevcuttur. Çek Kanunu m. 2/7'de yer alan bu şartlar, çekte yer alması gereken zorunlu unsurların kapsamını genişletmekle birlikte, aynı maddenin 9'uncu fıkrasındaki "*Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez.*" hükmü uyarınca; geçerli bir çekin varlığından söz edebilmek için TTK m. 780'de aranan şartların varlığı yeterlidir.

1.1.1. Senedin Türünü Belirten İbare

Kambiyo senetleri bakımından aranan ilk şekil şartı, ilgili senedin türünü belirten ibarenin senet metninde yer almasıdır. TTK'nın 671/1-a maddesine göre poliçenin "*Senet metninde "poliçe" kelimesini, senet Türkçe'den başka bir dille yazılmışsa, o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan kelimeyi*", 776/1-a maddesine göre bononun "*Senet metninde "bono" veya "emre yazılı senet" kelimesini ve senet Türkçe'den başka bir dille yazılmışsa, o dilde bono veya emre yazılı senet karşılığı olarak kullanılan kelimeyi*" ve son olarak 780/1-a

¹³² Karayalçın, s. 86; Domaniç, (Şerh), s. 111; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 114; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 190 vd.; Bozer/Göle, s.94 vd.

maddesine göre çekin “*Senet metninde “çek” kelimesini ve eğer senet Türkçe’den başka bir dille yazılmış ise o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi*” içermesi gerekir.

Senedin türünü belirten ibarenin senet metninde yer alması şartından anlaşılması gereken husus, doktrinde farklı görüşlere sahiptir. Bir görüşe göre; senedin türünü belirten poliçe, bono/emre yazılı senet veya çek kelimesinin senet metninde açıkça belirtilmesi, söz konusu senedin kambiyo senedi olduğunu net bir şekilde ifade etmektedir. Bu yazarlara göre, poliçe, bono/emre yazılı senet veya çek niteliğini kazandırmak için senet metni içinde poliçe, bono/emre yazılı senet veya çek kelimesinin bulunması gerekmektedir¹³³. Bu durumun önemli bir gerekçesi, örneğin herhangi bir senedin üzerine ayrıca poliçe kelimesinin yazılmasıyla, o senedin poliçe niteliği kazanma riskinin engellenmesidir¹³⁴. Bu uygulama, senedin kambiyo senedi niteliğini açıkça belirtmek ve karışıklıkları önlemek için önemlidir. Ancak diğer bir görüşe göre¹³⁵, senet türünü belirten ibarenin senet metninde yer alması zorunlu değildir. Bu görüşe göre, senet metninde senet türünü gösteren ibarenin yer almaması ve ilgili ibarenin metin dışında bir yere yazılması durumunda, söz konusu senedin geçersiz sayılmaması gerekmektedir. Kanaatimizce senedin türünü belirten ifadenin senet metni içerisinde yer alması, herhangi bir adi senedin kambiyo evrakına dönüştürülmesinin önüne geçilmesinin yanı sıra uygulamada ispat kolaylığı bakımından da kendini göstereceğinden, ifadenin metnin içerisinde yer alması daha doğru olacaktır.

Türk Ticaret Kanunu’nda kambiyo senetleri için aranan bu şart, zorunlu bir unsur olup bu şartın eksikliği halinde geçerli bir kambiyo senedinden bahsetmek mümkün olmamaktadır. Buna karşılık TTK’nın 826’ncı maddesi gereği; senet metninde poliçe olarak gösterilmemekle birlikte, poliçede aranan diğer unsurları tam olarak içeren bir senet, emre yazılı havale niteliğindedir. Benzer bir düzenleme TTK’nın 830’uncu maddesinde bono için öngörülmüş olup senet metninde bono/emre yazılı senet olarak gösterilmemekle birlikte, bonoda aranan diğer unsurları tam olarak içeren bir senet, emre yazılı ödeme vaadi niteliğindedir. Dikkat edilmelidir ki TTK’nın 826 vd. maddelerinde düzenlendiği üzere; emre yazılı havale ve ödeme vaatlerinde başvurma hakları ve takip hukukuna özgü haklar, kambiyo senetlerindeki gibi uygulama alanı bulmamaktadır.

¹³³ Karayalçın, s. 80; Domaniç, (Şerh), s. 102; Poroy/Tekinalp, s. 146; Pulaşlı, s. 128; Kendigelen/Kırca, s. 145; Kaya/Tatlı, s. 48.

¹³⁴ Karayalçın, s. 80; Pulaşlı, (2020), s. 127.

¹³⁵ Bozer/Göle s. 74; Domaniç’e göre poliçe kelimesi metin dışında tek başına geçerlilik sağlamayacak ise de ayrı bir imza ile senet metnine “çıkıntı” halinde eklenebilecektir, Domaniç, (Şerh), s.102.

1.1.2. Belirli Bir Bedelin Kayıtsız Şartsız Havalesi / Ödeme Vaadi

Kambiyo senetlerinden poliçe ve çek, nitelikli birer havale olup senet üzerinde yazılı olan bedelin belirli bir kişiye, onun emrine veya çeklerde hamiline ödenmesine yönelik üçüncü bir kimsenin yetkilendirilmesidir. Bono ise açıkça emre yazılı ödeme vaadi şeklinde düzenlenmiş senetlerdir. Bono, belirli bir miktarın belirli bir süre sonra ödenmesini taahhüt eder¹³⁶. Şekil şartlarından bir diğeri olan belirli bir bedelin kayıtsız şartsız havalesi veya ödeme vaadi; poliçe, bono ve çekte farklı şekillerde ifade edilmektedir¹³⁷. Uygulamada, poliçe ve çeklerde havalenin ifade edildiği yaygın bir ifade olarak "ödeyiniz" kullanılmaktadır. Öte yandan, bonolarda ödeme vaadini ifade eden bir ifade olarak genellikle "ödeyeceğim" kelimesi kullanılmaktadır. Bu ifade, bonoyu imzalayan tarafın, belirli bir tarihte veya vadede ödeme yapmayı taahhüt ettiğini gösterir. Poliçede havaleyi ifade eden bir kelime yerine ödeme vaadini ifade eden bir kelime kullanılması durumunda, poliçenin geçersiz hale geleceği kabul edilmektedir¹³⁸. Çünkü poliçelerin, havalenin temel özelliğini taşıması ve belirli bir bedelin kayıtsız şartsız ödenmesini ifade etmesi gerekmektedir. Çek ve bono için de benzer yaklaşımın kabul edildiği görülmektedir¹³⁹.

Senet metninde yer alan havale veya ödeme vaadinin kayıt ve şart içermesi, ilgili kambiyo senedinin geçersizliğine neden olur. Örneğin; bir bononun senette yazılı bedelin ödenmesiyle birlikte kiracının taşınmazı boşaltması koşuluna bağlanmış olması¹⁴⁰, kapora olarak verilen bir bonoda senet bedelinin tahsil edilebileceği durumların belirtilmesi¹⁴¹, senedin ödenmesinin tapu devri veya daire teslimi şartına bağlı olması, senedin bir ipotek karşılığında verilmesi¹⁴², "bu senet aramızdaki sözleşme şartlarına uyulduğunda geçerli olacaktır" gibi bir şartı içeren bir senedin varlığı halinde belirli bir bedelin kayıtsız şartsız ödenmesi gerekliliği yerine farklı şartların da yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu durumda, bu senetler, kayıtsız ve şartsız bir havale veya ödeme vaadi niteliği taşımamaktadır.

Kambiyo senedinin içerdiği havale veya ödeme vaadi, belirli bir bedel olmalıdır ve bu bedel nakit para ödemesini ifade etmelidir. Bir diğer deyişle, kambiyo senedi, herhangi bir

¹³⁶ İmregün, (Kambiyo), s. 111; Domaniç, (Şerh), s. 470; Poroy/Tekinalp, s. 301.

¹³⁷ Pulaşlı, (2020) s. 134.

¹³⁸ Kınacıoğlu, s. 105; Kendigelen/Kırca, s. 146.

¹³⁹ Öztan, (1997), s. 1042; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.282; Kendigelen/Kırca, s. 165; Kendigelen, Abuzer, Hukuki Mütalaalar, Cilt III 2. Bası, 2003, İstanbul, s.94.

¹⁴⁰ Yargıtay 11. HD'nin 24/08/1987 tarih, 1986/12237 Esas, 1987/8654 Karar sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi : 18/10/2023).

¹⁴¹ Yargıtay 19. HD'nin 06/04/2017 tarih, 2016/8290 Esas, 2017/2868 Karar sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi : 18/10/2023).

¹⁴² Yargıtay 12. HD'nin 20/02/2012 tarih, 2012/1901 Esas, 2012/4314 Karar sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi : 18/10/2023).

eşyanın teslimi için kullanılamaz. Örneğin, altın gibi bir değerli madenin bedelini içeren kambiyo senetleri, Yargıtay tarafından geçersiz kabul edilmiştir¹⁴³. Söz konusu bedelin, belirli bir para birimini ifade etmesi gerekir. Bu para birimi, TL olabileceği gibi; yabancı bir para birimi de olabilir¹⁴⁴. Buna karşılık söz konusu bedel, herhangi bir para birimini içermiyor veya alternatifli bir şekilde yazılmışsa, ilgili kambiyo senedi geçersiz kabul edilir¹⁴⁵. Bedelin senet dışında başka belgeler aracılığıyla belirlenebilmesi, poliçenin geçerliliği için yeterli değildir¹⁴⁶. Senetteki bedel belirli olmalı, kesin bir rakam içermeli ve bir para birimini ifade etmelidir. Senet metninde Türk Lirası dışında bir yabancı para belirtilmesi halinde bu paranın aynen ödeneceği hususunda kayıt düşülebilir. Eğer senet metninde buna benzer bir kayıt yer almıyorsa, TBK'nın 99. maddesi gereği alacaklı isterse aynen ifa, isterse ödeme günündeki resmi kur üzerinden bedelin ödenmesini talep edebilecektir¹⁴⁷. Burada TTK'daki poliçe (m. 711), bono (m. 778/1-c) ve çek (m. 802) düzenlemeleri gözden kaçırılmamalıdır.

Senedin içerdiği alacak hakkına ilişkin bedelin senet metninde gösterilmesine yönelik doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre bedel, senet metninde yer almak zorunda olmayıp metin dışında belirtilmiş olabilir ve bunun için ayrı bir imza koşulu aranmamıştır¹⁴⁸. Bazı yazarlar ise senet metni dışında bedel belirtilmiş olsa bile senedin geçerliliği için ek bir imza gerektiğini belirtmektedir¹⁴⁹. Bir diğer görüşe göre ise bedel, senet metninde açıkça yer almak zorunda olup bedelin senet metninde yer almaması veya metin dışına yazılması durumunda poliçe kambiyo senedi niteliğini kaybeder¹⁵⁰.

Türk Ticaret Kanunu'nun poliçe bedelinin farklı şekillerde gösterilmesine ilişkin 676'ncı maddesine göre bedel, yazı veya rakamla gösterilebilecek olup bedelin hem yazı hem rakamla gösterilmesi ve aralarında farklılık bulunması halinde yazı ile gösterilen bedel dikkate alınır. Bedelin birden fazla kez yalnız yazı veya yalnız rakamla gösterilmesi ve bunlar arasında farklılık bulunması halinde ise düşük olan bedel geçerli sayılır. Poliçeye ilişkin bu düzenleme, TTK'nın 778/2-c maddesi atfıyla bono ve 818/1-b maddesi atfıyla çek için de geçerlidir. Ancak, bu kural, tahrifat yapılmamış bir kambiyo senedinin varlığı şartına bağlıdır. Senette yapılan

¹⁴³ Bkz. dn 38.

¹⁴⁴ Karayağcı, s. 80; İmregün, (Kambiyo), s. 111; Domaniç, (Şerh), s. 470; Poroy/Tekinalp, s. 148; Kendigelen/Kırca, s. 165; Bozer/Göle, s. 76; Kaya/Tatlı, s. 49; Akteke, s. 43.

¹⁴⁵ İmregün, (Kambiyo), s. 41; Poroy/Tekinalp, s. 149; Bozer/Göle, s. 76; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.145 ve s. 283; Kendigelen/Kırca, s. 165; Akteke, s. 42; Doğan, s. 139.

¹⁴⁶ Kınacıoğlu, s. 105; Poroy/Tekinalp, s. 148.

¹⁴⁷ Bozer/Göle, s. 76; Poroy/Tekinalp, s. 149; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 145.

¹⁴⁸ İmregün (Kambiyo), s. 42; Kınacıoğlu, s. 106.

¹⁴⁹ Öztan, (1997), s. 454; Poroy/Tekinalp, s. 150.

¹⁵⁰ Domaniç, (Şerh), s. 470. Kendigelen/Kırca, bedelin metinde yazılması gerektiğini vurgulamakla birlikte "imza kapsamına giren alan"da da bedelin yazılabileceğini kabul etmiştir. Kendigelen/Kırca, s. 165.

tahrifat sonucunda bedeller arasında farklılık ortaya çıkmışsa, TTK'nın 676. maddesi değil, tahrifata ilişkin 748. maddesi uygulanacak olup bu durumda, bedelin belirlilik şartına aykırılık söz konusu olur.

1.1.3. Ödeyecek Olan Kişinin (Muhatabın) Adı

Üçlü bir ilişki olan havale niteliği taşıyan poliçe ve çek bakımından, senette öngörülen bedelin yetkili hamile ödenmesi için üçüncü bir kişiye yetki verilir. İlgili senetlerde senet bedelinin kendisinden talep edileceği kişi olan muhatap, poliçenin veya çekin üzerinde belirtilen kişi veya kurumdur ve ödeme yapma yükümlülüğü muhataba aittir. Bono ise bir ödeme vaadi olup senette öngörülen bedel, bizzat borçlusu tarafından ödeneceğinden; bono bakımından muhatap kavramından söz edilemez¹⁵¹.

Poliçe, gerçek veya tüzel kişilerin muhatap olarak gösterilebileceği bir senet türüdür. Ancak, muhatabın adının belirtilmemesi durumunda, senet poliçe niteliğini kazanamaz. 6762 sayılı TTK'nın 583. maddesi, senedi ödeyecek kişinin "ad ve soyadının" poliçede yer alması gerektiğini belirtmekteydi. Ancak, bu kavram, özellikle ad ve soyadı değil, ticaret unvanı olan tüzel kişiler bakımından eleştirilere yol açmıştır. Bu eleştirileri dikkate alan kanun koyucu, 6102 sayılı TTK'nın 671/1-c maddesinde, "*ödeyecek olan kişinin, 'muhatabın' adını*" ifadesini kullanmak suretiyle tüzel kişilerin ticaret unvanlarının kullanılabilmesi ve muhatabın daha geniş bir anlamda tanımlanabileceği hüküm altına almıştır. Bu değişiklik ile tüzel kişilerin poliçede muhatap olmasına açıkça imkân tanınmıştır¹⁵².

Türk Ticaret Kanunu'nun 780/1-c maddesinde ise çek için aranan şekil şartlarından biri "*ödeyecek kişinin "muhatabın" ticaret unvanı*" olarak ifade edilmiştir. Nitekim ilgili Kanun'un 782/1 maddesi ile Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatabın sadece bir banka olabileceğini belirtmektedir. Bu hüküm, çekin ödeme mekanizmasını düzenlemek ve güvenliği sağlamak amacıyla konulmuştur¹⁵³. Başka bir kişi üzerine düzenlenen çek, sadece havale hükmündedir ve çekin bankalar aracılığıyla ödenmesi gerekmektedir (TTK m. 782/2). Banka kavramı ise Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesinde tanımlanmış olup Türkiye'de; mevduat bankaları, katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları olmak üzere üç tür banka bulunmaktadır. TTK'nın ve Bankacılık Kanunu'nun ilgili hükümleri çerçevesinde, çekin muhatabı olarak yalnızca mevduat bankaları ve katılım bankaları gösterilebilir. Kalkınma ve yatırım bankaları

¹⁵¹ Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 117.

¹⁵² Akteke, s. 45.

¹⁵³ Coşkun, (Kıymetli Evrak) s. 169; İmregün,(Kambiyo), s. 42.

ise mevduat veya katılma fonu kabul etme yetkisine sahip olmadığından çekte muhatap olarak kabul edilemezler.

Kambiyo senedi düzenlenirken, muhatap olarak hayalî bir kişi, müstear ad veya düzenleyenin kendisi gösterilebilir¹⁵⁴. Bu durumda, muhatabın gerçek bir kişi olması zorunluluğu ortadan kalkar. Öte yandan, senette müteselsil şekilde borçlu olacak birden fazla muhatap gösterilebilir. Bu durumda, senedin muhataplarından her birine aynı günde ibraz edilmesi kolaylık sağlayacaktır; zira görüldükten belirli bir süre sonra vadeli olan bir poliçenin, birden fazla muhatabı olduğunda, her bir muhatap bakımından farklı vadeler ortaya çıkabilir. Dolayısıyla hamil, senedi muhataplardan her birine ibraz etmeli ve bu şekilde senedin geçerliliğini sağlamalıdır¹⁵⁵. Poliçenin bir muhatap tarafından kabul edilmemesi durumunda hamil, protesto çekerek müracaat hakkını kullanabilir¹⁵⁶.

1.1.4. Kime veya Kimin Emrine Ödenecekse Onun (Lehtarın) Adı

Türk Ticaret Kanunu'nun poliçeye ilişkin 671/1-f ve bonoya ilişkin 776/1-e maddeleri uyarınca poliçe ve bonoda bulunması gereken zorunlu unsurlardan biri de lehtardır. Lehtarın eksikliği, bu senetlerin geçerliliğini etkileyen bir engel olarak kabul edilir (TTK m. 672/1, m. 777/1). Kanunda belirtilen diğer zorunlu unsurların mevcut olması, bu durumu değiştirmez. Poliçe ve bonoda aranan bu zorunlu şart, ilgili senetlerin hamiline olarak düzenlenme imkânını ortadan kaldırır¹⁵⁷. Buna karşılık çek; bono ve poliçeden farklı olarak, lehtarın belirtilmesi zorunluluğu olmadan; bir diğer deyişle hamiline yazılı olarak düzenlenebilir. Bu nedenle kanun koyucu, TTK'nın çekin şekil şartlarına ilişkin 780'inci maddesinde lehtarın varlığını aramamaktadır.

6762 sayılı TTK'nın 583. ve 688. maddeleri, senedin ödemesinin kime veya kimin emrine yapılacağı durumunda, o kişinin "adı ve soyadının" senette yer alması gerektiğini belirtmekteydi. Ancak bu ifade, tüzel kişilerin ad ve soyadı yerine ticaret unvanının kullanılması gerektiği konusunda eleştirilere neden olmuş olup bu eleştirilere dikkat eden kanun koyucu, 6102 sayılı TTK'nın poliçeye ilişkin 671/1-f, bonoya ilişkin 776/1-e maddelerinde

¹⁵⁴ Karayalçın, s. 83; Kınacıoğlu, s. 107; İmregün, (Kambiyo), s. 43; Poroy/Tekinalp, s. 150; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 115; Kendigelen/Kırca, s. 146; Kaya/Tatlı, s.50.

¹⁵⁵ Kınacıoğlu, s.108; Pulaşlı, s. 138; Kendigelen/Kırca; s.146; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 115.

¹⁵⁶ Kınacıoğlu, s.108; İmregün (Kambiyo), s. 43; Poroy/Tekinalp, s. 151.

¹⁵⁷ Kınacıoğlu, s. 109; Domaniç, (Şerh), s. 108; İmregün, (Kambiyo), s. 48; Kendigelen/Kırca, s. 171.

"kime veya kimin emrine ödenecekse onun adı" ifadesini kullanmıştır. Bu şekilde, tüzel kişilerin de poliçe ve bonoda lehtar olabileceklerine ilişkin bir düzenleme yapılmıştır¹⁵⁸.

Senette lehtar olarak belirtilen kişinin, gerçek veya tüzel bir kişi olması gerekmekte ise de lehtarın; hayal ürünü, ehliyetsiz veya kısıtlı olması senedin geçerliliğini etkilemez¹⁵⁹. Bu kapsamda lehtarın, TTK'nın aradığı şekil şartına uygun olarak belirtilmiş olması yeterlidir. Ancak senetteki taahhüdün geçerliliğine ilişkin durumları ayrı değerlendirmek gerekmektedir.

Tüzel kişilerin ticaret unvanı, tüzel kişiliğin kimliğini yansıtan ve ticaret sicilinde kayıtlı olan bir ifadedir. Bu nedenle, tüzel kişilerin isim yerine ticaret unvanının senette belirtilmesi gerekmektedir. Lehtar olan tüzel kişinin ticaret unvanı yerine işletme adının yazılması veya ticaret unvanının kayıtlı olduğu şekilde yazılmaması kambiyo senedinin geçersizliğine yol açabilir. Ancak uygulamada burada esneklik sağlandığı görülmektedir. Nitekim Yargıtay'ın vermiş olduğu bir kararda¹⁶⁰, senetlerde lehtarın ticaret unvanının tam olarak yazılmamış olması durumunda sıfatın saptanabilmesi şartıyla senedin geçerliliğinin etkilenmeyeceği vurgulanmaktadır¹⁶¹. Senedin lehtar hanesinde eksik veya kısaltılmış bir ticaret unvanının yer alması, senedin geçerliliğini etkilemeyecek olmakla birlikte; lehtarın belirlenebilmesi önemlidir ve takip eden unsurlar (takip talepnameşi, vekâletname gibi) dikkate alınarak tüzel kişiliğin ve lehtarın doğru şekilde saptanabilmesi gerekmektedir. Benzer bir şekilde Yargıtay tarafından verilen bir kararda; bonoda lehtar unsuru eksik olsa dahi ciro şerhi yoluyla lehtarın tam kimliğinin belirlenebilmesi durumunda bononun geçerliliğini koruduğu ifade edilmektedir¹⁶². Ciro şerhi, bono ve poliçenin devir sürecini gösteren bir kayıttır ve lehtarın kimliğini açıkça belirtir. Bu şekilde, senette eksik olan lehtar unsuru ciro şerhiyle tamamlanır ve senet geçerli hale gelir. Ancak bu husus, her durumda eksik veya hatalı olan senetlerin geçerli kabul edileceği anlamında değerlendirilmemelidir.

Lehtarın bulunması gereken poliçe ve bonoda, lehtarın kim olabileceğine ilişkin TTK'da farklı hükümler mevcuttur. TTK'nın poliçeye ilişkin 673'üncü maddesine göre poliçe; düzenleyenin emrine yazılabileceği gibi, düzenleyen üzerine veya üçüncü bir kişi hesabına da düzenlenebilir. Buna karşılık TTK'nın bonoya uygulanacak hükümleri içeren 778'inci

¹⁵⁸ **Kaçak, Nazif**, Açıklamalı-İçtihatlı Tüm Yönleriyle Bono Poliçe Çek, 5. Bası, 2010, Ankara, s. 86; **Kendigelen/Kırca**, s. 171.

¹⁵⁹ **Öztaş**, (1997), s. 462; **Poroy/Tekinalp**, s. 158; **Kaya/Tatlı**, s. 50.

¹⁶⁰ Yargıtay 12. HD'nin 12/06/2007 tarih, 2007/9355 Esas, 2007/11851 Karar sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi : 18/10/2023)

¹⁶¹ Benzer yönde bkz; **İmregün**, (Kambiyo), s. 48.

¹⁶² Yargıtay 12 HD'nin 01/10/2007 tarih, 2007/14188 Esas, 2007/17433 Karar sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi : 18/10/2023)

maddesinde poliçeye ilişkin bahsi geçen 673'üncü maddeye atıf yapılmamıştır. Bu nedenle, poliçede düzenleyen aynı zamanda lehtar olabilirken, bonoda düzenleyenin lehtar olarak belirlenmesine izin verilmemektedir.

1.1.5. Düzenleme Tarihi ve Yeri

Kambiyo senetlerinin bir diğer zorunlu şekil şartı da senedin, düzenlenme tarihini ve yerini içermesidir.

1.1.5.1. Düzenleme Tarihi

Senedin düzenlenme tarihi; poliçe ve bonoda, özellikle farklı vade türlerinde vadenin ve ayrıca zamanaşımı sürelerinin, çekte ise ödeme için ibraz sürelerinin belirlenebilmesi bakımından önemlidir. Ayrıca ehliyet, temsil ve tasarruf yetkisi gibi konularda da düzenleme tarihinin doğru bir şekilde belirlenmesi önemlidir.

Düzenleme tarihi, kural olarak senet tedavüle çıkarıldıktan sonra doldurulamaz. Böyle bir durumda senet geçersiz olacaktır¹⁶³. Ancak bu hususun borçlu tarafından yazılı delillerle ispat edilmesi gerekir. Uygulamada, senet üzerinde düzenleme tarihinin boş bırakıldığı veya açık senet düzenlendiği ve bu senetlerin tedavüle çıkarıldığı görülebilir¹⁶⁴. Ancak senedin geçerli olabilmesi için düzenleme tarihinin, senedin en geç tahsil için bankaya verildiği veya icra takibine konulduğu tarihten önce doldurulması gerekmektedir. Aksi halde senet, kambiyo senedi olarak kabul edilmeyecektir¹⁶⁵.

Senetlerde düzenleme tarihinin senedin neresine ve nasıl yazılması gerektiği konusunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, düzenleme tarihi rakamla veya yazıyla veya kaşe kullanılarak; gün, ay ve yıl şeklinde senet metninde veya metin dışında, ancak senedin ön yüzünde herhangi bir yerde bulunmalıdır¹⁶⁶.

Senette belirtilen düzenleme tarihinin, gerçek durumu yansıtıp yansıtmaması bakımından senet türlerine göre bir ayrıma gidilebilir. Çek bir ödeme aracı olup çekte vade bulunmaz. Ancak uygulamada çeki bir kredi aracı olarak kullanabilmek amacıyla gerçekte düzenlendiği tarihten sonraki bir tarihi düzenleme tarihi olarak içeren “ileri keşide tarihli” çek kullanılmaktadır. Çek Kanunu Geçici Madde 3/5 uyarınca; 31/12/2023 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir. İlgili

¹⁶³ Kınacıoğlu, s. 109; Domaniç, (Şerh), s. 108; Poroy/Tekinalp, s.160.

¹⁶⁴ Tüzemen Atik, Ebru, Açık Kambiyo Senetleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017, Konya, s. 23 vd; Yılmaz, (Def'iler), s. 228.

¹⁶⁵ Kendigelen/Kırca, s. 176; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 163; Tuna, s. 101.

¹⁶⁶ Kınacıoğlu, s. 109; Poroy/Tekinalp, s.160; Akteke, s. 51.

Kanunun 3/8 maddesine göre ise ileri keşide tarihinden önce ibraz edilen çek için karşılıksızdır işlemi yapılamaz. Ancak poliçe ve bono açısından gerçek düzenleme tarihinden farklı bir tarihin senede yazılması durumunda, söz konusu senetlerin geçerli kabul edilip edilmeyeceği tartışmalıdır. Öğretide yaygın olan görüş¹⁶⁷, kanunun aradığı şekil şartlarının yerine getirilmiş olmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, düzenleme tarihinin gerçek düzenleme tarihi olmaması senedin geçerliliğini etkilemez.

Düzenleme tarihinin belli bir tarih olması gerekir. Örneğin, "2017 yılı İşçi Bayramı" şeklinde bir düzenleme tarihi içeren bir poliçenin, belirli bir tarihi nitelendirdiği için geçerli kabul edilmesi mümkündür¹⁶⁸. Geçerli bir senetten söz edebilmek için önemli olan husus, düzenleme tarihinin net bir şekilde belirtilmesi ve diğer tarih unsurlarıyla uyumlu olmasıdır¹⁶⁹. Doktrinde bir görüşe göre, sadece yılın yer aldığı bir senet, kambiyo senedi niteliğine erişemez. Senette gün, ay ve yıl belirtilmelidir¹⁷⁰. Bununla birlikte; düzenleme tarihinde gün ve ayın yer aldığı, ancak yılın yer almadığı bir senet, düzenleme tarihi eksikliği nedeniyle peşin hükümlerle geçersiz sayılmamalıdır. İlgili senetteki vade tarihinde yıl bilgisi bulunuyor ve düzenleme tarihinin yılı ile vade tarihinin yılı aynı yıl içinde olması mümkünse ve düzenleme tarihi vadeden sonraki bir tarih değilse, senet geçerli kabul edilmelidir. Buna göre, senedin düzenlendiği yıl, vade tarihinde belirtilen yıldır¹⁷¹.

Düzenleme tarihinin, takvimde mevcut olmayan bir tarih olarak belirtilmesi durumunda, örneğin "31 Eylül 2015" gibi yazılması halinde, senedin kambiyo senedi niteliğini kazanıp kazanmayacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kambiyo senetleri sıkı şekil şartlarına tabidir ve kanunen belirlenen şartlara uygun olması gerekmektedir. Doktrinde bir görüşe¹⁷² göre, mevcut olmayan bir tarih belirtilen senetler, kambiyo senedi niteliğini kazanamazlar. Buna karşılık doktrinde bir diğer görüşe göre ise¹⁷³ takvimde mevcut olmayan bir tarihin düzenleme tarihi olarak belirtildiği senetlerin doğrudan geçersiz sayılması aşırı şekilcilik olabilir. Bu durumda, TTK'nın 706/1 maddesinde yer alan, vadesi belli olmayan bir senet için vadenin karşılığı olan gün bulunmadığı takdirde, vade o ayın son günü olarak kabul

¹⁶⁷ Kınacıoğlu, s.109; Domaniç, (Şerh), s. 109; İmregün, (Kambiyo), s. 50; Bozer/Göle, s. 89; Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s. 151; Kendigelen/Kırca, s. 175; Doğan, s. 143. Ancak Poroy/Tekinalp ve Öztan bu hususun, vade ve ibraz tarihleri bakımından sorun yaratmıyor olması halinde kabul edilebilir olduğunu belirtmektedir. Poroy/Tekinalp, s. 160; Öztan, (1997), s. 658.

¹⁶⁸ Bozer/ Göle, s. 88; Poroy/Tekinalp, s. 159; Kayıhan, Şaban, Kıymetli Evrak Hukuku, 7. Bası, 2020, Ankara, s. 111; Akteke, s. 53.

¹⁶⁹ Poroy/Tekinalp, s. 160; Öztan, (1997), s. 658; İmregün, (Kambiyo), s. 50; Kaçak, s. 55.

¹⁷⁰ İmregün, (Kambiyo), s. 49.

¹⁷¹ Akteke, s. 51.

¹⁷² Kınacıoğlu, s. 110.

¹⁷³ Bozer/ Göle, s. 88; Kendigelen/Kırca, s. 175; Kaya/Tatlı, s. 51; Akteke, s. 52.

edilir düzenlemesi kıyasen uygulanabilir. Örneğin, 31 Haziran şeklindeki düzenleme tarihinin 30 Haziran olarak kabul edilmesi, menfaatler dengesine uygun bir yaklaşım olabilir. Bu şekilde bir yaklaşım, senedin geçerliliğini sağlamak ve aşırı şekilcilikten kaçınmak amacıyla benimsenebilir. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararında¹⁷⁴, "30 Şubat 1997" düzenleme tarihli bir bononun geçerli olduğu kabul edilmiştir. Bu kararda, takvimde bulunmayan bir tarih olan "30 Şubat" şeklindeki düzenleme tarihinin geçerli kabul edilmesiyle aşırı şekilcilikten kaçınıldığı belirtilmiştir. Bununla birlikte takvimde hiç bulunmayan bir tarih olan, örneğin "32 Mayıs 2017" düzenleme tarihli bir belgenin, kambiyo senedi niteliğine erişip erişemeyeceği konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Bu durumda, takvimde yer almayan bir tarih belirtilmesi, bazı görüşlere göre kambiyo senedi sıkı şekil şartlarına uygun olmadığı gerekçesiyle belgenin geçersizliğine yol açabilir¹⁷⁵. Benzer şekilde senet üzerine iki farklı düzenleme tarihi yazılmış olması durumunda da senet geçersiz olacaktır¹⁷⁶.

1.1.5.2. Düzenleme Yeri

Türk Ticaret Kanunu'nun kambiyo senetlerinde aranan şekil şartlarına ilişkin 671, 776 ve 780. maddelerinde düzenleme yerinin de senette gösterilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte düzenleme yerinin senet metninde gösterilmemiş olması doğrudan doğruya ilgili kambiyo senedin geçersizliğine yol açmaz. Zira düzenleme yeri, şekil şartları arasında yer almakla birlikte, alternatifli bir unsurdur. Nitekim TTK'nın poliçeye ilişkin 672/4, bonoya ilişkin 777/4 ve çeke ilişkin 781/3 maddelerinde düzenleme yerinin senet metninde ayrıca belirtilmemesi halinde, düzenleyenin adının yanında yazan yerin düzenleme yeri olacağına dair bir alternatif belirtilmiştir.

Düzenleme yeri, genellikle senedin ön yüzünde üst kısmında veya başka belirgin bir bölümünde gösterilir¹⁷⁷. Bu şekilde, coğrafi bir kavramı ifade eden düzenleme yeri bakımından belirli bir mülki birimin gösterilmesi yeterlidir¹⁷⁸. Örneğin; senet üzerinde il, ilçe veya köy adı gibi tanımlanabilir bir yer gösterilmesi kabul edilir. Bunun yanı sıra; mahalle, cadde veya sokak

¹⁷⁴ Yargıtay HGK 21.6.2000 tarih, 12-1011/1076 (Akteke, s. 53)

¹⁷⁵ Öztan, (1997). s. 468; Bozer/ Göle, s. 88; Kendigelen/Kırca, s.175.

¹⁷⁶ Bozer/Göle, s. 86.

¹⁷⁷ Kınacıoğlu, s. 113; Karahmetoğlu, İsmail Özgün, "Bonoda Düzenleme Yeri", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XXV, Y.2021, S.2, s. 171. Karahmetoğlu, alonj üzerine de düzenleme yerinin yazılabileceğini belirtmektedir.

¹⁷⁸ Kendigelen/Kırca, s. 177; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 152; Kendigelen, (Çek), s. 118; Karahmetoğlu, s. 181; Bozer/Göle, bu yerin muhakkak idari bir birim olması gerektiği yönündeki yaklaşıma katılmamakta, zira bu hususun idari birimi bilmeyen kişiler bakımından senet tedavülünü zorlaştıracakını savunmaktadır. Bozer/Göle, s. 95.

gibi daha ayrıntılı bir adresin senette belirtilmesi gerekli değildir. Burada amaç, senedin hangi coğrafi bölgede düzenlendiğini tespit edebilmektir. Ancak, dikkat edilmesi gereken nokta, düzenleme yeri olarak belirli bir mülki birim yerine sadece genel ifadelerin kullanılmamasıdır. Örneğin, sadece bir mahalle, cadde veya bilinen bir meydanın adının belirtilmesi geçerli bir düzenleme yeri ifadesi olarak kabul edilmez¹⁷⁹. Bu tür belirsiz ifadeler, düzenleyenin adının yanında da bir mülki birimin yer almaması halinde alternatif şartın da sağlanamaması nedeniyle senedin geçersizliğine yol açabilir¹⁸⁰. Yargıtay'ın içtihadı birleştirme kararı¹⁸¹ doğrultusunda, düzenleme yeri kısaltılarak yazılabilmektedir, ancak bu durumda yerin kesinlikle anlaşılır olması gerekmektedir. Yargıtay'ın benzer şekilde vermiş olduğu kararlarda¹⁸²; "İst." veya "Ank." gibi kısaltmalar kullanılarak düzenleme yerinin belirtilebileceği; düzenleyenin adı ve soyadı yanında "ANK" olarak belirtilen bir çekte, yerel mahkemenin düzenleme yerinin olmadığı gerekçesiyle icra takibini iptal etmesini yanlış olduğu, ancak, kısaltmanın belirsizlik yaratması durumunda (örneğin, "Erz." kısaltmasının Erzincan yahut Erzurum ilini çağrıştırması gibi) kambiyo senedinin geçersiz sayılacağı ifade edilmektedir¹⁸³. Özellikle, düzenleme yerinin birden fazla şehri çağrıştırması veya kesin bir yeri göstermemesi, senedin hukuki güvenilirliğini zedeler ve senedin geçersiz olmasına neden olabilir. Bu tür durumlarda, düzenleme yerinin kesin ve belirgin bir şekilde ifade edilmesi önemlidir. Nitekim senet metninde birden fazla düzenleme yerinin bulunması da senedin geçersizliğine yol açar¹⁸⁴.

¹⁷⁹ **Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan**, s. 152; **Kayhan**, s. 113; **Tüzemen Atik**, s. 162; Yargıtay 11.CD'nin 25.06.2019 T., 2019/3896 E., 2019/5630 K. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi : 18/10/2023); Yargıtay 12.HD., 20.03.2018 T., E.2018/1755, K. 2018/2819 “*Somut olayda, takibe dayanak senedin düzenleme yeri içermediği sadece ‘camiikebir mah.’ şeklinde bir ibare içerdiği, düzenleyenin adının yanında herhangi bir idari birimin de yer almadığı görülmektedir*” (Uyap; Erişim Tarihi : 18/10/2023)

¹⁸⁰ **Öztaş**, s. 472, **Poroy/Tekinalp**, s. 160; **Akteke**, s. 56.

¹⁸¹ 14.12.1992 tarih ve 1991/1 E.-1992/5 K. sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurul Kararı (Lexpera, Erişim Tarihi : 18/10/2023)

¹⁸² Yargıtay HGK'nun 13/06/2018 T. 2017/1153 E., 2018/1192 K. sayılı kararı (Lexpera, Erişim Tarihi : 18/10/2023); Yargıtay CGK'nun, 21/05/2019 T. 2018/171 E., 2019/453 K. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi : 18/10/2023); Yargıtay 12. HD., 31.05.2018 T., 2018/9648 E., 2018/5675 K., “*Somut olayda, takibe dayanak bonolarda tanzim yerinin belirtilmediği, ancak tanzim eden olarak görünen ‘...’ isminin altında ise “İst.” ibaresinin yazılı olduğu görülmektedir. Sözü edilen kısaltmanın, ‘İstanbul’ kelimesinin kısaltması olduğu, dolayısıyla herhangi bir tereddüde meydan vermeyecek şekilde bir idari birimi gösterdiği açık olduğundan, tanzim yeri olarak kabulü mümkündür. Bu durumda, takip dayanağı bonolarda tanzim yeri unsuru mevcut olup, diğer unsurlar da mevcut olduğundan, anılan bonoların kambiyo vasfına haiz olduklarının kabulü gerekmektedir.*” (Uyap, Erişim Tarihi : 18/10/2023)

¹⁸³ **Poroy/Tekinalp**, s. 160; **Kendigelen**, (Çek), s.122.

¹⁸⁴ **Öztaş**, (1997), s. 1056; **Bozer/Göle**, s. 94; **Poroy/Tekinalp**, s. 161; **Kendigelen**, (Çek), s. 116; **Kayhan**, s. 113; **Kaya/Tatlı**, s. 55; **Karaahmetoğlu**, s.178; **Akteke**, s. 56.

1.1.6. Vade

Türk Ticaret Kanunu'nun şekil şartlarına ilişkin maddelerinde vade, poliçe ve bono için bir şekil şartı olarak sayılmıştır. Buna karşılık çekte vade bulunmaz. Zira çek, bir ödeme aracı olup vade kaydının yazılmış olması halinde yazılan kayıt geçersiz sayılır¹⁸⁵.

Türk Ticaret Kanunu'nun poliçeye ilişkin 703/1 maddesinde bir poliçeye yazılabilecek vade türleri; görüldüğünde, görüldükten belirli bir süre sonra, düzenlenme gününden belirli bir süre sonra veya belirli bir günde ödenmek üzere şeklinde sayılmış olup ilgili Kanunun 778/1-b maddesi atfıyla bu hüküm, bono bakımından da uygulama alanı bulur. Poliçe ve bonoda bu dört vade türünden biri yazılabilecek olmakla birlikte; TTK m. 703/2 uyarınca bu dört türden başka bir vade veya birbirini takip eden çeşitli vadelerin yazılması halinde senet geçersiz olur. Vade, poliçe ve bonoda yer alması gereken şekil unsurlarından biri olarak sayılmasına karşın, vadenin yazılmamış olması doğrudan doğruya senedin geçersizliğine yol açmaz. Zira TTK m. 672/2 uyarınca; vadesi ayrıca ve açıkça belirtilmemiş bir poliçenin, görüldüğünde ödenmek üzere düzenlenmiş sayılacağı hüküm altına alınmış olup bu yönüyle vade, alternatifli bir unsurdur.

Vadenin, senede yazılması halinde ne şekilde senet metninde yer alacağına ilişkin ayrıca bir düzenleme bulunmamaktadır. İmzanın vadeyi kapsadığının anlaşılması yeterlidir¹⁸⁶. Vade; senedin birden fazla yerinde bulunabilir, hem rakam hem de yazı ile gösterilebilir¹⁸⁷. Ancak Yargıtay'ın vermiş olduğu bir karara¹⁸⁸ göre hem rakam hem de yazı ile gösterilmiş fakat farklı vade tarihlerini içeren bir bono geçersiz kabul edilmiştir. Bu, vade tarihindeki çelişki veya tutarsızlık nedeniyle bononun kambiyo senedi niteliğini kaybedeceği anlamına gelir¹⁸⁹. Yargıtay'ın başka bir kararında¹⁹⁰; bir takip işlemi, bir bono üzerindeki ödeme tarihi bölümünde "(22/3)" ibaresinin yer aldığı ve bono metninin içinde 1 Haziran 1993 tarihinde ödeneceği şeklinde bir vadeye sahip olduğunun ifade edildiği durumda gerçekleşmiştir. Mahkeme, birbirini takip eden vadeleri gösteren bir poliçenin geçersiz olduğu gerekçesiyle takibi iptal etmiş olsa da Yargıtay, bonoda yazılı olan "(22/3)" ifadesinin bir tarih olarak kabul edilemeyeceği sonucuna varmıştır. Yalnızca ay ve günün yazılması, yıl belirtilmedikçe belli bir

¹⁸⁵ İmregün, (Kambiyo), s. 128; Poroy/Tekinalp, s. 321; Bozer/Göle, s. 248; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 308, Kendigelen, (Çek), s. 196; Pulaşlı, (2020), s. 336; Kayıhan, s. 228.

¹⁸⁶ Kınacıoğlu, s. 113; Poroy/Tekinalp, s. 152.

¹⁸⁷ Kınacıoğlu, s. 114;

¹⁸⁸ Yargıtay 12. HD'nin 21/04/2010 T., 2009/28326 E., 2010/9950 K. sayılı ilamı; benzer şekilde Yargıtay 12. HD'nin 28/09/2010 T., 2010/8588 E., 2010/21582 K., sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi : 18/10/2023).

¹⁸⁹ Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 147; Poroy/Tekinalp, s. 152.

¹⁹⁰ Yargıtay 12. HD.'nin 02.06.1994 tarih ve 7192/7282 sayılı kararı (Lexpera, Erişim Tarihi : 18/10/2023).

tarihi ifade etmez. Bu nedenle Yargıtay, bonoda iki ayrı vade bulunduğunu belirterek takibin iptaline hükmetmenin doğru olmadığı kanaatine varmıştır.

1.1.7. Ödeme Yeri

Ödeme yeri, kambiyo senetleri için aranan şekil unsurları arasında yer almakla birlikte; TTK'nın poliçeye ilişkin 672/3, bonoya ilişkin 777/3 ve çeke ilişkin 781/2 maddeleri uyarınca ödeme yerinin senet metninde gösterilmemesi halinde alternatif bir imkân getirilmiştir. Buna göre senet metninde ayrıca gösterilmemişse; poliçede ödeme yeri, muhatabın adının yanında gösterilen yer, bonoda ise senedin düzenlendiği yer olarak kabul edilir. Alternatifli kaydın da bulunmaması halinde senet geçersiz olacaktır¹⁹¹. TTK'nın 781/2 maddesine göre ise çekte ödeme yeri belirtilmemişse, muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri kabul edilir. Muhatabın ticaret unvanı yanında birden fazla yer gösterilmişse, çek ilk olarak gösterilen yerde ödenir. Eğer belirli bir açıklık ve başka bir kayıt yoksa çek, muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir. Bu düzenleme, çekin ödeme yeri konusunda esneklik sağlamak ve çekin ödeme sürecini kolaylaştırmaktadır. Çek Kanunu m. 2/7 uyarınca çek üzerinde "çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı"nın bulunması gerektiğinden, çek üzerinde ödeme yerinin ayrıca belirtilmesi genellikle tercih edilmemektedir¹⁹².

Ödeme yeri, coğrafi bir kavramdır ve il, ilçe veya köy gibi belirli bir mülki birimi göstermesi yeterlidir¹⁹³. Detaylı bir adres olarak mahalle, cadde veya sokak gibi bilgiler içermesi gerekli değildir; ancak açık adres yazılması halinde senet geçersiz olmayacaktır¹⁹⁴. Önemli olan, ödeme yerinin belirgin ve anlaşılabilir olmasıdır. Ödeme yeri, mümkün ve geçerli bir yer olmalıdır; aksi takdirde kambiyo senedi geçersiz sayılır¹⁹⁵. Ödeme yeri, tek bir yer olarak belirtilmelidir ve alternatifli veya birden fazla şekilde gösterilmesi kabul edilmez¹⁹⁶. Örneğin, "Konya'da veya Erzurum'da ödeyiniz" şeklinde alternatifli bir ödeme yeri gösterilen kambiyo senedi geçersiz sayılır¹⁹⁷. Ödeme yeri, senedin ön yüzünde açıkça belirtilmelidir. Yargıtay kararlarına göre, ödeme yeri ayrıntılı bir şekilde yazılmamış olsa dahi anlaşılabilir olmalıdır;

¹⁹¹ Bozer/Göle, s. 96; İmregün, (Kambiyo), s. 47; Domaniç, (Şerh), s. 107; Kaya/Tatlı, s. 54; Kendigelen/Kırca, s. 170.

¹⁹² İmregün, (Kambiyo), s. 125; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 197; Bozer/Göle, s.278; Pulaşlı, (2020), s. 329; Kendigelen, (Çek), s.105;

¹⁹³ Kendigelen/Kırca, s. 170; Bozer/Göle, s. 96. Pulaşlı'ya göre düzenleme ve ödeme yerleri mutlaka mülki birim olarak belirtilmelidir. Pulaşlı, (2020), s. 143.

¹⁹⁴ Kendigelen/Kırca, s.170; Poroy/Tekinalp, s. 155; Akteke, s. 59.

¹⁹⁵ Öztan, (1997), s. 473; Kinacioğlu, s. 111; Kendigelen/Kırca, s.170.

¹⁹⁶ Öztan, (1997), s. 475; Pulaşlı, (2020), s.144; Kendigelen/Kırca, s. 170. Öğretide genel kanı bu olmakla birlikte Karayalçın hamilin lehine olması sebebi ile çek gibi poliçede de birden fazla ödeme yeri gösterilebileceğini kabul etmektedir. Karayalçın, s. 86.

¹⁹⁷ Kinacioğlu, s. 112; Pulaşlı, (2020), s. 144.

ödeme yeri için kısaltmalar kullanılabilmeyle birlikte, duraksamaya yol açacak şekilde yapılan kısaltmaların senedin geçersizliğine sebep olabileceğini belirtmiştir¹⁹⁸.

1.1.8. Düzenleyenin İmzası

Senet metninde düzenleyenin imzasının bulunması, kambiyo senetleri için zorunlu bir unsurdur. Düzenleyenin imzasının ne şekilde atılacağına ilişkin düzenleme, TTK'nın poliçeye ilişkin 756'ncı maddesinde yer almakta olup ilgili Kanunun 778/1-i ve 818/1-r maddeleri uyarınca bono ve çek bakımından da uygulama alanı bulur. TTK m. 756 uyarınca poliçe üzerindeki beyanların el ile imza edilmesi gerekmekte olup el ile atılan imza yerine, mekanik herhangi bir araç veya elle yapılan veya onaylanmış bir işaret veya resmî bir şahadetname kullanılamaz. Nitekim TTK m. 1526/1 uyarınca poliçe, bono ve çekin güvenli elektronik imza ile düzenlenmesi de mümkün değildir. Diğer unsurları eksiksiz taşıyan; ancak imzayı içermeyen bir senet, kambiyo senedi vasfına erişemez. İmza, senedin altına el yazısıyla atılmalıdır ve tüm metni kapsamalıdır. El yazısı dışında, mekanik bir araç, parmak izi veya elektronik imza gibi diğer yöntemlerle imza atılamaz¹⁹⁹.

Senet metninde düzenleyenin imzasının bulunması senedin geçerli olması için yeterlidir. Diğer kişisel bilgilerin veya imzanın gerçeklikleri veya teşhis edilebilirlikleri, kambiyo senedinin geçerliliğini etkilemez. Senet, bir temsilci marifetiyle de düzenlenebilir. Ticari temsilci, işletme sahibi adına kambiyo taahhüdünde bulunmaya yetkilidir ve özel yetkilendirmeye ihtiyaç duymaz. Ancak ticari vekil ve diğer temsilcilerin kambiyo senedi düzenleyebilmeleri için özel olarak yetkilendirilmeleri gerekmektedir. Temsil yetkisinin senetten anlaşılabilmesi veya yetkisiz bir temsilcinin kambiyo senedini imzalaması durumunda, bu kişiler senetten bizzat sorumludur²⁰⁰.

Kambiyo senedinin düzenleyeni birden fazla kişi olabilir ve bu durumda düzenleyenler müteselsilen sorumludur²⁰¹. Ancak düzenleyenlerden birinin imzasının geçersiz olması durumunda, senedin geçerliliği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Doktrinde hâkim olan görüşe göre, diğer imza sahipleri bakımından senedin geçerliliği korunur²⁰². Kambiyo senetlerinde imzaların istiklali ilkesi gereği diğer imzaların geçerli olması yeterli olup diğer

¹⁹⁸ Yargıtay 12. HD'nin 31/05/2018 tarih, 2018/9648 Esas, 2018/5675 Karar sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi : 19/10/2023); **Akteke**, s. 59.

¹⁹⁹ TTK m. 756/2, 778/1-i, 818/1-r, 1526. Elektronik senet düzenlemesine ilişkin değerlendirme için bkz dn. 10.

²⁰⁰ TTK m.678, 778/2-e, 818/1-c.

²⁰¹ **Öztaş** (1997), s. 463; **Kınacıoğlu**, s. 110; **Poroy/Tekinalp**, s. 162.

²⁰² **Öztaş** (1997), s. 463; **İmregün**, (Kambiyo), s. 51; **Poroy/Tekinalp**, s. 162; **Kendigelen/Kırca**, s. 179; **Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan**, s. 153; **Tüzemen Atik**, s. 44.

düzenleyenlerin geçerli imzaları bulunduğu sürece senet geçerli kabul edilir ve bu düzenleyenler sorumlu tutulur²⁰³.

1.2. SENET ÜZERİNE KONAN İHTİYARİ KAYITLAR

Kambiyo senetlerinin geçerliliği için aranan şekil şartları TTK'nın ilgili hükümlerinde belirtilmiş olmakla birlikte; senede bu zorunlu unsurlar dışında farklı ihtiyari kayıtların da eklenmesi mümkündür. İhtiyari kayıtların varlığı veya yokluğu senedin hukuki niteliğini etkilemez²⁰⁴. Ancak konulan kayıtların varlığı kambiyo senedinin, kayıtsız ve şartsız olma özelliğini ortadan kaldırmakta ise senedin geçersizliğine yol açabilecektir.

Senet metnine konulabilecek ihtiyari kayıtlardan biri olan faiz kaydı, bedelin belirlilik şartına aykırılık teşkil etmeyen; ancak bazı durumlarda bedeli belirli olmaktan uzaklaştıran bir husustur²⁰⁵. TTK'nın 675. maddesi uyarınca, görüldüğünde ve görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek vadeli poliçeye faiz şartı konulabilir. Bu tür vadeli poliçenin ödeme günü geldiğinde, hesaplanacak olan faiz miktarı, bedele ilave edilerek toplam ödeme miktarı belirlenir. Bu şekilde, faiz şartı bedelin belirlilik kuralının bir istisnası olarak kabul edilir. Buna karşılık, belirli bir vadeyi içeren (düzenlendikten belli bir süre sonra veya belirli bir tarihte ödenecek vadeli) poliçeye faiz kaydının konulması mümkün olmayıp yazılan faiz kaydı geçersiz sayılır. Kaydın konulabileceği vade türlerinde senette yer alan faiz kaydının geçerli olabilmesi için TTK m. 675/2 uyarınca faiz oranının poliçede gösterilmesi gerekir; aksi halde faiz kaydı yazılmamış sayılır. TTK'nın 675. maddesi, 778/2-b maddesi atfı uyarınca bono için de uygulama alanı bulur. Çekte ise faiz kaydı konulması mümkün olmayıp TTK m. 786 uyarınca çekte öngörülen herhangi bir faiz kaydı yazılmamış sayılır.

Kambiyo senetlerinde, senette imzası bulunan cirantalar tarafından farklı ihtiyari kayıtların da konulması mümkündür. Bu kayıtlardan biri olan cirantanın sorumsuzluk kaydı, senedin kabul edilmemesi veya ödenmemesi durumunda cirantanın sorumlu olmayacağına ilişkin bir kayıt olup senet üzerine yazılarak belirtilir ve senedin hukuki niteliği ve sorumluluk alanını etkiler²⁰⁶. Ciranta ayrıca senedin tekrar ciro edilmesini yasaklayabilir²⁰⁷. Bu durumda,

²⁰³ Yargıtay bir kararında; kambiyo senetlerindeki hakkın tamamen senet ile birlikte var olduğu ve bir hakkın, aynı senette hem kambiyo senedi hem de adi senet olarak iki şekilde var olamayacağı, bu nedenle kambiyo senedinin geçersiz olacağı belirtilmiş iken başka bir kararında keşidecilerden birinin parmak izi basmış olması halinde ıslak imzası bulunan diğer keşidecinin sorumluluğunun etkilenmeyeceğini ifade etmiştir (TD. 67/1487 E. 67, K. 1789 ve IID 14/06/1962 gün, 6665 E., 7089 K.). Bu hususta karar atıfları ve inceleme için bkz. **İmregün**, (Kambiyo), s. 51.

²⁰⁴ **Kınacıoğlu**, s. 105; **Bozer/Göle**, s. 98; **Poroy/Tekinalp**, s. 168; **Kaya/Tatlı**, s. 56.

²⁰⁵ **Pulaşlı**, (2020), s.260; **Kendigelen/Kırca**, s. 187; **Kayıhan**, s. 119.

²⁰⁶ **Bozer/Göle**, s. 198; **Akteke**, s. 63.

²⁰⁷ TTK m.685/2, 778/1-a, 818/-1-d.

senet bir üçüncü kişiye ciro edildiğinde, ciro yasağını koyan ciranta, bu üçüncü kişiye karşı sorumlu olmaz. Ancak, ciranta senedi ciro yasağıyla devrettiği kişiye karşı sorumluluğunu sürdürür.

Sorumsuzluk kaydının düzenleyen tarafından da konulması mümkün olmakla birlikte; düzenleyenin senedin ödenmemesinden sorumlu olmayacağı bir kayıt senede eklenemez. TTK m. 679 uyarınca; senedin ödenmemesinden sorumsuzluğa ilişkin kayıt geçersiz sayılacaktır; ancak bu tür bir kayıt senedin geçerliliğini etkilemez²⁰⁸. Buna karşılık düzenleyenin, muhatabın kabul etmemesinden sorumlu olmadığına ilişkin bir kayıt, geçerli bir ihtiyari kayıt olarak senet metnine konulabilir.

Taraflarca senet üzerine yazılabilecek bir diğer kayıt bedel kayıdır. Uygulamada sıklıkla “bedeli malen/nakden alınmıştır” şeklinde yazıldığı görülmektedir. Bu kayıtlar taraflar arasındaki temel ilişkiye atıf yapmakla birlikte mücerretliği ortadan kaldırmaz ve senet bedel kaydı ile geçerli olmaya devam eder²⁰⁹.

Uygulamada görülen bir diğer ihtiyari kayıt ise muacceliyet kayıdır. Özellikle birbirini takip eden senetler bakımından, senetlerden birinin ödenmemesi halinde diğerlerinin de muaccel olacağına yönelik kayıtlar konulmaktadır. Senette muacceliyet kaydının varlığının ise kambiyo senedi niteliğini etkilemediği ve bu kaydın yazılmamış kabul edildiği belirtilmiştir²¹⁰.

Senet üzerine yazılabilecek bir diğer ihtiyari kayıt yetki kayıdır²¹¹. Taraflar senet sebebi ile doğan uyuşmazlıkta hangi mahkemelerin yetkili olacağı hususunda bir kaydı senet metnine koyabilirler. Ancak bu durumdaki yetki sözleşmesinin geçerlilik şartı HMK hükümlerinin sağlanmış olmasına bağlıdır. HMK'nın 17. maddesi gereği yetki sözleşmesi ancak kamu tüzel kişileri ile tacirler arasında geçerli olacaktır. Yine anılan Kanununun 18. maddesine göre tarafların üzerinde tasarruf edemeyecekleri konular ile kesin yetki bulunan hallerde yetki sözleşmesi yapılamaz. Usul hukukuna ilişkin bu kurallar kambiyo hukukunda da geçerlidir. Buna göre ancak tacirler ile kamu tüzel kişileri arasında düzenlenen kambiyo senetlerinde yer alan yetki kaydı geçerlilik kazanır.

²⁰⁸ Bozer/Göle, s. 196; Kendigelen/Kırca, s. 193; Kaçak, s. 268.

²⁰⁹ Öztan, (1997), s. 484; Karayalçın, s. 88; Bozer/Göle, s. 200; İmregün, (Kambiyo), s. 115; Kayıhan, s. 190.

²¹⁰ Bozer/Göle, s. 196; İmregün, (Kambiyo), s. 115; Poroy/Tekinalp, s. 167; Kendigelen/Kırca, s. 193; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 114; Pulaşlı, (2020), s.259; Kaya/Tatlı, s. 105;

²¹¹ Öztan, (2013), s. 87; Pulaşlı, (2020), s. 150; Kendigelen/Kırca, s. 189.

1.3. CİRO ZİNCİRİNİN KOPUK OLMASI (HAMİLİN YETKİLİ OLMAMASI)

Kambiyo senetleri, kanunen emre yazılı senetler olup bu senetlerin devri, ciro işlemi ile yapılmaktadır. Nitekim senedin ciro edilmesi ile senetteki hakları ve yükümlülükleri haiz olan hamil, düzenli ciro zinciriyle belirlenir²¹². Buna göre senet borçlusunun, ancak, senedi düzgün bir ciro zinciriyle elinde bulunduran kişiye ödeme yaparak borcundan kurtulması mümkündür²¹³.

Ciro zinciri, senedin elden ele geçtiği düzgün bir devir silsilesini ifade eder. Senedin üzerindeki imzalar ve ciro kayıtları, senedin geçerliliğini ve hak sahipliğini gösterir. Ciro zinciri kopuksa hamil, şeklen meşru kabul edilmeyecektir²¹⁴. Meşru hamil, senedi son geçerli ciroyla elinde bulunduran kişidir. Dolayısıyla, senet borçlusunun şekli olarak meşru hamile ödeme yapması, borcunu yerine getirdiği anlamına gelir. Senet borçlusu, poliçede TTK'nın 710/3, bonoda 778/1-c ve çekte 801 maddesi gereği ödeme yaparken meşru hamili tespit etmek için ciro zincirini incelemekle yükümlüdür.

Düzenli bir ciro zincirinden söz edebilmek için ilk cironun lehtar tarafından yapılmış olması gerekir²¹⁵. Cironun geçerli olması için ise şekli olarak hak sahibi olan kişi tarafından yapılması gerekmektedir. Şekli hak sahibi olmayan kişilerin yaptığı cirolar da bazı durumlarda geçerli olabilir. Örneğin, kambiyo senedi miras yoluyla, şirket birleşmesiyle veya cebri icra yoluyla el değiştirdiğinde, şekli olarak hak sahibi olmayan kişilerin yaptığı cirolar da geçerli kabul edilir²¹⁶. Ciro, emre yazılı senetlerde senedin devredilmesini, rehin verilmesini veya tahsil edilmesini sağlayan soyut bir irade beyanı olup şarta bağlanamaz. Bu durumda, TTK'nın 682, 778/1-b ve 789 maddeleri gereği ciro geçerli sayılacak; ancak şart yazılmamış kabul edilecektir²¹⁷. Cironun, senet bedelinin yalnız bir kısmı için veya senet lehtarlarından yalnız biri tarafından yapılması ise geçersizdir²¹⁸. Düzenli ciro zincirinin tespiti noktasında, her bir

²¹² **İmregün**, (Kambiyo), s. 68; **Kayıhan**, s. 192; **Akteke**, s. 64.

²¹³ **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s. 110; **Domaniç**, (Şerh), s. 141; **Bozer/Göle**, s. 140; **Kaçak**, s. 274.

²¹⁴ **İmregün**, (Kambiyo), s. 74; **Poroy/Tekinalp**, s. 204.

²¹⁵ **Bozer/Göle**, s. 102;

²¹⁶ **İmregün**, (Kambiyo), s. 69; **Kendigelen/Kırca**, s. 204; **Kayıhan**, s. 193; **Akteke**, s. 65; **Kaçak**, s. 300.

²¹⁷ **Bozer/Göle**, s. 107; **İmregün**, (Kambiyo), s. 69.

²¹⁸ Öğretideki hakim görüşe göre senet bedelinin bir kısmı için ciro yapılması yahut lehtarlardan yalnızca birinin ciro yapması senedin kayıtsız şartsız olması gerekliliğini ortadan kaldıracığı için kabul edilmemektedir. **Bozer/Göle**, s. 107; **Poroy/Tekinalp**, s. 192. Buna karşın **İmregün**, hakkın senede bağlı olması, bölünememesi ve senetten ayrı ileri sürülmesinin imkanı olmaması sebebi ile kısmi cironun batıl olduğunu belirtmektedir. **İmregün** (Kambiyo), s.69. Yargıtay görüşü için bkz; Yargıtay 12. HD'nin 04/12/2017 tarih, 2016/23998 E., 2017/15060 K. sayılı ilamı; Yargıtay 12. HD'nin 25/05/2010 tarih, 2010/713 E., 2010/12648 K. sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi : 19/10/2023). **Pulaşlı** ise birden fazla lehtar bulunması halinde aralarında müşterek ilişki olup olmadığına bakmakta, her durumda iki imzanın gerekmediğini belirtmektedir. **Pulaşlı**, (2020), s. 183.

cironun, ciro işlemi için Kanunda aranan şartlara uygun olarak yapılıp yapılmadığının göz önünde bulundurulması gerekir²¹⁹.

Kural olarak ciro, vadeye kadar yapılabilecek ise de senet bedeli ödeninceye kadar ciro yapılmasında bir engel bulunmamaktadır. Nitekim vadesinden sonra yapılan ciolar da vadesinden önce yapılan ciolar gibi tüm ciro hükümlerini doğuracaktır. Ancak “gecikmiş ciro” olarak adlandırılan; senet türüne göre ödenmeme protesto düzenlenmesinden, protesto sürelerinin geçmesinden, aynı nitelikteki belirlemeden veya ibraz süresinin geçmesinden sonra düzenlenen ciolar kanunen alacağın temlik hükümlerini ihtiva eder²²⁰. Buna göre; cironun yapılış zamanı uyarınca borçlunun hamile karşı ileri sürebileceği def’ilerin neler olduğu da şekillenecektir ve bu halde borçlu, devredene karşı ileri sürebileceği kişisel def’ilerini devralana karşı da ileri sürebilecektir²²¹.

Bir senette ciro yasağı bulunması durumunda, ikili bir ayrıma gitmek gerekecektir. Düzenleyen tarafından konulan “ciro edilemez” kaydı senedi nama yazılı senet haline getirir ve yapılacak tüm ciolar alacağın temlik hükümlerine tabi olur²²². Ciranta tarafından senedin üzerinde "ciro edilemez" veya "cironun geçerliliği yoktur" gibi bir ifade yazılıyorsa, bu durumda senet ciro ile başka bir kişiye devredilirse, ciro yasağını koyan (ciranta) kişi, sonradan senedi ciro ile devralan kişilere karşı sorumlu tutulmaz. Bir diğer deyişle, ciro yasağı koyan ciranta, senedin sonraki devirlerinden sorumlu değildir²²³. Ancak bu halde sonradan yapılan ciolar sebebi ile imzası bulunanlar sorumlu olmaya devam edecek ve bu husus ciro zincirini bozmayacaktır²²⁴.

Türk Ticaret Kanunu’nda kimlerin ciroyu çizebileceği açıkça belirtilmemiştir. Buna ilişkin olarak TTK’nın 727/2. maddesinde senedi ödeyen kişinin kendisinin ve kendisinden sonra gelen kişilerin ciolarını çizebileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda senet üzerinde imzası bulunan yetkili hamilin, senedi devretmeden cirosunu çizebileceği açıktır²²⁵. Çizme işlemi karalama, üzerini çizme, ciro üzerine iptal yazma suretiyle gerçekleştirilebilir. TTK’nın 686. maddesi gereği çizilmiş ciolar yazılmamış hükmünde kabul edilir ve ciro zincirinin

²¹⁹ Bozer/Göle, s. 115; Kendigelen/Kırca, s. 212 vd.

²²⁰ TTK’nın m. 690, 778/1-a, 793/1.

²²¹ Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 176; Kinacıoğlu, s. 169; Poroy/Tekinalp, s. 194; Kendigelen/Kırca, s. 217; Yılmaz (Def’iler), ; s. 94; Öztekin, s. 117.

²²² Öztan, (1997), s. 483; Bozer/Göle, s. 107; Kendigelen, (Çek), s. 209.

²²³ TTK’nın 685/2, 778/1-a, 818/1-d. Öztan, (1997), s. 607; Poroy/Tekinalp, s. 208

²²⁴ Kendigelen/Kırca, s. 215; Poroy/Tekinalp, s. 208; Öztekin, s. 69.

²²⁵ Poroy/Tekinalp, s. 193. Kendigelen/Kırca, senetteki hak sahipliğinde değişiklik olmayacak kişilerin senet üzerindeki diğer cioları da silebileceğini, ancak maddi anlamda hak sahibi olmayanların ciro silmek suretiyle kendisini hak sahibi yapmasının tahrifat olarak değerlendirileceğini belirtmektedir (Kendigelen/Kırca, s. 208). Benzer şekilde bkz; Kendigelen, (Çek), s. 250.

bozulmasına sebebiyet vermez²²⁶. Bu doğrultuda cirosu çizilen cirantaya başvurulamaz, tahsilat talep edilemez. Ancak senet üzerinde imzası bulunan diğer borçluların sorumlulukları devam eder. Bununla birlikte cironun kısmen çizilebilmesi hususunda tartışmalar bulunmaktadır. Bir görüş cironun tamamen silinebileceği gibi, kısmen de çizilebileceğini kabul eder. Örneğin; tam ciro devralanın çıkartılması ile beyaz ciro olarak değiştirilebilir yahut temlik cirosu devir iradesi kaldırılarak tahsil cirosuna dönüştürülebilir²²⁷. Diğer görüş ise, kısmen ciro silinmesinin tahrifatlara ve hak sahipliklerinde değişikliklere sebebiyet vereceği gerekçesi ile mümkün olmadığını belirtmektedir²²⁸. Kanaatimizce kambiyo senetlerindeki görünüşe itimat ilkesinin işlevselliği senetteki kayıtların açık olmasına dayanmakta olup, karmaşık çizilmeler görünüşe itimatı etkileyebileceği gibi ispat hususunda da karışıklığa sebebiyet verebileceğinden ciroların kısmen çizilmesi kabul edilmemelidir.

Bir senet üzerindeki ciro zincirinin kopuk olduğuna dair def'i, senet metninden anlaşılabilen ve iyi niyetli hamil dâhil herkese ileri sürülebilen bir savunma aracıdır. Ciro zinciri, lehtardan başlayarak senedin elden ele geçişini gösterir ve her bir ciro işlemi geçerli ve doğru bir şekilde gerçekleşmelidir. Ciro zinciri kopuk olduğunda, senet üzerindeki devir işlemlerinin düzgün bir şekilde gerçekleşmediği anlaşılır. Bu durum da senedi elinde bulunduran kişinin, senedin meşru hamili olmadığı sonucunu doğurabilir²²⁹.

1.4. BAŞVURMA HAKKININ KAYBI

"Başvurma Hakkı" veya "Müracaat Hakkı" terimi, kambiyo senetlerine bağlı ve özgü bir talep hakkını ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Başvurma hakkı; TTK m. 713 vd.'da poliçe ve m. 808 vd. hükümlerinde ise çek bakımından hüküm altına alınmış olup poliçede başvurma hakkına ilişkin hükümler, m. 778/1-d atfıyla bono ve m. 818/1-ı atfıyla çek için de uygulanır. Başvurma hakkı, kambiyo senedinin süresi içinde ve usulüne uygun bir şekilde ibraz edilmesi sonucunda, senette belirtilen bedelin kısmen veya tamamen ödenmemesi durumunda hamilin, senet üzerindeki haklarını korumak amacıyla asıl borçlunun yanı sıra senet üzerinde imzası bulunan diğer keşideciler, cirantalar, bunlar lehine araya girenler, yetkisiz temsilciler ve avalistler gibi üçüncü kişilere başvurma hakkına sahip olmasını ifade eder. Başvurma hakkı,

²²⁶ Bozer/Göle, s. 108;

²²⁷ Bozer/Göle, s. 108.

²²⁸ Kendigelen, (Çek), s 250; Poroy/Tekinalp, s. 193.

²²⁹ Bozer/Göle, s. 140; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 153; Kendigelen/Kırca, s. 219; Pulaşlı, (2020) s. 187; Akteke, s. 65.

kambiyo senetlerinin temel özelliklerinden biridir ve bu hakkın amacı, kambiyo senetlerinin güvenilirliğini sağlamak ve hamilin senet bedelini alma hakkını korumaktır²³⁰.

Bononun asıl borçlusu olan düzenleyen veya poliçenin asıl borçlusu olan kabul eden muhatap tarafından ödeme yapılmazsa, ikincil sorumluluğu olan diğer imza sahipleri devreye girerek senet bedelini ödemekle yükümlü hale gelirler²³¹. Kambiyo senetlerindeki müteselsil borçluluk esasının bir sonucu olarak, senet hamili, senet bedelini talep etmek için sorumluluk zincirinde yer alan herhangi bir kişiye başvurabilir²³². Başvurma hakkı kapsamında sorumluluğu doğan diğer imza sahipleri; cirantalar ve asıl borçlu dışındaki kimseler lehine aval verenler ile bunların lehine araya giren kişilerdir. Başvuru borçlusunun yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcisi veya mirasçısı da başvuru borçlusu olarak kabul edilir²³³. Buna karşın senede “ciro edilemez” veya “sorumsuzluk kaydı” koyan lehtar veya cirantalar, senedi devrettikleri kişiler dışındaki hamile karşı başvuru borçlusu olarak sorumlu olmayacaklardır²³⁴.

Başvuru borçlularına yönelik bu hakkın kullanılabilmesi için belirli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Başvuru hakkının kullanılabilmesi için kural olarak; senedin vadesinin gelmiş olması, düzenleyen veya muhatabın senet bedelini ödemiş olması, istisnai durumlar hariç poliçe ve bonoda protesto çekilmesi, çekte bankaya ibrazın gerçekleştirilmesi ve ödenmediğinin TTK’da öngörülen usullerden biri ile tespit ettirilmesi gerekir.

Kambiyo senetlerinin başvurma hakkı kural olarak vadesinde ödenmemiş senetler için geçerli olsa da bazı durumlarda vadeden önce de başvurma hakkı kullanılabilir²³⁵. Örneğin, iflas durumu söz konusu olduğunda, kambiyo senedinin vadesi gelmeden başvurma hakkı kullanılabilir. İflas durumu, borçlunun mali güçlük içinde olduğunu ve senedin ödenmesinin zor olduğunu gösterir. Bu durumda, hamil vadenin beklenmesine gerek kalmadan başvurma hakkını kullanarak senet bedelini talep edebilir. Ödemelerin tatil edildiği durumlarda da hamil vadenin dolmasını beklemeksizin başvurma hakkını kullanabilir. Örneğin, resmi bir kararla ödemelerin geçici olarak durdurulduğu veya tatil edildiği durumlarda, hamil başvurma hakkını kullanarak senet bedelini talep edebilir.

²³⁰ İmregün, (Kambiyo), s. 83; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan s, 228; Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 160; Akteke, s. 66.

²³¹ Öztan, (2013), s. 144; Poroy/Tekinalp, s. 220; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan s, 231.

²³² İmregün, (Kambiyo), s. 87; Bozer/Göle, s. 147; Öztekin, s. 76.

²³³ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 161; Kendigelen/Kırca, s. 253; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan s, 229.

²³⁴ Bozer/Göle, s. 147; İmregün, (Kambiyo), s. 84; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan s. 233; Kayhan, s. 157; Kaya/Tatlı, s. 54.

²³⁵ TTK m.713/2, 778/1-d.

1.4.1. Hakkı Koruyucu İşlemlerin Yapılmamış Olması

Senet hamilinin, alacağını talep edebilmesi için kambiyo senedinin türüne göre belirlenen bazı işlemleri yapmış olması gerekir. Öncelikle kabule arzın zorunlu olduğu poliçelerde, süresi içerisinde kabul için senedi muhataba ibraz etmesine rağmen poliçe kabul edilmezse hamil, başvuru hakkını kazanacaktır²³⁶. Hamil tarafından süresinde poliçe kabule arz edilmezse başvuru hakkı doğmayacaktır. Benzer şekilde çekte başvuru hakkının doğabilmesi için TTK'nın 796. maddesinde belirtilen hak düşürücü süreler içerisinde çekin muhatap bankaya ödeme için ibrazı zorunludur. Muhatap bankanın ödeme zorunluluğu ibraz süresi ile sınırlı olduğundan, süresi içerisinde bankaya ibrazın yapılmamış olması durumunda muhatap bankanın ödeme yapma zorunluluğu ortadan kalkar. Süresinde çeki ibraz etmeyen hamil başvuru hakkını da kullanamayacaktır.

Hamilin süresinde gerçekleştirdiği; poliçe için kabul ve ödeme için ibraz, bono ve çek için ise ödeme için ibraz işlemlerine rağmen, poliçede kabul etmeme de dâhil olmak üzere, senet bedelinin ödenmemesi halinde hamilin müracaat hakkı söz konusu olur. Müracaat hakkının kullanılabilmesi ise maddi ve şekli şartların yerine getirilmesine bağlıdır²³⁷. Müracaat hakkının maddi şartı; poliçe ve bononun vadede, çekin ise ibraz süresi içerisinde ödeme için ibraz edilmesidir. Bununla birlikte kanun koyucu, senet bedelinin ödenmesinin şüpheli hâl aldığı durumlarda, hamilin alacağını koruma altına almak için poliçe ve bonoda vadeden önce başvuru imkânı da tanımıştır. TTK'nın 713/2 maddesi uyarınca; kabulden tamamen veya kısmen kaçınılmış poliçenin kabul etmiş olsun olmasın muhatabı iflas etmiş veya bir ilamla ispatlanmamış olsa da sadece ödemelerini tatil etmiş veya aleyhindeki herhangi bir icra takibi semeresiz kalmış veya kabul için arz edilmesi yasaklanan bir poliçenin düzenleyeni iflas etmiş olursa hamil vadeden önce de başvurma hakkını kullanabilir. TTK m. 778/1-d uyarınca ilgili hüküm bonoda da uygulama alanı bulacak olup m. 779/1 uyarınca bononun düzenleyeni, poliçede kabul eden muhatap gibi sorumlu olduğundan; m. 713/2'nin muhataba ilişkin vadeden önce başvurma imkânı veren (b) ve (c) bentleri, bononun düzenleyeni olarak değerlendirilir. Çekte ise vade bulunmadığından, vadeden önce başvurma hakkı da söz konusu değildir.

Vadeden önce başvurma hakkının söz konusu olmadığı durumlarda, hamilin müracaat hakkını kullanabilmesi için gereken maddi şart, senedin süresinde ödeme için ibraz edilmiş ve senet bedelinin ödenmemiş olmasıdır. Hamil, senedin vadesi içinde ve usulüne uygun bir

²³⁶ Poliçenin süresinde arzına rağmen kabul edilmemesi halinde hamil, TTK'nın 713/2 maddesi gereği vadesinden önce başvuru hakkını kullanabilecektir.

²³⁷ **Öztaş**, (2013), s. 144; **Pulaşlı**, (2020), s. 219 vd.; **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s. 163; **Bozer/Göle**, s. 151. **Kınacıoğlu** bu şartları asli ve şekli şartlar olarak nitelendirmektedir. **Kınacıoğlu**, s. 187.

şekilde ibraz ederek ödeme talebini iletmelidir. Maddi şartın yerine getirilmesi ise başvurma hakkının kullanılabilmesi için tek başına yeterli olmayıp ödenmeme durumunun şekli şart olan ve protesto adı verilen bir belge ile ihbar edilmesi gerekir. Maddi ve şekli şartların yerine getirilmesi, bu hakkın etkili bir şekilde kullanılabilmesi için gereklidir²³⁸.

Türk Ticaret Kanunu'nun 730. maddesi uyarınca; hamil tarafından görüldüğünde veya görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi şart olan poliçenin süresinde ibraz edilmemesi, kabul etmeme veya ödememe protestosunun belirlenen sürede düzenlenmemesi, “gidersiz iade olunacaktır” kaydının bulunması hâlinde poliçenin ödeme amacıyla süresi içerisinde ibraz edilmemesi hallerinde hamilin; kabul eden kişi hariç olmak üzere, cirantalara, düzenleyene ve diğer borçlulara karşı sahip olduğu başvuru hakkı kaybedilecektir. Nitekim bu hüküm, anılan Kanunun 778/1-d maddesi atfıyla bonoya uygulanırken, çek için kanun koyucu TTK'nın 808. maddesinde özel bir düzenlemeye gitmiştir. Maddeye göre; çekin süresi içerisinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesi durumunda hamilin, resmi bir belge niteliğinde bir protesto veya muhatap tarafından çek üzerine yazılan bir kayıt yahut takas odasının çekin ödenmediğine ilişkin konulan kaydı ile bu durumu ispat etmesi gerekir.

Türk Ticaret Kanunu m. 714 vd. hükümlerinde düzenlenen protesto belgesi, senedin usulüne uygun bir şekilde ibraz edildiğini ve ödeme talebinin kabul edilmediğini tespit eder. Protesto, senedin asıl borçlusuna çekilmelidir²³⁹. Başvuru borçlularına çekilen protesto, beklenen hüküm ve sonuçları doğurmaz ve başvuru hakkını etkilemez²⁴⁰. Başvuru borçlusu, kendisine protesto çekilmediği yönünde bir savunmada bulunamaz. Ancak, kabul edilmemiş bir poliçede kabul etmeme veya ödememe protestoları, poliçenin asıl borçlusu niteliğinde olmayan düzenleyene karşı çekilebilir. Bu durumda protesto, düzenleyenin sorumluluğunu belirtmek ve tespit etmek amacıyla kullanılır. TTK m. 714/2-3 uyarınca kabul etmeme protestosunun, kabule arz için belirli olan süre içinde; ödememe protestosunun ise belirli bir günde veya düzenlenme gününden ya da görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi şartını içeren bir poliçede ödeme gününü izleyen iki iş günü içinde, görüldüğünde ödenmesi şart olan bir poliçede ise kabul etmeme protestosu için gösterilen süreler içinde çekilmesi gerekir. Protesto süresi hak düşürücü niteliktedir, bu süre geçtikten sonra protesto çekilemez ve cirantaya başvurma hakkı kaybedilir. Protesto evrakında belirtilen tarih, başvurma hakkının

²³⁸ **İmregün**, (Kambiyo), s. 84; **Bozer/Göle**, s. 151; **Tuna**, s. 190; **Kaya/Tatlı**, s. 84. *Kendigelen/Kırca*'ya göre başvurma şartları emredici nitelikte olduğundan hakim yahut icra memuru bu şartlardaki eksikliği re'sen dikkate alacaktır. **Kendigelen/Kırca**, s. 256.

²³⁹ **İmregün**, (Kambiyo), s. 84; **Tuna**, s. 190-191; **Bozgeyik, Hayri**, Poliçede Müracaat Hakkı, 2003, Ankara, s. 122;

²⁴⁰ **Bozgeyik**, (Müracaat Hakkı), s. 122; **Akteke**, s. 68.

kullanımının geçerli olup olmadığını belirlemek için önemlidir. Bu düzenlemeler TTK'nın 788. maddesindeki hükümler uyarınca niteliğine göre bonoya da uygulama imkânı bulmaktadır.

Çekte ise durum farklıdır. TTK'nın 808. maddesi uyarınca; süresi içerisinde ibraza rağmen ödenmeyen çek için protesto çekilebileceği gibi, muhatap veya ibraz edilen takas odası tarafından çek üzerine karşılıksız olduğu yönünde tarihli bir beyan konulması yeterli kabul edilmiştir.

Senet bedelinin talep edilebilmesi için gerekli olan kabule arzı zorunlu olan poliçelerde kabule arz, ödeme için ibraz, başvurma hakkına ilişkin maddi ve şekli şartların yerine getirilmesi gibi hakkı koruyucu işlemlerin yapılmaması halinde; hamilin müracaat borçlularına başvurması mümkün olmayacak olup bu husus, hamile karşı senet metninden anlaşılan bir def'i olarak ileri sürülebilir.

1.4.2. Zamanaşımı

Kambiyo senetlerinin zamanaşımı süreleri, TTK m. 749 ila 751'de poliçe ve m. 814'te çek bakımından hüküm altına alınmış olup m. 778/1-h atfıyla poliçenin zamanaşımına ilişkin hükümler bonoya da uygulanır. Bu süreler, kambiyo senetlerinden doğan taleplerin zamanında ve etkili bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Kanun koyucu bu süreleri emredici nitelikte belirlemiş olup tarafların bu süreleri değiştirmesi mümkün değildir²⁴¹. TTK m. 749 uyarınca poliçede zamanaşımı süreleri; poliçeyi kabul edene karşı vadeden itibaren üç yıl, hamilin, cirantalarla düzenleyene karşı ileri süreceği istemler bakımından süresinde çekilen protesto tarihinden veya senette "gidersiz iade olunacaktır" kaydı varsa vadenin dolduğu tarihten itibaren bir yıl ve son olarak bir cirantanın başka cirantalarla düzenleyen aleyhine ileri süreceği istemler, cirantanın poliçeyi ödediği veya poliçenin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren altı aydır. TTK'nın 814'üncü maddesi uyarınca çekte zamanaşımı süreleri ise istemin yöneltildiği kişiye göre başlangıç tarihleri değişmekle birlikte üç yıldır. Buna göre hamilin, cirantalarla düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma haklarına yönelik zamanaşımı süresi, ibraz süresinin bitiminden; çek borçlularından birinin diğerine karşı sahip olduğu başvurma haklarına ilişkin zamanaşımı süresi ise bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren başlar. TTK m. 778/1-h atfıyla poliçenin zamanaşımına ilişkin hükümler bonoya da uygulanacak olmakla birlikte; m. 779/1 uyarınca bonoyu düzenleyen,

²⁴¹ Öztan, (1997), s. 898; Domaniç, (Şerh), s. 338; Kinacıoğlu, s. 204; Pulaşlı, (2020), s. 243; Bozgeyik, (Müracaat Hakkı), s. 176.

poliçeyi kabul eden gibi sorumlu olduğundan; poliçede kabul edene karşı haiz olunan üç yıllık zamanaşımı süresi, bonoda düzenleyeni ifade eder.

Zamanaşımı süresinin kesilmesi, TTK m. 750 ile hüküm altına alınmış olup bu haller; dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesidir. TTK'nın 778/1-h ve 818/1-p madde atıfları ile bu hususlar bono ve çekte de uygulama imkânı bulur. Zamanaşımı süresinin kesilmesi halinde TTK m. 751'e göre; zamanaşımını kesen işlem, kimin hakkında meydana gelmişse ancak ona karşı hüküm ifade eder ve süresi aynı olan yeni bir zamanaşımı işlemeye başlar. Buna göre zamanaşımının bir cirantaya karşı kesilmesi, o ciranta lehine aval veren kişi hakkında herhangi bir sonuç doğurmaz²⁴². TTK m. 750 ve 751, TBK'nın zamanaşımının kesilmesine ilişkin m. 154 ve 155'e göre özel hüküm niteliğinde olup TBK'nın ilgili maddelerinin kambiyo senetlerine uygulanması mümkün değildir. Zamanaşımının durmasına ilişkin ise TTK'da ayrıca bir düzenleme bulunmadığından, bu hususta kambiyo senetleri bakımından da TBK'nin ilgili maddesi uygulama alanı bulacaktır.

Zamanaşımı, senetten anlaşılabilir bir husustur. Zamanaşımına uğramış bir senedin borçlusu, alacaklıya karşı kanuni savunma süreleri içerisinde zamanaşımını def'i ileri sürebilir. Ancak zamanaşımı def'i, teknik anlamda bir def'i (savunma) olarak kabul edilir. bir diğer deyişle, hâkim zamanaşımını kendiliğinden dikkate alamaz, borçlunun bu savunmayı ileri sürmesi gerekir²⁴³.

Doktrinde ve Yargıtay içtihatlarında hâkim olan görüşe²⁴⁴ göre; zamanaşımına uğramış bir senet doğrudan kambiyo vasfını kaybetmez ise de süresi içerisinde zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi halinde, kambiyo senedi niteliğini kaybettiği ve söz konusu senedin yazılı delil başlangıcı niteliğinde olduğu kabul edilmekte olup bu senetle ilgili icra takibi yapılamaz ve kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla takip gerçekleştirilemez. Bu görüşe göre, zamanaşımına uğramış bir kambiyo senediyle ilgili icra takibi yapılamaması, kambiyo

²⁴² Akteke, s. 72.

²⁴³ Eren, s. 1281; Öztan, (2013), s.198; Yılmaz, (Def'iler), s. 191; Tuna, s. 219; Öztekin, s. 71; Akteke, s. 73. Yargıtay 9. HD'nin 21/04/2022 tarih, 2022/3406 E., 2022/5115 K. sayılı ilamında "Diğer taraftan bono Kanun'da belirtilen zamanaşımı süresinin geçmesi ile birlikte kendiliğinden kambiyo senedi vasfını kaybetmez. Ancak borçlunun zamanaşımı def'inde bulunması hâlinde bono kambiyo senedi vasfını kaybeder." (Lexpera, Erişim Tarihi: 19/10/2023)

²⁴⁴ Öztan, (2013), s.198; Kendigelen/Kırca, s. 264; Bozer/Göle, s. 168; Poroy/Tekinalp, s. 271; Pulaşlı, (2020), s. 243; Yılmaz, (Def'iler), s. 195; Tüzemen Atik, s. 397. Yargıtay İBBGK 25/12/2019 T., 2019/1 E., 2019/8 K. sayılı ilamı (RG, 14/07/2020 tarihli, 31185); Yargıtay (Kapatılan) 19. HD'nin 04/04/2019 T., 2017/4024 K. 2019/2267 K. sayılı ilamı; Yargıtay 12. HD'nin 31/05/2007 T. 2007/8901 E., 2007/11344 K. sayılı ilamı. (Lexpera, Erişim Tarihi: 19/10/2023).

senetlerinin eksik borç niteliğinin ve senedin borçlusunun haklarının korunmasını sağlamaktadır.

2. SENETTEKİ TAAHHÜDÜN GEÇERSİZLİĞİNE İLİŞKİN DEF'İLER

Kambiyo hukukunda def'ilerin oluşturulması sadece senedin geçerliliğiyle ilgili savunmaları değil, senette imzası bulunan kişilerin taahhütlerinin geçerliliğine yönelik def'ileri de kapsar. Senette imzası bulunan kişilerin, imzaları ile senede yansıyan iradeleri; kambiyo taahhüdünü ifade etmektedir. Burada şeklen geçerli bir senet bulunmaktadır²⁴⁵. Ancak ehliyetsizlik, sahte imza, yetkisiz temsil veya mutlak cebir gibi hallerde, senet borçlusu olan bu kimselerin taahhütlerinin, kişinin gerçek iradesi dışında elde edilmesi söz konusudur²⁴⁶. Bu tür durumlarda, senetteki taahhüdün geçerliliği sorgulanmakta olup söz konusu senet geçerli olmakla birlikte; ilgili imza sahibinin taahhüdünün geçersizliğinden söz edilir. Senetteki taahhüdün geçersizliğine neden olan bu def'iler, temel olarak birer nispi def'i olmakla birlikte; geçersizlik sebebi kendi nezdinde doğan kimse tarafından herkese karşı ileri sürülebildiğinden mutlak def'i gücüne yaklaşmaktadır²⁴⁷.

Senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'ilerin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler bulunmakta olup hangi def'ilerin bu gruba dâhil edileceği konusunda fikir birliği yoktur²⁴⁸. Çalışmamızda ise isnat def'ileri ve geçersizlik def'ileri ayırımına göre inceleme yapılması tercih edilmiştir.

2.1. İSNAT DEF'İLERİ

İsnat def'ileri, kambiyo senedinin TTK'da belirtilen şekil unsurlarının eksiksiz şekilde düzenleyen tarafından imza altına alınması ile ortaya çıkan hukuki görünüş sebebi ile doğan def'ilerdir²⁴⁹. İsnat def'ileri her ne kadar yalnızca ilgili imza ile taahhüt altına giren borçlu tarafından ileri sürülebilmekte ise de herkese karşı ileri sürülebiliyor olmasından kaynaklı olarak mutlak def'i gücüne sahip oldukları söylenebilecektir²⁵⁰.

²⁴⁵ İmregün, (Kambiyo), s. 22; Öztan, (1997), s. 220; Yılmaz, (Def'iler), s. 196.

²⁴⁶ Poroy/Tekinalp, s. 92; Öztan, (2013), s. 48; Kendigelen, (Mütalaalar), s. 336-337; Coşkun, Mahmut, Kıymetli Evrak Hukuku (Bono-Poliçe-Çek), 7. Bası, 2022, Ankara, s. 143.

²⁴⁷ Öztan, (2013), s. 47; Bozer/Göle, s. 36; Yılmaz, (Def'iler), s. 196.

²⁴⁸ Türk Hukukundaki def'i sınıflandırmalarına ilişkin detaylı çalışma için bkz; Yılmaz, (Def'iler), s. 161 vd.

²⁴⁹ Kendigelen/Kırca, s. 94.

²⁵⁰ Kendigelen/Kırca, s. 95.

2.1.1. Ehliyetsizlik

Kambiyo senedi ile belirli bir taahhüt verilmekte veya borç üstlenilmekte olup kambiyo senedi, gerçek veya tüzel kişiler tarafından düzenlenebilir. TTK m. 670'e göre kambiyo senetleriyle borçlanma ehliyeti, sözleşmeyle borçlanmaya ehil olan kişilere tanınmıştır. Bu nedenle bir kimsenin kambiyo taahhüdünde bulunabilmesi için TMK uyarınca borçlanma ehliyetine sahip olması gerekir. TTK m. 776/1 uyarınca yabancıların kambiyo senediyle borçlanma ehliyeti ise tabi olduğu ülkenin hukukuna göre belirlenir. Bununla birlikte ilgili maddenin 2'nci fıkrasında belirtildiği üzere; kendi hukukuna göre ehliyet sahibi olmayan bir kimsenin, hukuku bakımından kendisini ehil sayan bir ülkede kambiyo senedine imza koyması halinde bu kişi, orada olduğu gibi geçerli şekilde borçlanır.

Türk vatandaşı bir gerçek kişinin fiil ehliyeti bakımından yapılan sınıflandırma; tam ehliyetliler, sınırlı ehliyetliler, sınırlı ehliyetsizler ve tam ehliyetsizler olmak üzere dört ayrı grupta incelenmektedir. Bir kimsenin, kambiyo senedi ile borçlanabilmesi için ise ayırt etme gücüne sahip, erginlik çağına gelmiş ve herhangi bir kısıtlama altında olmayan tam ehliyetli olması gerekir.

Sınırlı ehliyetliler; ayırt etme gücüne sahip, ergin olan ve kısıtlı olmayan ancak belli işlemler bakımından tek başına işlem yapma yetkisi olmayan kişileri ifade eder. Bu kişiler, özellikle evli kişiler ve bazı durumlarda yasal bir temsilci atanmış olan kişileri kapsar. Yasal bir temsilci atanmış kişiler ise kural olarak kambiyo taahhüdü altına giremezler; ancak yasal danışmanın olumlu oyu çerçevesinde taahhütleri geçerli olabilir²⁵¹. Yasal danışmanın iznini almadan kambiyo taahhüdüne giren kişi bakımından söz konusu işlem, tek taraflı bağlamazlık yaptırımına tabi olur ve ancak yasal danışmanın sonradan onay vermesi ile işlem her iki taraf için de geçerlilik kazanır. Yasal danışmanın onay vermemesi halinde ise kambiyo işlemi yalnızca sınırlı ehliyetli kişi bakımından geçersiz olur. Evli kişilerin kambiyo senetleriyle ilgili taahhütleri ise eşlerinin iznine tabi değildir. Her ne kadar TBK m. 603 uyarınca evli kişiler bakımından belirli işlemlerde eşin rızası aranması sebebi ile farklı görüşler ortaya atılmış ise de doktrindeki hâkim görüşe ve Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulunun verdiği karara göre²⁵²; TBK'nın ilgili maddesi yalnızca kefaletle sınırlı olup avali kapsamamaktadır. Buna göre eşin rızası, yalnızca kefalet durumunda aranırken aval veren kişinin eşinin rızasına gerek yoktur. Zira aksi yorumda aval; tek taraflı bağlamazlık yaptırımına tabi olabilir, kıymetli evrakın

²⁵¹ Öztan, (1997), s.388; Kendigelen/Kırca, s. 131; Pulaşlı, (2020), s. 121; Yılmaz, (Def'iler), s. 195; Karayalçın, s. 211.

²⁵² Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 20.04.2019 tarih, 2017/4 E., 2018/5 K. sayılı kararı (Lexpera, Erişim Tarihi: 19/10/2023).

tedavül kabiliyetini engelleyebilir, ticari işlemlerin hızlı bir şekilde gerçekleşmesini zorlaştırabilir ve işlem güvenliğini tehlikeye atabilir²⁵³.

Sınırlı ehliyetsizler; ayırt etme gücüne sahip olmakla birlikte erginliğe erişmemiş küçükler veya kısıtlıları ifade etmekte olup kendilerini borç altına sokan bir işlem gerçekleştirdiğinde temsilcisinin bu işleme onay vermesi halinde sınırlı ehliyetsiz işlem ile bağlı hale gelecektir. Ancak bazı durumlarda, karşılıksız kazandırma niteliğindeki işlemler bakımından sınırlı ehliyetsizlerin yasal temsilcisinin iznine ihtiyaç duyulmaz. Örneğin, TMK m. 16/1, c. 2; sınırlı ehliyetsiz bir kişinin yasal temsilcisinin iznine ihtiyaç duymadan kambiyo senedinde lehtar olabileceğini belirtir. Sınırlı ehliyetsizlerin, yasal temsilcinin iznine ihtiyaç duymadan kambiyo taahhüdünde bulunabildiği diğer haller ise sınırlı ehliyetsizlerin kendi kişisel kazançları veya belirli koşullara tabi olan kazanımlarıyla ilgilidir. Örneğin, ana ve babalar tarafından çocuğun bir meslek veya sanatla uğraşması için verilen maldan yapılacak kambiyo taahhütleri, sınırlı ehliyetsizin kendi kişisel kazancı dâhilinde yapacağı kambiyo taahhütleri, ölüme bağlı tasarrufla ana ve babanın yönetimi dışında bırakılan çocuğun saklı payı dâhilindeki kambiyo taahhütleri ve üçüncü kişilerin çocuğa yaptıkları kazandırmalar çerçevesindeki kambiyo taahhütleri için yasal temsilcinin iznine ihtiyaç duyulmaz. Bu istisnalar, sınırlı ehliyetsiz kişilerin belli durumlarda kendi finansal yetenekleri ve kazanımları doğrultusunda kambiyo taahhüdüne girebilmelerine imkân tanır²⁵⁴.

Tam ehliyetsizler ise ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerdir. Bu kişiler, kambiyo senetleriyle borçlanma veya taahhütte bulunma gibi hukuki işlemlerde bulunamazlar.

Tüzel kişiler bakımından ehliyet ise tüzel kişiliğin kazanılması ile söz konusu olur. Ticaret şirketlerinin tüzel kişilik kazanmaları, ticaret siciline tescil ile gerçekleşir. Ticaret siciline yapılan tescille birlikte, şirket resmi olarak kurulmuş olur ve kanunen tanınan bir hukuki varlık haline gelir. Ticaret şirketlerinin tescil sonrasında fiil ehliyetini kazanması, bir diğer deyişle işlemleri gerçekleştirme yeteneği elde etmeleri, kanun ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmalarına bağlıdır²⁵⁵. Şirketin kuruluş belgeleri (ana sözleşme veya tüzük) tarafından belirlenen organlar, şirketin yönetimini ve temsil yetkisini sürdürebilecek kişileri ifade eder. Yargıtay içtihatlarına göre²⁵⁶; bir ticaret şirketinin tüzüğünde yer alan çift

²⁵³ Pulaşlı, (2020), s. 213; Yılmaz, s. 198; Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 309.

²⁵⁴ Kendigelen/Kırca, s. 132; Akteke, s. 79; Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 76.

²⁵⁵ TMK m. 47.

²⁵⁶ Yargıtay 12. HD'nin 24/03/2015 tarih, 2014/32184 E., 2015/7081 K., sayılı ilamına göre "...takibe konu bonoların tanzim tarihi itibarıyla şirketi temsile yetkililerin ... ve ... olduğu, müşterek çift imzaları ile şirketi temsile yetkili kılındıkları görülmüştür. Buna göre, takip dayanağı senetlerde ... tarafından atılmış bir imza bulunmadığından, şirketin sorumluluğu sözkonusu değildir. Bu durumda ... olmadan şirketi temsil yetkisi

imza şartı gibi hükümlerin, şirketin adına düzenlenen çek ve senetlerin geçerliliğini etkileyeceği, çek veya senet üzerindeki imzaların tüzük hükmüne uygun olması gerektiği, aksi takdirde, çek veya senet hukuki açıdan geçersiz sayılacağı ve şirketin sorumlu olmayacağı ifade edilmiştir. Adi şirketler ise tüzel kişiliğe sahip olmadıkları için haklara ve borçlara sahip olma yeteneğinden yoksundur. Bu nedenle, adi şirketler kambiyo taahhüdünde bulunamazlar²⁵⁷.

Öğretide genel kanı, kanun koyucu tarafından aranan kambiyo senediyle borçlanma ehliyetinin, senedin karşı tarafa verildiği anda mevcut olması gerektiği yönündedir²⁵⁸. Hakkın doğumuna ilişkin ileri sürülen kreasyon teorisine²⁵⁹ göre imza atıldığı anda borcun doğduğu kabulü ile ehliyetin, senedin düzenlenmesi anında bulunması gerektiği düşünülmekte ise de bizim de katıldığımız görüş, genel kanı çerçevesinde senedin teslim edildiği anda ehliyetin mevcut olması gerektirir. Zira örneğin senet/açık senet imzalanırken ehliyetli bulunan bir kişinin, teslim anında ehliyetini kaybetmesi halinde, ehliyetsizin korunmasına öncelik verilmelidir²⁶⁰.

Buna karşın Yargıtay'ın borçlanma ehliyetini kambiyo senedinin düzenlenme tarihine göre tespit etme yaklaşımı nedeniyle²⁶¹, ehliyetsizlik savunması genellikle düzenleme tarihindeki fiili durumun ispatlanmasıyla desteklenir. Uygulamada senedin düzenleme tarihi ile veriliş tarihinin aynı olduğu kabulü bulunmaktadır. Bu nedenle pratik sonuç olarak düzenleme

bulunmayan, muteriz borçlu ... , TTK'nun 590. maddesi gereğince takip konusu bonolardan dolayı bizzat sorumludur.” Benzer şekilde Yargıtay 12. HD'nin 17/02/2022 T., 2021/8535 E., 2022/1920 K. sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi: 19/10/2023).

²⁵⁷ *Coşkun*; adi ortaklıkta idareci ortak belirlenmesi durumunda senet düzenlenebileceğini, idareci ortak belirlenmemesi durumunda her ortağın senet düzenleyebileceğini, ancak bu borcun adi ortaklık borcu olduğunu alacaklı hamilin ispat etmesi gerektiğini belirtmektedir. *Coşkun*, (Bono-Poliçe-Çek), s. 77. Benzer şekilde *Yılmaz*, (Def'iler), s. 199; *Tüzemen Atik*, s. 68; *Güngör*, s. 6.

²⁵⁸ *Öztaş*, (1997), s. 389; *Kınacıoğlu*, s. 100; *Helvacı*, (Def'iler), s. 673; *Kendigelten/Kırca*, s. 132; *Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan* s. 95; *Yılmaz*, (Def'iler), s. 199. *Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal* kambiyo ilişkisinin olduğu anda ehliyetin varolması gerektiğini belirtip kambiyo ilişkisinin oluşma anını “senedin düzenlenerek karşı tarafa verildiği an” olarak ifade etmiştir. *Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal*, s. 105, *Güngör*, s. 11. *Tüzemen Atik* de ehliyetin senedin tedavüle çıkartıldığı an (tanzim ve teslim edildiği an) varolması gerektiği şeklinde ifade etmiştir. *Tüzemen Atik*, s. 69.

²⁵⁹ *Karayalçın*, s. 85; *Bozer/Göle*, s. 87. Kreasyon teorisine ilişkin detaylı inceleme için bkz, *Poroy/Tekinalp*, s. 60; *Öztaş*, (1997), s. 103; *Pulaşlı*, (2020), s.45; *Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan* s. 95.

²⁶⁰ *Öztaş*, (1997), s. 221; *Yılmaz*, (Def'iler), s. 200; *Kendigelten/Kırca*, s. 130; *Coşkun*, (Bono-Poliçe-Çek), s. 148.

²⁶¹ Yargıtay HGK 28/06/2022 tarih, 2019/253 E., 2022/1036 K. sayılı ilamında “*Ancak, dava dilekçesinde davacı asılın medeni hakları kullanma ehliyetinden yoksun olduğu iddia edilmiş ve yargılama öncesinde de davacının vesayet altına alındığı görülmüştür. Bu husus mahkemece re'sen gözetilmesi ve değerlendirilmesi gereken hususlardan olup, dava konusu senedin tanzim tarihi (15.04.2009) itibarıyla davacının medeni hakları kullanma ehliyetinin bulunup bulunmadığı yönündeki iddia üzerinde durulup, yeterli araştırma ve inceleme yapılarak varılacak uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekir.*” Denilerek ehliyetin düzenleme tarihinde olması gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Benzer şekilde bkz; Yargıtay 12. HD'nin 08/12/2009 T., 2009/15779 E., 2009/24445 K. sayılı ilamı; Yargıtay 12. HD'nin 12/01/2010 T., 2009/19137 E., 2010/177 K. sayılı ilamı (Lexpera; Erişim Tarihi : 19/10/2023)

tarihi esas alınmaktadır. Aksini iddia eden kişinin iddiasını yazılı delillerle ispat etmesi gerekmektedir.

Taahhüt sahibinin ehliyetsizlik def'i, ilgilisi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen mutlak def'i gücüne çıkartılmış bir nispi def'idir. Temelinde imzaların bağımsızlığı ilkesi gereği yalnızca ilgilisi tarafından ileri sürülebilen bir nispi def'i olmakla birlikte, ehliyetsizliğin herkese karşı ileri sürülebilmesindeki ana amaç, işlem güvenliği ile ehliyetsiz kişinin korunması arasında bir denge sağlamaktır²⁶².

Borçlanma ehliyeti, kamu düzeniyle ilgili bir konudur ve bir kişinin hukuki işlemlerde yetenekli olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılan bir argümandır. Dolayısıyla, ehliyetsizlik savunması, davanın her aşamasında ileri sürülebilir ve mahkemece de re'sen nazara alınır²⁶³. İlgili taraflar, ehliyetsiz kişinin senedi düzenleme veya kabul etme anında borçlanma ehliyetine sahip olup olmadığını ispat etmekle yükümlüdür. Fiili durumun yanı sıra, tıbbi bilirkişi raporu gibi delillerin sunulması da bu süreçte önemli bir rol oynayabilir²⁶⁴.

Kambiyo senetleri; ticari işlemlerde hızlılık, güvenlik ve tedavül yeteneği gibi önemli özelliklere sahiptir. Bu nedenle, senedin geçerliliği ve güvenilirliği önem taşır; ancak ehliyetsiz kişinin korunması da önemlidir. Böylece, kambiyo senedinin alacaklıya karşı geçerliliği sınırlı hâle gelir ve işlem güvenliğiyle birlikte ehliyetsiz kişi korunmuş olur²⁶⁵.

2.1.2. Temsil Yetkisinin Olmaması veya Aşılması

Kambiyo senedi, ilgilisi tarafından bizzat düzenlenebileceği gibi bir kişiyi temsilen de kambiyo senedine imza konulması mümkündür. TTK'da kambiyo senedi ile taahhüt altına girecek olan düzenleyenin, avalın, cirantanın veya muhatabın temsilci atmasına ilişkin genel bir kural bulunmayıp bu husus, her bir ilgili bakımından ayrıca değerlendirilmelidir. Temsil yetkisi genellikle önceden belirlenmiş faaliyetler veya belirli işlemler için verilir. İspat bakımından temsilcinin yetkisi, taraflar arasında açık bir anlaşma veya yetki belgesiyle belirlenmeli ve temsilcinin yetkileri ile sınırlamaları net bir şekilde ifade edilmelidir²⁶⁶.

Temsil, kanuni veya iradi kaynaklı olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşebilir. Kanuni temsilde, temsil yetkisi pozitif hukuk kurallarından kaynaklanır. Bu durumda, temsilci yetkisini

²⁶² Kendigelen/Kırca, s. 132; Güngör, s. 10.

²⁶³ Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 75. Yargıtay 12. HD'nin 19/01/2015 T., 2014/27148 E., 2015/930 K. sayılı ilamı (Lexpera; Erişim Tarihi : 19/10/2023).

²⁶⁴ Akteke, s. 76.

²⁶⁵ Akteke, s. 76.

²⁶⁶ Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan s. 153; Pulaşlı, (2020), s. 123; Bilgili/Demirkapı, s. 60; Kayıhan; s. 96; Akteke, s. 81.

kanunen kazanmaktadır. Örneğin; veli, vasi, şirket yetkili organı gibi kişiler kanuni temsilci olarak kabul edilir²⁶⁷. İradı temsilde ise temsil yetkisi temsil edilenin iradesine dayanır. Temsil edilen kişi, kendi iradesiyle bir başkasını temsilci olarak atar ve bu temsilciye yetki verir²⁶⁸. Temsil yetkisi verme eylemi, tek taraflı bir hukuki işlem olarak gerçekleşir. Temsilcinin kabul etmesi gerekmez, ancak temsil yetkisi veren kişinin irade açıklaması geçerlilik kazanmalıdır²⁶⁹. Temsil yetkisi verenin irade açıklamasının geçerliliği kural olarak herhangi bir şekilde bağlı olmayıp yazılı veya sözlü olarak gerçekleştirilebilir²⁷⁰. Kambiyo senedi düzenleme yetkisi gibi özel yetki verilmesi halinde de kanun herhangi bir şekil şartı aramamaktadır. Nitekim icazet verilmek suretiyle de kambiyo senedinin geçerliliği sağlanabilmektedir²⁷¹.

Türk Borçlar Kanunu'nun 548. maddesi gereği tacirlerin ticari temsilcileri özel bir yetkiye ihtiyaç duymaksızın tacir adına kambiyo taahhüdü altına girebilecekken, anılan Kanunun 551/2. maddesi gereği ticari vekil için böyle bir imkân verilmemiştir. Ticari vekil ancak özel yetki verilmesi halinde tacir adına kambiyo senedi düzenleme imkânına sahiptir. Buna karşın bir kambiyo senedi olan çekte durum farklıdır. Çek Kanunu'nun 5/3. maddesine göre "*Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi hâlinde, bu çekten dolayı hukukî ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir*". Bir görüş²⁷² bu kuralı katı bir şekilde uygularken diğer bir görüşe göre, kanun metninden anlaşılması gereken temsilcinin hukuki ve cezai sorumluluğunun önüne geçilmesi amacıyla bu düzenlemeye yer verildiğidir²⁷³. İkinci görüş uyarınca; temsilci tarafından gerçek kişi tacir adına düzenlenen çek, kambiyo senedi olarak varlığını sürdürür.

Tüzel kişilerin temsili ise mevzuatta ilgili tüzel kişi bakımından aranan organlar ve kişiler aracılığıyla gerçekleşir. Bu yetkililer, tüzel kişiyi hukuki ve ticari ilişkilerde temsil eder ve onun adına işlemlerde bulunur²⁷⁴. TTK m. 370'e göre anonim şirketlerde yönetim kurulu, şirketi temsil etme yetkisine sahip olan organ olarak belirlenmiştir. Aksi kararlaştırılmadıkça anonim şirketi temsil yetkisinin kullanılabilmesi için en az iki yönetim kurulu üyesinin imzası gerekmektedir. Böylelikle, çift imza kuralının yerine getirilmediği hallerde yetkisiz temsil

²⁶⁷ Kendigelen/Kırca, s. 133; Bilgili/Demirkapı, s. 60;

²⁶⁸ Kendigelen/Kırca, s. 133;

²⁶⁹ Helvacı, (Def'iler), s. 678; Coşkun, (Kıymetli Evrak), s. 85

²⁷⁰ Ayan, 190; Tüzemen Atik, s. 74.

²⁷¹ Kendigelen/Kırca, s. 135; İmregün, (Kambiyo), s. 37; Bilgili/Demirkapı, s. 61; Yargıtay 11. HD'nin 18/10/2016 tarih, 2016/729 Esas, 2016/8239 Karar sayılı ilamı ((Lexpera; Erişim Tarihi : 19/10/2023).

²⁷² Pulaşlı, (2020), s. 124.

²⁷³ Bilgili/Demirkapı, s. 61; Kendigelen/Kırca, s. 283; Kendigelen, (Çek), s. 127; Kayıhan, s. 98; Tüzemen Atik, s. 82.

²⁷⁴ Pulaşlı, (2020), s. 124; Akteke, s. 82.

hükümlerinin uygulanması gerekir ve imza sahibi bizzat sorumlu olur²⁷⁵. TTK'nın 623 vd. maddelerinde düzenlenen limited şirkette temsil yetkisi uyarınca müdürler temsilci olarak şirket adına kambiyo senedi düzenleyebilecektir. TTK'nın 233 vd. maddeleri uyarınca kollektif şirketlerde, ortaklar bir araya gelerek şirket kurarlar ve şirketi temsil etme yetkisine sahiptirler. Her bir ortak, şirket adına hukuki işlemlerde bulunma yetkisine sahip olmakla birlikte, kambiyo senedi düzenleme gibi özel işlemler için ayrıca yetkilendirilmeleri gerekmektedir. Aynı şekilde, TTK'nın 317 vd. maddesinde düzenlenen komandit şirketlerde de komandite ortaklar, şirketi temsil etme yetkisine sahiptir ancak kambiyo senedi düzenlemek gibi özel işlemler için ayrıca yetkilendirilmeleri gerekmektedir. Bu önlemler, şirketin faaliyetlerini düzenlemek ve güvenliğini sağlamak amacıyla alınmıştır²⁷⁶. Burada belirtmek gerekir ki, şirket adına imza atmaya yetkili olan temsilcilerin, şirket unvanını kapsayacak şekilde unvan üzerine veya bağlantılı şekilde yakınına imza atması gerekmektedir. Senet üzerinde şirket unvanından bağımsız imza atılması durumunda, imza sahibinin bizzat borçtan sorumlu olacağı kabul edilmektedir²⁷⁷.

Yetkisiz temsil, senetteki taahhüdünün geçersizliğine ilişkin bir def'i olduğundan, temsil olunan, bu def'iyi herkese karşı ileri sürebilir²⁷⁸. Yetkisiz temsil işleminin bulunduğu ilişkin def'iyi ileri sürmek, temsil olunan bakımından bir külfettir²⁷⁹. Kişinin yetkisiz temsilcinin yaptığı işlemi kabul etmediği hususunda açıkça beyanda bulunmaması yahut öncesinde benzer işlemleri teamül olarak kabul etmesi durumunda artık def'inin ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılmasını teşkil edecektir²⁸⁰.

Borçlar hukuku ile kambiyo hukuku arasında temsil yönünden farklılık bulunmaktadır. Türk Borçlar Kanunu m. 46 uyarınca; yetkisiz temsil halinde temsil edilen kişi, yetkisiz temsilcinin yaptığı hukuki işlemle bağlı değildir. Temsil edilen kişi, temsilci tarafından

²⁷⁵ Coşkun, (Kıymetli Evrak), s. 85. Yargıtay 12. HD'nin 24.02.2011 T., 2010/21310 E. 2011/1657 K. sayılı ilamında şirketin tescil beyannamesine göre çift imza ile temsil edilmesine yönelik düzenleme bulunması karşısında tek imza ciro yapılması halinde imza sahibinin şahsen sorumlu olacağı kabul edilmiştir. (Lexpera; Erişim Tarihi : 19/10/2023); Pulaşlı, (2020), s. 125.

²⁷⁶ Kınacıoğlu, s. 125.

²⁷⁷ Poroy/Tekinalp, s. 161; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan s. 293; Tüzemen Atik, s. 89. Yargıtay (Kapatılan) 19. HD'nin 26/06/2018 tarih, 2016/15397 E., 2018/3597 K. sayılı ilamına göre "davacılar ... ve ... dava konusu edilen bonolarda hem şirket temsilcisi olarak hem de avalist olarak imzaları bulunmaktadır. Bu durumda incelemenin şirket kaşesi üzerinde atılan imzalar yönünden adı geçenlerin şirketi temsilen imza attıklarının kabulü gerekir. Kaşe üzerinde çift imza bulunması diğer imzanın avalist imzası olduğu anlamına gelmez. Kaşenin dışında bulunan imzalar aval imzasıdır." (Lexpera; Erişim Tarihi : 19/10/2023).

²⁷⁸ Kendigelen/Kırca, s. 134; Yılmaz, (Def'iler), s. 203.

²⁷⁹ Sulu, Muhammed; Kambiyo Senetlerinde Yetkisiz Temsil Ve Temsil Yetkisinin Kötüye Kullanılması Sorunlar, AHBÜHFD, C. XXVI, 2022, S. 3, s. 155.

²⁸⁰ Yargıtay HGK'nun 19.10.2011 tarih, 2011/549 E., 2011/644 K. sayılı ilamı (Lexpera, Erişim Tarihi: 19/10/2023)

gerçekleştirilen işlemi belirli bir süre içinde onaylarsa, işlem hukuki olarak geçerli olur ve temsil edilen kişi bu işlemle bağlı hale gelir. Ancak, temsilci tarafından gerçekleştirilen işlem, temsil edilen kişi tarafından onaylanmadığı takdirde, işlem geçerli olmayıp üçüncü kişinin doğan zararının yetkisiz temsilci tarafından karşılanması gerekir. Türk Ticaret Kanunu'nun, kambiyo senetlerinde yetkisiz temsil haline ilişkin özel bir düzenleme olan m. 678 hükmüne göre ise, temsil yetkisi olmadığı halde bir kişinin temsilcisi sıfatıyla bir poliçeye imza atan kişi bizzat sorumlu olur ve senet bedelini ödediği takdirde, temsil edilenin sahip olabileceği haklara sahip olur²⁸¹. Buna göre; bir kişi temsil yetkisine sahip olmamasına rağmen bir kambiyo senedine imza attığında kambiyo senedi geçerliliğini korurken, yetkisiz temsilci bizzat sorumluluk taşır. Temsil edilen kişinin uygun bir süre içinde onay vermemesi durumunda bile, işlem geçerli kabul edilir ve temsilci bu işlemde doğan yükümlülükleri bizzat üstlenir²⁸². Dolayısıyla senet borcunu ödeyerek senette hamil olan yetkisiz temsilci, kendisinden önce gelen borçlulara başvurma hakkına sahip olacaktır. Bu hakkın dayanağı olarak halefiyet kabul edilmektedir²⁸³. Ödeme ile senet hamili olan yetkisiz temsilci, kendisinden önceki borçlulara başvurduğunda, ilgili borçlular temsil olunana karşı sahip oldukları def'ileri, yetkisiz temsilciye karşı da ileri sürebilecektir. Buna karşın yetkisiz temsilci, temsil olunanın sahip olduğu taahhüdün geçerliliğini etkileyen veya ödemeyi engelleyen def'ilerinden yararlanamayacaktır. Nitekim yetkisiz temsilci, üçüncü kişinin kendisinin yetkisiz olduğunu bilmesi gerektiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulamaz, bizzat bildiğini ortaya koymalıdır²⁸⁴.

Türk Ticaret Kanunu'nda yetkisiz temsil bakımından öngörülen bu düzenleme, temsil yetkisinin hiç bulunmadığı hallerin yanı sıra temsil yetkisinin aşılması halinde de uygulama alanı bulur. Doktrinde bir görüşe göre²⁸⁵; temsil yetkisinin aşılması halinde temsilci, yetkisini aşan miktar kadar sorumludur, diğer bir görüşe göre²⁸⁶ ise temsilci tüm taahhütten sorumlu olacaktır. Kanaatimizce, temsilcinin sorumluluğu yetkisini aşan miktarla sınırlı olmalıdır. Zira temsilci, yetkili olduğu alanın sınırlarını dışına çıkmıştır, ama kısmen de olsa temsil yetkisi olan bir bölüm bulunmaktadır. Bu durumda hiç temsil yetkisi yokmuş gibi temsilciye tam

²⁸¹ *Domaniç*, bu hususun imzaların bağımsızlığı ilkesinden kaynaklandığını kabul etmektedir, Bkz, **Domaniç**, (Şerh), s.116. *Öztan* ise, ticari hayatın getirdiği hız karşısında, genel kuraldaki tazminat yükümlülüğünün kambiyo senedi düzenlenmesi amacı ile bağdaşmayacağından yola çıkmaktadır. **Öztan**, (2013), s.77.

²⁸² **Öztan**, (1997), s. 412, **Akteke**, s. 62. Bkz, Yargıtay 19. HD'nin 29.01.2015 T., 2014/3597 E., 2015/1201 K. sayılı ilamı (Lexpera; Erişim Tarihi : 19/10/2023).

²⁸³ **Sulu**, s. 153.

²⁸⁴ **Öztan**, (1997), s. 407; **Pulaşlı**, (2020), s.125; **Bozer/Göle**, s. 93; **Coşkun**, (Bono-Poliçe-Çek), s. 105.

²⁸⁵ **İnan**, s. 110; **Helvacı**, (Def'iler), s. 675-676; **Sulu**, s. 154.

²⁸⁶ **Öztan**, (1997), s. 407; **Pulaşlı**, (2020), s. 125; **Kınacıoğlu**, s. 126; **Bozer/Göle**, s. 92.

sorumluluk yüklemek yahut yetki verilen kısım ile temsilciyi sorumlu tutmak hakkaniyete uygun değildir²⁸⁷.

2.1.3. Sahte İmza

Sahte imza, kambiyo senedindeki imzanın, gerçek sahibinin rızası veya bilgisi olmaksızın başka bir kişi tarafından atıldığı durumu ifade eder. Sahte imza vakalarında, imzanın gerçeğe benzemesi şart değildir. Taklit edilen imza, gerçek imzadan farklılık gösterebilir veya orijinal imza tamamen taklit edilebilir. Önemli olan nokta, imzanın; sahibinin rızası olmaksızın kullanılmasıdır. Sahte imza ile kambiyo taahhüdünde bulunulması durumunda, sahte imzanın varlığı senedin geçerliliğini etkilemez²⁸⁸. Kambiyo senetleri, imzaların istiklâli ilkesi gereği sahte imzanın varlığından bağımsız olarak işlem görebilir ve tedavül kabiliyetlerini korur.

Ancak, kendisi adına sahte imzası atılan kişi tarafından bu def'i, herkese karşı ileri sürülebilir ve imzası taklit edilen kişinin senetteki taahhütle bağlı olmaması sonucunu doğurur²⁸⁹. Yargıtay, sahte imza iddiasıyla açılan davaların adil ve doğru şekilde sonuçlanabilmesi için bilirkişi raporlarının alınmasını önemsemekte ve bilirkişi raporu olmadan verilen kararları bozma nedeni saymaktadır²⁹⁰.

Türk Ticaret Kanunu'nun 677. maddesi gereği sahte imzaların varlığı halinde diğer imzaların geçerliliği bundan etkilenmez. Bu hüküm TTK'nın 778/2-d maddesi atfıyla bonolarda, 818-1-c atfıyla çeklerde de uygulama alanı bulur. Buradan anlaşılması gereken, imzaların bağımsızlığı ilkesi gereği, teslim ilişkisinde hak sahibi devreden kişi bazında görünüşte bir kopukluk yoksa sırf imzalardan birinin sahte olması halinde ciro zincirinin kopuk olduğundan bahsedilemeyecektir. Bu durumda hamil, kendisinden önce gelen ve taahhüdü geçerli olan kişilere karşı başvuru hakkını haizdir²⁹¹.

²⁸⁷ Benzer şekilde **Sulu**, s. 155.

²⁸⁸ **Domaniç**, (Şerh), s. 115; **İmregün**, (Kambiyo), s. 59; **Poroy/Tekinalp**, s. 175; **Yılmaz**, (Def'iler), s. 203.

²⁸⁹ **İmregün**, (Kambiyo), s. 22; **Yılmaz**, (Def'iler), s. 204; **Bozgeyik, Hayri**, "Kıymetli Evrakta Hakkın Doğuşu ve Borçlunun Def'ileri", Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2003, İstanbul. s. 491.

²⁹⁰ **Akteke**, s. 86. Yargıtay 19. HD'nin 21.04.2011 T., 2010/10135 E. 2011/5408 K. sayılı ilamı uyarınca "Adli Tıp Kurumundan alınan ve davacıya atfen atılan imzaların teşhise götürecek önemli materyal ve yazı unsuru içermeyen karalama tarzında çizgilerden ibaret basit tersimli imzalar olmaları nedeniyle davacının ile ürünü olup olmadığının tespit edilemediği yolunda verilen rapora göre karar verilmiş ise de söz konusu raporda kesin bir görüş belirtilmediğinden Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyelerinden oluşturulacak uzman bilirkişi heyetinden Yargıtay denetimine olanak sağlayacak şekilde rapor alınarak karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir" denilerek alınan raporların dahi kesinlik içermesi gerektiğini aramaktadır. (Lexpera; Erişim Tarihi : 20/10/2023)

²⁹¹ **Bozer/Göle**, s. 116; **Pulaşlı**, (2020), s. 186. Yargıtay (Kapatılan) 19. HD'nin 31/03/2011 tarih, 2010/8614 Esas, 2011/4185 Karar sayılı ilamı; Yargıtay 11. HD'nin 25/05/2016 tarih, 2015/11128 Esas, 2016/5653 Karar sayılı ilamı (Lexpera; Erişim Tarihi : 20/10/2023)

2.1.4. Mutlak Cebir

İrade bozukluğu, kişinin iradesi ile beyanı arasında istem dışı bir uyumsuzluk durumunu ifade etmekte olup hata, hile ve korkutma halleridir. Kambiyo taahhüdü altına giren kişinin iradesinin bu hallerden biriyle sakatlanması halinde ise söz konusu durum, ilgilisi tarafından bir def'i olarak ileri sürülebilir. Ancak hangi hallerin ilgisinin senetteki taahhüdünü geçersiz kılacağı, hangilerinin ise yalnızca bir nispi def'i olarak kabul edileceği konusunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur²⁹². *Özta*²⁹³'a göre, kişiye doğrudan doğruya fiziksel bir zorlama ile imza attırılması halinde bu husus senetteki taahhüdü etkileyen mutlak def'i etkisinde bir def'idir ve herkese karşı ileri sürülebilir. İmzanın hata, hile ve ikrah sonucu atılması halinde ise görünüşe itimat prensibi gereği kişi, iyiniyetli hamile karşı bu hususları ileri süremeyecektir. Nitekim yaratılan psikolojik baskı altında atılan imza da mutlak def'i kapsamına girmez ve iyiniyetli hamile karşı ileri sürülemez. Ancak ikili ilişki bulunan hamile yahut kötü niyetli veya ağır kusuru bulunan hamile karşı bu husus def'i olarak ileri sürülebilir. *İmregün*²⁹⁴, iradesi bozuk olan kişi açısından senedin hükümsüz olduğunu ifade ederken, bu durumun iyi niyetli kişilere karşı def'i olarak kullanılamayacağını; ancak genel hükümlere göre tazminat hakkının bulunduğunu belirtir. Bu görüşlere göre ilgili def'i, etkisi itibarıyla nispi def'iyeye daha yakın bir konumda bulunur²⁹⁵. *Yılmaz*²⁹⁶ ise hile ile imza atan kişinin aslen senet düzenleme iradesi bulunmadığını, kişinin görünüşe itimat isteğinin söz konusu olamayacağını, bu nedenle hileye dayalı senedin hükümsüzlüğüne ilişkin def'iyi herkese karşı ileri sürebileceğini belirtmektedir. *Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan*²⁹⁷, iradeyi sakatlayan hallerde bir ayırım belirtmeksizin bu hususun kişisel olmayan nispi def'i olduğunu, iyiniyetli hamile karşı ileri sürülemeyeceğini belirtmektedir.

İrade sakatlığına yol açan durumlar, kambiyo senedi üzerindeki imzanın gerçek rızaya dayanmadığını ve dolayısıyla taahhüdün geçersiz olduğunu ifade eder. Mutlak cebire dayalı bir irade sakatlığı, ilgilisi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen mutlak def'i gücüne çıkartılmış bir nispi def'i olarak kabul edilmektedir. Bu durum; iradesi sakatlanan kimsenin senet

²⁹² Detaylı çalışma için bkz; **Balıkçı, Gülay**, "Yargıtay Kararı İncelemesi: Kambiyo Senetlerinde Korkutma Def'i ve Cebir", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2022, 13 (49), s. 233 vd.

²⁹³ **Özta**, (1997), s. 224-225. Benzer görüş için bkz. **Arslan**, s. 26.

²⁹⁴ **İmregün**, (Def'iler), s. 659.

²⁹⁵ **Akteke**, s. 87.

²⁹⁶ **Yılmaz**, (Def'iler), s. 208. Benzer görüş için bkz; **Poroy/Tekinalp**, s. 97; **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal**, s. 106; **Coşkun**, (Bono-Poliçe-Çek), s. 147; **Kaya/Tatlı**, s. 31; **Doğan**, s. 122.

²⁹⁷ **Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan**, s. 77. Benzer görüş için bkz; **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s. 53; **Erdoğan**, s. 391.

üzerindeki taahhüdünün hükümsüz olduğunu ve imzanın sahibine atfedilemeyeceğini ifade eder²⁹⁸.

Özellikle kambiyo senetlerinde iradeyi etkileyen cebir ve korkutma, işlem güvenliği ile kişisel güvenlik arasında bir dengeyi gerektirir. Senet sahibinin kişisel güvenliği ve iradesi, işlem güvenliği ve üçüncü şahısların korunması arasında bir çatışma yaratır. Ancak bu durumda, kişisel güvenlik ve irade öncelik kazanır ve zorlama sonucu gerçekleşen taahhütler geçersiz kabul edilir²⁹⁹.

Senet metni üzerine atılı taahhüt altına giren imzalardan birinin irade sakatlığı nedeni ile geçersiz olması halinin, ciro zincirinin düzgün olması kaydı ile diğer imzalara ve senet geçerliliğine herhangi bir etkisi bulunmayacaktır³⁰⁰.

2.1.5. Senet Metnindeki Değişiklikler (Tahrifat)

Tedavüle çıkarılan bir senet üzerindeki unsurlar, taraflar arasında anlaşmayla sonradan değiştirilebileceği gibi; tarafların bilgisi olmaksızın bu unsurlar üzerinde tahrifatın yapılması da mümkündür. Tahrifat, düzenleyen tarafından bütün unsurları doğru bir şekilde yerine getirilen ve dolaşıma sunulan bir senet üzerinde sonradan yapılan değişikliklerdir. Bu değişiklikler; senet üzerindeki unsurların silinmesi, kazanması veya sonradan eklemeler yapılması suretiyle gerçekleştirilebilir³⁰¹. Tahrifatın bir türü, senedin içeriğinde yer alan bilgilerin değiştirilmesidir. Bu değişiklikler senet bedelinin, vadesinin veya düzenlenme tarihinin değiştirilmesi gibi unsurları etkileyebilir. Yine zorunlu unsurları tam olarak tedavüle çıkartılan senede, sonradan ihtiyari bir kayıt konulması da senette tahrifat olarak kabul edilmektedir³⁰². Örneğin, bir senet üzerinde yapılan tahrifat sonucunda senedin özgün hükümlerindeki bilgilerin değiştirilmesi, taahhüdün geçerliliğini etkileyebilir ve senedin doğru bir şekilde tanınmasını zorlaştırabilir. Senet metninde yapılan değişiklikler veya tahrifatlar, ticari belgelerin güvenilirliğini ve geçerliliğini etkileyen önemli unsurlardır. Senetlerin güvenilirliğinin sağlanması ise ticari ilişkilerin düzenli ve adil bir şekilde yürütülmesi açısından büyük önem taşır. Tahrifatla mücadele etmek, doğru ve dürüst ticari ilişkilerin temelini

²⁹⁸ Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 147-148; Akteke, s. 87-88; Erdoğan, s. 387; Balıkçı, s. 239. Yargıtay 4. HD'nin 23/02/1971 T., 11815/1685 K., (Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 157).

²⁹⁹ İmregün, (Def'iler), s. 661. Yargıtay HGK'nun 13/06/2018 T., 2017/1627 E., 2018/1187 K. sayılı ilamı (Lexpera; Erişim Tarihi : 20/10/2023)

³⁰⁰ Pulaşlı, (2020), s. 72; Kaya/Tatlı, s. 31.

³⁰¹ Kınacıoğlu, s. 127; Arslan, s. 14; Kendigelen/Kırca, s. 195; Yılmaz, (Def'iler), s. 205.

³⁰² Tüzemen Atik, s. 38.

oluşturur. Bu nedenle, tahrifat iddialarıyla karşılaşıldığında, hukuki süreçlerin takip edilerek adaletin sağlanması önemlidir.

Türk Ticaret Kanunu m. 778/1-g uyarınca bono bakımından da uygulama alanı bulan m. 748'e göre; bir poliçe metni değiştirildiği takdirde, değiştirmeden sonra imza atanlar değişmiş metne, öncesinde imza atanlar ise eski metne göre sorumlu olurlar. Bu hüküm, bir kişinin koyduğu iradenin başkası tarafından değiştirilmesi durumunda kişiye sorumluluk yüklenemeyeceğini vurgular. Bu nedenle, senet metninde yapılan değişiklik iddiası, iyiniyetli kişiler dâhil olmak üzere herhangi bir hamile karşı ileri sürülebilir³⁰³. Yargıtay, mutlak def'i olarak kabul ettiği tahrifat iddiasının uzman bilirkişi incelemesi yoluyla tespit edilmemiş olmasını bozma sebebi olarak kabul eder. Bu nedenle, tahrifat iddiasının doğruluğunun belirlenmesi için mahkemeler uzman bilirkişi raporlarına başvurur³⁰⁴.

Türk Ticaret Kanunu'nun 812'nci maddesinde ise çeke ilişkin özel bir düzenleme olup sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesi halinde ortaya çıkan zarardan muhatabın sorumlu olacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak çekin düzenleyenin, kendisine verilen çek defterini gereği gibi saklamamış olması gibi bir kusurunun mevcut olması halinde, muhatabın sorumluluğu ortadan kalkar.

2.2. GEÇERSİZLİK DEF'İLERİ

Senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'ilerin ikinci grubu olan geçersizlik def'ileri, isnat def'ilerinden farklı olarak birer nispi def'i niteliğindedir³⁰⁵.

2.2.1. Senedin Rıza Dışında Elden Çıkması

Senedin rıza dışı elden çıkması, senedi elinde bulunduranın isteği veya rızası olmaksızın, senedin başka bir kişinin eline geçmesi durumunu ifade eder. Bu durum; senedin kaybedilmesi, çalınması veya hileli bir şekilde elden çıkarılması gibi çeşitli sebeplerle gerçekleşebilir³⁰⁶. Nispi def'i özelliği taşıyan senedin rıza dışında elden çıkması, emre ve hamile yazılı senetler bakımından farklı şekillerde düzenlenmiştir. TTK m. 778/1-a atfı uyarınca bonoda da uygulama alanı bulacak olan, poliçeye ilişkin 686/2 maddesi şu şekildedir: *"Poliçe herhangi bir şekilde hamilin elinden çıkmış bulunursa, birinci fıkrada belirtilen*

³⁰³ Kınacıoğlu, s. 130; Kendigelen/Kırca, s. 197; Tüzemen Atik, s. 100; Öztekin, s. 92.

³⁰⁴ Yargıtay HGK'nun 04/03/2015 T., 2013/1746 E., 2015/896 K. sayılı ilamı (Lexpera; Erişim Tarihi : 20/10/2023); Akteke, s. 89.

³⁰⁵ Poroy/Tekinalp, geçersizlik def'ileri ile isnat def'ilerinin tartışmasız şekilde ayrılmasının mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Poroy/Tekinalp, s. 95.

³⁰⁶ Poroy/Tekinalp, s. 96.

*hükümlere göre hak sahibi olan yeni hamil, poliçeyi kötü niyetle edindiği veya edinirken ağır bir kusuru bulunduğu takdirde poliçeyi geri vermekle yükümlüdür*³⁰⁷. Buna göre bir emre yazılı senedin hamilin rızası hilafına elinden çıkması halinde bu durum, ancak senedi elinde bulunduran yeni hamilin kötü niyetli veya ağır kusurlu olması halinde ileri sürülebilir. Bu nedenle emre yazılı bir senedin rıza dışı elden çıkması def'inin söz konusu olması halinde, senedin kötü niyetle elde edilip edilmediği veya ağır bir kusurun bulunup bulunmadığı gibi hususlar dikkate alınır³⁰⁸. Senedi kötü niyetle veya ağır kusurla iktisap etmiş olan kişinin durumunun ispatı, borçlunun zararına hareketin ispatından daha kolaydır³⁰⁹. Diğer nispi def'ilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için üçüncü kişinin bilerek borçlunun zararına hareket ettiğinin kanıtlanması gerekmekte iken; senedin rıza dışında elden çıkması def'inde, devralan kişinin senedi kötü niyetle edindiği veya edinirken ağır bir kusuru bulunduğu kanıtlanması şartı aranır³¹⁰. Örneğin; çalınması nedeni ile iptal davası açılan bir senet için ilan yapılmış olmasına rağmen senedi iktisap eden hamilin kötü niyetinden bahsedilebilir³¹¹.

Emre yazılı senetlere ilişkin düzenlemeye karşın; hamiline yazılı senetlerin de rıza dışında elden çıkmasına dair TTK'da özel bir hüküm mevcuttur. TTK m. 659/3 uyarınca hamiline yazılı senetlerde; senedin borçlunun rızası olmaksızın tedavüle çıkarıldığı yolunda bir def'i ileri sürülemez³¹². Bu farklılığın temel nedeni, hamiline yazılı senetlerin tedavül yeteneği ve güvenilirliğinin artırılmasıdır. Hamiline yazılı senetler, üzerlerinde sahibi adına herhangi bir isim veya tashihi gerektirmeden devredilebilir; böylelikle kolaylıkla el değiştirebilir ve ticari işlemlerde daha yaygın bir şekilde kullanılabilir. Senedin rıza dışında elden çıktığı def'i ileri sürülerek senedin geçerliliğinin sorgulanması durumunda, hamiline yazılı senetlerin tedavül kabiliyetini ve ona duyulan güveni zedeleme riski ortaya çıkar³¹³.

Senedin rıza dışı elden çıkması; düzenleyen veya cirantalardan birinin rızası hilafına elden çıkması ihtimallerinde farklı şekilde değerlendirilmektedir. Senedin düzenleyenin elinden rızası hilafına çıkması durumunda, senet üzerindeki ilk ciro lehtar tarafından

³⁰⁷ Çek hususunda TTK m. 792.

³⁰⁸ **Kendigelen/Kırca**, s. 108; **Domanıç**, (Şerh), s. 157; **Yılmaz**, (Def'iler), s. 216; **Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan**, s. 77.

³⁰⁹ **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal**, s. 108; **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s. 53; **Kalfa, Şenol**, Çekte Def'iler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, İstanbul, s. 109.

³¹⁰ **Helvacı**, (Def'iler), s. 682; **Kayhan**, s. 108.

³¹¹ Yargıtay HGK'nun 27/02/2002 T., 19-80/130 sayılı kararı (**Coşkun**, (Bono-Poliçe-Çek), s. 155.)

³¹² Hamiline yazılı senetler için getirilen ilgili hükmün yalnızca iyiniyetli hamiller için geçerli olduğu, kötüniyetle ve ağır kusurla senedin iktisap edilmesinin korunamayacağına ilişkin görüşler için bkz; **Poroy/Tekinalp**, s. 109; **Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan**, s. 84; **Pulaşlı**, (2020), s. 81; **Öztaş**, (2013), s. 51; **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s. 60.

³¹³ **Bilgili/Demirkapı**, s. 31; **Yılmaz**, (Def'iler), s. 218; **Öztek**, s. 112.

yapılmamıştır. Bu durumda, TTK'nın 686/1 maddesi uyarınca ciro zinciri düzgün bir şekilde oluşmaz. Bu nedenle, senedin hamili meşru bir hamil olmayacak olup hamilin senedi kötüniyetle veya ağır kusurla senedi iktisap ettiği durumlarda bu def'inin ileri sürülmesi mümkündür³¹⁴. Senedin cirantanın elinden rızası dışında çıkması halinde ise önceki cironun ne şekilde yapıldığına bakılmalıdır. Önceki ciro tam ciro ise ciro zincirinde kopukluk meydana gelebilecekken, önceki cironun beyaz ciro olması halinde son yetkili hamil senet üzerinden anlayamayacağından ciroda kopukluk görülmeyebilir. Ciro zincirinde meydana gelen bu tür bir kopuklukta, hamilin kötü niyeti veya ağır kusuru gündeme gelecektir. Yargıtay, senedin düzenleyicisinin elinden rızası hilafına çıktığı iddiasının, tanık ifadeleri de dâhil olmak üzere her türlü delille ispatlanabileceğini belirtmektedir³¹⁵.

2.2.2. Senede İlişkin İrade Sakatlığı veya Tedavül Anlaşmasının TBK m. 27'ye Aykırılığı

Geçersizlik def'ilerinde bahsi geçen irade sakatlığı halleri, mutlak cebir gücüne ulaşarak kişinin taahhüt altına girme iradesini tamamen ortadan kaldırmayan; ancak belirli durumlarda imzaya ilişkin iradeyi etkileyen haller olarak karşımıza çıkmaktadır. İradedeki sakatlık, senedin verilmesi veya düzenlenmesi sırasında doğuyorsa geçersizlik def'ileri gündeme gelmektedir³¹⁶. Senedin verilmesi sırasında gabin, cebire varmayan tehdit, hile gibi irade sakatlığı oluşursa bu halde hukuki görünüşe güven ilkesi gündeme geldiğinden, irade sakatlıkları senedin iyiniyetli hamiline karşı ileri sürülemeyecektir³¹⁷. İrade sakatlığına dayalı geçersizlik def'inin varlığında, imza atan kişi bakımından taahhüdün hükümsüzlüğü söz konusu olacak ise de senet geçersiz hale gelmeyecek, diğer imza sahipleri için kambiyo senedi olarak varlık kazanacaktır.

Senedin verilmesi sırasında doğan tedavül sözleşmesinin; rüşvet, başlık parası, suç işleme amacıyla alınacak emtia için kullanılması şeklinde ahlaka ve emredici kanun hükümlerine aykırı olması da mümkündür³¹⁸. Yargıtay, ahlaka veya hukuka aykırı taahhüde dayanan kambiyo senetlerinin, kambiyo ve usul hukuku bakımından gerekli şekilde ispat edildiği takdirde, imza sahibi bakımından geçersiz olduğuna yönelik istikrarlı bir şekilde kararlar vermektedir³¹⁹. Örneğin, ihaleye fesat karıştırma amacıyla düzenlenen senetlerin

³¹⁴ Helvacı, (Def'iler), s. 683.

³¹⁵ Yargıtay HGK'nun 27/02/2002 T., 19-80/130 sayılı kararı (Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 155.)

³¹⁶ Kınacıoğlu, s. 165; Kendigelen/Kırca, s. 103; Tüzemen Atik, s. 100.

³¹⁷ Öztan, (1997), s. 225; Kınacıoğlu, s. 165; Kendigelen/Kırca, s. 108.

³¹⁸ Öztan, (1997), s. 227; Kendigelen/Kırca, s. 106.

³¹⁹ Yargıtay 11. HD'nin 27/06/2022 T., 2021/8081 E., 2022/5290 K.; Yargıtay 11. HD'nin 15/09/2022 T., 2021/3464 E., 2022/5892 K.; Yargıtay HGK'nun 13/06/2018 T., 2017/1627 E., 2018/1187 K. sayılı ilamı (Lexpera; Erişim Tarihi : 20/10/2023). Yargıtay 19. HD'nin 30/04/2004 T., 2003/8248 E., 2004/4931 K., (Kendigelen/Kırca s. 105);

ahlaka aykırı olduğu ve bu tür ticari senetlerin TBK'nın 26. ve 27. maddeleri uyarınca geçersiz olduğu hükme bağlanmıştır³²⁰.

Türk Borçlar Kanunu'nun 605. maddesi ise kumar veya bahis borcundan kaynaklanan kambiyo taahhüdünün hukuki durumunu düzenler. Buna göre, kumar oynayan veya bahse giren kişinin imzaladığı basit bir borç veya kambiyo senedi, üçüncü bir kişiye devredilse dahi, hiç kimse bu senetlere dayanarak dava açamaz veya icra takibi yapamaz. Kumar ve bahis borcu kaynaklı kambiyo taahhüdü eksik bir borç niteliğindedir ve bu borca ilişkin dava veya icra takibi yapılamaz³²¹. Ancak, bu borç ifa edilirse geri talep edilemez. TBK'nın 605. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi, "*kıymetli evrakin iyiniyetli üçüncü kişilere sağladığı haklar saklıdır*" şeklinde ifade edilerek, senedi iyi niyetle alan üçüncü kişilerin haklarının korunduğunu belirtmektedir. İyi niyetle kambiyo senedini alan bir kişi, senedin geçerliliğine ve üzerinde yer alan taahhütlere güvenerek haklarını korur. Bununla birlikte Yargıtay, kambiyo taahhüdünün verilisinde kumar borcu olduğu durumda, senette yer alan taahhüdün hükümsüz olduğuna karar vermiştir³²². Bir senedin kumar borcu karşılığı olarak düzenlenmesi halinde kambiyo taahhüdü geçersiz kabul edilir ve taahhüt altında olan borç ifa edilmek istendiğinde dava veya icra takibi yapılamaz³²³.

3. ŞAHSİ DEF'İLER

Türk Ticaret Kanunu'nun ilgili maddelerinde şahsi def'iler, "doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def'iler" ve "borçlunun şahsen sahip olduğu def'iler" olarak ifade edilmekte olup bunların neler olduğu ayrıca sayılmamıştır. Söz konusu def'iler, yalnızca ilgilileri arasında ileri sürülebilecek olup bu özellikleri neticesinde birer nispi def'idir. Şahsi def'iler, ilgilileri arasındaki temel borç ilişkisinden kaynaklanabileceği gibi; taraflar arasında ayrıca yapılan bir özel anlaşmadan da doğabilir.

3.1. TEMEL BORÇ İLİŞKİSİNDEN KAYNAKLANAN ŞAHSİ DEF'İLER

Taraflar arasındaki temel borç ilişkisinden kaynaklanan şahsi def'iler genel olarak; temel ilişkiye ilişkin irade sakatlığı, temel ilişkinin konusunun hukuka, ahlaka aykırı veya imkânsız olması, temel ilişkinin ifa veya ibra gibi bir nedenle sona ermiş olmasıdır.

³²⁰ Yargıtay HGK'nun 05/03/1986 T., 1985/11-832 E., 1986/199 K. sayılı ilamı (Kaçak, s. 214).

³²¹ Öztan, s. 226. Yargıtay HGK'nun 27/01/2010 T., 2010/6 E., 2010/36 K., sayılı ilamı (Lexpera; Erişim Tarihi : 20/10/2023).

³²² Yargıtay HGK'nun 26/09/1986 T., 1985/11-466 E., 1986/794 K.; Yargıtay HGK'nun 30/05/1986 T., 1985/11-321 E., 594 K. sayılı ilamı (Kaçak, s. 1114).

³²³ Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 147; Akteke, s. 97.

3.1.1. Temel İlişkiye İlişkin İrade Sakatlığı ve Temel İlişkinin TBK m. 27'ye Aykırı Olması

Kambiyo senetleri özelinde taraflar arasında bir şahsi def'iye vücut verebilecek durumlardan biri, taraflar arasındaki temel ilişkiye yönelik irade sakatlığı iddiasıdır. Söz konusu irade sakatlığı, temel ilişkide hata veya gabin şeklinde karşımıza çıkabilir³²⁴.

Hata durumunda, borçlu tarafından gerçekleştirilmek istenen taahhüt ile senet üzerinde yer alan taahhüt arasında bir uyumsuzluk ortaya çıkar. Temel ilişkideki irade sakatlıklarından hatayı şahsi def'i olarak değerlendiren yaklaşımın temelinde, kambiyo senetlerinde hukuki görünüşe itimat prensibi ve soyutluk ilkesi yer almaktadır. Bu prensibe göre, senetlerde yer alan beyanlara itimat edilir ve senetlerin üzerindeki görünüş korunmalıdır³²⁵. Bu uyumsuzluk, kambiyo senedinin hukuki görünüşünü etkiler. Bir görüşe göre³²⁶, hatanın kabul edilebilmesi için hatada bulunan kişiye kusur isnat edilebilir olup olunamayacağına bakılması gerekir. Hatada bulunan kişiye kusur isnat edilebiliyorsa hata, bir şahsi def'idir. Bu durumda, hata def'inde bulunan kişi, hukuki görünüşü kendi tutumuyla yaratmıştır ve senedin geçerliliğini etkileyen bir def'ileri sürmüştür. Ancak, hataya düşen kişiye kusur isnat edilemiyorsa hata, senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin bir def'i olur ve hatada bulunan kişi tarafından senedin içeriğinin geçersiz olduğu ileri sürülebilir. Buna karşılık bir diğer görüş³²⁷ ise hatayı şahsi def'i olarak kabul eder, ancak kusur isnat etmeksizin hatada bulunan kişinin kendi tutumuyla oluşturduğu hukuki görünüşü dikkate alır. Benzer şekilde gabin sebebi ile temel ilişkide oluşan irade sakatlıklarının da şahsi def'i kapsamında değerlendirildiği görülmektedir³²⁸.

Türk Borçlar Kanunu'nun 26. maddesi, sözleşme özgürlüğü ilkesini tanımlamakta ve kişilerin serbest iradeleriyle borç ilişkilerini oluşturabileceklerini belirtmektedir. Ancak, bu özgürlüğün sınırları TBK'nın 27. maddesi ile çizilmiş olup kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine veya kişilik haklarına aykırı olan veya imkânsız konuları içeren sözleşmeler kesin olarak hükümsüz sayılmaktadır. Kambiyo senetlerindeki mücerretlik ilkesi gereği kambiyo ilişkisi, temel ilişkiden bağımsız olup temel ilişkideki hükümsüzlükten

³²⁴ Kınacıoğlu, s. 170; İmregün, (Kambiyo), s. 24; Kendigelen/Kırca, s. 112; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 110; Erdoğan, s. 391; Akteke, s. 95; Doğan, s. 118.

³²⁵ Kınacıoğlu, s. 169; Kendigelen/Kırca, s. 112; Poroy/Tekinalp, s. 102;

³²⁶ Yılmaz, (Def'iler), s. 213.

³²⁷ Poroy/Tekinalp, s. 102; Pulaşlı, (2020), s. 76; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 110.

³²⁸ Öztan, (1997), s. 230; Tüzemen Atik, s. 103.

etkilenmez³²⁹. Bir diğ er deyiş le, temel iliş kideki geç ersizlik, kambiyo taahhüd ünün geç erliliğini etkilemez. Temel iliş kideki geç ersizlik, temel iliş kinin tarafları arasında ileri sürülebilecek olan şah si bir def 'idir. Ancak bu def 'i, temel iliş kinin dış ında yer alan iyi niyetli üç üncü kiş ilere karşı ileri sürülemez. Kambiyo senetlerinin güvenilirliğı ve dolaş ımını, bu ilkeye dayanır ve üç üncü kiş ilerin kambiyo senetlerine olan güvenini sağı lar. Bu sayede, ticarete ödeme aracı olarak kullanılan kambiyo senetleri, hukuki sakatlıklardan etkilenmeksizin geç erliliklerini korurlar³³⁰. Bu çerç evede, TBK'nın sözleş me özg ürlüğü ilkesiyle kambiyo senetlerinin hük ümsüzlük ve def 'i durumları arasında denge sağı lanmıştır. Böylece, kanunun ö ngörd üğü sınırlar içinde sözleş me serbestisi korunurken, hukuki güvenlik ve adaletin sağı lanması da amaçlanmaktadır.

3.1.2. Temel İliş kideki Borcun Sona Ermiş Olması

Temel borç iliş kisinin ifa veya ibra yoluyla sona ermesi halinde, borcun sona erdiğ ine yönelik iddia; kambiyo senetlerindeki mücerretlik ilkesi gereğı yalnız ca tarafları arasında ileri sürülebilen bir şah si def 'idir³³¹. Yargıtay da temel iliş kideki borcun ifasını "ş ahsi def 'i" olarak nitelendirmektedir. Temel iliş kideki borcun ifa edildiğı ne dair şah si bir def 'i ileri sürmek, yalnız ca taraflar arasında geç erlidir. Ancak, kambiyo senedinin hamili, bilerek borç lunun zararına hareket etmiş se, bu durumda şah si def 'i kendisine karşı ileri sürülebilir³³².

Türk Borç lar Kanunu'nun 132. maddesinde "*borcu doğ uran iş lem kanunen veya taraflarca belli bir ş ekle bağı tutulmuş olsa bile borç , tarafların ş ekle bağı olmaksızın yapacakları ibra sözleş mesiyle tamamen veya kısm en ortadan kaldırılabilir*" şeklinde ifade edilen ibra, borcun sona erme hallerinden bir diğ eridir. İbra, hukuki niteliğı itib ariyle bir sözleş me olup borç lunun borç ve yük ümlülüklerinden kurtulmasını ve alacak lının talep hakkını ortadan kaldırmasını sağı lar. İbra, alacak lının tek taraflı olarak yapabileceğı bir eylem olmayıp bir sözleş me niteliğı taşı r ve borç lunun kabul ünü gerektirir. Dolayısıyla, borç lunun ibra talebini kabul etmesi ve onaylaması gerekmektedir³³³. İbra, malvarlığı na etkisi olan bir tasarruf iş lemi olup ibranın borcun tamamına veya bir kısm ına yönelik yapılması mümkündür. Tam ibrada, borç tamamen sona erer; kısm î ibrada ise borcun ibra edilmeyen kısm ı varlığını sürdürür.

³²⁹ Ö ztan, (1997), s. 230; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 109; Yılmaz, (Def'iler), s. 216; Kaya/Tatlı, s. 31; Tüzemen Atik, s. 103.

³³⁰ Yılmaz, (Def'iler), s. 220, Akteke, s. 96.

³³¹ Domaniç, (Şerh), s. 155; Kınacıoğlu, s. 170; Poroy/Tekinalp, s. 102; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 110; Kendigelen/Kırca, s. 112; Yılmaz, (Def'iler), s. 237. Ö ztan, ifa ve ibra halini senetdeki taahhüd ün hük ümsüzlüğü ne ilişkin def 'iler baş lığı altında düzenlemektedir. Ö ztan, (1997), s. 230-233.

³³² Kendigelen/Kırca, s. 112; İmregün, (Kambiyo), s. 24; Akteke, s. 108.

³³³ Eren, s. 1272; Akteke, s. 108.

İbra sözleşmesi, hamil ile senedin asıl borçlusu arasında yapıldığında, taraflar bakımından ibra def'ini ileri sürmek mümkündür. Ancak, senet daha sonra iyi niyetle başka bir kişi tarafından edinilmişse, hukuki görünüşe itimat prensibi ve soyutluk ilkesi gereği, bu kişilere karşı ibra def'inde bulunulamaz³³⁴. Yargıtay da bir kararında³³⁵, "*senet borçluya iade edilmeksizin yapılan ibra, yalnızca buna muvafakat eden alacaklıya karşı öne sürülebilen bir itiraz ve def'i hakkı doğurur*" şeklinde bu durumu ifade etmiştir. İbra belgesinde, ibra ile sona eren temel borç ilişkisine istinaden düzenlenen senedin açıkça ifade edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Nitekim senedin alacaklının elinde bulundurulması, ödemenin gerçekleşmediğine dair yasal bir karine olup ilgili senedin iyiniyetli kişilerce iktisap edilmesi durumunda, bu kişilere karşı ibra def'i geçerli olmayacaktır³³⁶.

3.1.3. Bedelsizlik

Bedelsizlik, kambiyo taahhüdüne temel teşkil eden ilişkideki karşılık edimin ifa edilmemesi durumudur. Bu durumda, temel alacak doğmaz veya ortadan kalkarsa, ticari senet bedelsiz bir senet olarak kabul edilir. Örneğin, bir bono düzenlendiğinde ve bonoda belirtilen karşılık olan malen kaydı (misal 80 koyun) henüz teslim edilmediyse, bonoya karşı bedelsizlik def'i ileri sürülebilir. *İnan*, bedelsizliği, temel alacağın mevcut olmaması veya sona ermesi durumunda ticari senedin bedelsiz olarak kabul edildiği şeklinde tanımlamaktadır³³⁷. *Helvacı* ise bedelsizliği, temel borç ilişkisinden kaynaklanan temel alacağın sona ermesi şartına bağlamaktadır. Buna göre temel alacak ifa edilmeden önce sona ererse, ticari senet bedelsizlik def'iyle ileri sürülebilir³³⁸.

Yargıtay, verdiği kararlarda; farklı durumlarda bedelsizlik iddiasını kabul etmiştir. Örneğin, araç satış sözleşmesi karşılığında düzenlenen bir bono, sözleşmede belirtilen tarihte aracın devir ve teslim edilmemesi nedeniyle bedelsiz olarak kabul edilmiştir³³⁹. Benzer şekilde, bono karşılığında mal teslimi yapılmaması durumunda bononun bedelsiz kalacağı değerlendirilmiştir³⁴⁰. Bir başka örnek ise kira sözleşmesinin temelini oluşturan binanın

³³⁴ **Poroy/Tekinalp**, s. 102; **Yılmaz**, (Def'iler), s. 239.

³³⁵ Yargıtay 12. HD'nin 03/11/1986 T., 1986/1260 E., 1986/11501 K., sayılı ilamı (Lexpera; Erişim Tarihi : 20/10/2023).

³³⁶ **Öztaş**, (1997), s. 233; **Akteke**, s. 108.

³³⁷ **İnan**, **Nurkut**, Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, 1969, Ankara, s. 25. Benzer görüş için bkz; **Coşkun**, (Bono-Poliçe-Çek), s. 1188.

³³⁸ **Helvacı**, (Def'iler), s. 690.

³³⁹ Yargıtay (Kapatılan) 19. HD'nin 03/05/2016 T., 2015/16452 E., 2016/8157 K., sayılı ilamı (<https://karararama.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi : 20/10/2023).

³⁴⁰ Yargıtay 11 HD'nin 19/03/1991 T., 7353/1987 (**Coşkun**, (Bono-Poliçe-Çek), s. 1188).

depremde yıkılmasıyla kira konusunun ortadan kalkması durumunda, bu durum bononun bedelsiz hâle gelmesine sebep olmuştur³⁴¹.

Bedelsizlik iddiasının ispatı için yazılı delillerin sunulması gerekmektedir³⁴². Bir şahsi def'i olan bedelsizlik, yalnızca ilgili ilişkinin tarafları arasında doğrudan ileri sürülebilir³⁴³. Hamilin bilerek borçlu zararına hareket etmesi hali hariç olmak üzere; kambiyo senedini iyiniyetle iktisap eden kişiye karşı bedelsizlik iddiası ileri sürülemez. Bedelsizlik iddiasına dayalı olarak senetlerin iptaline ilişkin davalar genellikle İİK'nın 72. maddesine dayalı menfi tespit davası olarak gündeme gelmektedir³⁴⁴.

3.2. ÖZEL ANLAŞMALAR DAN KAYNAKLANAN ŞAHSİ DEF'İLER

Kambiyo senedinin tarafları arasında ayrıca yapılan; hatır senedi, doldurma veya vade uzatma anlaşması gibi özel anlaşmalar da yalnızca ilgilileri arasında ileri sürülebilen birer şahsi def'iyeye vücut verir.

3.2.1. Hatır Senedi

Hatır senedi, Türk mevzuatında özel bir düzenlemeye sahip olmamasına rağmen, öğretide ve mahkeme kararlarında kabul görmüş bir kavramdır³⁴⁵. Hatır senedinin temel özelliği, borçlu olunmadığı halde bir kişinin hatırı için başka bir kişiye senet vermesidir. Bu senet, aslında bir borcu temsil etmemektedir, ancak belirli ekonomik işlemlerde kullanılmaktadır³⁴⁶. Hatır senedi, finansman imkanı yaratmak amacıyla kullanılan bir enstrüman olup kredi sağlamak, senedi bankaya vererek kredi almak, senedi kırdırmak veya iskonto ederek nakde çevirmek amacıyla diğer bir kişiye verir³⁴⁷. Hatır senedi, poliçe veya bono gibi görünen senetler olup senette borçlu olarak görünen kişi, aslında senette yazılı olan miktar bakımından bir borcu olmadığı halde, senedi kabul ederek karşı tarafın nakdi kredi temin etmesini veya mali durumunu daha iyi göstermesini sağlamayı taahhüt eder. Diğer taraftan, senet alacaklısı da bu senede dayanarak borçludan talepte bulunmamayı ve ayrıca senet meblağını ödemesi için borçluya destek olmayı taahhüt eder³⁴⁸.

³⁴¹ Yargıtay 13. HD'nin 04/07/2003 T., 10423/7437 (Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 1188).

³⁴² Karayalçın, s. 238; Arslan, s. 24. Yargıtay 11. HD'nin 14/03/2006 T., 2005/2847 E., 2006/2650 K. sayılı ilamı (Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 35).

³⁴³ Kendigelen/Kırca, s. 112; Poroy/Tekinalp, s. 102; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 110; Erdoğan, s. 388; Akteke, s. 100.

³⁴⁴ Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 1189; Helvacı, (Def'iler), s. 691.

³⁴⁵ Hatır senedinin doktrindeki tanımları için bkz; Yılmaz, (Def'iler), s. 229.

³⁴⁶ İnan, (Hatır Senetleri), s. 3; Arslan, s. 24.

³⁴⁷ Poroy/Tekinalp, s. 276; Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 1188.

³⁴⁸ İnan, (Hatır Senetleri), s. 66.

Hatır senedi def'i, aslen bedelsizlik iddiası ile ileri sürüldüğünden, bir şahsi def'i olup yalnızca ilgilileri arasında ileri sürülebilir³⁴⁹. Hatır senedi def'i, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülememekle birlikte; bilerek borçlunun zararına hareket eden kişiye karşı hatır senedi def'i ileri sürülebilir. Hatır senedi def'i, yazılı delillerle ispat edilebilir. Yargıtay'ın bir kararında belirtildiği gibi, bir çekte "hatır çeki" ibaresinin bulunması çekin kambiyo senedi niteliğini etkilemez ve hatır senedi olduğunu ispatlamak için yazılı delil gereklidir³⁵⁰.

3.2.2. Açık Senedin Anlaşmaya Aykırı Doldurulması

Kambiyo senetleri, genellikle şekil şartları eksiksiz olarak yerine getirildikten sonra tedavüle çıkarılır. Ancak kanun koyucu, senetlerin tedavüle çıkarılırken aralarında bir doldurma anlaşmasının bulunması şartıyla şekil şartlarında eksikliklere izin vermiştir³⁵¹. TTK'nın poliçeye ilişkin 680'inci maddesinde tamamen doldurulmadan tedavüle çıkarılan bu senetler, açık poliçe olarak adlandırılmıştır³⁵².

Açık senetlerin geçerliliğini kazanabilmesi için en azından düzenleyenin imzasının bulunması ve taraflar arasında, senedin belirli unsurlarının açık kalacağına ve tarafların bu unsurları anlaşmaya uygun bir şekilde tamamlama niyetinde olduklarına yönelik bir anlaşmanın varlığı gerekir³⁵³. Açık senedin doldurulmamış şekilde tedavüle çıkarılmasına yasal bir engel olmadığı gibi, doldurma yetkisinin senedi ciro ile devralan hamile geçtiği kabul edilmektedir³⁵⁴. Açık kalan unsurlar anlaşmaya uygun bir şekilde tamamlanırsa, bir diğer deyişle doldurma, doğru ve anlaşmaya uygun olarak gerçekleşirse, herhangi bir uyuşmazlık ortaya çıkmaz. Ancak, doldurma anlaşmasına aykırı bir şekilde senet doldurulursa, senedi düzenleyen kişi, bu aykırılığı iyi niyetli hamile karşı ileri süremez³⁵⁵. Buna karşın, hamilin senedi kötü niyetle elde etmiş olduğu veya elde etme sırasında ağır bir kusurunun bulunduğunu ispatlayan taraf, bu iddiaları ileri sürebilir. Açık senetlerde doldurma anlaşmasına aykırılık durumunda, bu şartların gerçekleşmesi halinde hamile karşı savunma hakkı doğar ve senedin geçerliliği tartışmalı hale gelir³⁵⁶. Bu düzenleme, hamilin iyi niyetli bir şekilde senedi elde ettiği durumlarda, doldurma anlaşmasına aykırı bir şekilde doldurulmuş senedin geçerliliğinin korumasını sağlamaktadır.

³⁴⁹ Kınacıoğlu, s. 171; Poroy/Tekinalp, s. 279; Pulaşlı, (2020), s. 77.

³⁵⁰ Yargıtay 12. HD'nin 14/11/1995 T.,15678/15826 sayılı ilamı (Kaçak, s. 197). Öztan, (1997), s. 1013.

³⁵¹ Karayalçın, s. 91; Poroy/Tekinalp, s. 261; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 218; Tüzemen Atik, s. 6.

³⁵² Bu hüküm TTK'nın 778/2-f maddesi atfı ile bonoya, 818/1-c maddesi atfı ile çeki uygulanacaktır.

³⁵³ Öztan, (1997), s. 503; Poroy/Tekinalp s. 170; İmregün, (Kambiyo), s. 56; Kınacıoğlu, s. 131; Bozer/Göle, s. 99.

³⁵⁴ Kınacıoğlu, s. 134; Öztan, (1997), s. 502; Poroy/Tekinalp s. 172; Kaya/Tatlı, s. 61; Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal, s. 219; Pulaşlı, (2020), s. 153. Aksi görüş için bkz; İmregün, (Kambiyo), s. 57.

³⁵⁵ Bozer/Göle, s. 99; Kaya/Tatlı, s. 61;

³⁵⁶ Akteke, s. 103-104.

Böylece, hamilin ve kambiyo senetlerinde görünüşe itimadın korunması ve güvenliğin sağlanması amaçlanmıştır.

Kambiyo senedinin farklı kalemlerle veya değişik el yazısıyla doldurulması veya değişik araçların kullanılması, senedin geçerliliğini etkilemeyecek olup bu durumlar, senedin anlaşmaya aykırı doldurulduğu iddiasını desteklemek için yeterli bir kanıt teşkil etmez³⁵⁷. Senedin anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu iddiasının kanıtlanması, ancak yazılı bir delil ile yapılabilir³⁵⁸. Bu deliller, senedin doldurma aşamasında yapılan anlaşmaları veya diğer ilgili belgeleri içerebilir. Nitekim borçlu, hukuki zeminde unsurları tam olan bir kambiyo senedi ile karşı karşıyadır ve senetteki bir kayda karşı ileri sürdüğü iddiasını ancak HMK'nın 200 ve 201. maddesi gereği yazılı bir delil ile ispat edebilecektir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 680. maddesinde öngörülen anlaşmaya aykırı doldurulma def'i, kural olarak iyi niyetli hamile karşı ileri sürülemez olmakla birlikte senedin devir türüne göre nama yazılı bir senet olması durumunda; senedin alacağın devri ile devredilmesi sonucunda, devredene dair tüm def'iler de devralana geçeceğinden, senedin anlaşmaya aykırı doldurulduğu iddiası, yeni sahip olan hamile karşı ileri sürülebilir³⁵⁹.

3.2.3. Vade Uzatma Anlaşması

Kambiyo senedinde vadenin uzatılması, taraflar arasında yapılan bir anlaşma sonucunda; senedin ödeme süresinin, senet üzerinde belirlenen vade tarihinden daha sonraki bir tarihe kaydırılması anlamına gelir. Taraflar, ödeme süresini uzatma konusunda serbesttirler ve buna ilişkin anlaşma yapabilirler³⁶⁰.

Taraflar arasındaki vadenin uzatılması anlaşması, senedin üzerine şerh düşülerek veya şerh düşülmeden yapılabilir. Şerh, senedin üzerinde belirli bir not veya kayıt şeklinde yer alan ve anlaşmayı belgelendiren bir işlemdir. Senedin üzerine şerh düşülerek yapılan anlaşma, senet metninden anlaşılacağı için mutlak bir def'i niteliği taşır ve iyiniyetli hamil dâhil herkese karşı ileri sürülebilir. Senet üzerinde şerh düşülmeden yapılan vade uzatma anlaşmaları, senedin aslını değiştirdiği için senedin geçerliliğini etkileyebilir. Bu durumda ilgili, vadenin

³⁵⁷ **Kendigelen**, (Mütalaalar), s. 390; **Akteke**, s. 104. Yargıtay (Kapatılan) 19. HD'nin 06/02/2013 T., 2012/17409 E., 2013/2247 K. sayılı ilamı (<https://karararama.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi : 20/10/2023).

³⁵⁸ **Kendigelen**, (Çek), s. 146; **İmregün**, (Kambiyo), s. 57; **Öztaş**, (1997), s. 503; **Poroy/Tekinalp** s. 173; **Kaya/Tatlı**, s. 60; **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal**, s. 219.

³⁵⁹ **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s. 146; **Bozer/Göle**, s. 100.

³⁶⁰ **Kaçak**, s. 208.

uzatıldığına ilişkin savunmayı ileri sürebilmektedir. Ancak burada, iyiniyetli bir hamile karşı böyle bir savunma hakkı bulunmamaktadır³⁶¹.

Uyuşmazlık çıkması durumunda, vade uzatma anlaşmasının belgelendirilmesi ve ispatlanması önemlidir. Şerh düşülmeden vadesi uzatılan bir kambiyo senedi, vadenin uzatıldığını bilmeyen ve bunu öngörebilecek durumda olmayan bir kişiye devredildiğinde, üzerinde belirtilen vadede senet bedelinin ödenmesi gerekmektedir. Ancak, hamil bilerek borçlunun zararına hareket etmişse, senet üzerinde yer almayan vade uzatma anlaşmasına rağmen anlaşılan harici vadede senet bedelinin ödenmesi gerekir. Buna karşın, hamil iyiniyetli ise ve bu anlaşmayı bilmeden senedi devralmışsa, senet üzerindeki vade uzatma anlaşması geçerli olacaktır³⁶².

3.3. TAKAS

Takas, borçlunun ve alacaklının karşılıklı olarak birbirlerinden olan borçlarını düşük olan borç nispetinde mahsup etmelerini sağlayan bir işlemdir³⁶³. TBK'nın 139. maddesi, iki tarafın karşılıklı olarak birbirine benzer ve muaccel alacakları olduğunda, her iki borç muaccelse, bu alacakları birbirleriyle takas edebileceklerini ifade etmektedir. Takas için aranan ilk şart, takas edilecek borçların karşılıklı olarak birbirine benzer olmasıdır. Bu benzerlik; özellikle ödeme şekli, ifa konusu, vade, miktar gibi unsurların uyumlu olmasını gerektirir. Ayrıca, borçlar muaccel olmalıdır, bir diğer deyişle ödemelerin vadesi gelmiş olmalıdır. Takas, borçlu ve alacaklının karşılıklı irade beyanlarıyla gerçekleşir. Borçlunun takas iradesini karşı tarafa bildirmesiyle, takas işlemi başlatılır³⁶⁴.

Takas işlemi, borçlunun ve alacaklının karşılıklı anlaşması sonucunda gerçekleştiğinden, borcun tamamen veya kısmen ortadan kalkması sağlanır. Tam takasta alacaklı, alacağının tamamından vazgeçerken; kısmi takasta ise alacağının sadece bir kısmından vazgeçer. Bu durumda, takas edilen borçların geri kalan kısmı varlığını sürdürür. Takas işleminin def'i karakteri konusunda farklı görüşler bulunmaktadır ve bu konuda hukuki literatürde tartışmalar devam etmektedir³⁶⁵. *Domaniç*³⁶⁶e göre takas, def'i karakterine sahip değildir; çünkü takasta borcu ifadan kaçınma durumu söz konusu değildir. Takas işlemi, iki

³⁶¹ **Yılmaz**, (Def'iler), s. 232; **Budak/Çelik**, s. 44; **Akteke**, s. 105.

³⁶² **Poroy/Tekinalp**, s. 102; **Kınacıoğlu**, s. 170; **Domaniç**, (Şerh), s. 155; **Yılmaz**, (Def'iler), s. 232; **Kaya/Tatlı**, s. 32; **Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal**, s. 111; **Bilgili/Demirkapı**, s. 28; **Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan**, s. 75, **Erdoğan**, s. 388.

³⁶³ **Eren**, s. 1274.

³⁶⁴ **İnan**, (Borçlar Hukuku), s. 503.

³⁶⁵ **Akteke**, s. 110.

³⁶⁶ **Domaniç**, (Şerh), s. 151.

taraf arasında karşılıklı bir anlaşma sonucunda gerçekleşir ve borçlar karşılıklı olarak mahsup edilir. Bir diğer deyişle bir borçlu, karşı tarafın alacağına karşılık kendi alacağını tahsil eder ve böylece borç ifası tamamlanmış olur; bu nedenle takas, borç ifasının bir alternatifi olarak görülmelidir ve def'i niteliğinde bir karakter taşımamaktadır. *Özta*³⁶⁷'a göre takas, senetteki taahhüdün hükümsüzlüğüne ilişkin def'ilerdendir. Zira takas ile asıl borç ilişkisi sona ermiş olup bu surette senetteki taahhüdün de sona erme ile hükümsüz olduğu ileri sürülmektedir. Ancak senedin iyiniyetli bir üçüncü kişiye geçmesi durumunda takas def'i ileri sürülemez. Diğer bir görüşe göre ise takas, bozucu yenilik doğurucu hak olarak şahsi bir def'i niteliğindedir³⁶⁸. Bu görüş çerçevesinde, kambiyo senedinin iyiniyetli bir üçüncü kişinin eline geçtiği durumda, takas def'i bu kişiye karşı ileri sürülemeyebilir; ancak hamilin kasti bir şekilde zarar vermek amacıyla hareket etmesi halinde takas def'i geçerli olabilir. Yargıtay ise takasın şahsi bir def'i olduğunu kabul etmektedir³⁶⁹ ve takasın alacaklıya karşı ileri sürülebilmesi için borçlunun zararına hareket edilmiş olması gerektiğini vurgulamaktadır. Buna göre takas def'i, iyiniyetli hamile karşı ileri sürülemez, yalnızca hamilin bilerek ve isteyerek borçlunun zararına hareket ettiği durumlarda ileri sürülebilir³⁷⁰.

3.4. ŞAHSİ DEF'İLERİN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE İLERİ SÜRÜLEBİLDİĞİ HÂLLER

Şahsi def'iler, kural olarak yalnızca ilgilileri arasında ileri sürülebiliyor olmakla birlikte; bazı durumlarda bu def'ilerin üçüncü kişilere karşı da ileri sürülmesi mümkündür. Bu istisnai hallerin bazıları doğrudan kanun hükmünden kaynaklanmakta olup bazıları ise kambiyo senedinin kendi türüne özgü devir usulünden farklı bir şekilde devredilmesine dayanır.

3.4.1. Tüketici Senetleri

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un amacı, ticari faaliyetlerde tüketici haklarını korumak ve tüketici ile tacir arasındaki dengesizlikleri önlemektir. Bu kanun hükümleri, tüketicilerin ticari işlemlerde korunmasını sağlamak ve haksız uygulamalara karşı haklarını güvence altına almak için önemli bir araçtır. TKHK'nın 4/5 maddesi uyarınca; tüketici

³⁶⁷ *Özta*, (1997), s. 231.

³⁶⁸ *Eren*, s. 64; *Buz, Vedat*, Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, 2005, Ankara, s. 193. Yargıtay 7. HD'nin 30/05/2016 T., 2016/16409 E., 2016/11622 K. "...*Takas hukuki niteliği itibariyle bozucu yenilik doğuran bir haktır. Borçlunun takas hakkını kullanma isteğini, alacaklıya bildirmesi gerekir. Takas bir sözleşme olmadığı için karşı tarafın kabulüne bağlı değildir. Takas aynı zamanda borcu sona erdirdiği için bir tasarruf işlemidir.*" (<https://karararama.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi : 21/10/2023).

³⁶⁹ Yargıtay 11. HD'nin 24.06.2021 T., 2020/5866 E., 2021/5378 K. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi : 21/10/2023).

³⁷⁰ *Kınacıoğlu*, s. 170; *Karahan/Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal*, s. 110; *Helvacı*, (Def'iler), s. 694; *Yılmaz*, (Def'iler), s. 236; *Bilgili/Demirkapı*, s. 28; *Kaya/Tatlı*, s. 32; *Erdoğan*, s. 388; *Öztek*, s. 111; *Akdeniz*, s. 104.

işlemlerine ilişkin olarak kıymetli evrak düzenlenmesi mümkün olup bu senetler, yalnızca nama yazılı olarak düzenlenebilir. Ayrıca, taksitli satışlarda her bir taksit için ayrı bir nama yazılı senet düzenlenmesi gerekmektedir. Kanuna aykırı olarak düzenlenen senetler ise tüketici açısından geçersiz sayılır³⁷¹. Senet üzerindeki başkaca imza sahiplerinin senet sebebi ile sorumluluğu bundan etkilenmez³⁷².

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da söz edilen kıymetli evrakın hangi durumlarda söz konusu olduğunun tespit edilebilmesi için öncelikle tüketici kavramının açıklanması gerekir. TKHK'nun 3/k maddesinde tüketici, "*ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi*" şeklinde tanımlanır. Bu tanıma göre, bir kişinin tüketici olarak kabul edilmesi için önemli olan husus, hareket ettiği amacıdır. Ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiler tüketici kapsamına girmezler. TTK'nın 19. maddesi, tacirin borçlarının genel olarak ticari nitelikte olduğunu vurguladıktan sonra gerçek kişi tacirler için bu durumun istisnasını içerir. Gerçek kişi tacir, bir işlemi yaptığı anda bu işlemin ticari işletmesiyle ilgili olmadığını açıkça bildirmişse veya işin ticari nitelik taşımasına uygun olmadığı durumlarda, borç adi nitelikte kabul edilir. Bu hüküm, gerçek kişi tacirlerin ticari işlerinin dışında kalan kişisel ihtiyaçları için tüketici olarak kabul edilebileceğini gösterir³⁷³. Örneğin, bir esnafın kendi kişisel ev eşyalarını satın alması veya bireysel bir tatil rezervasyonu yapması gibi durumlarda, ticari faaliyetlerinden ayrılan bu kişisel işlemler tüketici olarak değerlendirilebilir³⁷⁴. Tüzel kişi tacirlerin ise adi borç sahası olmayıp yaptıkları tüm işlemler ticari borç doğurur³⁷⁵.

Tüketicinin düzenleyeceği kıymetli evrakın tespit edilebilmesi için ikinci unsur ise tüketici işlemidir. TKHK'nın 3/1 maddesi uyarınca tüketici işlemi; "*mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi*" ifade eder. Tüketici işleminin tespitinde belirleyici olan husus, satıcının veya sağlayıcının ticari veya mesleki amaçlarla hareket edip

³⁷¹ Bozer/Göle, s. 31; Kendigelen, (Çek), s. 171.

³⁷² Al Kılıç, Şengül, "Tüketici İşlemleri Dolayısıyla Düzenlenen/Düzenlendiği İddia Edilen Kambiyo Senetlerinde Görevli Mahkeme Meselesi", Asoscongress 7. Uluslararası Hukuk Sempozyumu, Eskişehir, 2021, s. 317.

³⁷³ Yeşiltepe, Salih Önder, "6502 Sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi" MÜHF –HAD, C. 20, S. 2, 2014, s. 26; Al Kılıç, s. 314; Akteke; s. 91.

³⁷⁴ Aydoğdu, Murat, Tüketici Hukuku Dersleri, 2015, Ankara, s. 202.

³⁷⁵ Yıldırım, Abdulkerim/Aytuğar, Bilge, "Tüketici İşlemlerinde Kıymetli Evrak Düzenlenmesi" AHBÜHFD, C. XXIV, S. 2, 2020, s. 35.

etmediğidir³⁷⁶. Ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmeyen bir satıcının gerçekleştirdiği hukuki işlem tüketici işlemi olarak değerlendirilmez. Ancak, satıcının tacir olması tüketici işlemi için bir ön şart değildir.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4/5 maddesi kapsamında düzenlenen tüketici senetlerinin, Kanunda öngörülen şartlara aykırı olarak düzenlenmesi halinde senet, tüketici açısından geçersiz sayılır. Tüketici senedindeki taahhüdün geçersizliğine ilişkin bir görüşe göre, senedin geçersizliği etkisi istisnai olarak genişletilmiş şahsi bir def'i niteliğindedir³⁷⁷. Bu görüşe göre, tüketici, senedin geçerli olmadığını ileri sürerek ödeme yapmaktan kaçınabilir veya senedin iptali için dava açabilir. Keza kanun koyucunun tüketici senetlerinin yalnızca nama yazılı şekilde düzenlenebilmesi kuralı ile tüketiciyi şahsi def'ileri herkese karşı ileri sürebilmesi konusunda koruma altına aldığı vurgulanmaktadır.

Diğer bir görüşe göre ise kambiyo senedinin tüketici yönünden geçersizliği kanundan doğan mutlak bir def'idir³⁷⁸. Buna göre herkes, tüketici senedinin TKHK'nın 4/5 maddesine aykırı olduğunu ileri sürerek senedin geçersiz olduğunu iddia edebilir.

Kanaatimizce TKHK'nın 4/5 maddesi, kambiyo senetlerinde def'iler kapsamında özellikli bir yapıya sahip olmamalıdır. Tüketici tarafından düzenlenen bir kambiyo senedinin nama yazılı olmaması veya taksitli satışlarda her bir taksit için ayrı ayrı senet düzenlenmemesi, tüketiciye şahsi def'i imkânı verir. Kanun koyucu her ne kadar tüketiciyi koruma gayesi güderek senedin tüketici yönünden geçersiz olacağını belirtmekte ise de tüketici senedinin tedavülü ile senet, iyiniyetle devralan üçüncü bir kişiye geçmişse, tüketici TKHK'nın 4/5 maddesine aykırılık gerekçesiyle senedin geçersiz olduğunu iyi niyetli hamile karşı ileri sürememelidir. Zira senede göre sorumluluk ve görünüşe itimat ilkeleri gereği, iyiniyetli üçüncü kişiler arasında bir görünüş oluşmuştur ve bu görünüşün korunması önemlidir. Tüketicinin satıcıya karşı korunması gerekmesine rağmen, iyiniyetli üçüncü kişiye karşı kambiyo senedi düzenleyen herhangi bir gerçek kişiden farklı bir konuma sahip olması gerekmediği görüşündeyiz. Çözüm olarak tüketicinin bu sebeple uğradığı maddi ve manevi zararları, tüketici işlemi gerçekleştirdiği satıcıya rücu edebilmesi imkânı tanınmalıdır³⁷⁹.

³⁷⁶ Yıldırım/Aytuğar, s. 37.

³⁷⁷ Kendigelen/Kırca, s. 121; Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya, s. 106; Kendigelen, (Çek), s. 173; Bozer/Göle, s.31; Pulaşlı, (2020), s. 58; Yıldırım/Aytuğar, s. 38, Yeşiltepe, s. 42.

³⁷⁸ Aydoğdu, s. 203; Öztekin, s. 94; Al Kılıç, s. 319.

³⁷⁹ Yıldırım/Aytuğar, s.57. Nitekim düzenleyen ile hamil arasında artık kambiyo hukuku ilkeleri uygulanması gerektiğinden yola çıkarak *Al Kılıç*, senedin nama değil emre veya hamiline yazılı olması durumunda doğacak olan uyuşmazlıkların da tüketici mahkemesinde değil, asliye ticaret mahkemesinde görülmesi gerektiğini belirtmiştir. *Al Kılıç*, s. 316.

3.4.2. Alacağın Temliki ile Devir

Kanunen emre yazılı senetler olan kambiyo senetleri, tür değişikliği yapılmadığı sürece, ciro ve zilyetliğin devri ile tedavül eder. Bu devir işlemi ile şahsi def'ilerin, senedi devralan üçüncü kişiye karşı ileri sürülmesi mümkün olmayıp def'iler yalnızca ilgilileri arasında hüküm ifade eder. Ancak kambiyo senedinin, alacağın temliki yoluyla devredilmesi halinde; temlik işleminin bir sonucu olarak devredene yöneltilecek def'iler de devralana geçer.

Temlik, alacak hakkının bir kişiden başka bir kişiye aktarılmasıdır. Temlikin gerçekleşmesiyle birlikte, alacaklı olan kişinin hakları, yeni sahibine geçer. Alacağın temliki; iradi, kanuni veya kazai yollarla gerçekleştirilebilir. İradi temlik, alacaklı tarafından bilinçli bir şekilde gerçekleştirilen devir olup TBK m. 184 uyarınca yazılı bir sözleşme ile gerçekleşir. Borçlunun bu sözleşmeye katılması gerekmez, çünkü temlik işlemi alacaklı ve devralan arasında gerçekleştirilir³⁸⁰.

Kanunen emre yazılı olan ve ciro yoluyla devredilen kambiyo senetlerinin, alacağın temliki yoluyla devredilmesi; ilk olarak senedin türünün değiştirilmesi, bir diğer deyişle nama yazılı hale getirilmesi ile mümkündür. Emre yazılı bir senedi, nama yazılı hale getirmek için - keşideci tarafından konulan, "emre yazılı değildir" veya buna benzer bir kayıt, menfi emre kaydı olarak adlandırılır³⁸¹. Emre yazılı bir senedi nama yazılı senet haline getirecek bir diğer kayıt ise keşideci tarafından konulan "ciro edilemez" kayıdır. Keşideci tarafından konulan bu kayıtlar ile nama yazılı hale gelen kambiyo senedi, alacağın temliki yoluyla devredilir. Bu durumda borçlu, senedi alacağın temliki yoluyla devreden kişiye karşı ileri sürebileceği tüm def'ileri, devralana karşı da ileri sürebilir. Kambiyo senedinin temlik yoluyla devri; alacağın devralan kişiye geçtiği ve bu kişinin, senedin taşıdığı tüm hukuki sonuçlarla birlikte borçluya karşı sorumlu olduğu anlamına gelir³⁸².

Kanunen emre yazılı olan kambiyo senetlerinin, nama yazılı hale getirilmemesine rağmen alacağın temliki yoluyla devredildiği bir diğer ihtimal ise geç cirodur³⁸³. Kanunen emre yazılı senetlere özgü devir işlemi olan cironun, kural olarak vadeye kadar yapılması gerekir. Vadeden sonra da ciro işleminin yapılması mümkün olup TTK m. 690/1 uyarınca yapılan bu işlem, vadeden önce yapılan bir cironun hükümlerini doğurur. Öte yandan, tarihsiz bir cironun,

³⁸⁰ Eren, s. 1224.

³⁸¹ Domaniç, (Şerh), s. 51; Karayalçın, s. 29; Bozer/Göle, s. 31; Poroy/Tekinalp, s. 71; Kınacıoğlu, s. 36; Pulaşlı, (2020), s. 57.

³⁸² Domaniç, (Şerh), s. 54; Öztan, (1997), s. 201; İmregün, (Kambiyo), s. 13; Kendigelen/Kırca, s. 89; Pulaşlı, (2020), s. 57; Bozer/Göle, s. 34; Yılmaz, (Def'iler), s. 93.

³⁸³ TTK'nın m. 690, 778/1-a, 793/1.

aksi kanıtlanmadıkça senedin protesto edilmesi için öngörülen sürenin geçmesinden önce yapıldığı varsayılır. Buna karşılık cironun; ödenmeme protestosundan veya bu protestonun düzenlenmesi için öngörülmüş sürenin geçmesinden yahut ibraz sürelerinden sonra yapılması halinde ise ciro, alacağın temlik hükmünü doğurur. Geç ciro olarak adlandırılan bu ihtimalde, senet geçerli bir şekilde tedavül ediyor olmakla birlikte; söz konusu tedavül işlemi alacağın temlik hükmünde olacağından def'iler de buna göre değerlendirilir. Bu durumda borçlu, ödenmeme protestosundan veya bu protestonun düzenlenmesi için öngörülmüş sürenin geçmesinden yahut ibraz sürelerinden sonra senedi ciro yoluyla devralan kişilere karşı, devredene ileri sürülebilecek tüm def'ileri ileri sürebilir. Bu husus ise şahsi def'ilerin ileri sürülme imkânının genişlediği bir durumu ifade eder³⁸⁴.

3.4.3. Kötü Niyetli Olma veya Ağır Kusur

Hamilin kötü niyetli olma veya ağır kusurlu bulunma hallerinde borçlunun sahip olduğu şahsi def'ilerin genişlediğine ilişkin TTK'da birden fazla düzenleme bulunmaktadır. TTK'nın 646/2 ve 710/3 maddeleri gereğince ağır kusur veya hile bulunmayan hallerde, senedin türüne göre meşru hamile ödeme yapan borçlunun borcundan kurtulacağı hüküm altına alınmıştır³⁸⁵.

Şahsi def'inin genişlediği bir diğer durum, TTK'nın 686/2 maddesi gereği; herhangi bir şekilde meşru hamilin elinden çıkan senedin yeni hamilinin iktisabında kötü niyetli veya ağır kusurlu olması halinde senedi geri vermekle yükümlü olmasıdır. Buna göre iyiniyetli hamile karşı senedin rıza dışında elden çıktığı ileri sürülemeyecekken, yeni hamilin kötü niyetli veya ağır kusurlu olması durumunda senetteki taahhüdün hükümsüzlüğü ileri sürülebilecektir. Benzer düzenleme çek için TTK'nın 792. maddesinde düzenlenmişken, bono yönünden 778/1-a maddesi atfı ile uygulanma imkânı bulmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 680. maddesi³⁸⁶ uyarınca; tüm unsurları tamamlanmadan tedavüle çıkarılan bir açık senedin, taraflar arasındaki anlaşmaya uygun olarak doldurulması mümkün olup senedin anlaşmaya aykırı bir şekilde doldurulması durumunda, senet borçlusu bakımından bir şahsi def'inin varlığından söz edilmektedir. Söz konusu şahsi def'in hamile karşı ileri sürülebilmesi için hamilin senedi kötü niyetle iktisap etmiş olması veya iktisabı sırasında kendisine ağır bir kusur isnadının mümkün olması gerekmektedir. Bu durum, genel olarak

³⁸⁴ **Domaniç**, (Şerh), s. 161; **Öztañ**, (1997), s. 240; **Yılmaz**, (Def'iler), s. 173. Çek bakımından ibraz süreleri geçtikten sonra yapılan ciro nedeni ile kişisel def'inin genişlemediği yönündeki görüş için bkz; **Pulaşlı**, (2020), s. 182.

³⁸⁵ Borçlunun meşru hamilin kimliğine yönelik inceleme yapması gerektiğine ilişkin bkz. **Kendigelen/Kırca**, s. 242; **Pulaşlı**, (2020), s. 7.

³⁸⁶ Bu hüküm TTK'nın 778/2-f maddesi atfı ile bonoya, 818/1-c maddesi atfı ile çeke uygulanacaktır.

hamilin senedi iktisap ederken "bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olması" ilkesine dayanmakta (TTK m. 687) olup açık senetlerde doldurma anlaşmasına aykırılık durumunda şahsi definin ileri sürülmesini düzenlemekte ve hamilin kötü niyetle iktisabını veya ağır kusurunu ispat etmenin, bile bile borçlunun zararına hareket etme kastının ispatından daha kolay olduğunu göstermektedir. Böylece, borçlunun haklarının korunması ve açık senedin hukuki güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır³⁸⁷.

Ağır kusurun varlığı, hamilin poliçeyi iktisap ederken göstermesi gereken özenin ihlal edildiği ve bilinçli bir şekilde borçlunun zararına durumların görmezden gelindiği halleri ifade etmektedir³⁸⁸. Örneğin, poliçenin anlaşmaya aykırı doldurulduğunu dikkat etse anlayabileceği durumda veya şüphe uyandıracak sebepler olduğunda, hamil bu durumları fark etmemiş veya önemsememişse ağır kusurlu sayılabilir. Kötü niyette ise hamilin borçlunun ileri sürebileceği def'ileri bilmesi, buna karşın senedi devralması aranmaktadır³⁸⁹.

3.4.4. Bilerek Borçlu Aleyhine Hareket

Türk Ticaret Kanunu'nda bilerek borçlunun aleyhine/zararına hareket halinde şahsi def'ilerin genişlediği durumlar 659/2, 687, 689 ve 825/2 maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre hamilin bilerek borçlunun zararına hareket ettiği durumlarda, borçlu senedin önceki hamillerinden birine karşı sahip olduğu şahsi def'ileri bu kişiye karşı ileri sürebilecektir. Bilerek borçlu aleyhine hareketten bahsedebilmek için hamilin ileri sürülebilecek def'ileri bilmesi yetmez, ayrıca borçluyu zarara uğratma kastı ile hareket ediyor olma şartı aranır³⁹⁰.

Yargıtay, uygulamada devreden ile devralan arasındaki yakın akrabalık ilişkilerinde ve şirket ortakları arasındaki iş ilişkilerinde, bilerek borçlu aleyhine hareketin var olduğunu kabul etmiştir³⁹¹. Borçlu zararına hareket, bir hukuki işlem olmadığından senetle ispat zorunluluğu bulunmamaktadır. Hamilin, kendisi aleyhine hareket etmesi sebebi ile borçlu olmadığı ileri süren kişi, iddiasını ispat kapsamında tanık dâhil her türlü delile başvurabilecektir³⁹².

³⁸⁷ Tüzemen Atik, s. 288; Akteke, s. 28.

³⁸⁸ Öztan, (1997), s. 515; Poroy/Tekinalp, s. 26; Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 275.

³⁸⁹ Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 275.

³⁹⁰ Öztan, (1997), s. 242; Yılmaz, (Def'iler), s. 243; Akdeniz, s. 105; Doğan, s. 38; Adıgüzel, s. 134.

³⁹¹ Yargıtay 11. HD'nin 03/04/2010 tarihli 2008/11925 E. 2010/3675 K. sayılı ilamı, Yargıtay 12. HD'nin 09/06/2015 tarih 2015/12988 E. 2015/16086 K.; Yargıtay 3. HD'nin 19/06/2003 tarih 2003/7662 E. 2003/7762 K. sayılı ilamları (Adıgüzel, s. 145). Budak/Çelik, s. 47.

³⁹² Yılmaz, (Def'iler), s. 245; Adıgüzel, s. 143. Öztan, hamilin senedi devralırken borçlunun ileri sürebileceği def'ileri bildiğinin ispat edilmesini yeterli kabul etmektedir. Zira borçlunun borçtan kurtulmak için def'i ileri sürebileceğini bile bile senedi devralan hamilin artık zarara uğratma amacı olduğunu belirtir. Öztan, (1997), s. 242-243.

3.4.5. Tahsil Ciroosu ile Devir

Tahsil ciroosu, kambiyo senedinin tahsil edilmesi amacıyla gerçekleştirilen bir ciro türüdür. Bu işlemde, senedi ciro eden kişi (ciranta), senet bedelini tahsil etmek için başka bir kişiye (tahsil ciroosuyla devralan) devreder. Tahsil ciroosuyla devralan kişi, senedi devreden kişinin yetkilisi konumunda olup senet bedelini tahsil etme hakkına sahiptir. Tahsil ciroosuyla senedi devralan kişiye, senet bedelini talep etme yetkisi verilirken, diğer haklar ve sorumluluklar devredilmez³⁹³. Temlik veya garanti fonksiyonları bu ciro türünde geçerli değildir. TTK'nın poliçeye ilişkin 688/2 maddesinde belirtildiği ve 778/1-a maddesi atfı ile bonoya, 818/1-f atfı ile çeke uygulandığı üzere; senetten sorumlu olan borçlular, tahsil ciroosu yoluyla devralana karşı sadece ciro edene karşı ileri sürebilecekleri şahsi def'ileri kullanabilirler. Bir diğer deyişle, tahsil ciroosuyla devralan kişiye karşı ileri sürülebilecek def'iler, ciro edene karşı ileri sürülebilecek def'ilerle aynıdır³⁹⁴. Ancak, borçlu, tahsil ciroosuyla devralan kişiye karşı, kendisi ile devralan arasındaki şahsi ilişkiden doğan def'ileri ileri süremez. Tahsil ciroosuyla devralan kişi, senet bedelini tahsil etme hakkına sahip olmakla birlikte, borçlunun kendisi ile olan ilişkisinden kaynaklanan şahsi def'ilerinden muaf tutulur³⁹⁵.

Bununla birlikte tahsil ciroosu, devreden ile devralan arasında tam tahsil ciroosu şeklinde yapılabileceği gibi cironun tahsil ciroosu olduğu gösterilmeksizin gizli olarak da yapılabilir. Gizli (inançlı) tahsil cirosunda, devralan her ne kadar kendi adına hareket ediyor ise de aslen devreden hesabına işlemler gerçekleştirmektedir. Bu nedenle gizli tahsil cirosunun bulunduğu ve ispat edildiği hallerde, senet sebebi ile borçlu olanlar, devredene karşı ileri sürebileceği şahsi def'ileri, devralan yeni hamile karşı da ileri sürebilecektir³⁹⁶. Diğer yandan gizli tahsil ciroosu sonrasında devralanın, senedi iyiniyetli üçüncü kişiye temlik ciroosu ile devretmesi halinde önceki hamil, tahsil cirosuna ilişkin def'iyi iyiniyetli yeni hamile karşı ileri süremez³⁹⁷. Nitekim bu halde iyi niyetli üçüncü kişi, hukuki görünüşe itimat ilkesinden yararlanır.

3.4.6. Külli Halefiyet Yoluyla İktisap

Kambiyo senetlerinin kendilerine özgü devir usulleri dışında; miras veya şirket birleşmesi gibi külli halefiyet yoluyla iktisap edilmesi de mümkündür. Bu durumlarda senet

³⁹³ Kınacıoğlu, s. 151; Öztan, (1997), s. 611; Kendigelen, (Çek), s. 241; Bozer/Göle, s. 120; Akdeniz, s. 95; Yılmaz (Def'iler), s. 174; Erdoğan, s. 376.

³⁹⁴ İmregün, (Kambiyo), s. 76-78.

³⁹⁵ Poroy/Tekinalp, s. 210; Yılmaz (Def'iler), s. 174.

³⁹⁶ Kınacıoğlu, s. 152; İmregün, (Kambiyo), s. 77; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 185; Pulaşlı, (2020), s. 198.

³⁹⁷ Öztan (1997), s. 621; Poroy/Tekinalp, s. 210; Doğan, s. 32.

üzerinde ayrıca bir devir işlemi genellikle olmadığından, devredene ilişkin def'ilerin de bir bütün olarak devralana geçmesi söz konusu olur.

Külli halefiyet yoluyla iktisabın ilk ihtimali olan miras yoluyla geçiş durumunda, tereke kül halinde mirasçılara geçtiğinden, mirasçılara karşı ileri sürülebilecek def'iler, miras bırakana karşı sürülebilecek def'ilerin aynısıdır³⁹⁸. Miras yoluyla geçiş, külli halefiyet halidir; bir diğer deyişle miras bırakanın hakları ve borçları, bütün olarak mirasçılara geçer. Bu bağlamda, miras bırakanın hamili olduğu kambiyo senetleri de mirasçılara kanun gereği geçmektedir³⁹⁹. Bu özelliği sonucunda, miras yoluyla kambiyo senedinin iktisabı halinde şahsi def'ilerin ileri sürülme imkânı genişler ve senet borçlusunun miras bırakana karşı ileri sürebileceği şahsi def'iler, mirasçılara karşı da ileri sürülebilir⁴⁰⁰.

Külli halefiyet yoluyla iktisabın bir diğer ihtimali olan şirket birleşmeleri ise TTK'nın 134 ila 158 maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler, ticaret şirketlerinin malvarlığının, tasfiye olmaksızın başka bir şirkete veya yeni kurulan bir şirkete aktarılmasını sağlar. Birleşme sürecinde; şirketlerin varlıkları, hakları, borçları ve yükümlülükleri küllî halefiyet yoluyla devralan şirkete geçer. Kambiyo senedi borçlusunu olan şirketin, devredene ileri sürebileceği def'iler; birleşme sonucu devralan şirkete karşı geçerli olur. Bu durum, birleşme sonucunda gerçekleşen küllî halefiyetin bir sonucu olup birleşme sonrasında devralan şirket, birleşme öncesinde kambiyo senedi alacaklısı ve senet borçlusuna karşı ileri sürülebilecek tüm def'ilerle karşı karşıya kalır⁴⁰¹.

³⁹⁸ Helvacı, (Def'iler), s. 695; Yılmaz (Def'iler), s. 171;

³⁹⁹ TMK m. 599.

⁴⁰⁰ Poroy/Tekinalp, s. 101; Kendigelen/Kırca, s. 88; Akdeniz, s. 94.

⁴⁰¹ Poroy/Tekinalp, s. 100; Kendigelen/Kırca, s. 88; Akteke, s. 114.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMBYO SENETLERİNDE İSPAT YÜKÜ

1. İSPAT YÜKÜ

İspat, davanın taraflarınca ileri sürülen, bir iddia veya savunmaya esas teşkil eden maddi vakıaların gizlilik perdesini aralama, ileri sürülen durumun gerçek ve doğru olduğunu ortaya çıkarma çabasıdır⁴⁰².

1.1. İSPAT YÜKÜ KURALI

Türk Medeni Kanunu'nun 6. maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 190. maddesi gereği kişi iddiasını ispatla mükelleftir. Bu kuraldan bahisle alacak hakkı sahibi olduğunu ileri süren kişi, bunu kanuni delillerle ispat etmelidir. Kambiyo hukukunda ise durum farklıdır. Kambiyo senetlerinde ispat yükü, kural olarak borçlu olmadığını iddia eden taahhüt veren üzerindedir. Alacaklı yalnızca senedi ibraz ile mükelleftir. Buna karşılık bazı durumlarda, örneğin bedel kaydının talilinde, imza inkârında vs. ispat yükü karinelere aykırılık teşkil etmekte olup her somut olayda ispat yükünün kimde olduğu detaylı şekilde değerlendirilmeli ve doğru şekilde taraflara yüklenmelidir.

Menfi tespit davalarında yukarıda anılan genel kurallar gereği, yokun ispatı da mümkün bulunmadığından, alacağın varlığı konusundaki ispat yükü davalı alacaklıdadır⁴⁰³. Ancak kambiyo senetlerine dayalı menfi tespit davalarında borçlu olmadığına ilişkin ispat yükü genel karineden farklı olarak borçluya geçmektedir. Zira davalı alacaklı, alacağın varlığı hususunu imzası borçluya ait olan kambiyo senedi ile ortaya koymuştur. Bununla birlikte borçlunun, senetteki imzanın kendisine ait olmadığına yönelik bir itirazının mevcudiyeti halinde ispat yükü yine alacaklı taraf üzerinde kalır⁴⁰⁴. Zira sahte imza def'i, mutlak def'i gücüne çıkartılmış bir nispi def'i⁴⁰⁵ olup ilgilisi tarafından herkese karşı ileri sürülebilmektedir. Yine açık kambiyo senetlerinde anlaşmaya aykırılık iddiasının ileri sürülebilmesi için imzanın doğru bir şekilde

⁴⁰² **Kuru**, (2001), s. 1966, **Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet**, Medenî Usûl Hukuku, 9. Baskı, 2021, İstanbul, s. 331.

⁴⁰³ Yargıtay HGK, 05.11.2003 tarih ve 13-695/630 sayılı kararı (Legalbank, Erişim Tarihi: 31.08.2023).

⁴⁰⁴ Yargıtay HGK, 30.05.2018 tarih ve 12-708/1152 sayılı kararı "...senette yer alan imzanın borçluya ait olduğunu ispat külfeti, senedi elinde bulundurup takibe girişen ve imzanın borçluya ait olduğunu iddia eden alacaklıda olmasına rağmen, yerel mahkemenin bu ispat külfetini gözden kaçırarak yeniden bilirkişi incelemesi yapılması için borçluya kesin süre vermesi ve süreye riayet edilmediğinden bahisle itirazı reddetmesi usul ve yasaya aykırıdır."; ayrıca bkz. Yargıtay 19. HD, 05.12.2016 T. ve 4086/15449 sayılı kararı, (Uyap, Erişim Tarihi: 31.08.2023).

⁴⁰⁵ Yargıtay HGK, 05.05.2010 tarih ve 12-74/243 sayılı kararı ile 06.07.2011 tarih ve 19-413/476 sayılı kararı (Uyap, Erişim Tarihi: 31.08.2023).

tespit edilmesi önemlidir. İmza inkâr edilmemiş veya itiraza rağmen imzanın borçluya ait olduğu tespit edilmişse, iddia sahibi anlaşmaya aykırılık iddiasını ileri sürebilir⁴⁰⁶. Bu durumda ispat yükü, iddia sahibinde olduğu için iddiayı ileri süren kişi, gerekli delilleri sunarak anlaşmaya aykırılık iddiasını kanıtlamalıdır.

1.2. İSPAT YÜKÜ KURALININ İSTİSNALARI

Kural olarak bir maddi vakayı, iddiayı yahut def'i ileri süren taraf, bu iddiasını kanıtlamakla yükümlüdür; ancak bazı durumlarda ispat yükü yer değiştirebilir. İspat yükünün yer değiştirmesi; belirli bir sözleşme ya da hukuki ilişki türüne özgü olabileceği gibi taraflar arasında belirli bir durumun doğduğu ya da belirli bir eylemin gerçekleştiği hallerde de söz konusu olabilir. Örneğin; bir alacak davasında borçlunun, borcun ödendiğini iddia etmesi halinde ispat yükü borçluda olacaktır⁴⁰⁷. Ancak alacaklı, borçlunun iddiasının yanlış olduğunu kanıtlamak için ödemeyi kabul etmekle birlikte; ödemenin başka bir ilişki kapsamında yapıldığından bahsederse ispat yükünü üzerine alabilir. Böylece, alacaklı ispat yükünü yerine getirmekle yükümlü hale gelir⁴⁰⁸.

Kambiyo senetleri özelinde de ispat yükünün yer değiştirdiği bazı istisnai durumlar mevcuttur.

1.2.1. Bedel Kaydının Ta'lili

Bedel kaydı, kambiyo senetlerinde ihtiyari kayıtlardan olup senedin geçerliliğini etkilememektedir. Bedel kayıtları, keşideci ile lehtar arasında önem arz etmekte olup bu kaydı içeren senedin lehtarı, senedin kayıtsız şartsız borç ikrarı olduğuna dayanamayacaktır⁴⁰⁹. Bedel kaydı bulunan senetlerde, lehtar, soyutluk ilkesine dayanarak senedin koşulsuz bir borç beyanı olduğunu iddia edemez⁴¹⁰. Bedel kaydının, keşideci ve lehtar arasındaki ilişki bakımından önem arz etmesi nedeniyle ilgili kayıt bakımından herhangi bir sonuç doğurmaz. Buna göre senette yer alan bedel kaydının ta'lili senedi devralan iyi niyetli hamile karşı ileri sürülemez. Senedi devralan iyi niyetli hamil, senette yer alan bedel kaydının gerçek ve geçerli olduğunu

⁴⁰⁶ **Çiçekli, Ali Fuat**, “Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yoluyla Takipte Menfi Tespit Davasının Nitelikleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. XI, S. 2, s. 840.

⁴⁰⁷ **Yılmaz, (Def'iler)**, s. 237, **Coşkun**, (Bono-Poliçe-Çek), s. 1255.

⁴⁰⁸ **Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Sungurtekin Özkan, Meral/ Özkes, Muhammet**, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 3. Bası, 2016, Ankara, s. 1710.

⁴⁰⁹ **Coşkun**, (Bono-Poliçe-Çek), s. 556.

⁴¹⁰ **Deynekli, Adnan**, “Türk Borçlar Kanunu’nda Yer Alan Önemli Usul Hükümleri”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 2, S. 2, s. 53.

kanıtlamak zorunda olmayıp bu sayede kambiyo senetlerinin tedavül kabiliyeti ve iyiniyetli hamilin korunmasını sağlar⁴¹¹.

Bedel kaydı, senedin verilmiş sebebine ilişkin olarak senet üzerinde yer alan bir beyanı ifade eder ve ispat aracı niteliğindedir. Bu nedenle, bedel kaydının senede eklenmesi, senedin geçerliliğini etkilemez. Bedel kaydı, borçlunun iddialarının ispatında önemli bir rol oynayabilir, özellikle anlaşmaya aykırılık iddiasının dayanağını oluşturan temel ilişki ile senet arasında bağlantı kurulmasına yardımcı olabilir. Nitekim bedel kaydı, özellikle bedelsizlik iddialarında ispat yükü bakımından önemlidir. Kambiyo senedinde bedel kaydı bulunması durumunda senedin, o kayıta belirtilen nedenle düzenlendiği kabul edilir. Ancak, bedel kaydının gerçeğe uygun olmaması senedin geçerliliğini etkilemez. Bu durumda, bedel kaydı ta'lil edilmediği sürece, senet üzerinde "nakden" ya da "malen" ifadesinin yer alması, ispat yükünün yer değiştirmesine neden olmaz. Bedel kaydının doğru olmadığı iddia edilmesi, senet üzerinde yazılı olan nedenden farklı bir nedenle senedin verildiğini ileri sürmek anlamına gelmekte olup bu durumda, iddiayı ortaya atan taraf, bedel kaydının doğru olmadığını ispatla ve iddiasını desteklemek için gerekli delilleri sunmakla yükümlüdür⁴¹².

Bedel kaydının çift taraflı olarak, bir diğer deyişle taraflar arasında karşılıklı olarak ta'lil edildiği durumlarda da ispat yükünün paylaşılmasına etkisi olmaz. Bedel kaydı bulunmayan durumlarda ise genel ispat yükü kuralı uygulanır. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 12.04.1933 tarihli kararına göre; bedel kaydı bulunan bir senette, bedel kaydının gerçeğe uygunluğu, ispat sürecinde önemli olmamakla birlikte, bedel kaydı bulunmayan durumlarda genel ispat yükü kuralı geçerlidir ve borçlu, senetteki borç beyanının bir sebebe dayandığını ispatlamakla yükümlüdür⁴¹³.

Bedel kaydının ta'lilinin alacaklı tarafından gerçekleştirilmesi halinde, hâlihazırda senetle alacağını ispat edebilen bir alacaklı, bedel kaydının doğru olmadığına ilişkin ispat yükünü üzerine almış olur. Bu durumda, borçlu olan tarafın ispat yükümlülüğü ortadan kalkar ve iddia eden alacaklı ispat yükünü üstlenir⁴¹⁴. Bununla birlikte alacaklı tarafından bedel kaydının çürütülmesi, alacaklının senetteki lehtar sıfatını, bir diğer deyişle, senedin yetkili alacaklısı olduğuna dair karineyi de çürütmüş olur. Bu durum, alacaklının kendi beyanıyla lehine olan senet karinesini zayıflatmasına ve ispat yükünü üstlenmesine neden olur.

⁴¹¹ Karayalçın, s. 324; Yılmaz, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, 2013, Ankara, s. 1091-1092.

⁴¹² İnan, (Hatır Senetleri), s. 143; Yılmaz, Gülşah, "Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta'lili", Ankara Barosu Dergisi, 2020, C. 78, S. 4, s. 14 vd.

⁴¹³ İlgili karar için bkz. Tüzemen Atik, s. 360-361.

⁴¹⁴ Tüzemen Atik, s. 360; Yılmaz, (Bononun Talili), s. 14.

Bedel kaydının ta'lilinin ispat yüküne etkisi, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kararlarında yerleşik olarak; bedel kaydının senedin içeriğini değiştiren bir etki yaratması durumunda, ispat yükünün bu durumu iddia eden tarafa ait olduğu, senet üzerinde "malen" veya "nakden" gibi bir kayıt bulunuyorsa, bu kayda uyulması gerektiği ve bu kaydın aksini iddia eden tarafın ispat yükünü üstlendiği şeklinde değerlendirilmektedir⁴¹⁵. Yargıtay HGK 05.02.2019 tarih, 2017/821 Esas ve 2019/58 Karar sayılı ilamında “*Bono, bağımsız borç ikrarını içeren bir senettir. Bu nedenle bir illete bağlı olması gerekmez ve kural olarak ispat yükü senedin bedelsiz olduğunu ileri süren tarafa aittir. Ancak senette borcun nedeni “mal” ya da “nakit” olarak belirtilmişse, davacının yazılı borç sebebine dayanmaya hakkı olacağından, ispat yükü bunun aksini ileri süren tarafa ait olacaktır (HMK’nın m. 191/1, TMK m. 6). Eğer yanlardan biri senet metninde yazılı kaydın doğru olmadığını söylüyorsa, buna senedin talili denmektedir. Bu anlamda talil senet metninde açıklanan düzenleme (ihdas) nedenine aykırı beyanda bulunma anlamına gelmektedir ve bu hâlde ispat yükünün kaydı aksini iddia edene ait olacağına kuşku bulunmamaktadır. Bonoda yazılı bulunan bedel kaydının hem borçlu hem de alacaklı tarafından talil edilmesi hâlinde ispat yükünün hangi tarafta olduğu hususu da üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bonodaki bedel kaydının her iki tarafça talil edilmesi hâlinde ispat yükü borçlu üzerindedir. Diğer bir ifade ile bu durumda ispat yükü yer değiştirmez. HMK’nın 191. maddesinin 2. Fıkrası ve TMK’nın 6. maddeleri uyarınca borçlunun bononun bedelsiz olduğunu ispat etmesi gerekir.*” denilerek senetteki bedel kaydını talil eden tarafın ispat yükünü üzerine aldığı, ancak kaydın her iki tarafça talil edilmesi durumunda ispat yükünün borçlu üzerinde kalacağı açıkça belirtilmiştir⁴¹⁶.

Bedel kaydının ta'lili bakımından, bedel kaydının başlangıçtan itibaren senede yazılı olması ya da sonradan eklenmesi bir önem arz etmez. Alacaklı, senedin tedavüle çıkarıldığı sırada yer almayan bir bedel kaydını sonradan senette değişiklik yapmak suretiyle ekleyebilir. Bu durumda, söz konusu değişiklikten sonra senedi elinde bulunduran alacaklı, senet üzerinde belirtilen bedel kaydıyla birlikte alacağına ilişkin ispatı sağlamış olur. Açık kambiyo senedinde, alacaklının bedel kaydını sonradan doldurmuş olması halinde ispat yükünün yer değiştirerek, alacaklının kendi durumunu ağırlaştırması söz konusu olmaz. Aksine bedel kaydı, alacaklının lehine olan senet karinesini güçlendirecektir. Bu ihtimalde borçlunun, senede sonradan eklenen bedel kaydının anlaşmaya aykırı olarak yazıldığını ileri sürerek ihdas sebebini talil etmesi de

⁴¹⁵ **Yılmaz**, (Bononun Talili), s. 12; **Bozgeyik, Hayri/Gündoğdu, Süleyman Burak**, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C: 7, S: 2, 2021, s. 263.

⁴¹⁶ Yargıtay HGK, 05.02.2019 T., 2017/821 E. ve 2019/58 K., (Lexpera, Erişim Tarihi: 01.09.2023). **Yılmaz**, (Bononun Talili), s. 16.

mümkündür; ancak burada önemli olan nokta, borçlunun bu iddiasını kambiyo senedine eş bir delil ile ispatlamasıdır⁴¹⁷.

Bedel kaydının borçlu tarafından ta'lim edilmesi durumunda ise ispat yükü kural olarak yer değiştirmez; bir diğer deyişle borçlu, senet üzerinde nakden, malen veya teminatla ilgili bir bedel kaydı bulunduğunu iddia edebilir ve bunu kanıtlamakla yükümlüdür⁴¹⁸. Örneğin, bir senette "bedeli nakden alınmıştır" ibaresi yazılıysa ve borçlu bu ibarenin sonradan anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğunu savunuyorsa, bu iddiasını kanıtlamak zorundadır. Senede karşı senetle ispat kuralının da etkisiyle, senetteki bedele göre borçlu, bu iddiasını; yazılı deliller sunmak suretiyle bedelin nakden alınmadığını ispatlamalıdır.

1.2.2. Diğer İstisnalar

Borçlu, icra takibinden önce veya sonra açılacak bir menfi tespit davası ile anlaşmaya aykırılık iddiasında bulunma hakkına sahiptir. Açılan menfi tespit davalarında, kural olarak ispat yükü hala borçludur. Zira alacaklı, imzası borçludan sadır senet ile alacak hakkının varlığını yazılı belge ile ortaya koymaktadır. Aksini ispat davacı borçluya düşmektedir.

Uysurları eksik bir senedin, doldurma yetkisi olmaksızın tamamlandığı iddiasında ise senedin, anlaşmaya aykırı olarak veya bir anlaşma olmaksızın doldurulduğunu ispat yükü borçlu üzerindedir⁴¹⁹. Belirtmek gerekir ki, menfi tespit davaları senedin anlaşmaya aykırı doldurulması veya eksik doldurulması gibi durumları tespit etmek amacıyla açılır. Bu davalar, borçlunun haklarını korumasına ve hatalı işlemleri ortaya çıkarmasına yardımcı olur.

Senedin düzenleniş biçimi ve doldurulması konusunda taraflar arasında yazılı bir anlaşmanın mevcudiyeti halinde, bu anlaşmaya aykırı şekilde doldurulan senette yer alan kayıtların geçerli olduğunu ispat yükü, senedi dolduran kişiye aittir. Örneğin, senedin keşideci kısmına imzasını atan kişinin adının yanına muhatap sıfatı yazılarak senedin kolayca tahsil edilmesi amaçlanıyorsa ve bu durum anlaşmaya aykırı ise senedi alan kişinin anlaşmaya uygun hareket ettiğini kanıtlaması gerekir⁴²⁰. Bir diğer örnek olarak; taraflar arasında doldurma anlaşması bulunması veya temel ilişkinin alacaklı tarafından kabul edilmesiyle birlikte alacaklının, yeni bir iddia ortaya atması durumunda, bu iddiasını kanıtlaması gerekmektedir. Benzer bir şekilde, taraflar arasında bir doldurma anlaşması ile senedin borç bakiyesine ilişkin mutabakat içeren yazılı bir belgenin varlığı durumunda da, ispat yükü alacaklı üzerinde

⁴¹⁷ Tüzemen Atik, s. 364.

⁴¹⁸ Coşkun, (Bono-Poliçe-Çek), s. 557.

⁴¹⁹ Öztan, (1997), s. 499; Kınacıoğlu, s. 136; Tüzemen Atik, s. 365; Doğan, s. 52.

⁴²⁰ Tüzemen Atik, s. 365.

bulunmaktadır. Bu durumda alacaklının, söz konusu belgenin, davaya konu kambiyo senedi ilişkisinden bağımsız başka bir alacağa ilişkin olduğunu kanıtlaması gerekmektedir⁴²¹.

Senedin düzenleniş şekli ve taraflar arasındaki anlaşmalar, ispat yükünün kimde olduğunu belirleyen önemli faktörlerdir. Diğer yandan, borçlu tarafından açık kambiyo senedinin verilmesine ilişkin temel ilişkinin yazılı delillerle kanıtlanması durumunda ispat yükü, alacaklıya geçecektir. Bu durumda, açık kambiyo senedinin düzenlenmesine ilişkin bir yazılı delilin varlığı ve senedin imza dışındaki unsurlarının farklı bir kişi tarafından tamamlandığının tespit edilmesi gerekli ve yeterli kabul edilmelidir. Söz konusu ispat bakımından taraflar arasındaki temel ilişkiye yönelik belgede; tarih, bedel vd. senet unsurlarına dair açık bir atıf bulunmayabilir. Ancak, bu tür bir durumda dahi alacaklı, temel ilişkinin varlığını ispatlamakla yükümlü olacaktır⁴²².

Bir diğer halde, asıl borç ilişkisine ait olduğu iddia edilen ve kambiyo senedine atıfta bulunan bir metnin varlığı durumunda ise atıf yapılan senetle, alacaklının iddiasında bulunulan senedin aynı olmadığını ileri süren alacaklı ispat yükümlülüğü altındadır. Örneğin, bir borç ilişkisine dayalı olarak düzenlenen ve kambiyo senedine atıf yapan bir metin/sözleşme bulunabilir. Bu metinde/sözleşmede, borçlu tarafından senedin düzenlendiği ve borcun senet aracılığıyla ödeneceği belirtilmiş olabilir. Ancak alacaklı, bu senedin; metinde/sözleşmede geçen ilişki kapsamındaki alacağına yönelik senet olmadığını ileri sürüyor ve farklı bir senedin varlığını iddia ediyorsa, bu durumu kanıtlamakla yükümlüdür. Alacaklı söz konusu iddiasını ispat için atıf yapılan senedin örneğini veya diğer delilleri kullanabilir. Alacaklı bu iddiasını ispat ederken; senedin imza, tarih, bedel veya diğer unsurlarının farklı olduğunu ya da tamamlanma şeklinin farklı olduğunu göstermelidir.

Benzer şekilde yasal süre içerisinde hakkın ileri sürülmemesi nedeni ile zamanaşımına uğrayan senet bakımından, senedin yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilmesi karşısında, ispat yükü davalı alacaklıya geçmektedir⁴²³.

2. İSPAT ŞEKLİ

Medeni yargılama hukukunda, delillerin taraflarca getirilme ilkesi kabul edilmiştir. Bu ilkeye göre; bir iddiada bulunan taraf, ispat yükü altında olup delillerini mahkemeye sunmakla yükümlüdür. Hakim, yasada belirtilen istisnalar dışında, kendiliğinden delil toplama yetkisine sahip değildir (HMK m. 25/2). Dolayısıyla, taraflar arasında borç doğuran bir ilişki

⁴²¹ Tüzemen Atik, s. 366.

⁴²² Tüzemen Atik, s. 366.

⁴²³ Yargıtay 13. HD, 20.11.2017 tarih, 2016/13074 Esas, 2017/11322 Karar, (Uyap, Erişim Tarihi: 05.09.2023).

bulduğunu, belirli miktarda alacak hakkının bulunduğunu, yahut borçlu olmadığını, borcun ödendiğini, anlaşmaya aykırılık iddiasını ispat etmekle yükümlü olan tarafın hangi delillere dayanabileceği, ispat hukuku kurallarına göre belirlenmelidir⁴²⁴.

İspat hukuku kuralları, hangi delillerin kabul edilebilir olduğunu ve nasıl değerlendirileceğini belirler. Söz konusu deliller arasında tanık beyanları, yazılı belgeler, uzman raporları, fiziksel kanıtlar gibi çeşitli delil türleri yer alabilir. Hakim, sunulan delilleri değerlendirirken, adil ve tarafsız bir şekilde hareket etmeli ve hukuki prensiplere uygun olarak karar vermelidir. İspat yükü altında olan tarafın delilleri, ikna edici ve güvenilir olmalıdır. Aksi takdirde ispat yükü taşıyan taraf, iddiasını kanıtlamamış sayılabilir⁴²⁵.

Kambiyo senedine özgü taleplerin genel mahkemelerde ileri sürülmesi durumunda, HMK'da düzenlenen genel ispat kuralları uygulanır. Bu durumda ispat yükü, iddiayı ileri süren tarafta olup iddia sahibi, iddiasını genel ispat kurallarına göre ispat etmelidir⁴²⁶.

2.1. SENEDE KARŞI SENETLE İSPAT KURALI

Alacaklının, kambiyo senedinden doğan alacağını talep ettiği durumlarda kural olarak alacaklı, alacağını yazılı delil ile (senetle) ispat etmiş sayılmaktadır. Bu durumda borçlu, HMK m. 200 vd. hükümlerine göre; borcun herhangi bir sebeple sona erdiğine, ödendiğine yahut hiç doğmadığına ilişkin iddiası bakımından senede karşı senetle ispat yükümlülüğü altında olacaktır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 200. maddesi uyarınca "*Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir*"⁴²⁷. Madde metnindeki parasal sınır, yeniden değerlendirme oranına göre her yıl farklı miktarda belirlendiğinden, ispat yükü bakımından ilgili yılın yasal sınırı kontrol edilmelidir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 201. maddesinde tanıkla ispat yasağı öngörülmüştür. Anılan Kanun hükmüne göre "*Senede bağlı her çeşit iddiaya karşı ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemler ikibinbeşyüz Türk Lirasından az bir miktara ait olsa bile tanıkla ispat olunamaz*"⁴²⁸.

⁴²⁴ Domaniç, (Şerh), s. 394.

⁴²⁵ Karayalçın, s. 119-122.

⁴²⁶ Kuru, (2021), s. 694.

⁴²⁷ İlgili maddedeki senede karşı senetle ispat zorunluluğuna ilişkin parasal sınır, 2023 yılı için 14.800-TL olarak belirlenmiştir.

⁴²⁸ Parasal sınır 2023 yılı için 14.800-TL olarak belirlenmiştir.

Madde iddiayı destekleyen bir senedin varlığı halinde, aksini iddia eden kişinin tanık beyanıyla iddiaların kanıtlanamayacağını ifade eder. Dolayısıyla, anlaşmaya aykırılık iddiasının ispatında tanık beyanının yanı sıra bilirkişi raporu, keşif delilleri veya kanunda düzenlenmemiş diğer deliller gibi takdiri deliller kullanılmaz. Senedin geçerliliğiyle ilgili bir iddiayı kanıtlamak için, doğrudan senet üzerindeki kesin delillere dayanılması gerekmektedir.

Resmi senetler, mahkeme huzurunda ikrar edilen veya mahkemece inkar edenden kaynaklandığı kabul edilen adi senetler (HMK m. 205/1) ve usulüne göre güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik veriler (HMK m. 205/2), kesin delil olarak kabul edilir ve senedin geçerliliği ve içeriğiyle ilgili iddiaların ispatında kullanılabilir. Bu deliller, ispat hukuku kuralları çerçevesinde belirlenir ve takdiri delillerden farklı olarak kesinlik ve güvenilirlik sağlar.

Medeni yargılama hukukunda, senede karşı senetle ispat zorunluluğu, hukuki işlemin tarafları ve onların halefleri için geçerlidir⁴²⁹. Bu ilke, hukuki işleme taraf olan kişilerin, iddialarını senet deliliyle ispat etmelerini gerektirir. Keşideci, muhatap, ciranta, avalist gibi kişiler, söz konusu hukuki işleme taraf olarak kabul edilir ve iddialarını senetle ispat etmekle yükümlüdürler.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan senede karşı tanıkla ispat yasağı ve senetle ispat zorunluluğu, belirli bir düzen ve güven sağlamak amacıyla getirilmiştir. Bu kurallar, senetlerin hukuki gücünü korumak ve taraflar arasında adil bir çözüm sağlamak için önemli bir rol oynamaktadır⁴³⁰.

Senede karşı senetle ispat zorunluluğunun yalnızca hukuki işlemler açısından geçerli olduğu, hukuki fiillerin ise tanıkla ispat edilebileceği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır⁴³¹. Bir görüşe göre, senedin açığa imzalı olarak karşı tarafa teslim edilmesi şeklinde gerçekleşen hukuki işlem nedeniyle senede karşı senetle ispat kuralı uygulanmalıdır⁴³². Buna göre; senedin düzenlenmesi ve karşı tarafa teslim edilmesi gibi aşamalar bir hukuki işlem olarak değerlendirilir ve bu nedenle senetle ispat zorunluluğu ortaya çıkar. Diğer bir görüşe göre ise senedin düzenlenmesi veya karşı tarafa teslim edilmesi, kendi başına bir hukuki sonuç doğurmayan eylemlerdir ve hukuki işlem olarak kabul edilemezler⁴³³. Bu görüşe göre, senetle

⁴²⁹ **Yılmaz**, s. 31-32.

⁴³⁰ **Kuru**, (2021), s. 714.

⁴³¹ Yargıtay HGK, 04.02.2020 tarih, 2017/13-543 Esas, 2020/64 Karar, (Uyap, Erişim Tarihi: 05.09.2023). Ayrıca bkz. **Kuru**, (2021), s.713 ve 762; **Tüzemen Atik**, s. 372.

⁴³² **Yılmaz**, (Def'iler), s. 229. Ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD, 19.10.2022 tarih, 2021/2882 Esas, 2022/7173 Karar (Uyap, Erişim Tarihi: 05.09.2023).

⁴³³ **Umar, Bilge**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. B., Ankara 2014, s. 633.

ispatın dayanağının ise ayrı bir hukuki işlem olarak değerlendirilen, senedin düzenlenmesi esnasında belirlenen yazılı içeriğin dışında başka bir içerikle doldurulmasına ilişkin sözleşme olduğu kabul edilir.

2.1.1. Borcun Ödenmiş Olması

Kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takipte icra mahkemeleri nezdinde incelenen borca itiraza yönelik iddianın ispatı, İcra ve İflas Kanunu'nun 169/a-1 maddesi uyarınca, resmi veya imzası ikrar edilmiş bir belge ile mümkündür.

Borçlunun, borcun ödendiği iddiasına yönelik sunmuş olduğu belgelerde, açıkça senet borcuna istinaden ödeme yapıldığının gösterilmesi gerekmektedir. Nitekim Yargıtay kararlarında; ispat zımında sunulan belgede ödemenin ne için yapıldığına yönelik kayıt bulunmaması halinde, alacaklı tarafça kabul edilmeyen ödemenin senet borcuna istinaden yapıldığı hususunda ispat yükünün yerine getirilemediğini kabul edilmektedir⁴³⁴. Zira kural olarak havale niteliğindeki ödemeler, mevcut bir borcun tasfiyesine yönelik olup senedin halen alacaklı elinde bulunması, yapılan havalenin başka bir borç kapsamında yapıldığı varsayımını gündeme getirecek ve borçlunun borcunu ödemediğini ispat edemediği kabul edilecektir.

Borçlunun ödeme hususunu yazılı delillerle ispat edemediği durumlarda, yemin delili önem arz edecektir. İlgilinin süresi içerisinde verdiği dilekçesinde yemin deliline başvurması halinde mahkeme, ispat yükü kendisinde olan borçlunun iddiasını yazılı belgelerle ispat edilemediği kanaatine varırsa, yemin delilini hatırlatmakla mükelleftir⁴³⁵. Nitekim Yargıtay kambiyo senetleri özelinde de borcun sona erdiğine ilişkin iddiasını yazılı delil ile ispat edemeyen borçluya, süresinde dayanılmış olması halinde, yemin delilinin hatırlatılması gerektiğini kabul etmektedir⁴³⁶.

2.1.2. Senedin Teminat Senedi Olması

Teminat senetleri, Yargıtay tarafından bir edimin güvencesi olarak verilen, kayıtsız şartsız borç ikrarı taşımayan ve kambiyo senedine özgü haciz yolu ile tahsil imkânı vermeyen senetler olarak kabul edilmektedir⁴³⁷. Düzenleme sebebi kapsamında tedavül amacı taşımayan

⁴³⁴ Yargıtay 12. HD, 01.07.2011 tarih., 2010/31576 Esas, 2011/14530 Karar; Yargıtay 19. HD, 20/01/2010 tarih, 2009/3482 Esas, 2010/281 Karar. (Uyap, Erişim Tarihi: 06.09.2023).

⁴³⁵ **Kuru**, (2021), s. 745.

⁴³⁶ Yargıtay (Kapatılan) 19. HD, 14.10.2019 tarih, 2017/342 Esas, 2019/62 Karar; Yargıtay 11. HD, 01.04.2021 tarih, 2020/2303 Esas, 2021/3217 Karar, Yargıtay (Kapatılan) 13. HD, 16.05.2012 tarih, 2012/10978 Esas, 2012/12626 Karar ,(Uyap, Erişim Tarihi: 06.09.2023).

⁴³⁷ Yargıtay HGK 14.03.2001 tarih, 2001/12-233 sayılı ve 20.06.2001 tarih, 2001/12-496 sayılı kararları; Yargıtay 12. HD, 10.03.2011 tarih, 2010/22503 Esas, 2011/3169 Karar; 21.03.2011 tarih, 2010/20415 Esas, 2011/4062 Karar, (Uyap, Erişim Tarihi: 06.09.2023).

bu senetlerin, temel ilişkiye aykırı şekilde üçüncü kişilere devri durumunda borçlu, bu hususu iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri süremeyecektir. Dolayısıyla senedin teminat senedi olduğu savunması, kural olarak taraflar arasında hüküm ifade eden şahsi def'i niteliğindedir⁴³⁸. Ancak senet metninden, senedin teminat senedi olduğu açıkça ve ayrıca anlaşılmakta ise söz konusu savunmanın mutlak def'i kapsamında kalacağı uygulamada kabul edilmiştir⁴³⁹.

Yargıtay HGK'nun 14.03.2001 tarih, 2001/12-233 sayılı ve 20.06.2001 tarih, 2001/12-496 sayılı kararlarında belirtildiği üzere; bir senedin, teminat senedi olduğunun kabulü için senedin hangi ilişkinin teminatı olarak verildiği senet üzerine yazılmak suretiyle ya da yazılı belge ile kanıtlanmalıdır. Buna göre; senedin teminat için verildiğini gösterir belgede, takip dayanağı senede açıkça atıf yapılması zorunludur ve bu atıfta, senedin vade ve tanzim tarihi ile miktarının belirtilmesi gerekir⁴⁴⁰.

Senedin teminat senedi olduğunun ispatlanması sıkı şartlara bağlanmıştır. Örneğin, senette yalnızca "teminattır" şeklinde bir ibarenin bulunması, senedin tek başına teminat senedi olduğu kabulünü doğurmayacaktır. Bu halde yazılan "teminat" kaydı yok hükmünde kabul edilmektedir ve senet geçerliliğini korur⁴⁴¹. Zira senet üzerindeki "teminattır" kaydı snedin hangi işin teminatı olarak verildiği hususuna açıklık getirmediğinden muğlaktır ve bu durum kambiyo senedinin kayıtsız şartsız olma özelliğini bozan nitelikte kabul edilmez⁴⁴². Nitekim Yargıtay'ın yerleşik uygulamasına göre teminat senedinden bahsedilebilmesi için senedin neyin teminatı olduğu hususunun açıkça belirtilmesi gerekmektedir⁴⁴³.

Teminat senedinin uygulamada en sık karşılaşılan şekli bankaların hak iddia ettikleri senetler yönünden ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, bankalarca kredi sözleşmelerinin imzalanması sırasında müşterilerden ayrıca "teminat senedi" alındığı, bu kapsamda takip başlatıldığı, ilgililer tarafından ise senet sebebi ile borçlu olunmadığına yönelik menfi tespit davaları açıldığı görülmektedir. Yargıtay'ın konuya ilişkin bir kararında⁴⁴⁴ "...mevcut bilirkişi raporunda, bankada yapılan incelemede, senedin boş olanının matbu olarak banka evrakları arasında yer aldığı, benzer şekilde seri numarası taşıyan senedin boş örneğinin görüldüğü,

⁴³⁸ **Yılmaz**, (Def'iler), s. 233.

⁴³⁹ Yargıtay HGK, 14.06.2023 tarih, 2021/12-607 Esas, 2023/626 Karar. (Uyap, Erişim Tarihi: 06.09.2023). Ayrıca bkz. **Öztaş**, (1997), s. 219, **Yılmaz**, (Def'iler), s. 233.

⁴⁴⁰ Yargıtay HGK'nun 14.03.2001 tarih, 2001/12-233 sayılı ve 20.06.2001 tarih, 2001/12-496 sayılı kararları, (**Adıgüzel**, s. 143.)

⁴⁴¹ **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya**, s.207, **Yılmaz**, (Def'iler), s. 232, **Öztek**, s. 107.

⁴⁴² **Çiçekli**, s. 878.

⁴⁴³ Yargıtay HGK, 11.02.2020 tarih, 2017/12-743 E., 2020/129 K., (Uyap, Erişim Tarihi: 06.09.2023).

⁴⁴⁴ Yargıtay 11. HD, 23/02/2022 tarih, 2020/5204 E., 2022/1194 K. Aksi yönde bkz. Yargıtay 12. HD, 23/06/2020 tarih, 2019/8613 E., 2020/5334 K., (Uyap, Erişim Tarihi: 06.09.2023).

kayıtlarda finansman senedi olarak takip edildiği, bu sebeple genel kredi sözleşmesinin düzenlenmesi esnasında ön teminat olarak alındığı kanaatine varıldığı ifade edilmiştir. Bilirkişi raporundaki tespitler yanında, bononun keşide tarihinin genel kredi sözleşmesinin tarihi ile aynı olduğu, yine bedelin de kredi miktarı ile uyumlu olduğu gözetildiğinde, bononun kredinin teminatı amacıyla verilmiş bir teminat bonosu olduğu, bankaya temlik cirosu ile verilmiş gibi görünse de gizli bir rehin cirosunun söz konusu olduğu, bu durumda davalı bankanın mücerretlik ilkesine dayalı savunmasının yerinde olmayıp davacı yanca bononun teminat amaçlı düzenlendiği yolundaki iddiasını bizzat davalı banka kayıtlarıyla kanıtladığı anlaşılmaktadır.” gerekçesi ile bankanın artık teminat senedi ile borçlu aleyhine kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip başlatamayacağına karar verilmiştir.

2.1.3. Senedin Anlaşmaya Aykırı Doldurulması

Doldurma anlaşması, senedi doldurma yetkisine sahip olan kişinin, senedi belirli şartlara uygun şekilde doldurmayı taahhüt ettiği bir anlaşmadır. Anlaşmaya aykırılık iddiası, taraflar arasındaki anlaşmanın geçerli olduğunu ve senedin doldurulmasının anlaşmaya aykırı olduğunu ileri sürmek demektir. Bu kural, açık kambiyo senetlerinde geçerlidir ve senedin esaslı (zorunlu) unsurlarının yanı sıra ihtiyari unsurlarının da anlaşmaya aykırı doldurulduğu durumları kapsar. Dolayısıyla, bu unsurların anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğu durumlarda da senetle ispat şartı geçerlidir⁴⁴⁵. HMK m. 200 uyarınca senede karşı senetle ispat zorunluluğu, anlaşmaya aykırı doldurulan senetlerde hukuki işlem niteliğinde olan doldurma yetkisi verilmesine ilişkin anlaşmayı da kapsamaktadır. Bu durumda, senedin doldurulmasına ilişkin anlaşmanın, savunmanın temelini oluşturduğu ve senede karşı senetle ispat zorunluluğunun nedenini oluşturduğu kabul edilmektedir⁴⁴⁶. Senedin anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğuna yönelik iddianın senetle ispat edilmesi zorunluluğu, takdiri delillere başvurulamayacağı anlamına gelir ve senedin geçerliliğiyle ilgili iddiaların kesin delillerle kanıtlanması gerekmektedir⁴⁴⁷.

Açık kambiyo senetlerine ilişkin anlaşmaya aykırı doldurma iddiasının ispatı, İİK'nın m. 169/a-1 hükmü uyarınca; resmi veya imzası ikrar edilmiş bir belge ile yapılmalıdır. Ancak anlaşmaya aykırılık iddiasının genel mahkemelerde ileri sürüldüğü durumlarda, HMK'da yer alan genel ispat kurallarının uygulanması gerekmektedir. Alacak davası veya menfi tespit ve

⁴⁴⁵ **Poroy/Tekinalp**, s. 140, **Eriş, Gönen**, “Açık Emre Yazılı Senet (Bono) ve Bazı Sorunlar (I)”, YD, C. 4, S. 1-2, Ocak-Nisan 1978, s. 187, **Tüzemen Atik**, s. 112.

⁴⁴⁶ **Eriş**, s. 187.

⁴⁴⁷ **Eriş**, s. 188.

istirdat davası gibi genel mahkeme süreçlerinde, anlaşmaya aykırılık iddiasının ispatı, söz konusu ispat kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmelidir⁴⁴⁸.

Açık kambiyo senetlerinin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğu iddiasının ispatına ilişkin Yargıtay daireleri –özellikle hukuk ve ceza daireleri- arasında ortaya çıkan içtihat farklılıkları neticesinde konu, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun önüne gelmiş ve Kurul; açık kambiyo senedinin anlaşmaya aykırı doldurulduğu iddiasının ispatının, istisnalar dışında tanıkla sağlanamayacağı yönünde karara varmıştır⁴⁴⁹.

Söz konusu karar, açık kambiyo senedinin anlaşmaya aykırı olarak doldurulmasına yönelik bir ceza yargılaması neticesinde verilmiş olmakla birlikte; yalnızca ceza yargılaması alanında değil, aynı zamanda hukuk yargılaması açısından da bağlayıcıdır. Zira Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları, tüm mahkemeleri bağlayıcı niteliktedir⁴⁵⁰.

Yargıtay'ın söz konusu kararı ile anlaşmaya aykırılık iddiasının ispatı için senet delili (kesin deliller) dışında kalan delillerin dikkate alınmayacağı ve bu delillerle anlaşmaya aykırılığın kanıtlanamayacağı kabul edilmektedir. Ancak söz konusu karar, farklı eleştirilere de maruz kalmıştır. Nitekim kararın karşı oy yazılarında da açıkça belirtildiği üzere, bu görüşe göre ceza yargılaması maddi gerçeği açığa çıkarma amacıyla hareket etmekte olup vicdani delillere göre hüküm kurulabilmektedir. Hukuk yargılamasındaki ispat kuralları ve kanuni deliller ceza yargılaması için bağlayıcı değildir⁴⁵¹.

Eleştirilere karşın Yargıtay tarafından halen daha benimsendiği üzere, senet bedelinin tanıkla ispat sınırının altında olduğu durumlarda dahi anlaşmaya aykırılık iddiası sadece senetle, yani kesin delille ispat edilebilir.

Senedin anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu iddiasında ispat vasıtası olarak kullanılan senet delilinin, alacağın dayanağı olan kambiyo senediyle bağlantılı olması gerekmektedir. Bu bağlantı, yazılı delilin senede açık atıfta bulunmasıyla sağlanabilir. İspat vasıtası olarak kullanılan belge, açık kambiyo senedine atıfta bulunuyorsa, ispat açısından herhangi bir sorun ortaya çıkmaz. Ancak bazı durumlarda, belge ile kambiyo senedinin düzenleme tarihleri farklı olabilir. Bu durumda, belgenin başka bir borç ilişkisi için verildiği kabul edilebilir ve ispat gücü azalabilir. Nitekim, senet metninde düzenleme tarihinin sonradan doldurulmuş olduğu

⁴⁴⁸ Eriş, s. 189.

⁴⁴⁹ Poroy/Tekinalp, s. 140. Ayrıca bkz. Yargıtay İçtihadı Birleştirme BGK, 24.03.1989 T., 1988/1 E., 1989/2 K. (Lexpera, Erişim Tarihi: 07/09/2023).

⁴⁵⁰ 08.02.1983 tarih 17953 sayılı RG: 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 45/5. maddesi gereği içtihadı birleştirme kararları bağlayıcıdır.

⁴⁵¹ Karara ilişkin eleştiriler ve detaylı bilgi için bkz. Tüzemen Atik, s. 370.

durumlarda, somut olayın özellikleri göz önünde bulundurularak bağlantının varlığı değerlendirilmelidir.

İspat vasıtası olarak kullanılan belgenin alacaklı tarafından imzalanmış olması ve bedel kaydı içermesi de delil olarak kullanılabilmesi bakımından dikkat edilmesi gereken diğer unsurlardır. Alacaklı tarafın imzasını içermeyen veya alacaklının taraf olmadığı bir belgenin yazılı delil olarak değerlendirilmesi mümkün değildir⁴⁵².

Anlaşmaya aykırılık iddiasının başka bir iddia ile birlikte ortaya atılması durumunda, her iki iddianın da ispat şekli birlikte değerlendirilmelidir. Özellikle tefecilik iddiası gibi sık karşılaşılan iddiaların yazılı delil ile ispat edilmesi gerekmektedir. Bu durumda, anlaşmaya aykırılık iddiasıyla birlikte tefecilik iddiasının ileri sürülmesi, ispat şeklini etkilemeyecektir. Ancak bazı durumlarda, anlaşmaya aykırılık iddiasının önüne geçebilecek dolandırıcılık gibi iddialar ortaya çıkabilir. Bu tür iddialar, anlaşmaya aykırılık iddiasının yazılı delille ispat koşulunu ortadan kaldırabilir. Örneğin, dolandırıcılık iddiasıyla birlikte anlaşmaya aykırılık iddiasının da bulunması durumunda, dolandırıcılık iddiası öncelik kazanabilir ve ispat şeklini etkileyebilir. Bu gibi durumlar, hukukun istisnai durumları olarak ele alınmalı ve özel olarak değerlendirilmelidir⁴⁵³.

Bununla birlikte, anlaşmaya aykırılık iddiasının ispatında tarafların delillerin değerlendirilmesinde isticvap hakkına sahip olabilecekleri unutulmamalıdır⁴⁵⁴. İsticvap, hâkimin delillerden tam bir kanaate ulaşamadığı durumlarda etkin bir çözüm yöntemi olarak kullanılabilir. Tarafların isteği üzerine veya mahkemece re'sen başvurulabilen isticvap⁴⁵⁵ yoluna başvurulması, daha sağlıklı bir ispat süreci sağlayabilir. Taraflar, delillerin değerlendirilmesinde isticvap yoluna da başvurabileceklerini bilmeli ve bu haktan yararlanmalıdır.

Anlaşmaya aykırılık iddiasının ispatında taraf yemini delilinin kullanılması hususunda da ayrıca bir değerlendirme yapılması gerekir. HMK'nın 225.vd maddelerinde düzenlenen yemin, son çare olarak başvurulacak kesin delillerdendir. Bununla birlikte HMK m. 226, istisnai bazı durumlarda yemin delilinin kullanılmayacağını düzenler. Söz konusu istisnai durumların varlığı halinde, anlaşmaya aykırılık iddiasının ispatında yemin deliline başvurulması mümkün değildir. Örneğin anlaşmaya aykırı doldurmayı gerçekleştiren kişi aynı zamanda (belirli

⁴⁵² Eriş, s. 185.

⁴⁵³ Tüzemen Atik, s. 382.

⁴⁵⁴ Eriş, s. 188.

⁴⁵⁵ İsticvap konusunda detaylı bilgi için bkz. Kuru, (2021), s. 605 vd.

koşulların varlığı durumunda) açığa imzanın kötüye kullanılması suçunu işlemiş olabileceğinden, bu suçla ilgili yargısal süreçler de devreye girebilir. Örnekte olduğu üzere; yemin delilinin kullanılmayacağı istisnai hallerden biri olan, yemin edecek kişinin namus ve onuruyla ilgili risklerin söz konusu olması halinde yemin delili kullanılamaz. Bu durumda, iddianın ispatı için başka delil yöntemlerine başvurulması gerekmektedir. Yemin deliline ilişkin bu istisna hükmüne rağmen Yargıtay içtihatlarında yemin deliline başvurulabileceği kabul edilmektedir⁴⁵⁶. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun⁴⁵⁷ bir kararında ise açığa imzaya ilişkin iddiaların ispatında yemin delilinin kullanılmasının kabul edildiği ve bu görüşün, belgenin bir tarafça boş olarak imzalandığı ve diğer tarafa verildiği durumlarla sınırlı olduğu ifade edilmiştir. Bu durumda Yargıtay'ın, anlaşmaya aykırılık iddiasının senetle ispat şartının zorluklarını dikkate alarak, ispat vasıtalarını geniş bir şekilde değerlendirme yolunu tercih ettiği sonucuna varmak mümkündür⁴⁵⁸. Yargıtay'ın bu yaklaşımı, anlaşmaya aykırılık iddiasının ispatında yaşanan zorluklar ve adaletin sağlanması amacıyla alınan bir tutumdur. Bu şekilde, yemin delili gibi bir ispat yönteminin kullanılmasına izin verilerek, tarafların haklarının korunması ve adil bir yargılama sürecinin sağlanması hedeflenmektedir. Ancak bu durumda bile, yemin delilinin kullanılabilmesi için belirli koşulların karşılanması ve namus, onur veya ceza soruşturması gibi faktörlerin değerlendirilmesi gerekir⁴⁵⁹.

Kendisine yemin teklif edilen kişiden kendi aleyhine yemin etmesi beklenemez, bu durumda yalan yere yemin etmesi kaçınılmaz olur⁴⁶⁰. Kanaatimizce açık kambiyo senetlerinde anlaşmaya aykırılık durumunun yemine konu edilmesi, HMK m. 226/1-c düzenlemesi gereği mümkün değildir. Bununla birlikte, anlaşmaya aykırılık iddiasının ispatında yemin deliline başvurulmasının mümkün olması durumunda, senetle ispat kuralından kaynaklanan ispat güçleri ortadan kalkmaz. Ancak kendisine yemin teklif edilen taraf, haksız bir şekilde yalan yere yemine zorlanmış olur. Bu nedenle, Yargıtay'ın bu konuda yerleşik hale gelen uygulamasının kabul edilemez olduğu kanaatindeyiz. Bu tartışma gösteriyor ki, anlaşmaya

⁴⁵⁶ Buna ilişkin Yargıtay 19. HD'nin 11.06.2014 tarih, 2014/6375 E., 2014/10876 K. sayılı ilamında “Davacı, senedin anlaşmaya aykırı olarak 17.000 TL bedel yazılıp, ciro edilip hamil tarafından icra takibine konu edildiği iddiasıyla menfi tespit isteminde bulunmuş, mahkeme yemin hususunun suç teşkil edebilecek eylem olması nedeniyle yemin teklifinin hatırlatılmadığını gerekçe göstererek davanın reddine karar vermiştir. Davacı, iddiasında senedin 17.000 TL bedel yazılarak ciro suretiyle hamil olan davalı B.. G.. tarafından icra takibi başlatıldığını iddia etmektedir. Burada senetteki miktar kısmının aradaki anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğunu ispat yükü davacıda bulunmaktadır. İddiasını yazılı delille kanıtlayamayan davacı dava dilekçesinde açıkça yemin deliline dayandığından davalı A.. D..'a yemin teklif etme hakkı hatırlatılarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.” denilerek yeminin hatırlatılması gerektiğini ifade etmiştir. (Lexpera, Erişim tarihi: 07.09.2023).

⁴⁵⁷ Yargıtay HGK, 28.05.2008 tarih, 2008/6-369 Esas, 2008/394 Karar, (Lexpera, Erişim tarihi: 07.09.2023).

⁴⁵⁸ **Tüzemen Atik**, s. 385.

⁴⁵⁹ **Tüzemen Atik**, s. 384; **Yılmaz**, (Yemin), s. 70-71.

⁴⁶⁰ **Yılmaz**, (Yemin), s. 104.

aykırılık iddiasının ispatında yemin delili kullanımının hukuksal ve cezai sonuçlar doğurabilecek durumları ortaya çıkarabileceği ve bu nedenle dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

2.1.4. Senedin Avans Niteliğinde Olması

Uygulamada sıklıkla senetlerin mal veya hizmet karşılığı avans olarak verildiği hususu ileri sürülmekte, alacaklının edimini yerine getirmemesi sebebi ile senedin bedelsiz kaldığı iddia edilmektedir. Bu ihtimalde senedin avans olarak verdiği iddiasını ispat yükü, borçlu üzerinde olup borçlu, söz konusu iddiasını yazılı delillerle ispat etmelidir.

Yargıtay'ın konuya ilişkin farklı kararlarında ifade edildiği üzere, esas olan edimlerin karşılıklı ifasıdır. Örneğin satım ilişkisinde, aksine anlaşma bulunmadığı müddetçe, tarafların edimlerini aynı anda ifa edeceği karine olarak kabul edilmektedir. Elinde kambiyo senedi bulunan alacaklı, işbu karineden yararlanır ve edimini yerine getirdiği kabul edilir. Borçlu, alacaklının elindeki senede karşı, senedin avans niteliğinde verildiği iddiasını mevzuat kapsamında yazılı delillerle ispat edecektir⁴⁶¹.

Borçlu bu kapsamda taraflar arasında düzenlenen yazılı sözleşme hükmüne dayanabileceği gibi, tarafların tacir olması durumunda ticari defterlere de dayanabilir. Borçlunun, senedin avans olarak verildiği iddiasını; yazılı yahut kesin delillerle ispat etmesi durumunda, bu kez alacaklının edimini yerine getirdiği hususunu ispat etmesi gerekecektir.

2.1.5. Senedin Gayri Ahlaki Amaçla Alınmış Olması

Türk Borçlar Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca ahlâka aykırı olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür. Bu durumda ilgili kambiyo senedinin, ahlâka aykırı bir amacın gerçekleştirilmesi amacıyla alındığı hallerde, söz konusu senet geçersiz olacaktır. Örneğin borçlunun, resmi nikah olmaksızın birlikte yaşama karşılığı düzenlediği bir senet bakımından, yukarıda açıklanan ispat kuralları çerçevesinde yazılı delil ile ispatlanması halinde senedin geçersizliği ileri sürülebilir.

Ahlâka aykırı bir nitelik taşıdığı kabul edilmekle birlikte; kumar ilişkisinden doğan borçlar bakımından geçerli bir borç doğduğu kabul edilir. Buna karşılık söz konusu borç, ifa kabiliyeti çerçevesinde eksik borç olarak nitelendirilir. Nitekim TBK m. 604 uyarınca "*Kumar ve bahisten doğan alacak hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz.*" Buna göre; senedin,

⁴⁶¹ Yargıtay 19. HD, 08/05/2017 tarih, 2016/9697 E., 2017/3569 K.;18/09/2017 tarih, 2016/10462 E. ve 2017/5933 K. (Uyap, Erişim Tarihi: 09.09.2023).

kumar borcuna karşılık düzenlendiğinin ispat edilmesi halinde bu senede dayanılarak imza sahibi borçlu hakkında takip başlatılamayacak, dava açılmayacaktır.

Kambiyo senedinin kumar veya bahisten kaynaklandığı iddiasının ispatına ilişkin hakim görüş, ispat yükünün yazılı delil ile yerine getirilmesidir⁴⁶². Kumar ve bahis gibi faaliyetlerin genellikle yasal olmayan veya ahlaki açıdan sorgulanabilir olduğu düşünülür ve bu tür senetlerin geçerliliği ve ispatı konusunda hassasiyetler ortaya çıkar. Senedin kumar veya bahis borcu için düzenlendiği iddiasını ispat etmek için yazılı bir delil, yani belge veya belgelere dayanmak gerektiği ileri sürülür. Bu yaklaşıma göre, tanıklarla yapılan ispatlar genellikle yetersiz ve güvenilmez olabilir, dolayısıyla senedin iptali gibi ciddi sonuçlar doğurabilecek iddiaların ispatında yazılı delile öncelik verilmelidir⁴⁶³.

Diğer bir görüş⁴⁶⁴ ise kambiyo senedinin kumar veya bahisten kaynaklandığı iddiasının ispatında tanık ifadeleri ve diğer delillerin kullanılabilirdir. Bu görüşe göre, özellikle karşı taraftan senedin kumar veya bahis borcuyla ilgili olduğuna dair belge almanın imkânsızlığı durumunda, diğer delillerin ve tanık ifadelerinin kabul edilmesi gerekmektedir. Kumar ve bahis gibi faaliyetler genellikle gizli yapılan ve resmi belgelerle desteklenmeyen işlemlerdir, bu nedenle belge bulunamayabilir. Bu durumda tanıklar ve diğer deliller, senedin kumar veya bahis borcuyla ilişkili olduğunu kanıtlamada önemli bir rol oynayabilir. Yargıtay'ın bazı daireleri söz konusu durumda yazılı delil aranmasını öncelerken, diğer dairelerin tanık ifadelerini ve diğer delilleri kabul ettiği görülmektedir⁴⁶⁵.

Kanunen yasaklanmış faaliyetler, genellikle toplumun güvenliği, ahlaki değerler veya kamu düzeni gibi nedenlerle yasaklanmıştır. Kumar veya bahis yahut tefecilik gibi faaliyetler de bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu tür faaliyetler, çoğu ülkede yasal düzenlemelere tabidir ve izinlere veya lisanslara bağlı olarak yürütülebilir. Ancak bazı durumlarda, yasa dışı kumar veya bahis faaliyetleri gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte, iyiniyetli bir senet hamile karşı kumar

⁴⁶² **Kuru**, (2001), s. 2422-2423, **Tüzemen Atik**, s. 391. Ayrıca bkz. Yargıtay (Kapatılan) 19. HD, 11.12.2013 tarih, 2013/166447 E., 2013/19725 K.; 04.06.2013 tarih, 2013/6290 E., 2013/10332 K.; 05.05.2015 tarih, 2014/17710 E., 2015/6538 K.; 03.03.2015 tarih, 2015/1460 E., 2015/2923 K. (Uyap, Erişim Tarihi: 09.09.2023).

⁴⁶³ **Tüzemen Atik**, s. 393.

⁴⁶⁴ **Alangoya, Yavuz**, "Senede Karşı Senetle İspat Kuralı ve Hayatın Olağan Akışı Kavramı", Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu için Armağan, 2004, Ankara, s. 527.

⁴⁶⁵ Yargıtay 11. HD, 30.05.1978 tarih, 1978/2335 E., 1978/2877 K.; 22.01.1998 tarih, 1997/10462 E., 1997/253 K.; 08.03.1976 tarih, 1976/1351 E., 1976/1204 K.; 17.10.1978 tarih, 1978/3864 E., 1978/4510 K.; Yargıtay 1. HD, 13.03.1975 tarih, 1974/5441 E., 1975/1773 K., (İlgili kararlar için bkz. **Tüzemen Atik**, s. 392, dipnot 1348). Benzer şekilde Yargıtay HGK'nun 20.03.2002 tarih, 2002/177 E. 2002/206 K. sayılı ilamında açıkça "*Ne var ki, senede karşı senetle ispat zorunluluğunu öngören bu kural da mutlak değildir. HUMK'nun 293. maddesinin 3. ve 5. fıkralarında sayılan hallerde, senede karşı tanık dinlenebileceği gibi, Yargıtay uygulamasına göre, örneğin borcun kumardan kaynaklandığı ya da ahlak ve adaba aykırı bir amacın tahakkuku için verildiği yolundaki savunma da tanıkla kanıtlanabilir.*" şeklinde karar verildiği görülmektedir (Lexpera, Erişim Tarihi: 09.09.2023).

veya bahis iddiasını ileri sürmesi mümkün değildir. Senedi devralan kişi, iyiniyetli olarak senedi elde ettiği sürece, şahsi def'i niteliği taşıyan temel borç ilişkisinden kaynaklanan kumar veya bahis iddiaları kendisine karşı ileri sürülemez. Buna ilişkin olarak Türk Borçlar Kanunu'nun 605. maddesinde açık düzenleme de bulunmaktadır. Ancak, üçüncü kişinin kötü niyetli davranışları veya borçlunun zararına hareket etmesi gibi durumlarda, kumar veya bahis iddialarının ileri sürülmesi mümkün olabilir⁴⁶⁶.

2.2. SENEDE KARŞI SENETLE İSPAT KURALININ İSTİSNALARI

İspat yüküne ilişkin temel kural, HMK m. 200 uyarınca senetle ispat zorunluluğu ve m. 201 uyarınca tanıkla ispat yasağı olmakla birlikte; ilgili Kanunun 203'üncü maddesinde senetle ispat zorunluluğunun istisnaları düzenlenmektedir. Bu maddeye göre, kanun veya tarafların anlaşması gereği, senetle ispat zorunluluğu hafifletilebilir veya kaldırılabilir. Örneğin, taraflar arasında yapılan bir delil sözleşmesi ile senetle ispat zorunluluğu değiştirilebilir, delil başlangıcının varlığı durumunda da senetle ispat zorunluluğu ortadan kalkabilir⁴⁶⁷. Bu istisnalar, senetle ispat zorunluluğunun mutlak bir kural olmadığını göstermektedir ve bazı durumlarda diğer delillerin de kullanılabilceğini belirtmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun m. 203 uyarınca; altsoy ve üstsoy, kardeşler, eşler, kayınbaba, kaynana ile gelin ve damat arasındaki işlemler; işin niteliğine ve tarafların durumlarına göre, senede bağlanmaması teamül olarak yerleşmiş bulunan hukuki işlemler; yangın, deniz kazası, deprem gibi senet alınmasında imkânsızlık veya olağanüstü güçlük bulunan hâllerde yapılan işlemler; hukuki işlemlerde irade bozukluğu ile aşırı yararlanma iddiaları; hukuki işlemlere ve senetlere karşı üçüncü kişilerin muvazaa iddiaları; bir senedin sahibi elinde beklenmeyen bir olay veya zorlayıcı bir nedenle yahut usulüne göre teslim edilen bir memur elinde veya noterlikte herhangi bir şekilde kaybolduğu kanısını kuvvetlendirecek delil veya emarelerin bulunması hâllerinde iddiaların tanıkla ispatı mümkündür. Bunlara ek olarak taraflar arasında kararlaştırılan bir delil sözleşmesinin varlığı halinde yahut delil başlangıcının bulunduğu durumlarda da tanıkla ispat mümkün hale gelmektedir.

2.2.1. Delil Sözleşmesi Yapılmış Olması

Delil sözleşmesi, tarafların hukuki ilişkilerinde belirli delilleri kullanma veya kullanmama konusunda anlaşmalarını sağlayan bir sözleşme türü olup HMK m. 193 uyarınca, tarafların bu konuda serbestilerini koruyarak delil sözleşmesi yapmaları mümkündür. Delil

⁴⁶⁶ Tüzemen Atik, s. 393.

⁴⁶⁷ Deynekli, s. 138.

sözleşmesi, her türlü delilin kullanımını kapsayabilir ve tarafların mahkeme önünde tutanağa geçirilecek imzalı beyanlarıyla veya yazılı olarak gerçekleştirilebilir.

Delil sözleşmesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 193.maddesindeki düzenleme şekilleri itibarıyla münhasır delil sözleşmesi ve münhasır olmayan delil sözleşmesi şeklinde iki türlü düzenlenebilir. Kanunda belirli delillerle ispatı öngörülen vakıaların başka delillerle de ispat edilebileceğinin kararlaştırıldığı durumlarda münhasır olmayan delil sözleşmesi oluşacağı gibi, ispat konusunda sınırlama getirilen hallerde ise münhasır delil sözleşmesi oluşacağı kabul edilmektedir⁴⁶⁸.

Kambiyo senetlerinde ispat kapsamında da taraflar arasında delil sözleşmesi yapılması mümkündür. Örneğin; taraflar, senetle ispatın yanı sıra tanık deliline de başvurulabileceğini belirlemişlerse, bu durumda münhasır olmayan bir delil sözleşmesi söz konusu olur. Bu durumda, senede karşı senetle ispat zorunluluğu ortadan kalkar ve taraflar diğer delil türlerini de kullanarak iddialarını ispat edebilirler⁴⁶⁹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 193/2. maddesi uyarınca; sözleşme taraflardan birinin ispat hakkını kullanımını imkânsız kılacak veya fevkalade güçleştirecek şekilde düzenlenmişse delil sözleşmesi geçersiz kabul edilecektir⁴⁷⁰. Örneğin, kambiyo senedi düzenlemesi işleminden kaynaklanan iddiaların yalnız resmi senetle ispat edilebileceğine dair bir münhasır delil sözleşmesi, durumun özelliklerine bağlı olarak geçersiz kabul edilebilir. Bu kapsamda delil sözleşmesinin yapılmış olması, tarafların yasal delillere başvurma hakkını ortadan kaldırmaz⁴⁷¹. Dolayısıyla delil sözleşmesinin geçerliliği ve uygulanabilirliği, genel hukuk kurallarına ve yasal düzenlemelere tabidir.

Nitekim tarafların yapmış oldukları delil sözleşmesinin geçersiz olması mümkündür. Örneğin, hukuka aykırı veya kamu düzenine aykırı bir hüküm içeren delil sözleşmesi veya taraflardan birinin hile veya baskı altında delil sözleşmesi düzenlemesi hallerinde, bu sözleşme hükümsüz sayılabilir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 200/2'de hüküm altına alınan tanık dinlenmesine muvafakat verme durumu da bir delil sözleşmesi olarak kabul edilir⁴⁷². Maddeye göre senetle

⁴⁶⁸ **Kuru**, (2021), s. 848.

⁴⁶⁹ **Tüzemen Atik**, s. 394.

⁴⁷⁰ Taraflardan birinin ispat hakkının kullanımını imkânsız kılan veya fevkalade güçleştiren münhasır delil sözleşmelerinin geçerlilik durumuna ilişkin tartışmalara yönelik detaylı bilgi için bkz; **Göksu, Mustafa**, "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları", HHFD, 2011, C. 1, S. 1, s. 60.

⁴⁷¹ Yargıtay 11. HD, 18.10.2017 tarih, 2016/3231 Esas, 2017/5473 Karar, (Lexpera, Erişim Tarihi: 10.09.2023).

⁴⁷² **Kuru**, (2021), s. 856.

ispat zorunluluğu olan durumlarda, karşı tarafın açık muvafakati halinde tanık dinlenebilir. Bu bağlamda, delil sözleşmeleri ve tanık dinlenmesine muvafakat gibi yöntemler, senede karşı senetle ispat zorunluluğunun istisnalarını oluşturur. Ancak bu istisnaların uygulanabilmesi, tarafların özgür iradelerine dayanmalıdır ve hukuka uygun olmalıdır⁴⁷³. Nitekim HMK'nın 200/2. maddesine göre, tanık dinlenmesine muvafakat verilmesi için belirli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. İlk olarak, mahkemece re'sen yazılı delille ispat şartı hatırlatılmalıdır. İkinci olarak, karşı tarafın bu şarta muvafakat etmesi gerekmektedir. Taraflarca verilecek muvafakatin açık olması gerekir; tarafların susması veya tanık beyanlarına karşı herhangi bir diyeceği olmadığını beyan etmesi muvafakat olarak kabul edilmez. Muvafakat verilmesi durumunda, tanık dinlenmesi mümkün hale gelir ve senede karşı senetle ispat zorunluluğu bir istisna olarak uygulanmaz. Ancak, unutulmaması gereken bir nokta, diğer delillerin ve delil sözleşmelerinin de dikkate alınabileceğidir. Muvafakat verilmesi sadece tanık dinlenmesine izin vermek anlamına gelir, diğer delillerin sunulmasını veya delil sözleşmelerinin uygulanmasını engellemez⁴⁷⁴.

Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun 1959 yılındaki kararı⁴⁷⁵, tanık dinlenmesine muvafakat verilmesi ve delil sözleşmesi yapılması konusunda belirli bir gerekliliği vurgulamaktadır. Buna göre, geçerli bir muvafakat ve delil sözleşmesi için tanıkların kimler olduğunun belirli olması gerekmektedir. Muvafakat verilen tanıkların kimlikleri belirlenmediği takdirde, muvafakat geçersiz kabul edilebilir. Tanık dinlenmesine muvafakat verilmeyen durumlarda veya muvafakat için gereken usul işlemlerinin yerine getirilmediği durumlarda ise tanıklar dinlenemez. Bu durumda, tanıkların ifadeleri hükme esas alınamaz⁴⁷⁶.

2.2.2. Delil Başlangıcının Varlığı

Delil başlangıcı, HMK'nın 202. maddesinin ikinci fıkrasında tanımlandığı şekliyle, iddia edilen hukuki işlemi tamamen ispat etmeye yetmeyen ancak söz konusu işlemi muhtemel gösteren bir belgedir. Bu belgenin belge niteliği taşıması, aleyhine ispat yapılacak kişi veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş olması ve ispat edilmek istenen hukuki işlemin

⁴⁷³ Tüzemen Atik, s. 394-395.

⁴⁷⁴ Eriş, s. 202-205.

⁴⁷⁵ Yargıtay İBBGK'nun 18.03.1959 tarih, 1958/18 Esas, 1959/21 Karar sayılı ilamında “*şahitle ispat yasağı, tarafların menfaatlarını korumak için kabul edilmiş bulunduğundan bu kimsenin hasmının dinletmek istediği şahitlerin kimler olduğunu öğrenmesinden sonra şahit dinlenmesine rıza göstermiş bulunması halinde, yalan şahitlik tehlikesi ve onun menfaatlarını halele uğraması ihtimali kalmayacağından dolayı, yazılı delil mukavelesinin yahut böyle bir mukavelelenin yapılmış bulunduğuna ilişkin ikrarın ancak şahitlerin öğrenilmesinden sonra yapılmış olması esastır, yani rıza belli kimselerin şahit olarak dinlenmelerine ilişkin bulunmalıdır. Esasen delil mukavelesinde hedef tutulan delilin belli olması şartı da bunu gerektirir.*” şeklinde hüküm kurulmuştur. (Lexpera, Erişim Tarihi:10.09.2023).

⁴⁷⁶ Tüzemen Atik, s. 394-396.

varlığını muhtemel göstermesi gibi unsurların bir arada olması gerekmektedir. Delil başlangıcı, ispat hukuku prensipleri doğrultusunda belirlenir. İspat hukukunda, delil başlangıcının varlığı, daha kapsamlı bir delilin veya delillerin sunulabileceğine işarettir. Bu nedenle, delil başlangıcı tek başına yeterli değildir ve diğer takdiri delillerle desteklenmelidir⁴⁷⁷. Bu şekilde, iddia konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve karşı tarafa ait olan belge veya veriler, ilgili temel ilişkinin ispatında önemli bir rol oynayabilir. Ancak belirtmek gerekir ki, delil başlangıcının varlığı, iddia edilen vakıanın kesin olarak ispatlanması anlamına gelmez, sadece bu yönde bir başlangıç noktası oluşturur⁴⁷⁸.

Delil başlangıcı, HMK'nın 199. maddesinde belirtilen belgelerden biri olarak tanımlanmış olup yazılı olma koşulunun kaldırılmasıyla birlikte daha geniş bir kapsamda ele alınmıştır. Buna göre; yazılı veya basılı metinlerin yanı sıra çizimler, planlar, krokiler, fotoğraflar, filmler, görüntüler, ses kayıtları gibi veriler ile elektronik ortamdaki bilgiler ve benzeri bilgi taşıyıcıları da delil başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda, zamanaşımına uğramış kambiyo senetleri de delil başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Zamanaşımı süresi dolmuş bir kambiyo senedinden doğan alacağın adi borca dönüştürülmesi mümkün olmadığı için⁴⁷⁹, bu senetler temel ilişkinin ispatında önemli bir role sahip olabilir. Aynı şekilde, zamanaşımına uğramış bir kambiyo senedinin üzerinde yer alan ciro da delil başlangıcı niteliği taşır⁴⁸⁰. Bu belge ve ciro, temel ilişkinin varlığını ve alacağın mevcut olduğunu göstermek için kullanılacak başlangıçlar olarak değerlendirilebilir⁴⁸¹.

Alacaklının el yazısıyla yazılmış; ancak imzalanmamış bir mektup veya sözleşme, alacaklının borçlunun defterine el ile yazıp da imzalamadığı yazılar, makine ile yazılmış bir belgede el ile yapılan çıkıntılar gibi durumlar da delil başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Bu tür belgeler, iddia edilen hukuki işlemi muhtemel gösteren unsurları içermekte ve ilgili temel ilişkinin ispatında bir başlangıç noktası oluşturabilmektedir. Ancak bir belgenin sadece fotokopisinin tek başına delil başlangıcı olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Fotokopi, üzerinde taraflardan birine ait bir yazı, paraf gibi onay gösterir bir işareti barındırmadığı sürece hukuki değere sahip değildir. Bununla birlikte karşı taraf, fotokopi üzerindeki yazının kendisine ait olduğunu kabul ederse, bu durumda fotokopi delil başlangıcı olarak değerlendirilebilir⁴⁸².

⁴⁷⁷ **Kuru**, (2021), s. 709. Ayrıca bkz. Yargıtay 13. HD, 10.03.2020 tarih, 2020/111 Esas, 2020/319 Karar, (Lexpera, Erişim Tarihi: 10.09.2023).

⁴⁷⁸ **Kuru**, (2021) s.709.

⁴⁷⁹ **Öztan**, (2013), s. 198, **Tüzemen Atik**, s. 397.

⁴⁸⁰ **Kuru**, (2021), s. 709, **Öztan**, (2013), s. 198.

⁴⁸¹ **Yılmaz**, (Yemin), s. 1110.

⁴⁸² **Tüzemen Atik**, s. 398.

2.2.3. İrade Bozukluğu ve Aşırı Yararlanma

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 203/1-ç maddesi gereği hukuki işlemlerdeki irade bozukluğu ve aşırı yararlanma iddiaları da senetle ispat zorunluluğunun istisnasını oluşturmaktadır. Sözleşmenin geçerlilik şartlarından biri de irade beyanlarının uyumlu olmasıdır. Kişinin iradesinin beyanı ile uyuşmaması yahut iradenin oluşumunda sakatlık bulunması halinde irade bozukluğu gündeme gelecektir⁴⁸³.

Türk Borçlar Kanunu'nun 30 vd hükümlerine göre hata, hile ve ikrahın, çalışmanın devamında detaylı açıklanacağı üzere, belirli şartlarda irade beyanını sakatlayacağı kabul edilmektedir. Bununla birlikte TBK 39/1. maddesi, yanıltma veya aldatma sebebiyle veya korkutulma sonucunda sözleşme yapan taraf, bu durumu öğrendiği anda veya korkutmanın etkisi ortadan kalktığı andan itibaren bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmez veya verdiği şeyi geri istemezse, sözleşmenin onaylanmış sayılacağını hükme bağlamaktadır. Bu nedenle, irade bozukluğu iddiasının geçerli kabul edilmesi ve sözleşmenin geçersiz sayılması için iddianın sözleşme yapılır yapılmaz ortaya çıkması yeterli olmayıp belirli bir süre içinde ileri sürülmesi gerekmektedir. Bu süre içinde irade bozukluğu iddiası, dava veya def'i yoluyla ileri sürülmezse, işlem onaylanmış sayılır⁴⁸⁴. Ancak, aldatma veya korkutma sebepleriyle yapılan işlemlerde, TBK'nın 39/2. maddesi uyarınca, borçlu tazminat hakkını saklı tutar. Bu durumda, irade bozukluğu iddiasının geçerli kabul edilmemesi halinde dahi borçlu, tazminat talebinde bulunabilir. İrade bozukluğu iddialarının ispatı, soyut beyanlara dayanmamalıdır. İddiayı destekleyen objektif deliller, tanıklar veya diğer takdirli delillerin sunulması gerekmektedir. Mahkeme, irade bozukluğunun varlığına ilişkin makul gerekçeler sunulduktan sonra, tanık ve diğer delillere başvurarak uyuşmazlığın çözülmesine karar vermelidir.

İrade bozukluğu iddialarında tanık dinlenmesi, önemli bir delil aracı olarak kullanılabilir⁴⁸⁵. Taraflar, iddialarını desteklemek veya çürütmek için tanıkları dinletebilirler. Tanıklar, irade bozukluğunun varlığını doğrulayabilecek veya çürütebilecek ifadeler sunabilirler. Ancak, tanık ifadelerinin değerlendirilmesi ve doğruluklarının belirlenmesi, mahkemenin takdirine bağlıdır.

⁴⁸³ Oğuzman, (Borçlar Hukuku), s. 79.

⁴⁸⁴ Tüzemen Atik, s. 403.

⁴⁸⁵ Yargıtay HGK'nun, 04.03.2015 tarih, 2014/19-2482 Esas, 2015/893 Karar sayılı ilamı, (Lexpera, Erişim Tarihi: 10.09.2023). Ayrıca bkz. Kuru, (2021), s. 705.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kararında⁴⁸⁶ belirttiği üzere; hata, hile, ikrah gibi iradeyi sakatlayan durumların iddia veya savunma olarak ileri sürülmesi durumunda bu hususun mutlaka araştırılması gerekmektedir. Yargıtay'ın uygulamasında, irade bozukluğuna ilişkin soyut bir iddianın tek başına yeterli olmadığı, ancak iddia çerçevesinde irade bozukluğunun varlığına delâlet edecek bir olgunun ortaya çıkması durumunda tanık dinlenmesine izin verilebileceği kabul edilmektedir. İrade bozukluğu iddialarının söz konusu olduğu durumlarda mahkemeler, gerektiğinde bu iddianın açıklığa kavuşturulması için adımlar atmalı ve ortaya çıkan sonuca göre tanıkların dinlenip dinlenilmeyeceğine karar vermelidir. Ancak, sadece tanıkların soyut anlatımlarına dayanarak bir irade bozukluğunun varlığının kabul edilmesi mümkün değildir.

El yazısı ile yazılmış; ancak imzalanmamış bir mektup veya sözleşme, alacaklının borçlunun defterine el ile yazdığı ancak imzalamadığı yazılar, makine ile yazılmış bir belgede el ile yapılan çıkıntılar gibi durumlar, HMK'nın 203/1-(ç) bendinde belirtilen irade bozukluğu ve aşırı yararlanma iddiaları kapsamında tanıkla ispat edilebilecek haller arasında yer almaktadır. Bu tür durumlarda imza sahibi, ilgili iddialarını tanık delili dâhil olmak üzere çeşitli delillerle ispat edebilir. Özellikle irade bozukluğu ve aşırı yararlanma durumlarında, hukuki işlemin doğası gereği senede karşı senetle ispat zorunluluğu ortadan kalkar. Dolayısıyla, tanık delili gibi diğer delil araçlarına başvurmak gerekebilir. Ancak belirtmek gerekir ki, tanık delili her zaman yeterli olmayabilir. Mahkeme, tanıkların ifadelerini değerlendirirken, tanıkların güvenilirliklerini, ifadelerinin tutarlılığını ve diğer delillerle uyumunu dikkate alacaktır⁴⁸⁷.

Kambiyo senetlerinde irade bozukluğuna ilişkin iddia, genellikle bedelsizlik iddiasıyla birlikte ortaya çıkar. Bununla birlikte bedelsizlik, daha geniş bir kavramdır ve tamamlanan unsurlarıyla birlikte alacak istemine konu olan kambiyo senetlerinde "bedelsizlik" iddiası senede karşı bir iddia olduğu için yazılı delille ispat şartına tabidir. Bedelsizlik iddiasının yanılma, aldatma veya korkutma gibi sebeplerle ortaya çıkması durumunda ise aşağıdaki prensipler geçerlidir. Öncelikle, hatır senedi şeklinde düzenlenen açık kambiyo senetlerinin sonradan doldurularak kullanılması yanılma veya aldatma niteliğinde değildir. Hatır senetlerinde de aslında bir bedelsizlik iddiası söz konusu olmasına rağmen, senedin aldatmaya dayalı olarak düzenlendiğini gösteren özel bir durum olmadıkça bu iddianın yazılı delille ispat edilmesi gerekmektedir⁴⁸⁸. Ancak yanılma, aldatma veya korkutma gibi durumların söz konusu

⁴⁸⁶ Yargıtay HGK'nun 14.12.2011 tarih, 2011/14-107 Esas, 2011/769 Karar sayılı ilamı, (Lexpera, Erişim Tarihi: 10.09.2023).

⁴⁸⁷ **Kuru**, (2001), s. 2282.

⁴⁸⁸ **Eriş**, s. 206.

olduğu hallerde, özel koşullar göz önünde bulundurulmalı ve olayın somut şartlarına göre değerlendirme yapılmalıdır.

2.2.3.1. Yanılma (Hata)

Yanılma (hata), gerçek durumu bilinçli olarak yanlış bir şekilde algılama durumudur. TBK'nın 30. maddesi, esaslı bir yanılığa düşen tarafın sözleşmeyle bağlı olmayacağını; 31. maddesi ise yanılma durumlarını hüküm altına almaktadır. Bu hükümler, yanılma sebebiyle sözleşmenin geçersiz sayılabileceğini ifade etmektedir⁴⁸⁹. Yanılma halinde bu durumu ileri süren kişi kural olarak HMK 203/1-ç maddesinden faydalanabilmektedir. Burada hem senetle ispat kuralı hem de senede karşı senetle ispat kuralı ortadan kalkmış olmaktadır⁴⁹⁰.

Kambiyo hukukunda ise irade sakatlığının iyi niyetli hamile karşı ileri sürülüp sürülemeyeceği tartışmalıdır. Burada hata ile hile ve korkutma halleri birbirinden ayrılır. Bir kısım yazarlar hatanın iyiniyetli hamile karşı ileri sürülemeyecek şahsi def'i olduğunu ileri sürmektedir⁴⁹¹. Üçüncü kişi hamile ancak, hamil senedi kötüniyetle iktisap etmişse yahut ağır kusuru varsa isnat edilebilir⁴⁹².

Bir kısım yazarlar ise hatanın nasıl ortaya çıktığına ve hatayı ileri sürene kusur isnat edilip edilemeyeceğine bakılarak farklı değerlendirme yapmak gerektiğini söylemektedir⁴⁹³. Bu görüşe göre, hatayı ileri sürenin kusuru bulunmaması halinde “*senetteki beyanın hükümsüzlüğüne ilişkin def'i*” gündeme gelecekken, kusuru bulunması halinde “*şahsi def'i*” olarak kabul edilebilecektir.

Kambiyo senedinin düzenlenmesi işleminin, yanılma sebebiyle iptal edilebileceği kabul edildiğinde, bu iddianın ispatında HMK'nın 203/1-ç maddesi istisna hükmünden faydalanma imkanı doğabilir. Ancak doktrinde, açığa imzalı adi senetlerde yanılma sebebiyle iptale dayanmanın mümkün olup olmadığı konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Doktrindeki bir görüşe göre, güvene dayalı olarak açığa imzalanmış bir senedin anlaşmaya aykırı olarak doldurulması durumunda, yanılma hükümlerine dayanma imkânı bulunmamaktadır⁴⁹⁴. Zira artık senedin içeriği konusunda bir hata söz konusu değildir. İmza atan kişinin güveninin kötüye kullanılması gündeme gelecektir ve bu bir suçtur. Bu görüş, güvene dayalı olarak açığa imza

⁴⁸⁹ Eren, s. 377, Oğuzman/Öz, (Borçlar Hukuku), s. 80.

⁴⁹⁰ Kuru, (2001), s. 2282.

⁴⁹¹ Öztan, (2013), s. 48, Poroy/Tekinalp, s. 82, Helvacı, (Def'iler), s. 684, Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 53, Pulaşlı, s. 76.

⁴⁹² Bilgili/Demirkapı, s.29.

⁴⁹³ Yılmaz, (Def'iler), s. 214.

⁴⁹⁴ Oğuzman/Öz, (Borçlar Hukuku), s. 85; Öztan, (1997), s. 502.

atan kişinin korunmaya layık olmadığı düşüncesini yansıtmaktadır. Bu durumda, iyi niyetli üçüncü kişilere karşı anlaşmaya aykırı doldurulan senedin içeriği, açığa imza atan kişi tarafından kabul edilmiş sayılır.

Doktrindeki bir görüşe göre, senedi dolduran kişi, imza sahibinin gerçek iradesini bilmiyor veya bilebilecek durumda değilse, imza sahibinin yanılma (hata) hükümlerine dayanma hakkı mevcuttur. Bu durumda imza sahibi, yanılma hükümlerine dayanarak senedin iptalini talep edebilir ve TBK'nın 35. maddesinden doğan tazminat hakkı kullanılabilir⁴⁹⁵.

Yargıtay'ın bir kararlarına göre imza atan kişinin açığa imza sahibi olarak hareket etmesi, kendi bilinçli davranışdır ve yanılma hükümlerine dayanma imkânı bulunmamaktadır. Nitekim Yargıtay 4. HD'nin, 22.09.1978 tarih, 1978/11693 Esas, 1978/10288 Karar⁴⁹⁶ sayılı kararında “*Aslolan belgenin okunarak imzalandığıdır. Böyle olunca da davacının belgeyi okuyarak imzaladığını kabul hukuki bir zorunluluktur; belgeyi okumadan imzaladığı bir an için kabul edilse dahi davacı itimada dayanan bu davranışının yasal sonucuna katlanmak zorundadır*” denilerek imza sahibinin davranışı ile ortaya çıkan hukuki görünüşe katlanması gerektiği belirtilmiştir⁴⁹⁷.

Doktrindeki hakim görüş ve Yargıtay kararları birlikte değerlendirildiğinde; kambiyo senetlerinde, senedin anlaşmaya aykırı doldurulmasına veya beyanın tamamlanması anına ilişkin olarak yanılma iddiasının, tanık veya diğer takdiri delillerle ispat edilme imkanı bulunmamaktadır⁴⁹⁸. Yanılmanın kambiyo hukukunda senede karşı senetle ispat kuralına istisna oluşturmadığı kabul edildiğinden, beyanın tamamlanması anında varlığı kabul edilebilecek bir yanılmanın da senedi etkilemeyeceği ve senedin geçerli olduğu kabul edilmektedir. Kambiyo senetlerinde yanılma iddiasının ispat edilmesi zor olduğundan, senedin anlaşmaya aykırı doldurulması durumunda anlaşmaya aykırılık tartışmasına ihtiyaç duyulmadığı ve senedin geçerli olduğu kabul edilmektedir⁴⁹⁹.

2.2.3.2. Aldatma (Hile)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 203/1-ç maddesi uyarınca senetle ispat zorunluluğunun istisnalarından arasında sayılan irade bozukluğu hallerinden bir diğeri aldatmadır. Aldatma, bir kişiyi hukuki bir işlem yapmaya yönlendirmek amacıyla kasten yanlış

⁴⁹⁵ Tüzemen Atik, s. 406.

⁴⁹⁶ Karar için bkz. Tüzemen Atik, s. 408.

⁴⁹⁷ Benzer yaklaşım için bkz. Karahasan, Mustafa Reşit, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, 2003, İstanbul, s. 144.

⁴⁹⁸ Tüzemen Atik, s. 408.

⁴⁹⁹ Tüzemen Atik, s. 406.

bir kanı oluşturmanın veya mevcut yanlış bir kanının sürdürülmesinin olduğu durumlarda söz konusudur. TBK'nın 36/1 maddesine göre, bir tarafın diğer tarafın aldatması sonucu bir sözleşme yaptığı durumlarda, yanılma önemli olsa da olmasa da kişi sözleşme ile bağlı değildir.

Burada, senedin anlaşmaya aykırı doldurulması ile aldatmanın ayrı kavramlar olduğunu belirtmek önemlidir⁵⁰⁰. Kambiyo senedi, ticari hayatta önemli bir rol oynayan bir belgedir ve güvene dayalı bir işlemleri ifade eder. İmza atan kişi, bu senedin karşı tarafça temel ilişkideki yükümlülükleri yerine getirememeye ihtimalini bilerek hareket eder. Dolayısıyla, örneğin senedin anlaşmaya aykırı doldurulması durumunda, bu davranışın doğrudan bir aldatma eylemi olarak değerlendirilmesi doğru olmaz. Bunun yerine, bu durumda imza sahibinin güveninin kötüye kullanıldığı söylenebilir. Bu nedenle, bir kişinin senedin açık kambiyo senedi şeklinde düzenlendiği, ancak anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu ve sadece bu nedenle aldatıldığı iddiasını ispatlamak için tanık ifadeleri yeterli olmayabilir. Yargıtay kararlarında⁵⁰¹ da benzer yaklaşım sergilenmektedir. Senedin anlaşmaya aykırı doldurulması durumunda, aldatma iddiasının kabul edilmesi için yazılı delillere ihtiyaç duyulabilir⁵⁰².

Buna karşılık kambiyo senetlerinde aldatma iddiası, imza sahibinin kandırılarak senedi imzalama iradesindeki sakatlığa dayanabilir. Bu durumda, aldatmanın varlığını kanıtlamak için tanık ifadeleri ve diğer deliller kullanılabilir. Bu deliller arasında tanıkların ifadeleri, iletişim kayıtları, yazışmalar, sözleşme öncesi ve sonrası belgeler gibi kanıtlar yer alabilir. İddia sahibi, aldatmanın gerçekte olduğunu ve senedinin aldatma sonucu elde edildiğini somut olarak kanıtlamak zorundadır⁵⁰³.

Borçlanma amacıyla açığa atılan imzanın üzerine kambiyo senedi metninin yazılması, genel olarak aldatma olarak nitelendirilmemektedir; ancak duruma bağlı olarak farklı sonuçlar ortaya çıkabilir. Örneğin, açığa imzalı bir belgenin üzerine makbuz, dekont veya hesap özeti gibi farklı bir metnin yazılması amacıyla verilmesine rağmen belgenin kambiyo senedi şeklinde doldurulması durumunda, imza sahibinin aldatma iddiasında bulunması mümkün değildir. Zira kişi imzayı bilinçli şekilde atmaktadır. Bu tür iddialar, genellikle senet üzerindeki yazının sahte olduğu şeklindeki sahtecilik iddiaları niteliğindedir. Özellikle kambiyo senedinin, başka bir

⁵⁰⁰ Eren, s. 397; Tekinay, Selahattin Sulhi/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, 1993, İstanbul, s. 414.

⁵⁰¹ Yargıtay 11. HD, 12.02.1991 tarih, 1991/5810 Esas, 1991/868 Karar; Yargıtay 12. HD, 20.12.2005 tarih, 2005/22375 E., 2005/25549 K.; Yargıtay HGK, 23.06.1993 T., E. 1993/13-131, K. 1993/479; Yargıtay 4. HD, 16.01.1978 tarih, 1977/3949 E., 1978/327 K. (Kararlar için bkz. Tüzemen Atik, s. 411).

⁵⁰² Kuru, (2001), s. 2415; Tüzemen Atik, s. 411. Ayrıca bkz. Yargıtay HGK, 14.03.2018 tarih, 2017/19-897 Esas, 2018/464 Karar, (Uyap, Erişim Tarihi: 12.09.2023).

⁵⁰³ Kuru, (2001), s. 2420. Ayrıca bkz. Yargıtay HGK, 14.03.2018 tarih, 2017/897 Esas, 2018/464 Karar (Uyap, Erişim Tarihi: 12.09.2023).

amaçla verilen imzalı belgeden kesilerek oluşturulduğu iddiaları, sahtecilik iddiası olarak kabul edilir ve senede karşı senetle ispat kuralının uygulanması mümkün değildir⁵⁰⁴. Buna göre her bir durumun kendi özellikleri çerçevesinde değerlendirilmesi ve gerekli delillerin sunulması gerekmektedir⁵⁰⁵.

2.2.3.3. Korkutma (İkrah)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 203/1-ç maddesi uyarınca senetle ispat zorunluluğunun istisnalarından arasında sayılan irade bozukluğu hallerinden bir diğeri korkutmadır. Korkutma koşulları TBK'nın 38. maddesinde; öncelikle korkutulan kişinin kendisinin veya yakınlarının kişilik haklarına veya malvarlığına yönelik ağır ve yakın bir zarar tehlikesinin doğduğuna inanmada haklı olması gerekmesi şeklinde düzenlenmiştir. TBK'nın 38/2 maddesine göre; bir hakkın veya kanundan doğan bir yetkinin kullanılacağı tehdidiyle yapılan sözleşmede, tehdit eden tarafın diğer tarafın zor durumda kalmasından aşırı bir menfaat sağlamış olması durumunda, tehdidin varlığı kabul edilir. Bu bağlamda, korkutma (ikrah) iddiasının varlığından bahsedilebilmesi için bir müzayaka durumunun bulunması ve söz konusu senedin bu durumdan yararlanılarak alınmış olması gerekmektedir.

Kambiyo senetleri özellikle korkutma iddiasından söz edebilmek için TBK'nın 38'inci maddesinde aranan şartların varlığı gerekir. Buna göre kişinin veya yakınlarının kişilik haklarına veya malvarlığına yönelik ağır ve yakın bir zarar tehlikesinin var olduğu inancının haklılığının ve bu durumun kambiyo senetlerinin imzalanmasında etkili olup olmadığının değerlendirilmesi ve senet alacaklısının, senet borçlusunun zor durumundan faydalanarak menfaat sağlama amacıyla hareket etmesi gerekmektedir.

Korkutma, kişinin iradesinin kendisinden bağımsız şekilde bozulmasına sebebiyet verdiği için, senedin korkutma ile alındığına ilişkin iddianın HMK m. 203/1-ç uyarınca her türlü delille ispat edilebileceği konusunda tereddüt bulunmamaktadır⁵⁰⁶. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 13.06.2018 tarih, 2017/1627 Esas, 2018/1187 Karar sayılı ilamında korkutma iddiasının aynı zamanda herkese karşı ileri sürülebilecek mutlak nitelikte bir hükümsüzlük def'i olduğu belirtilmiştir⁵⁰⁷.

⁵⁰⁴ Tüzemen Atik, s. 414.

⁵⁰⁵ Kuru, (2001), s. 2404; Eren, s. 397; Tüzemen Atik, s. 413.

⁵⁰⁶ Yargıtay HGK, 13.06.2018 tarih, 2017/1627 Esas, 2018/1187 Karar; Yargıtay (Kapatılan) 19. HD, 15.02.2018 tarih, 2016/15814 Esas, 2018/670 Karar, (Uyap, Erişim Tarihi: 12/09/2023).

⁵⁰⁷ Benzer mahiyette bkz. Yılmaz, (Def'iler), s. 209.

İş sözleşmeleri kapsamında, işverenlerin işçilerden gelebilecek alacak taleplerini engellemek veya potansiyel zararları önceden güvence altına almak amacıyla kambiyo senetleri kullanması sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu durumda, işverenler işçilerden iş sözleşmesi sırasında veya devam ederken açık kambiyo senedi imzalamalarını talep edebilir. Ancak bu tür durumlarda, işçinin iradesinin etkili ve özgür bir şekilde beyan edilip edilmediği ispat yükü bakımından önem taşır. Zira iş sözleşmeleriyle bağlantılı olarak kullanılan açık kambiyo senetlerinde, işçinin iradesinin serbestçe beyan edildiği ve herhangi bir baskı veya korkutma olmadığı durumlarda işlem geçerli olur. İşçinin iş sözleşmesi sırasında veya devam ederken maruz kaldığı baskı, tehdit veya zorlama gibi unsurlarla iradesi etkilenmişse, imza atılan kambiyo senedi hukuki olarak geçerli olmayabilir. Bu gibi durumlarda, işçi iradesinin sakatlandığını iddia ederek işlemi iptal etme hakkına sahip olabilir⁵⁰⁸.

Korkutma irade bozukluğuna dayalı savunmalarda genellikle ceza yargılaması bağlamında da suç teşkil edecek fiillerin bulunabileceği, bu konuda ceza yargılaması yapılmış olabileceği ve maddi vaka tespitinin söz konusu olabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Bu tarz durumlarda genel olarak HMK'nın 165. maddesi kapsamında ceza yargılamasının bekletici mesele yapılması gerektiği hususunda Yargıtay'ın pek çok kararı bulunmaktadır⁵⁰⁹. Keza ceza yargılaması sonucunda verilecek karardaki maddi vakalar eldeki hukuk davasını doğrudan etkileyebilecek niteliktedir ve borçlunun iddiasını ispat kapsamında önemli bir delildir.

2.2.3.4. Aşırı Yararlanma (Gabin)

Aşırı yararlanma; bir hukuki işlemde bir tarafın, diğer tarafa karşı aşırı bir şekilde avantaj sağladığı durumları ifade eder. Bu durumda sözleşme taraflarından biri, diğer tarafın zor durumda kalmasından, düşüncesizliğinden veya deneyimsizliğinden yararlanarak anlaşmada belirgin bir oransızlık oluşturur. TBK'nın 28. maddesi, aşırı yararlanma haliyle karşı karşıya kalan zarar görene bazı seçimlik haklar sunmaktadır. Buna göre zarar gören; sözleşmeyle bağlı olmadığını diğer tarafa bildirerek, yaptığı edimin geri verilmesini talep edebilir veya sözleşmeye bağlı kalarak, edimler arasındaki orantısızlığın giderilmesini isteyebilir. Bu şekilde zarar gören, haklarını koruma ve aşırı yararlanmaya maruz kaldığı durumu düzeltme imkânına sahip olur⁵¹⁰.

⁵⁰⁸ Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Bası, 2014, Ankara, s. 209; Tüzemen Atik, s. 417; Yargıtay 9. HD, 22.09.2014 tarih, 2012/38632 Esas, 2014/27584 Karar, (Lexpera, Erişim Tarihi:12/09/2023).

⁵⁰⁹ Yargıtay (Kapatılan) 19. HD, 21.03.2011 tarih, 2010/2793 Esas, 2011/3613 Karar, (Uyap, Erişim Tarihi: 12/09/2023).

⁵¹⁰ Eriş, s. 187.

Aşırı yararlanma doktrindeki genel kaniya göre şahsi def'i olarak kabul edilmektedir⁵¹¹. Şu halde kambiyo senedinin düzenlenmesine kendi tutumu ile sebebiyet veren borçlu, görünüşe itimat ilkesinden sorumlu olmalı ve iyiniyetli hamile karşı aşırı yararlanma iddiasını ileri sürememelidir. Bu görüşe göre ancak hamilin bile bile borçlu zararına hareket ettiği veya ağır kusurunun bulunduğu ispat edilmesi halinde aşırı yararlanma üçüncü kişiye karşı ileri sürülebilecektir.

Kambiyo senetleriyle ilgili olarak, aşırı yararlanma iddiasının ispatı bakımından bir takım güçlüklerle karşılaşılması mümkündür; zira kambiyo senedinin düzenlenmesi aşamasında taraflar arasında yaşanan tartışmalar veya aşırı yararlanma durumu genellikle yazılı delillerle belgelendirilemez. Yargıtay kararına göre, tanık beyanları gibi diğer delillerle aşırı yararlanma iddiası ispat edilebilir⁵¹². Ancak kanaatimizce kambiyo senedinin soyutluğu göz önünde bulundurularak, borçluya senede karşı haksız şekilde gabine dayanma imkânı verecek durum yaratılmamalı, somut olayda borçlunun iddiasını destekleyen güçlü delillerin varlığı aranmalıdır. Aksi halde kambiyo hukukunun güvenilirliğinin zedelenmesi gündeme gelir.

2.2.4. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Öngörülen Diğer İstisnalar

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 203/1-(a) bendine göre; altsoy ve üstsoy, kardeşler, eşler, kayınbaba, kaynana ile gelin ve damat arasındaki işlemlerde, senetle ispat zorunluluğunun istisnası olarak tanık deliline başvurulabilir. Ancak bu istisna senede karşı senetle ispat zorunluluğunun istisnası olarak kabul edilmemektedir⁵¹³. Bu kapsamda değerlendirilen kambiyo hukuku bakımından da akrabalık ilişkisi, senetle ispat zorunluluğunu ortadan kaldırmayan bir faktördür. İki taraf arasında akrabalık ilişkisi olması, hâlihazırda var olan bir senedin aksini ispat etmek için senet sunma yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Yargıtay'ın içtihatları ve doktrindeki yerleşik kabule göre; anlaşmaya aykırılık iddiasında, taraflar arasında akrabalık ilişkisi olsa bile, senedin içeriğini ispat etmek için senet sunulması gerekmektedir⁵¹⁴.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 203/1-(c) bendine göre; yangın, deniz kazası, deprem gibi durumlarda senet alımı sırasında imkânsızlık veya olağanüstü güçlük bulunması

⁵¹¹ **Poroy/Tekinalp**, s. 82; **Öztan**, (1997), s. 230; **Öztek**, s. 89. Öztan, iyiniyetli hamile yönelme durumunu saklı tutarak gabin iddiasını senetteki taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'i kapsamında değerlendirmektedir.

⁵¹² **Eriş**, s. 187. Ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD, 22.03.2023 tarih, 2023/1291 E., 2023/1742 K. (Uyap, erişim Tarihi: 13/09/2023).

⁵¹³ **Tüzemen Atik**, s. 390.

⁵¹⁴ **Kuru**, (2001), s. 2248; **Eriş**, s. 188; **Tüzemen Atik**, s. 390; Yargıtay (Kapatılan) 19. HD, 05.03.2015 tarih, 2015/7912 E., 2016/285 K.; Yargıtay 11. HD, 13.12.2022 tarih, 2021/3645 E., 2022/9003 K., (Uyap, erişim Tarihi: 13/09/2023). Aynı yönde bkz. Yargıtay HGK, 19.03.2003 tarih, 13/174-181 ve 27/09/2000 tarih, 3/1085-1181 sayılı ilamları (Kararlar için bkz. **Kuru**, (2021), s. 719, 125 ve 126 nolu dipnotlar).

durumunda tanık deliline başvurulabilir. Ancak somut olayın özelliklerine göre senetle ispat kuralının istisna kabul edilmesi gerekmektedir⁵¹⁵.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 203/1-(d) bendinde ise hukuki işlemler ve senetlere karşı üçüncü kişilerin muvazaaya ilişkin iddiaları belirtilmiştir. Bu durumda, senedin üçüncü kişi aleyhine muvazaa amacıyla düzenlendiği iddiası söz konusu ise üçüncü kişinin tanıkla ispat etmesi mümkündür. Zira üçüncü kişinin, taraf olmadığı bir hukuki işleme ilişkin muvazaa iddiasını ispat etmek için senet alabilmesi fiilen mümkün değildir. Ancak yazılı bir sözleşmeye karşı, taraflarca ileri sürülen muvazaa iddiasının ispatında senetle ispat şartı aranacaktır⁵¹⁶.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 203/1-(e) bendine göre; bir senedin yetkili hamilinin elinde; senedin beklenmedik bir olay veya zorlayıcı bir nedenle, usulüne göre teslim edilen bir memur elinde veya noterlikte herhangi bir şekilde kaybolduğu kanısını kuvvetlendirecek delil veya emarelerin bulunması durumunda, senede karşı senetle ispat zorunluluğu ortadan kalkar. Bu hüküm, anlaşmaya aykırılığın veya bedelsizliğin ortaya konulmasını sağlayacak başka bir senedin kaybolması durumunda, iddiaların tanık deliliyle ispat edilebileceğini ifade etmektedir. Ancak, bu durumda iddiasını ispat etmeye yarar senedin, sahibinin elinde iken kaybolması ve bu yönde kanıyı güçlendirecek delil ve emarelerin bulunması gerekmektedir. Her kaybolan senet hakkında tanık ifadesi alınması mümkün değildir⁵¹⁷.

2.2.5. Hayatın Olağan Akışına Aykırılık

Her ne kadar HMK'da hayatın olağan akışına aykırılık durumu senede karşı senetle ispat zorunluluğuna istisna hükmü getirmemiş ise de öğretideki bazı yazarlara ve Yargıtay kararlarına göre hayatın olağan akışına aykırılık durumu, senede karşı senetle ispat kuralının istisnalarından biri olarak önem kazanmaktadır⁵¹⁸. Buna göre, belirli durumlarda hayatın olağan akışına aykırılık, senetle ispat kuralına istisna olarak kabul edilmektedir. Zira taraflar arasındaki menfaat dengesinin sağlanması ve ağır hak kayıplarına sebebiyet verilmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. İddia edilen aykırılığın somut kanıtlara dayanması ve bu aykırılığın senetle ispat edilememesi durumunda, tanık deliliyle de bu iddianın desteklenmesi mümkün olabilir.

⁵¹⁵ **Tüzemen Atik**, s. 420.

⁵¹⁶ **Kuru**, (2001), s. 2343 vd., **Tüzemen Atik**, s. 420.

⁵¹⁷ **Kuru**, (2001), s. 2342-2344; **Tüzemen Atik**, s. 421.

⁵¹⁸ **Alangoya**, s. 523 vd.; **Tüzemen Atik**, s. 422. Ayrıca bkz. Yargıtay HGK, 25.03.2015 tarih, 2013/19-2238 E., 2015/1062 K.; 18.09.2019 tarih, 2017/19-827 E., 2019/689 K.; 26.04.2023 tarih, 2022/11-622 Esas, 2023/354 Karar, (Uyap, Erişim Tarihi: 14/09/2023).

Senetle ispat zorunluluğunun kalkmadığına ilişkin görüşe göre, hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, senede karşı senetle ispat kuralına istisna teşkil etmemektedir⁵¹⁹. Senetle ispat edilen bir vakıa olsa dahi, hayatın olağan akışına aykırı olduğuna dair emareler olsa bile, bu durum senetle ispat kuralının geçerliğini ortadan kaldırmamaktadır⁵²⁰.

Diğer bir görüş ise, hayatın olağan akışının ispat şekliyle değil, ispat yüküyle ilgili bir mesele olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe ve benzer nitelikteki Yargıtay kararlarına göre, senetle ispat edilen bir vakıa hayatın olağan akışına aykırı olsa bile, bunun ispatı konusunda öncelikli olarak ispat yükü önemlidir⁵²¹. İddiada bulunan tarafın, hayatın olağan akışına aykırılığını kanıtlamak için gerekli ispat yükünü taşıması gerekmektedir.

Bazı Yargıtay kararlarında ise, hayatın olağan akışıyla ilgili gerekçelerin, senede karşı senetle ispat kuralını ortadan kaldırmayacağı ve bu nedenle ispat yükünün değişmeyeceği vurgulanmıştır⁵²². Yani, bir senedin hayatın olağan akışına aykırı olduğunu iddia etmek isteyen taraf, bunu senetle ispat etmek zorundadır. Bu görüşe göre, hayatın olağan akışına aykırılık, sadece ispatlanması gereken iddianın içeriğiyle ilgilidir ve ispat yükünü etkilemez. Yargıtay'ın ve doktrinin bu konuda daha fazla karar ve tartışma üretmesi, hayatın olağan akışına aykırılığın senede karşı senetle ispat kuralına etkisini daha net bir şekilde belirlemeye yardımcı olacaktır.

Kambiyo senetlerindeki geçersizlik ve bedelsizlik iddiasının ispatı gibi zor bir konuda, hayatın olağan akışına aykırılık ölçütünün dikkate alınması taraf menfaatleri arasında denge sağlamak açısından oldukça önemlidir. Yasal olarak böyle bir ispat şartı belirtilmemiş olsa da, somut olayın özelliklerinden kaynaklanan bu tür bir istisnanın kabul edilmesine yasal bir engel bulunmamaktadır. Hayatın olağan akışına aykırılık kavramı, senet üzerindeki unsurların değerlendirilmesinde adil bir temel olarak kullanılmaktadır⁵²³.

Bununla birlikte, hayatın olağan akışına aykırılık iddialarının her durumda kabul edileceği veya her durumda senetle ispatın aranmayacağı genel bir kural olmadığı unutulmamalıdır. HMK'daki düzenlemeler, senede karşı senetle ispat zorunluluğunun istisnalarını belirlemektedir. Bu kapsamda, hayatın olağan akışına aykırılığın ispatı da bir

⁵¹⁹ Umar, s. 636; **Tüzemen Atik**, s. 423.

⁵²⁰ Benzer şekilde bkz; Yargıtay (Kapatılan) 19. HD, 22.12.2016 tarih, 2016/6657 E., 2016/16109 K. (Uyap, Erişim Tarihi: 14/09/2023).

⁵²¹ Yargıtay HGK, 05.05.2002 tarih, 2002/2-1029 Esas, 2002/1055 Karar; 25.11.1983 tarih, 1981/2-274 Esas, 1983/1219 Karar; 17.09.1982 tarih, 1981/2-1714 Esas, 1982/807 Karar, (kararlar için bkz, **Tüzemen Atik**, s. 356); **Alangoya**, s. 523.

⁵²² Benzer nitelikte Yargıtay (Kapatılan) 19. HD, 13.05.2013 tarih, 2013/5634 E., 2013/8625 K., (Uyap, Erişim Tarihi: 14/09/2023).

⁵²³ **Alangoya**, s. 523.

istisna olarak değerlendirilebilir. Ancak her bir davanın ve olayın özelliklerinin dikkate alınması gerekmektedir, çünkü bu konuda net bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır⁵²⁴.

2.3. TİCARİ DEFTERLER

Ticari defterler, ticari işletmenin faaliyetleriyle ilgili olarak tutulan kayıtlardır ve ticari davaların ispatında önemli bir role sahiptir. HMK m. 222/1'e göre, mahkeme tarafların ticari defterlerinin ibrazına veya teslimine karar verebilir. Ancak ticari defterlerin delil olarak kabul edilmesi belirli şartlara bağlıdır. Öncelikle, ticari defterler, tacirler arasındaki uyuşmazlıklarda kullanılır ve her iki tarafın ticari defterlerine kaydı gereken işlemlerle ilgili olmalıdır. Ayrıca ticari defterlerin usulüne uygun olarak tutulması önemlidir. Defterlerin açılış ve kapanış onayları da yaptırılmalıdır. Bu şekilde tutulan ticari defter kayıtları, sahibi ve halefleri lehine delil olarak kabul edilebilir⁵²⁵. Ticari defterlerin delil olarak kabul edilebilmesi için kayıtların birbirini doğrulaması da gerekmektedir. Açılış veya kapanış onayı bulunmayan veya içerdiği kayıtlar birbirini doğrulamayan ticari defter kayıtları sadece sahibi aleyhine delil olarak kullanılabilir. Bu durumda, diğer tarafın aleyhine delil sunulabilmesi için başka yazılı delillerin bulunması gerekir. Taraflardan birinin, diğer tarafın ticari defterlerindeki kayıtları kabul ettiğini belirtmesi ve karşı tarafın defterlerini ibraz etmekten kaçınması durumunda ise defterleri talep eden taraf iddiasını ispat etmiş sayılır. Bu durumda, ticari defterler münhasır olarak karşı tarafın defterlerine dayandırılmış olur ve tacir olma şartı her iki taraf için aranmaz. Taraflardan birinin defterlerini ibraz etmekten kaçınması halinde, karşı tarafın iddiası ispat edilmiş sayılır⁵²⁶.

Ticari defterlerde açılış veya kapanış onayları bulunmuyorsa veya kayıtlar birbirini doğrulamıyorsa, bu durumda defterler sadece sahibi aleyhine delil olarak değerlendirilir. Yani, ticari defterlerin delil gücü, defterlerin kanuni şartlara uygun şekilde tutulmuş olmasına bağlıdır. Ayrıca, ticari defterlerin delil olarak kabul edilmesi için diğer delillerin bulunmaması durumunda talep edilen tarafın defterlerinin ibraz edilmesi gerekebilir. Bu durumda, talep edilen taraf defterlerini ibraz etmezse, ibraz talep eden taraf iddiasını ispat etmiş sayılır. Mahkeme, ticari defterlerin delil olarak kabul edilmesi konusunda takdir yetkisine sahiptir ve her durumu ayrı ayrı değerlendirir⁵²⁷.

Ticari defterler, başka bir yazılı delilin bulunmadığı durumlarda önemli bir ispat aracı olarak ortaya çıkar. Özellikle senet metninde bedelin "malen" olarak kaydedildiği durumlarda,

⁵²⁴ Tüzemen Atik, s. 420.

⁵²⁵ Tüzemen Atik, s. 375.

⁵²⁶ Kuru, (2001), s. 2198.

⁵²⁷ Göksu, s. 55.

tarafların ticari defter ve belgeleri ispat açısından önemli bir yer tutmaktadır⁵²⁸. Buna karşılık ispatın karşı tarafın ticari defterlerine hasredilmediği hallerde, ticari defterler sadece HMK m. 220 anlamında bir yazılı delil (vesika) niteliğindedir.

2.4. YEMİN

Usûl hukukunda, iddiasını diğer kesin delillerle ispat edemeyen tarafın, son çare olarak taraf yemini ile iddiasını ispat etme imkânı bulunmaktadır⁵²⁹. Taraf yemini, iddianın ispatı açısından önemli bir yer tutar ve hukukumuzda kesin deliller arasında kabul edilir. HMK'nın 225-239. maddeleri arasında düzenlenen taraf yemini, bir tarafın iddiasını ispatlamak için yemin etme talebidir. Bu talep karşı tarafa sunulduğunda, karşı tarafın yemine hazır olduğunu bildirmesi durumunda dava sona erer ve başka deliller sunma imkânı ortadan kalkar (HMK m. 227/2).

Yemin teklif edilen alacaklı, üç farklı şekilde davranabilir. İlk olarak, alacaklı yemini eda eder yani yeminini gerçekleştirir. Bu durumda, borçlu iddiasını ispat edememiş sayılır ve yemin eden tarafın iddiası güçlenir. İkinci olarak, kendisine yemin teklif edilen alacaklı yeminden çekinebilir. Yani yemini reddeder. Bu durumda, borçlu iddiasını ispat etmiş kabul edilir ve yemin teklif eden tarafın iddiası güçlenir. Son olarak, kendisine yemin teklif edilen taraf yemini reddedebilir ve yemin iade hakkını kullanabilir. Bu durumda, kendisine yemin iade olunan yemin etmekten kaçınırsa, HMK'nın 229/2. maddesi uyarınca yemin konusu olay ispat edilememiş sayılır.

Yemin delili kullanılan durumlarda, yeminin içeriği davaya konu olan olaya uygun olmalı ve yemin eden kişinin iddialarını teyit edici nitelikte olmalıdır. Yemin sırasında ortaya yeni bir iddia atılması veya bedel kaydının kanıtlanması gibi durumlarda ispat yükünde değişiklik ortaya çıkabilir. Örneğin, bedel kaydının ta'lil edilmesi durumunda, yemin teklif eden tarafın iddiasını kanıtlama yükü değişebilir. Bu nedenle, yemin delilinin kullanılacağı durumlarda dikkatli bir şekilde yeminin içeriği ve etkisi değerlendirilmelidir⁵³⁰.

⁵²⁸ Tüzemen Atik, s. 374.

⁵²⁹ Göksu, s. 56.

⁵³⁰ Yılmaz, (Yemin), s. 52.

SONUÇ

Kambiyo senetleri, gerek ticari hayatta gerekse günlük hayatta önemli finansman araçlarıdır. Senede bağlı hak sıkı şekil şartlarının varlığı halinde doğar, emniyetli ve hızlı bir şekilde tedavülünü sağlamak amacıyla ciro yöntemiyle tedavüle sokulur ve uygulamada yer bulur.

Kambiyo senetleri; kanunen emre yazılı olması, temel ilişkiden bağımsız şekilde varlığını sürdürmesi, mücerret olması, müteselsil borçluluk esasına dayanması, imzaların istiklali ilkesi ile korunması ve sıkı şekil şartlarına bağlı olması nedeni ile kamu itimatına mazhar senetlerdir ve bu özellikler kambiyo senetlerinin tedavülünü ve uygulamasını artırmaktadır. Zira temel ilişkide meydana gelen aksaklıklar veya sorunlar, senedi iyi niyetle devralan üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez. Üçüncü kişi kural olarak, senedi devralırken temel ilişkideki sorunlardan etkilenmez ve senedin geçerliliğini ve taahhütleri bağımsız olarak değerlendirir.

Senet hamilinin sahip olduğu bu imkânlarla karşılık taahhüt sebebi ile borç altına giren kişiye de belirli savunma imkânları getirilmiştir. Kambiyo senetleriyle ilgili olarak Türk Ticaret Kanunu'nun ilgili maddeleri, def'i imkânını düzenlemektedir. Bu maddeler, hamiline, emre ve nama yazılı senetlerde ayrı ayrı belirlenmektedir. Ancak bu def'i haklarının ne anlama geldiği, Türk Ticaret Kanunu tarafından net bir şekilde açıklanmamıştır. Kanun, bu konuda belirli ayrımlar yapmış ancak def'i haklarının içeriğini ve sınırlarını tam olarak belirlememiştir. Bu nedenle, def'i haklarının nasıl kullanılacağı, öğreti ve yargı kararlarıyla belirlenmektedir. Yargı kararları ve doktrindeki görüşler, def'i haklarının sınırlarını ve uygulanma şekillerini belirlemeye yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada, kambiyo senetlerinde def'i konusu üzerinde durarak, def'ilerin herkese karşı ileri sürülüp sürülememesi ve bunun mutlak ve nispi def'i ayrımı ile maddi özellikleri içerisinde nasıl ele alındığını inceledik.

Maddi özelliklerine göre def'iler senet metninden anlaşılan def'iler, senetteki taahhüdün hükümsüzlüğüne ilişkin def'iler ve şahsi def'iler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Senet metninden anlaşılan def'iler, senedin dış görünüşünden anlaşılabilen def'ilerdir. Bu def'iler, senedin kambiyo senedi vasfını kazanmasına engel olabilir. Bunun yanı sıra, senet metninden anlaşılan def'ilerin bazıları kambiyo senedinin geçerliliğini etkilemez. Örneğin, cirantaların koyduğu sorumsuzluk kaydı, senedin geçerliliğini etkilemeyen bir def'idir. Senetteki taahhüdün hükümsüzlüğüne ilişkin def'iler imzası bulunan kişinin senet sebebi ile borçlu olmaması

sonucunu doğurur. Taahhüdün geçersizliğine ilişkin def'iler ilgilileri tarafından herkese karşı ileri sürülür. Şahsi def'iler ise ilgilileri arasında ileri sürülebilen ve iyiniyetli üçüncü kişi hamillerin etkilenmediği def'ilerdir. Etkilerine göre mutlak def'iler herkese karşı ileri sürülebilirken, nispi def'iler genellikle sadece ilgili kişiler arasında ileri sürülebilir. Nispi def'iler, özel bir ilişki veya sözleşme gerektiren def'ilerdir. Bu def'iler, sadece senette belirtilen kişiler arasında etkili olur ve genel olarak üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez. Ancak alacağın temlik ile senedin devri, hamilin kötüniyetli olması, ağır kusuru bulunması yahut bile bile borçlu zararına hareket etmesi, külli halefiyet gibi bazı durumlarda nispi def'ilerin üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebileceği istisnalar bulunabilir.

Bu ayrımın doğru bir şekilde anlaşılması, kambiyo senetlerinin hukuki güvenliğini, tedavülünü ve tahsilini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Senetlerin üzerindeki def'ilerin belirli bir düzene ve yasal çerçeveye uygun olarak ileri sürülmesi, senedin hak sahipleri ve iyiniyetli üçüncü kişiler arasında güvenin korunmasına katkı sağlar. Def'ilerin ispatı bakımından ise kambiyo hukuku ilkeleri yanında usul hukuku ilkeleri de önemli bir yer tutmaktadır. Zira kambiyo evrakı bir senettir, HMK'nın 200 vd. maddeleri gereği senede karşı senetle ispat kuralı def'ilerin çoğu zaman ispatını zorlaştırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Burak**, “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 4 (2), 2018, s. 129-148.
- Akdeniz, Umut**, Kambiyo Senetlerinde Defiler, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.
- Akıntürk, Turgut**, Müteselsil Borçluluk, 1971, Ankara.
- Akteke, Mustafa Yasir**, Kambiyo Senetlerinde Defiler, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, 2017, Ankara.
- Alangoya, Yavuz**, “Senede Karşı Senetle İspat Kuralı ve Hayatın Olağan Akışı Kavramı”, Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu için Armağan, 2004, Ankara, s. 521-531.
- Al Kılıç, Şengül**, “Tüketici İşlemleri Dolayısıyla Düzenlenen/Düzenlendiği İddia Edilen Kambiyo Senetlerinde Görevli Mahkeme Meselesi”, Asoscongress 7. Uluslararası Hukuk Sempozyumu, Eskişehir, 2021, s.310-349.
- Arslan, İbrahim**, “Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Def’ileri”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, 16 (1), s. 11-28.
- Ayan, Mehmet**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, 2013, Konya.
- Aydoğdu, Murat**, Tüketici Hukuku Dersleri, 2015, Ankara.
- Balıkçı, Gülay**, “Yargıtay Kararı İncelemesi: Kambiyo Senetlerinde Korkutma Def’i ve Cebir”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2022, 13 (49), s. 219-244.
- Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan**, Kıymetli Evrak Hukuku, Bursa, 2014.
- Bozer, Ali/Göle, Celal**, Kıymetli Evrak Hukuku, 9. Bası, 2020, Ankara.
- Bozgeyik, Hayri**, “Kıymetli Evrakta Hakkın Doğuşu ve Borçlunun Def’ileri”, Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2003, İstanbul. s. 481-497. (Def’iler)
- Bozgeyik, Hayri**, Poliçede Müracaat Hakkı, 2003, Ankara. (Müracaat Hakkı)
- Bozgeyik, Hayri/Gündoğdu, Süleyman Burak**, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 2021, C: 7, S: 2, s. 253-264.

- Budak, Levent/Çelik, Şengül**, “Emre Yazılı Senetlerde Def’iler”, Adalet Dergisi, 1988, S. 6, s. 44-56.
- Buz, Vedat**, Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, 2005, Ankara.
- Coşkun, Mahmut**, Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, 2015, Ankara. (Kıymetli Evrak)
- Coşkun, Mahmut**, Kıymetli Evrak Hukuku (Bono-Poliçe-Çek), 7. Bası, 2022, Ankara. (Bono-Poliçe-Çek)
- Çiçekli, Ali Fuat**, “Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yoluyla Takipte Menfi Tespit Davasının Nitelikleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. XI, S. 2, s. 839-901.
- Deynekli, Adnan**, “Türk Borçlar Kanunu’nda Yer Alan Önemli Usul Hükümleri”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, C. 2, S. 2, s. 45-97.
- Doğan, Özgür**; Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Def’ileri, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2019.
- Domaniç, Hayri**, Kıymetli Evrak Hukuku TTK Şerhi IV, 1990, İstanbul, (Şerh).
- Domaniç, Hayri**, “Kambiyo Senetlerinde Rehin Ciro su”, Ord. Prof. Ernst E. Hirsch’e Armağan, 1934, Ankara, (Rehin).
- Erdem, Nuri**, Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Yayımlanmış, 2005, İstanbul.
- Erdoğan, Mehmet Şirin**, “Kambiyo Senetlerinde İyi Niyetli Hamilin Korunması”, Türkiye BBD, 1999/2, s. 364-394.
- Eren, Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Bası, 2013, Ankara
- Eriş, Gönen**, “Açık Emre Yazılı Senet (Bono) ve Bazı Sorunlar (I)”, YD, C. 4, S. 1- 2, Ocak-Nisan 1978, s. 175-189.
- Ermenek, İbrahim**, Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul, 2009, Ankara.
- Göksu, Mustafa**, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları”, HHFD, 2011, C. 1, S. 1, s. 53-65.

- Güngör, Seda Ş.**, “Kambiyo Senetlerinde Ehliyet ve Ehliyetsizliğin Mutlak Def’i Olarak İleri Sürülmesi”, Sosyal Bilimler Metinleri, 2023(1), s. 1-14.
- Gürdoğan, Burhan**, Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümsüzlük İtirazı, 1960, Ankara.
- Helvacı, Mehmet**, “Kambiyo Senetlerinde Def’iler”, Prof. Dr. Hüseyin Ülgen’e Armağan, C. I, 2007, s. 647-705. (Def’iler)
- İmregün, Oğuz**, Kıymetli Evrak Hukuku, Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri-Makbuz Senedi-Varant, 2007, İstanbul. (Kambiyo)
- İmregün, Oğuz**, “Kıymetli Evrakta Def’iler”, İktisat ve Maliye, C. VIII, 1961, s. 655-663. (Def’iler)
- İnan, Ali Naim**, Borçlar Hukuku, 3. Bası, 1984, Ankara. (Borçlar Hukuku).
- İnan, Nurkut**, Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, 1969, Ankara. (Hatır senetleri)
- Kaçak, Nazif**, Açıklamalı-İçtihatlı Tüm Yönleriyle Bono Polişe Çek, 5. Bası, 2010, Ankara
- Kalfa, Şenol**, Çekte Def’iler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, İstanbul.
- Karaahmetoğlu, İsmail Özgün**, “Bonoda Düzenleme Yeri”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXV, Y. 2021, S. 2, s.165-209.
- Karahan, Sami/Arı, Zekeriya/Bozgeyik, Hayri/Sarac, Tahir/Ünal, Mücahit**, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, 2014, Konya.
- Karahasan, Mustafa Reşit**, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, 2003, İstanbul.
- Karayalçın, Yaşar**, Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler, Ankara, 1970.
- Kaya, Mustafa İsmail/Tatlı, Burçak**; Ticaret Hukuku II (Kıymetli Evrak Hukuku), 2. Bası, 2021, Ankara.
- Kayıhan, Şaban**, Kıymetli Evrak Hukuku, 7. Bası, 2020, Ankara.
- Kendigelen, Abuzer**, Hukuki Mütalaalar, Cilt III 2. Bası, 2003, İstanbul. (Mütalaalar)
- Kendigelen, Abuzer**, Çek Hukuku, 5. Bası, 2019, İstanbul, (Çek).
- Kendigelen, Abuzer/Kırca, İsmail**; Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri, 2019, İstanbul.
- Kılıçoğlu, Ahmet**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Bası, 2014, Ankara.

- Kınacıoğlu, Naci**, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, 1999, Ankara.
- Kuru, Baki**, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 2, 6. Baskı, 2001, İstanbul
- Kuru, Baki**, Medeni Usul Hukuku, C. 1, 2. Baskı, 2021, İstanbul
- Oğuzman, M. Kemal/Barlas, Nami**, Medeni Hukuk, 20. Bası, 2014, İstanbul.
- Oğuzman, M. Kemal/Öz, Turgut**, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 8. Bası, 2010, İstanbul.
(Borçlar Hukuku).
- Öztañ, Fırat**, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, 1997, Ankara.
- Öztañ, Fırat**, Kıymetli Evrak Hukuku, 18. Bası, 2013, Ankara.
- Özteñ, Helin**, Kambiyo Senetlerinde Def'i Teşkil Eden Haller ve Doğurduğu Sonuçlar, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021, Diyarbakır.
- Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Sungurtekin Özkan, Meral/Özekes, Muhammet**, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 3. Bası, 2016, Ankara.
- Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet**, Medenî Usûl Hukuku, 9. Baskı, 2021, İstanbul
- Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal**, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 24. bası, 2021, İstanbul.
- Pulaşlı, Hasan**, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 8. Bası, 2020, Ankara.
- Sulu, Muhammed**, Kambiyo Senetlerinde Yetkisiz Temsil Ve Temsil Yetkisinin Kötüye Kullanılması Sorunlar, AHBÜHFD, C. XXVI, 2022, S. 3.
- Tekinay, Selahattin Sulhi/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, 1993, İstanbul.
- Tuna, Ergun**, Ticaret Hukuku, C. III, Kıymetli Evrak, 2004, İstanbul.
- Türk, Ahmet**, Kambiyo Senedi Borçlusuna Tarafından Açılan Bedelsizliğe Ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, 2005, s. 307-382.
- Tüzemen Atik, Ebru**, Açık Kambiyo Senetleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017, Konya.
- Umar, Bilge**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, 2014, Ankara.

Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Bası, 2006, İstanbul

Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kaya, Arslan/Nomer Ertan, N. Füsün; Kıymetli Evrak Hukuku, 13. Bası, 2021, İstanbul.

Üstündağ, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, 1977, İstanbul.

Yeşiltepe, Salih Önder, “6502 Sayılı TKHK m. 4/5 Çerçevesinde Kıymetli Evrakın Tüketici Yönünden Geçersizliği Meselesi” MÜHF –HAD, C. 20, S. 2, 2014, s. 23-44.

Yıldırım, Abdulkerim/Aytuğar, Bilge, “Tüketici İşlemlerinde Kıymetli Evrak Düzenlenmesi” AHBÜHFD, C. XXIV, S. 2, 2020, s. 31-62.

Yılmaz, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, 2013, Ankara. (Şerh)

Yılmaz, Ejder, Medeni Yargılama Hukukunda Yemin, 2. Bası, 2012, Ankara. (Yemin)

Yılmaz, Gülşah, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, Ankara Barosu Dergisi, 2020, C. 78, S. 4, s. 1-36. (Bononun Talili)

Yılmaz, Lerzan, Kambiyo Senetlerinde Def’iler, 2. Bası, 2017, İstanbul. (Def’iler)